

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการการทำงานของผู้สูงอายุไทย

โดย

จัตรสมน พฤตภิณโญ

พฤศจิกายน 2546

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการการทำงานของผู้สูงอายุไทย

นัตรสุนน พฤตมิถิณโย

มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายท่าน ซึ่งนักวิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณอย่างสูง มา ณ ที่นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านรองศาสตราจารย์ ดร. วาทีนี้ บุญชะลิกษี ที่รับเป็นอาจารย์พี่เลี้ยงและที่ปรึกษาแก่ผู้วิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการวิจัยในโครงการการทำงานของผู้สูงอายุไทย นอกจากนี้ บุคคลที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยคือท่านอาจารย์พรชัย มงคลวนิช อธิการบดีมหาวิทยาลัยสยาม และศาสตราจารย์ นายแพทย์พรชัย มาตังคสมบัติ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล รวมทั้งได้รับกำลังใจจากครอบครัวพี่-น้อง ผองเพื่อน คณาจารย์จากภาควิชาบริหารงานสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยสยาม

ยิ่งกว่านั้น งานวิจัยนี้จะไม่สามารถสำเร็จอย่างสมบูรณ์ หากมิได้รับความกรุณาจากสำนักงานสถิติแห่งชาติในเรื่องการให้บริการข้อมูลระดับจุลภาคระดับชาติเพื่อนำมาประมวลผลการวิจัย รวมทั้งท่านผู้สูงอายุทุกท่านที่ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นกันเอง จนผู้วิจัยได้รับข้อมูลอย่างมากมาย ขอขอบคุณทีมงานที่ร่วมช่วยเหลือและนำทางสัมภาษณ์ ซึ่งได้แก่ อาจารย์ณรินดา พฤทธิภิญโญ อาจารย์ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข อาจารย์ ดร.สุคนธา คงศีล อาจารย์ ดร. นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์ อาจารย์ พ.ต.ต. สมญูติ คำपालะ ปลัดอำเภออาวุโสสมบุญ สร้อยพลอย อำเภอสามพราน จ.นครปฐม คุณวิชาญ จันทร์ที คุณสมชาย ทรัพย์ยอดแก้ว และคุณจรรยาพร กุลอำนวยชัย

ท้ายสุดนี้ ความสำเร็จทั้งมวลของงานวิจัยเกิดขึ้นได้ เพราะการได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย รวมทั้งคณะกรรมการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ฉัตรสุมน พฤทธิภิญโญ

รหัสโครงการ : PDF/90/2544

ชื่อโครงการ : การทำงานของผู้สูงอายุไทย

ชื่อนักวิจัยและสถาบัน : ดร.ฉัตรสมน พฤทธิบุญ โภควิชาบริหารงานสาธารณสุข

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

E-mail address: phcpt@mahidol.ac.th

ระยะเวลาโครงการ : กรกฎาคม 2544 - พฤศจิกายน 2546

บทคัดย่อ : งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ตรวจสอบแบบแผนการทำงาน ศึกษากระบวนการงานอาชีพ และเงื่อนไขเชิงเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องเข้ามามีส่วนร่วมแรงงานนี้ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจประชากรแรงงาน รอบที่ 3 ปี 2537-2544 ที่จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งพบว่า การทำงานของผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายคล้ายๆ กัน คือ เป็นงานอิสระ ส่วนตัว เมื่อพิจารณาหมวดอาชีพ พบว่า ผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายทำงานในภาคเกษตร ค่าขายเล็กๆ น้อยๆ และงานช่างฝีมือเป็นส่วนใหญ่ 2) พบว่า ไม่มีความเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุใน 3 ช่วงเวลา แม้ว่าเศรษฐกิจจะเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม ในปี 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้เปลี่ยนแปลงการจัดเก็บข้อมูลบางหมวดอาชีพใหม่ตามหลักสากล จึงไม่สามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงบางหมวดอาชีพได้ สำหรับเขตเมือง พบว่า ผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายมีสถานภาพทำงานส่วนตัว ลูกจ้าง และค้าขายสูงกว่าในเขตชนบท ส่วนในเขตชนบท พบว่า การทำงานของผู้สูงอายุมีสูงในหมวดอาชีพเกษตรกรรม ช่างและงานฝีมือ 3) พบว่ามีความแตกต่างในสถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุหญิงคือ มีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับประถม มีรายได้ต่ำกว่าชายทุกกลุ่มอาชีพ แต่จำนวนชั่วโมงทำงานพอๆ กับชาย รวมทั้งมีสถานภาพเป็นคนงานในครัวเรือนกว่าร้อยละ 80

การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ของผู้สูงอายุมากที่สุด ได้แก่ ระดับการศึกษาซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายได้ ปัจจัยรองลงมา ได้แก่ ภาค สถานภาพการทำงาน อายุ เขตที่อยู่เมือง-ชนบท สถานภาพสมรส และขนาดครอบครัว ปัจจัยทั้ง 6 นี้ ให้ทิศทางผกผันกับรายได้ของผู้สูงอายุ

กรณีการลงสนามสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเงิน และศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ ปัญหาที่พบ ได้แก่ การแข่งขันทางการตลาด ความรู้ที่ใช้ในกิจกรรมการผลิต ระบบบัญชี ลักษณะกายภาพของผู้สูงอายุเอง และการใช้เทคโนโลยี

สำหรับสภาวะของผู้สูงอายุ จากการสำรวจพบว่า อายุเฉลี่ยของคนไทยที่สูงขึ้นโดยเฉพาะผู้สูงอายุหญิงมีอายุยืนยาวกว่าชายถึง 5 ปี ฉะนั้น จำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุหญิงจึง

เพิ่มขึ้นมากกว่า ผู้สูงอายุหญิงที่แก่มาๆ อาจต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพ เป็นม่าย และยากจน สูงกว่าผู้สูงอายุชาย ผลของการศึกษานี้คาดว่าจะเป็แนวทางการวางแผนเพื่อผู้สูงอายุต่อไป เมื่อพิจารณาหลักประกันความมั่นคงของผู้สูงอายุ ซึ่งมาจากแหล่งครอบครัว รัฐ และชุมชน สำหรับใน ภาครัฐเองได้ดูแลผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ ป้องกันโรค เป็นที่ปรึกษา ให้การสังคมสงเคราะห์ และ จัดหาที่อยู่อาศัย ปัญหาหลักของผู้สูงอายุคือ ความว่าเหว่ การขาดการสนับสนุนจากสังคม ความ ต้องการงานที่เหมาะสมเพื่อมีรายได้ รวมทั้งความต้องการเบี้ยยังชีพ ส่วนนโยบายเกี่ยวกับงาน ของผู้สูงอายุ ภาครัฐจำเป็นต้องสนับสนุนแหล่งงานและศูนย์การตลาดเฉพาะเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการแก่ผู้สูงอายุ ในส่วนของชุมชน จากการสำรวจพลั้งกลุ่มในชมรม/ ศูนย์ผู้สูงอายุ พบ ว่า เป็นแหล่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น และการบริการผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ ต้องใช้แนวทางบริหารจัดการแบบสหสาขาวิทยาการทั้งสังคม จิตวิทยาและการแพทย์

คำหลัก : Ageing, Aged Worker, Elderly's Working, Wellbeing, Gender, Old-age security

Project Code: PDF/90/2544

Project Title: Thai Elderly's Working

Investigator : Prutipinyo, Chardsumon. Department of Public Health Administration,
Public Health Faculty, Mahidol University.

E-mail address: phcpt@mahidol.ac.th

Project Period : July 2001 -November 2003.

Abstract : This research aims to 1) examine earning pattern both elderly women and men, labour market behavior, and process of career 2) analyse changed working pattern between elderly women and men in 1994, 1998 and 2001 and 3) study differential working conditions between elderly women and men in urban and rural areas and wellbeing of the elderly.

Methodology: This analysis uses micro data from The Survey of Working Population round 3 in 1994, 1998 and 2001, by the National Statistics Office of Thailand and in-depth field interview. The study is proceeded by addressing basic age groups of the elderly concerning the appropriate ways to analyse a role of headed household, a step in understanding of the reasons behind the average working hours, education, occupation and family size relationship.

Results, Discussion and Conclusion: The findings are divided into 3 parts; 1) it was found that both elderly women and men are mostly self-employed, unpaid labour in households. Considering occupation, it was found that the elderly basically work in agricultural, small trade and handicraft. 2) No change of working pattern between elderly women and men in 1994, 1998 and 2001 was found. It was found that both elderly women and men in the urban areas are mostly self-employed, and those in the rural areas mostly work in agriculture. However, in accordance with the Labour and Social Welfare Ministry's newly proposed ILO occupation classification in 2001, the NSO had to change data collecting method. In effect, analysis of changes of some occupations is not possible. 3) Studying working conditions and wellbeing between the elderly women and men in the urban and rural areas, it was found that women are less educated and earn less income than men. More elderly women than men are unpaid workers in the households.

Factor, which had highest influence on income of the elderly, was education level. The higher the educational level, the higher the income. Besides education, region, working status, age, residential area, marital status, and family size, had inverse correlation with income of the elderly.

The field observation was largely focused on the labour market behaviors, and the process of works of aged workers, provided direct evidence as to the economic condition of the elderly, financial security and dignity. The problems of aged workers are the marketing competition, knowledge-based production and accountancy, physical conditions of aged workers, and technology usage.

For wellbeing study, the average life expectancy is increasing. The older women's life expectancy is about 5 years longer than that of men. The number and proportion of older women will be increasing. Older women often suffer multiple disadvantages arising from gender biases, widowhood, health-problems and poverty. At present and future, the large number of the elderly with more progressively living in very old ages are stressed on the need to plan early for the elderly. The sources of old-age security are the family, government and communities. The government is a source of medical insurance such as preventive health care, free consultation, and hospitalization and residential. Their main problems were loneliness, lack of social support, lack of suitable occupation that they can earn income, and financial support. For the policy on jobs for the elderly, the government sector must subsidise job market and center for exchanging goods and services specifically for the elderly. For elderly community, the Senior Centers have improved the quality of elderly lives. In providing services for the elderly one must adopt multidisciplinary management approach including social, psychological and medical disciplines.

Keywords: Ageing, Aged Worker, Elderly's Working, Wellbeing, Gender, Old-age security

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การทำงานของผู้สูงอายุไทย

ในอีก 10 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น มีงานวิจัยจำนวนไม่มากที่ได้ศึกษาถึงการทำงานและนโยบายสนับสนุนการทำงานของผู้สูงอายุ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความสนใจศึกษาผู้สูงอายุในแง่มุมของงานอาชีพและการทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุ เช่น จำนวนชั่วโมงการทำงาน แหล่งรายได้หลัก ขนาดครัวเรือนของผู้สูงอายุ และสถานภาพการเป็นหัวหน้าครัวเรือนของผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุหญิงเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุชายในช่วงเวลา พ.ศ.2537 2541 และ 2544 และ 3) เพื่อศึกษาความแตกต่างในแบบแผนการทำงาน รายได้ของผู้สูงอายุหญิงและชาย และประเมินค่าความอยู่ดีกินดีทางเศรษฐกิจ (Economic Wellbeing) ของผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและชนบท ผลการวิจัยนี้คาดว่าจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและสนับสนุนทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งแนวทางในการจัดนโยบายการทำงานและหลักประกันเชิงเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุ

ระเบียบวิธีการวิจัย และแหล่งข้อมูลที่ใช้

1. วิเคราะห์โครงสร้างและแบบแผนอาชีพการทำงานของผู้สูงอายุจากข้อมูลระดับจุลภาคระดับชาติ จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยขอบเขตอายุของตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์ อยู่ในช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไป

2. ศึกษากระบวนการทำงาน โดยสัมภาษณ์เชิงลึกตามกรอบแนวคิดที่วางไว้

กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย

- 1) แนวคิดทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ แนวคิดทางด้านโครงสร้างอายุและเพศซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางภาวะเจริญพันธุ์ ภาวะการตาย
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนา และผลของการพัฒนา และผลกระทบต่อการทำงานของประชากรสูงอายุ
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับตลาดแรงงานนอกระบบและอาชีพในประเทศกำลังพัฒนา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษางานวรรณกรรมของกลุ่มประเทศพัฒนาเศรษฐกิจสูงนั้นได้ใช้กลุ่มกำลังแรงงานผู้สูงอายุ ตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไปในการเปรียบเทียบกำลังแรงงาน และเนื่องมาจากช่วงปี 2540-2541 เป็นช่วงที่ประเทศไทยเผชิญกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจด้วย ดังนั้น ผู้สูงอายุกลุ่มนี้คาดว่าจะได้รับผลกระทบก่อนกลุ่มแรงงานอื่นๆ การศึกษานี้ ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการแจกแจงความถี่จำนวนและร้อยละของกำลังแรงงานในกลุ่มผู้สูงอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป

1. แบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุ

จากการสำรวจจำนวนผู้สูงอายุปี 2537 มีผู้สูงอายุ 25,746 คน พบว่า มีสถานภาพทำงานร้อยละ 44 เป็นผู้สูงอายุที่ทำงานประจำร้อยละ 2.5 สาเหตุที่ไม่ทำงาน ส่วนใหญ่รอฤดูกาลและเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่นเดียวกับปี 2541 ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุเท่ากับ 25,190 คน พบว่า มีสถานภาพทำงานร้อยละ 41 เป็นผู้สูงอายุที่ทำงานประจำร้อยละ 2.2 ทั้ง 2 ช่วงเวลา ผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในหมวดอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาเป็นการค้าขาย งานช่างฝีมือและบริการตามลำดับ และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในเขตชนบทมากกว่าในเขตเมือง จำนวนและอัตราส่วนร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุหญิงได้รับค่าจ้างต่ำกว่าชายทุกภาคทั้งกรุงเทพฯ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ในปี 2544 มีจำนวนผู้สูงอายุที่วิเคราะห์เท่ากับ 32,538 คน พบว่า มีสถานภาพทำงานร้อยละ 43 เป็นผู้สูงอายุที่ทำงานประจำ ร้อยละ 1.4 ในปีนี้ มีผู้สูงอายุที่ทำงานชั่วคราวมากขึ้นกว่าปี 2541 อย่างไรก็ตาม แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสำรวจประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติได้เปลี่ยนแปลงไปในปี 2544

สำหรับแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุโดยพิจารณาจากโครงสร้างอายุ พบว่า ผู้สูงอายุทำงานลดลง เมื่อมีอายุมากขึ้น งานอาชีพส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุอยู่ในภาคที่ไม่เป็นทางการ เป็นแรงงานนอกระบบ อาชีพที่สามารถเปรียบเทียบให้แบบแผนอาชีพได้ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรรมและงานช่าง ซึ่งมีผู้สูงอายุทำอยู่จำนวนมาก และแบบแผนไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ช่วงเวลา แต่งานอาชีพบริการนั้น ทิศทางการทำงานของผู้สูงอายุเข้ามาสู่งานอาชีพนี้มากขึ้น สำหรับงานในภาคเกษตรกรรม ซึ่งพบมากและมีอัตราการทำงานสูงโดยเฉพาะภาคกลาง รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับงานหมวดอาชีพค้าขายมีอยู่ทั่วไป และมีมากที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย โดยพบในเขตเมืองมากกว่าในเขตชนบท ส่วนงานช่าง/หัตถอุตสาหกรรมและงานบริการ พบโดยทั่วไปทุกภาคที่ศึกษา และมีโครงสร้างอัตราการทำงานไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีการจำแนกกลุ่มอาชีพใหม่ในปี 2544 ตามข้อกำหนดสากลขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลจึงมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ข้อมูลบาง

ส่วนไม่สามารถเปรียบเทียบได้ เช่น อาชีพ กฎหมาย อาชีพเชิงเทคนิค และในบางหมวดอาชีพก็มีการปรับเปลี่ยนภายในหมวดเดียวกันเอง

การศึกษาแบบแผนของรายได้จากการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า มีความแตกต่างกันไป ขึ้นกับโครงสร้างของกลุ่มอายุ เมื่ออายุสูงขึ้น รายได้ได้ลดลงมาตามลำดับ จากข้อมูล 3 ช่วงเวลา พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองจะมีรายได้สูงกว่าผู้สูงอายุในเขตชนบท และมีรายได้ต่อเดือนค่อนข้างต่ำ อยู่ในช่วง 1,000-3,000 บาท ช่องว่างการกระจายรายได้ระหว่างเขตเมืองและชนบทกว้างขึ้น ในช่วงรายได้ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป

ส่วนชั่วโมงทั้งสิ้นที่ผู้สูงอายุทำงานนั้นให้ผลไม่แตกต่างกันมาก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุตอนต้นทั้งหญิงและชายมีจำนวนเฉลี่ยของการทำงานใกล้เคียงกัน ประมาณ 51-52 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ อย่างไรก็ตาม เมื่อวัยของผู้สูงอายุสูงขึ้น ได้พบว่า ผู้สูงอายุหญิงทำงานจำนวนชั่วโมงน้อยกว่าผู้สูงอายุชาย และเมื่อยิ่งสูงอายุมากขึ้น ทั้งนี้ ในเกณฑ์ที่สูงอายุขึ้นทั้งผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายได้ทำงานในจำนวนเฉลี่ยของชั่วโมงลดลง โดยผู้สูงอายุหญิงลดลงมากกว่าผู้สูงอายุชาย

2. ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีกินดีเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

การที่อัตราภาระพึ่งพิงสูงขึ้นและอัตราการทำงานลดลง มีผลต่อค่าใช้จ่ายทั้งในปัจจุบันอนาคตของผู้สูงอายุ ผลจากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ พบว่า การประมาณค่ารายได้ของผู้สูงอายุ มีปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ของผู้สูงอายุมากที่สุด ได้แก่ ระดับการศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายได้ ปัจจัยรองลงมา ได้แก่ ภาค สถานภาพการทำงาน อายุ เขตที่อยู่เมือง-ชนบท สถานภาพสมรส และขนาดครอบครัว ปัจจัยทั้ง 6 นี้ ให้ทิศทางผกผันกับรายได้ของผู้สูงอายุ ส่วนปัจจัยที่ไม่สามารถอธิบายได้และไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ หมวดอาชีพ และ สถานภาพของสมาชิกภายในครอบครัว เช่น การเป็นหัวหน้าครอบครัว , คู่สมรส ผู้อาศัย เป็นต้น

3. กระบวนการทำงานและอัตมโนทัศน์ (Self Concept) ของผู้สูงอายุ

จากการสำรวจภาคสนามในสถานที่ทำงานจริงของผู้สูงอายุและสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า เนื่องจากความหลากหลายของอาชีพ จึงทำให้นักตอนการทำงานแตกต่างกันไปของแต่ละอาชีพ ทั้งนี้ พอสรุปได้ว่า งานเกษตรกรรมนั้น เกษตรกรผู้สูงอายุต้องทำงานหนัก เริ่มตั้งแต่การเพาะ การบำรุง การดูแล การให้ปุ๋ย ให้น้ำ แม้กระทั่งการผลิตอาหารเสริมเอง เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ของทั้งผลผลิตและสิ่งแวดล้อมอย่างยาวนานและประหยัด แต่เกษตรกรที่ศึกษาเกือบทั้งหมดนี้ยังคงมีภาระหนี้สิน และยังคงต้องเช่าที่ดิน สำหรับงานค้าขายเป็นงานที่ผู้สูงอายุได้สังสรรค์เปิดโลก

พบปะผู้คน ขณะทำงานช่างฝีมือ ผู้สูงอายุได้ทุ่มเทต่อการผลิต การประกอบสิ่งละอันพันละน้อยของสิ่งประดิษฐ์เพื่อให้ถูกใจผู้ซื้อ

ไม่เพียงแต่ผู้สูงอายุจะสร้างงาน แต่ยังเป็นแรงงานที่ไม่มีราคาแก่บุตรหลานด้วย ผู้สูงอายุที่สำรวจมองตนเองว่าอยู่มาจนช่วงปลายของชีวิต จะทำตนเองอย่างไรจึงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด ผู้สูงอายุที่นักวิจัยเข้าไปสัมภาษณ์ ล้วนมีสุขภาพแข็งแรง แม้ว่าบางคนอายุจะล่วงเลยถึง 70 ปี และยิ่งกว่านั้น ยังแบ่งปันรายได้ที่หาได้และมีอยู่ให้แก่คนรุ่นใหม่

4. บทบาทและสถานะทางเพศ

เมื่อพิจารณาบทบาททางเพศ กับเศรษฐกิจสังคมของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุหญิงมีสถานภาพม่าย หย่า แยก สูงกว่าผู้สูงอายุชาย และมีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาสูงกว่าชาย ขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุชายเรียนในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาในอัตราที่มากกว่า การพิจารณาถึงรายได้เฉลี่ยของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุหญิงมีรายได้ต่ำกว่าผู้สูงอายุชายทุกระดับ และเมื่ออายุยิ่งมากขึ้น ยิ่งมีรายได้ลดลงอย่างมาก โดยใช้ Levene's Test for Equality of Variances พบว่า ปี 2537 ช่วงค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อเดือน (Interval of the Mean) เท่ากับ 978.14-2460.42 บาท ในปี 2541 เท่ากับ 1406.27-3650.35 บาท และปี 2544 เท่ากับ 1576.21 – 3688.44 บาท

การวัดความแตกต่างของสถานะทางเพศ พบว่า ตลอด 3 ช่วงเวลา ผู้สูงอายุหญิงเป็นหัวหน้าครอบครัวเพียงสัดส่วน 1 ใน 3 เมื่อเปรียบเทียบกับชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ขณะเดียวกันผู้สูงอายุหญิงกว่าร้อยละ 80 ที่ทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างในครัวเรือน และปรากฏการณ์นี้ ไม่สามารถวัดผลได้เชิงเศรษฐกิจได้ เพราะไม่ได้ถูกนับรวมเพื่อการคำนวณความแตกต่างทางรายได้ ผลกระทบของผู้หญิงที่มีรายได้ต่ำและยากจน และมีอายุที่ยืนยาวกว่าชาย คาดการณ์ว่า จะนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุในอนาคต และมีปัญหาเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและความพิการ

5. สุขภาวะของผู้สูงอายุ

จากการที่อายุเฉลี่ยของคนไทยที่สูงขึ้นโดยเฉพาะผู้สูงอายุหญิงมีอายุยืนยาวโดยเฉลี่ยสูงกว่าผู้สูงอายุชายถึง 5 ปี ฉะนั้น จำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุหญิงจึงเพิ่มขึ้นมากกว่า ผู้สูงอายุหญิงที่แก่มากรๆ อาจต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพ เป็นหม้าย และยากจนสูงกว่าผู้สูงอายุชาย

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุสุขภาพดีเป็นเป้าหมายในการสร้างเสริมสุขภาพตลอดชีวิต ที่ต้องการให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตร่วมกับคนกลุ่มอื่นได้ และมีส่วนร่วมในการบริการสาธารณะ ได้พร้อมไปกับคนจำนวนมาก แต่เสริมพิเศษสำหรับความจำเป็นเฉพาะในบางอย่างแก่ผู้สูงอายุ นอกจากนี้ การศึกษาความมั่นคงทางสังคมของผู้สูงอายุจากชมรมผู้สูงอายุ พบว่า เป็นแหล่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น และการบริการผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุต้องใช้แนวทางบริหารจัดการแบบสหสาขาวิทยาการทั้งสังคม จิตวิทยาและการแพทย์

6. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: สุขภาวะของผู้สูงอายุระยะยาว

6.1 อาชีพและการทำงาน

นโยบายการให้ออกจากงาน Early Retirement ที่ภาครัฐกำลังดำเนินการอยู่นี้ เป็นประเด็นที่สวนทางกับการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีงานทำ ความเป็นจริงที่ควรตระหนักก็คือการคำนึงถึงความอยู่รอด การหารายได้ และวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ภาครัฐควรที่จะสนับสนุนการจ้างงานและสร้างงานที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุต่อไป กฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุต้องได้รับการปรับเพื่อให้ทันสมัยและตรงกับความต้องการ และครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ปัญหาความไม่มั่นคงของผู้สูงอายุคือไม่มีหลักประกันใดๆ มีประสบการณ์ในการแข่งขันกับผู้มีอายุน้อยกว่า และการศึกษาดีกว่า เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุได้รับผลกระทบจากการทำงานร่วมกับคนวัยอื่น มีประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุกับงาน ดังนี้

- ปกป้องสิทธิของการเป็นคนงานในครัวเรือน และการรับงานมาทำที่บ้าน
- ต้องนำเรื่องสิทธิของแรงงานและการป้องกันที่ตรวจสอบได้ แม้ว่าจะเป็นงานที่ทำในภาคที่ไม่เป็นทางการ และในเขตชนบท
- ส่งเสริมให้งานบ้านเป็นงานเชิงเศรษฐกิจและมีกฎหมายรับรอง
- ให้สิทธิและโอกาสสำหรับหญิงและชาย โดยเฉพาะกฎหมายครอบครัว กฎหมายการป้องกันการใช้ความรุนแรง และการจ้างงาน
- เพิ่มรายได้และลดระดับความยากจนของกลุ่มผู้สูงอายุในรูปของเบี้ยยังชีพในกลุ่มงานพื้นฐาน และงานที่อยู่ในภาคที่ไม่เป็นทางการ
- จัดตั้งศูนย์งานสำหรับผู้สูงอายุ

6.2 การสังคมสงเคราะห์ทางสุขภาพ

สาระสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้สูงอายุ ดังนี้

- สิทธิของผู้สูงอายุด้านบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข การศึกษา การประกอบอาชีพ การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การอำนวยความสะดวก การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะ ฯลฯ
- จัดตั้ง "กองทุนผู้สูงอายุ" เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองและส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุ
- ลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้กับผู้สูงอายุ หรือลดหย่อนให้แก่ผู้ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว

สำหรับข้อเสนอแนะทางการสนับสนุนดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ควรมีรูปแบบดังนี้

- การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ การตรวจสุขภาพแหวดล้อม ภาครัฐต้องหามาตรการเพื่อป้องกันโรคภัยอันเกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม
- ระบบบริการสุขภาพต้องเปลี่ยนไป นำการแพทย์พื้นบ้านเข้ามาร่วม โดยเฉพาะโรคเรื้อรังและโรคที่ให้ผลในระยะยาว ซึ่งโรคเหล่านี้ต้องใช้งบประมาณในการรักษามาก เพื่อลดค่าใช้จ่ายการดูแลผู้ป่วยสูงอายุ
- ให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่คนหนุ่มสาว เกี่ยวกับโรคที่จะมาพร้อมกับความสูงอายุ โรคเรื้อรัง โรคมะเร็ง โรคความจำเสื่อม เป็นการดูแลสุขภาพตนเองเพื่ออนาคต ซึ่งสามารถชะลอหรือลดภาวะเจ็บป่วยได้ โดยเฉพาะมีหลายปัจจัยที่นำไปสู่การเป็นโรค ซึ่งสามารถป้องกันได้

EXECUTIVE SUMMARY

In the next decade ageing will be increasing in Thailand. Currently there are not many researches on works and policy that supports works of the elderly. Therefore this research gives the emphasis on the study of the elderly in the angles of occupation and work. Thai elderly and occupational analysis perspective including to study socio-economic and health of elderly who work in each contexts. Research results are expected to propose policy and plan on economical and social works and supports provided for the elderly. Also included are arrangement of the policy on work and economic assurance for the elderly.

The Methodological Issues are:

1. to analyse by using micro data from National Survey and National Statistical Office (NSO) of Thailand.
2. to study working process by in-depth interviewing of farmers, craftsmen and merchants from the field, in provinces of Ayuthaya, Suphanburi, Nakhon-Prathom, Patumthani and Bangkok

The conceptual framework was developed from:

1. Demographic Perspective;
2. Developing Policy and Consequence and
3. Informal labour Market in Developing Countries.

The objectives of this study are:

1. To study work pattern of the elderly, such as number of working hours, major source of income, family size of the elderly, working status, and condition of head of the household.
2. To study changes in working pattern of the elderly women, comparing to men in period of 1994, 1998 and 2001.
3. To study the difference in working pattern, and income of the elderly women and men and assess the economic wellbeing of the elderly in urban and rural areas.

After examining the data in 1994 from National Statistics Office, the researcher analyzed these data, and compared with that in the year 1998. In order to see working pattern of the elderly clearly, data from 2001 were included for comparison.

Results of Data Analysis

During 1994-2001, there were characteristic differences. In the year 1994, the economy of the country was still good, but in 1998 Thai economy was adversely effected from economic crisis. The elderly were the first group to be effected.

From literature review in the highly economically developed countries, 55 year old and/or above people were compared with the rest of workforce. In this study, the researcher started categorizing frequencies and percentage of workforce among those who were 55 years old and above. Data from this survey were individual age data, therefore, the researcher categorized the elderly in 5 years interval.

1. Working Pattern of the Elderly

According to the National Survey in 1994, from 25,746 elderly people, it was found that 44% were aged workers. 2.5 % have full-time job. The reasons that most do not have permanent job was that most of the workers just waited for the harvest season.

In 1998 in 25,190 of the elderly, it was found that 41 % were aged workers. 2.2 % had permanent jobs. The majorities were farmers, merchants, craftsmen and workers in service sector. Majority of elderly participated in agricultural sector and more participated in rural than urban areas. There were no difference in employment rate between women and men. However, income of elderly women is less than men's in all regions.

In 2001, data of 32,538 of the elderly people were analysed, it was found that employment rate decreased. 43 % of the aged workers were employed. 1.4% have permanent jobs. More aged workers have temporary jobs than in 1998.

Considering the age group structure, it was found that the age group of 55-59 years old had the highest rate of employment than other elderly age group. The older the age group, the less number of working elderly. The majority worked in informal sector. Although the NSO adopted ILO occupational classification, it compares main occupational patterns. There were no difference in working rate among agriculture, handicraft and small trade sectors, but that of the service sector was increase. The working rate of agriculture was concentrated in the central and northeastern regions. As working rate of small trade was concentrated in the northeastern region. For small trade in urban, the working rate increased. For the other occupations the number did not changed. As there was the adjustment of the occupation classification in accordance with the ILO, the survey and data collecting consequently were changed, some of the data such as legal occupation, some technical occupation and some of the occupations that were altered within their own segment, cannot be compared.

In the study on pattern of the elderly income, it was found that the older the elderly, the less the income. In three periods, the results were the same - that is the elderly in urban areas have more income than those from the rural areas. The average monthly income of the elderly in the urban areas is in between THB 1,000 - 3,000, which is very low. The income distribution gap between rural and urban is wider when the income is more than THB 10,000.

As far as the average working hours are concerned, there were no difference between women and men, that was 51-52 hours per week. The average working hours decrease when the elderly get older. The working hours of the elderly women decrease more than that of men.

2. Correlation between Population Socio-Economic Factor and Income of Elderly Worker

The increasing old age dependency rates and decreasing working rate, effect the expense in the present and especially in the future of the elderly. It would reflect the wellbeing and burden of the elderly.

In the analysis of Multiple Regression Equation, the factor which had highest influence on income of the elderly, was education level. The higher the educational level, the higher the income. Besides, education, region, working status, age, residential area, marital status, and family size, had inverse correlation with income of the elderly.

3. Working Process and Self Concept of the Elderly

From the field observation in the actual site of the elderly and from the in-depth interview, it was found that, as there are the diversity of the occupation, working process of each occupation is different. It can be concluded that the elderly farmers must work hard starting from seeding, nurturing, maintaining, fertilizing, watering or even producing supplementary food. Though this is all for the sustainable and economical of the products and the environment, almost all of the farmers studied were still in debt and still rent the land. The trading is another work that gives the elderly the opportunity to create and meet with people. For handicraft, the elderly can devote their time to the production and to produce the nitty-gritty innovations to satisfy the buyers.

Not only the elderly will create works, they are valueless labour to their younger family members. They often explore to find out how they will live with dignity and be able to be self-support as much as possible. The elderly interviewed by the researcher were all healthy though some were more than 70. Moreover some can share the earned income and saving with the younger generations.

4. Gender Roles and Status

Considering the gender roles and the socio-economic of the elderly, it was found that there were more elderly widows, divorces, and separates more than elderly males. The female elderly have less education. Income of elderly women is less than men counterpart in all levels and when the age increases the income decreases drastically. Using Levene's Test of Equality of Variances, it was found that in 1994 the Interval of the Mean of the monthly income was THB 978.14 –

2,460.42. In 1998 and 2001 it was THB 1,406.27-3,650.35 and THB 1,576.21-3,688.44 respectively.

Assessing the gender status, it was found that only one third of the elderly women were head of the households in all three periods. At the same time there were more than 80% work without pay in the household. This incidence cannot be measured economically because it was not included in the income calculation. Effects to the low-income, impoverished and older-than-male elderly women, were speculated that will lead to stability in social and economy of the elderly in the future and problems on morbidity and disability.

5. Wellbeing of the Elderly

Life span of Thai people is increasing, and women live 5 years longer than men. Therefore, number and ratio of the elderly women are increasing. Result of this study could be used as guidelines for the elderly. From the survey on group power in club/elderly center, it was found that group power was an important source, which improved living condition for the elderly. Services for elderly in elderly club are necessary to employ management through multi-disciplinary approach including social, psychological, and medical issues.

6. Policy and Implication

6.1 Working Elderly

Currently the government promotes the early retirement policy. This study argues that the government should concern elderly survival in the future, mainly, income, health status, and way of living. The promoting policy should support older workers to remain in employment and to create simple jobs. Laws and regulations have been constantly revised and updated to meet changing needs. For the implementation, it has enacted legislation, which covers almost every human activity, from elderly right to equality and employment.

To protect the elderly from the effects of working with other age group, the following are how to develop the elderly concerning work:

- Protect the working rights although the jobs are in the households
- Examine the working rights although it is the unofficial job and in the rural area
- Promote household works to be economic jobs and legitimate
- Give the rights and opportunities for the elderly, particularly, family law, violence protection law, employment opportunity and working condition law
- Increase income and decrease poverty of the elderly group in the form of allowance of the basic job group and the unofficial jobs

The elderly should receive the helps and supports from the community such as economic, finances, funds and activities. The healthy elderly ideal is the objective of long life health support, which aims for the elderly to be able to stay with the other groups and participate in the public services of community with only some special privileges for elderly.

6.2 The Medical Social Welfare

From the past, Thailand had allowance scheme, housing and elderly center. The legislate and law of ageing affair is ongoing now, it is relevant with:

- The elderly rights in medical and healthcare, education, employment, self-improvement and participation in social activities, supports, transportation support etc.
- Set up “Fund for the Elderly” to subsidize the protection and promotion for the elderly
- Reduce the elderly personal income tax or reduce the personal income tax for the ageing care assistance
- Educate and raise awareness among the youths on diseases coming with old age, chronic diseases, amnesia and cancer which is to take care of themselves in the future. This can mitigate the illness especially the factors that can be protected.

สารบัญเนื้อเรื่อง

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	i
บทคัดย่อ.....	ii
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร.....	vi
	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	6
3 ขอบเขตการวิจัย	6
4 ระเบียบวิธีวิจัย	7
5 นิยามศัพท์.....	10
บทที่ 2 โครงสร้างและแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุไทย	13
1 กำลังแรงงานสูงอายุของไทย.....	14
2 แบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุ.....	19
3 ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีกินดีเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ.....	30
บทที่ 3 กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุและชุมชนอาชีพ	35
1 ความหลากหลายของกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ.....	36
2 ภารกิจงานอาชีพของผู้สูงอายุ.....	62
3 กระบวนการเรียนรู้ทางอาชีพและชุมชนอาชีพของผู้สูงอายุ.....	64
บทที่ 4 สถานะทางเพศของผู้สูงอายุ	71
1 สถานะทางเพศและความแตกต่างระหว่างเพศ.....	72
2 ภาวะความเจ็บป่วย ภาวะพึ่งพิง และนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ.....	80

	หน้าที่
บทที่ 5 สุขภาวะของผู้สูงอายุ	91
1 คุณค่าของงานอาชีพและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ.....	92
2 ความมั่นคงทางสังคมของผู้สูงอายุ.....	99
3 ความมั่นคงทางสุขภาพของผู้สูงอายุ.....	104
4 สุขภาวะของผู้สูงอายุระยะยาว.....	111
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	119
1 สรุปผลการศึกษา.....	119
2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: สุขภาวะของผู้สูงอายุระยะยาว	125
เอกสารอ้างอิง.....	128
ภาคผนวก.....	137

สารบัญตาราง

บทที่ 1

ตาราง 1 ลักษณะของประชากรทั่วไป และผู้สูงอายุไทย ปี 2513 และ 2543	3
--	---

บทที่ 2

ตาราง 1 อัตราการทำงาน และไม่ทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามปี	14
ตาราง 2 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ ปี 2537 (จำนวน = 11,705)	15
ตาราง 3 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ ปี 2541 (จำนวน = 10,825)	15
ตาราง 4 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ ปี 2544 (จำนวน = 14,306)	16
ตาราง 5 ความแปรปรวนของสมการการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ	33
ตาราง 6 สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2)	33
ตาราง 7 ค่าประมาณสัมประสิทธิ์ถดถอยเชิงพหุ	33

บทที่ 4

ตารางที่ 1 การวัดความแปรปรวนของรายได้ของผู้สูงอายุที่เป็นหัวหน้าครอบครัว	74
ตารางที่ 2 สถานภาพการเป็นหัวหน้าครอบครัวจำแนกตามปีและเพศ	75
ตารางที่ 3 จำนวนชั่วโมงที่ทำงานหลักของผู้สูงอายุหญิงชาย	76
ตารางที่ 4 จำนวนชั่วโมงการทำงานทั้งหมดของผู้สูงอายุ	77
ตารางที่ 5 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิง-ชายจำแนกตามขนาดครอบครัว	77
ตารางที่ 6 การวัดความแปรปรวนของรายได้ของผู้สูงอายุชายหญิง	79
ตารางที่ 7 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่เป็นคนงานในครัวเรือนไม่ได้รับค่าจ้าง	80
ตารางที่ 8 อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด และที่ 60 ปี จำแนกตามภาคและเพศ	82
ตารางที่ 9 คุณลักษณะด้านการมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ	83
ตารางที่ 10 ความพิการและการพึ่งพาในระยะยาวในกิจกรรมที่ต้องดูแลตนเอง	83

บทที่ 5

ตารางที่ 1 แหล่งรายได้ของผู้สูงอายุ	92
ตารางที่ 2 รายได้ของผู้สูงอายุจำแนกตามเพศปี 2544	93
ตารางที่ 3 ลักษณะความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมของผู้สูงอายุไทย	95
ตารางที่ 4 ร้อยละของภาวะทุพพลภาพระยะยาว ภาวะทุพพลภาพทั้งหมด และการพึ่งพาในกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ	107
ตารางที่ 5 ผู้สูงอายุที่เข้ามาขอรับบริการรักษาโรคที่พบบ่อย 10 โรคแรกเรียงตามลำดับ	108
ตารางที่ 6 วิธีการดูแลสุขภาพเมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยของผู้สูงอายุ	109

สารบัญแผนภูมิ

บทที่ 1

แผนภูมิ 1 ตัวชี้วัดทางประชากร	2
แผนภูมิ 2 อัตราส่วนของประชากรวัยเด็ก แรงงาน และผู้สูงอายุ	4
แผนภูมิ 3 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ	5

บทที่ 2

แผนภูมิ 1 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามหมวดอาชีพ ปี 2544	18
แผนภูมิ 2 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามหมวดอาชีพและภาคปี 2544	19
แผนภูมิ 3 แบบแผนการทำงาน 3 ช่วงเวลาของผู้สูงอายุปี 2537 2541 และ 2544	21
แผนภูมิ 4 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพหลัก ปี 2544	22
แผนภูมิ 5 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพและสถานภาพ การทำงานส่วนตัวและแรงงานในครัวเรือนที่ไม่ได้รับค่าจ้าง ปี 2544	22
แผนภูมิ 6 อัตราการทำงานจำแนกตามสถานภาพการทำงานส่วนตัว และแรงงานในครัวเรือนที่ไม่ได้รับค่าจ้างของผู้สูงอายุ ปี 2544	23
แผนภูมิ 7 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามเขตเมืองและชนบท ปี 2544	24
แผนภูมิ 8 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีงานประจำและชั่วคราว ปี 2544	24
แผนภูมิ 9 ร้อยละของผู้สูงอายุที่มีขนาดครอบครัว 2-3 คน และ 4-5 คน ปี 2544	25
แผนภูมิ 10 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามขนาดครัวเรือน	26
แผนภูมิ 11 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามกลุ่มอายุ ปี 2544	27
แผนภูมิ 12 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามเพศ ปี 2544	27
แผนภูมิ 13 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย ปี 2544	28
แผนภูมิ 14 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามภาค ปี 2544	29
แผนภูมิ 15 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามสถานภาพสมรส ปี 2544	29
แผนภูมิ 16 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตาม กลุ่มสถานภาพการทำงานปี 2544	30
แผนภูมิ 17 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามสถานภาพในครัวเรือนปี 2544	30
แผนภูมิ 18 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามกลุ่มอายุ ตามระดับการศึกษาเฉลี่ย ปี 2544	31

บทที่ 4

แผนภูมิ 1 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงและชาย	72
แผนภูมิ 2 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงและชายจำแนกตามอาชีพ.....	73
แผนภูมิ 3 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงชาย จำแนกตามสถานภาพสมรส.....	74
แผนภูมิ 4 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงชายจำแนกตามสถานภาพในครัวเรือน.....	74
แผนภูมิ 5 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงชายจำแนกตามระดับการศึกษา	76
แผนภูมิ 6 ความแตกต่างของรายได้ระหว่างผู้สูงอายุหญิงและชาย.....	79
แผนภูมิ 7 อายุคาดหมายเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรไทย.....	81
แผนภูมิ 8 การบริการสุขภาพผู้สูงอายุ	82

สารบัญรูปภาพ

บทที่ 3

รูปภาพ 1 การทำงานของผู้สูงอายุ.....	36
รูปภาพ 2 กระบวนการทำงานขั้นตอนด้านา.....	38
รูปภาพ 3 กระบวนการเลี้ยงกุ้ง ตั้งแต่เพาะลูกกุ้ง เลี้ยง และอวนลาก กุ้งก้ามกราม	39
รูปภาพ 4 กุ้งที่รอการจำหน่าย และเกษตรกรสูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์การเลี้ยงกุ้ง	41
รูปภาพ 5 สวนส้ม ที่ตำบลข้าวมาม จ.พระนครศรีอยุธยา	42
รูปภาพ 6 โรงเรือนสวนกล้วยไม้	43
รูปภาพ 7 ภาพโรงเรือนและกล้วยไม้พันธุ์ Dendrobium	44
รูปภาพ 8 ผู้สูงอายุ เจ้าของงานสานปลาตะเพียนผู้วิจัย	45
รูปภาพ 9 ผู้สูงอายุกำลังระบายสีปลาตะเพียน และโมบายตะเพียน.....	46
รูปภาพ 10 หมู่บ้านอรัญญิกกับสัญลักษณ์งานช่าง	47
รูปภาพ 11 กระบวนการขึ้นรูปมีด.....	48
รูปภาพ 12 กระบวนการทำมีดอรัญญิก.....	49
รูปภาพ 13 งานปั้นที่ป่าโมก บางเสด็จ จ.อ่างทอง	51
รูปภาพ 14 ขั้นตอนการปั้นงานตุ๊กตาชาววัง.....	52
รูปภาพ 15 ไม้ก้านรูปที่รอดากแดดแห้งสนิท กับผู้สูงอายุ.....	54
รูปภาพ 16 ผู้สูงอายุกับงานที่กำลังทำ.....	55
รูปภาพ 17 ผู้สูงอายุชาย-หญิงกำลังค้าขาย	56
รูปภาพ 18 ผู้สูงอายุชาวสวนที่จำหน่ายผลไม้เอง	58
รูปภาพ 19 ผู้สูงอายุกับกิจกรรมการค้าขายอาหาร	59
รูปภาพ 20 ผู้สูงอายุกับกิจกรรมการค้าในตลาดนัด จ. ปทุมธานี.....	60
รูปภาพ 21 กิจกรรมค้าขายที่ประชาคมตลาดนัดลิ่งชัน	61
รูปภาพ 22 ผลผลิตทางการเกษตร : ข้าว ส้ม และกล้วยไม้.....	64
รูปภาพ 23 ผู้สูงอายุกับงานที่ทำ.....	65
รูปภาพ 24 ผู้สูงอายุกับชุมชนอาชีพ	69

บทที่ 4

รูปภาพ 1 การบริการสุขภาพผู้สูงอายุ.....	82
รูปภาพ 2 ผู้สูงอายุตายายช่วยกันค้าขาย	87

บทที่ 5

รูปภาพ 1 งานค้าขายอาหารที่ตลาดนัดข้างลานวัดของผู้สูงอายุ จ.ปทุมธานี.....	94
รูปภาพ 2 ผู้สูงอายุในศูนย์ผู้สูงอายุ ศูนย์สาธารณสุข เขต 19 วงศ์สว่าง.....	100
รูปภาพ 3 แม่เฒ่ากว่า 80 ปีกับผู้วิจัย : คน 2 วัย ชมรมผู้สูงอายุแก่นไม้.....	101
รูปภาพ 4 กิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ.....	102
รูปภาพ 5 การปฏิสังสรรค์ของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุแก่นไม้ ตลาดจินดา จ.นครปฐม	103
รูปภาพ 6 ตัวชี้วัดสุขภาพดีของผู้สูงอายุ	105
รูปภาพ 7 ผู้สูงอายุกับสถาบันศาสนา.....	113
รูปภาพ 8 ดอกลำดวน สัญลักษณ์ของผู้สูงอายุ.....	118

บทที่ 1

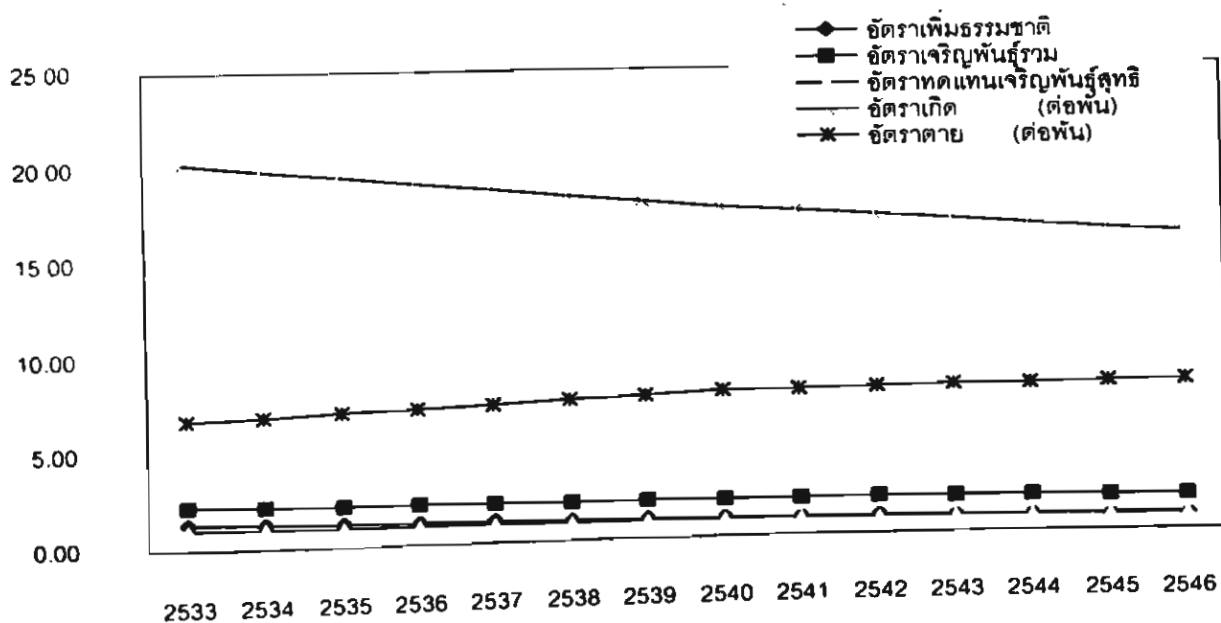
บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหา

ในปี พ.ศ.2542 ประชากรที่อายุ 60 ปีหรือสูงกว่าในโลกมีอยู่ประมาณเกือบ 600 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 10 เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรโลกเกือบทั้งหมด 6,000 ล้าน แม้ว่าสัดส่วนของประชากรสูงอายุของประเทศที่พัฒนาแล้วจะสูงกว่าถึงร้อยละ 19 ซึ่งเปรียบเทียบกับประเทศที่กำลังพัฒนาคือร้อยละ 8 แต่ประมาณร้อยละ 60 ของประชากรสูงอายุในโลกอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ในอีกประมาณ 50 ปี ในปี พ.ศ.2593 ประชากรสูงอายุจะเพิ่มขนาดกว่า 3 เท่าของปัจจุบัน คือจะเพิ่มเป็น 2,000 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 22 ของประชากรโลกในเวลานั้น สัดส่วนประชากรสูงอายุจะเพิ่มเป็นร้อยละ 33 สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้ว และร้อยละ 19 ของประเทศกำลังพัฒนา แต่กว่าร้อยละ 80 หรือ 1,600 ล้านของประชากรสูงอายุจะมาจากประเทศกำลังพัฒนา แม้ว่าประชากรสูงอายุในปัจจุบันของไทยจะมีขนาดไม่ใหญ่โตนัก แต่เมื่อวัดด้วยประชากรสูงอายุก็นับว่าสูงเป็นอันดับที่ 16 ของโลก (United Nations, 1999; นภาพร ชโยวรรณ, 2542)

การที่ประชากรมีจำนวน ลดลง และความยืนยาวของอายุสูงขึ้นนั้นเนื่องมาจากผลของการพัฒนาทางเทคโนโลยีทางการแพทย์ก้าวหน้าและการกระจายสาธารณสุขเริ่มทั่วถึง อัตราการเจริญพันธุ์และอัตราการตายของทารกลดต่ำลง แนวโน้มของกลุ่มประชากรอายุน้อยๆ มีสัดส่วนลดลง เมื่อพิจารณาอัตราส่วนการเป็นภาระโดยรวมจากปี พ.ศ. 2533 ถึง 2553 แนวโน้มลดลง โดยอัตราการเป็นภาระในวัยเด็กค่อยๆลดลง ในขณะที่การเป็นภาระ ในวัยชรามีอัตราเพิ่มขึ้น ประชากรไทยมีลักษณะที่สำคัญคือ โครงสร้างทางอายุเปลี่ยนไปในลักษณะสูงอายุขึ้น มีขนาดและสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และในอีก 10 ปีข้างหน้า ไทยก็จะได้ชื่อว่าเป็นสังคมสูงอายุ ภาพโครงสร้างประชากรได้เปลี่ยนจากฐานปิรามิด "pyramid" มาเป็นทรงกระบอก "cylinder," นอกจากนี้ ลักษณะของประชากรสูงอายุจะเป็นหญิงมากกว่าชาย โดยเมื่อเปรียบเทียบจากประชากรสูงอายุ 100 คน จะมีผู้สูงอายุหญิง 54 คน (คำนวณจากข้อมูลการคาดประมาณประชากรของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

แผนภูมิ 1 ตัวชี้วัดทางประชากร

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ตาราง 1 ลักษณะของประชากรทั่วไป และผู้สูงอายุไทย ปี 2513 และ 2543

Indicators	2513	2543
ประชากรทั้งหมด	34,397,374	60,617,200
อัตราเจริญพันธุ์รวม (TFR) ¹	5.09	1.9
อัตราส่วนทางเพศ(men per 100 women)	99.17	97
อายุมัชฌิฐาน (years) ¹	17.10	29.70
ร้อยละของประชากรอายุมากกว่า 60 ปี	4.88	9.4
ร้อยละของประชากรวัยเด็กอายุ 0-14 years	45.08	24.10
ร้อยละของประชากรวัยแรงงาน15-59 years	49.91	66.5
อัตราส่วนการเป็นภาระ	90.34	36.30
ร้อยละของประชากรในเขตเมือง ²	13.24	31.10
ขนาดครอบครัว	5.73	3.9
อายุแรกสมรสเฉลี่ย (Singular Mean Age at Marriage of Women : SMAM)	21.7	24.1
อายุขัยเฉลี่ย (Life Expectation) ³		
• ชาย	58	63.8
• หญิง	70	74.9

ที่มา : Census of Thailand, Reports, 1970 and 2000, National Statistical Office.

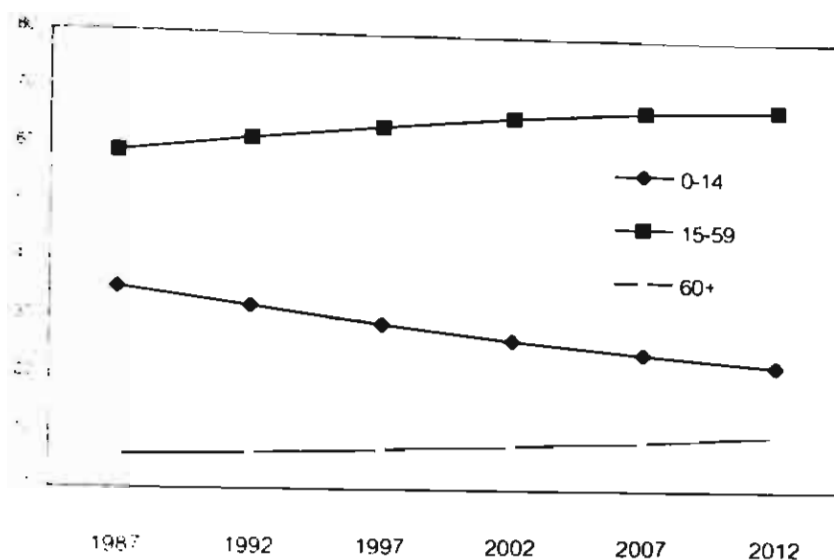
1. Report on the 1975-76 Survey of Population Change, National Statistical Office.

2. Diary of Mahidol, University, 2001.

3. Report on the 1995-1996 Survey of Population Change, National Statistical Office.

เมื่อโครงสร้างทางอายุของไทยเปลี่ยนไปในลักษณะมีผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งการที่มีผู้สูงอายุมากขึ้นนั้นมีผลกระทบต่อตัวผู้สูงอายุเองและต่อครัวเรือน แม้จะพบว่าผู้สูงอายุตอนต้น (60-69ปี) ยังคงมีสุขภาพแข็งแรง แต่สภาพการจ้างงานของไทยใช้อายุเป็นเกณฑ์กำหนดการออกจากตลาดแรงงาน โดยถือเอาอายุ 60 ปี เป็นเกณฑ์การเกษียณอายุหรือเป็นการลดบทบาทการทำงานลง ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อรายได้ของผู้สูงอายุ ยิ่งไปกว่านั้น ผู้สูงอายวยังได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจากกระบวนการพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรม ด้วยเหตุที่ว่า การพัฒนาได้เอื้อประโยชน์ต่อคนหนุ่มสาวมากกว่าผู้สูงอายุ แม้ว่าโอกาสการพัฒนานี้จะเปิดโอกาสแก่คนหนุ่ม-

แผนภูมิ 2 อัตราส่วนของประชากรวัยเด็ก แรงงาน และผู้สูงอายุ

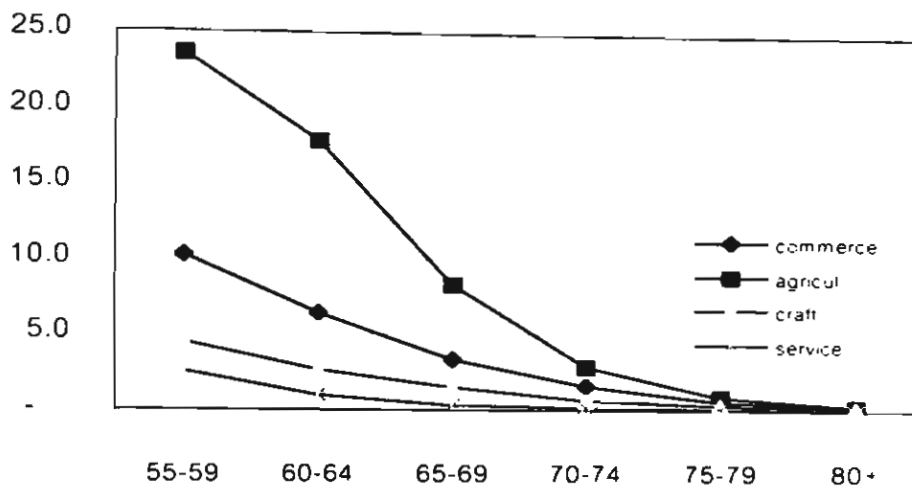

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

สาวมากกว่า แต่ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยยังคงต้องการโอกาสการทำงานเช่นกัน จากการสำรวจความเป็นหัวหน้าครัวเรือนของสำนักงานสถิติ (2537) พบว่า ร้อยละ 20 ของหัวหน้าครัวเรือนทั่วประเทศยังคงเป็นผู้สูงอายุ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุเป็น "เสาหลักของครัวเรือน" เป็นที่ปรึกษาและเป็นแหล่งประสบการณ์ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุเหล่านี้ยังเป็นหัวหน้าครัวเรือนขยายกว่าครึ่ง และเป็นครัวเรือนเดียวถึงร้อยละ 40 ผลการสำรวจในงานของนภาพร ชโยวรรณ (2542) พบว่าผู้สูงอายุตอนต้นมีความปรารถนาที่จะทำงานโดยเฉพาะงานที่สามารถทำในบ้านได้ งานที่ผู้สูงอายุเป็นเจ้าของเอง รองลงมาคืองานเบาๆ ตามด้วยงานที่มีรายได้ดีพอควร งานที่ไม่ต้องทำเต็มชั่วโมงการทำงาน หรือมีเวลาการทำงานที่ยืดหยุ่น งานฝีมือหรือหัตถอุตสาหกรรม งานช่างฝีมือในครัวเรือน ซึ่งโดยปกติงานเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้มากนัก แต่อาศัยความชำนาญงานเป็นงานนอกระบบใช้ทรัพยากรในการผลิตจากแหล่งพื้นเมือง และใช้คนจำนวนน้อยในการทำงาน

จากการสำรวจประชากรผู้สูงอายุซึ่งพบว่า หนึ่งในสามของผู้สูงอายุทั้งหมดทำงานในรอบสัปดาห์ ผู้สูงอายุตอนต้นมีสัดส่วนการทำงานมากกว่าตอนปลาย (70 ปีขึ้นไป) ผู้สูงอายุทำงานเฉลี่ย 46 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2537) อัตราการทำงานของผู้สูงอายุซึ่งมีสูงมากในหมวดอาชีพเกษตรกรรม การค้าขาย งานช่าง หัตถอุตสาหกรรม และ งานบริการ และทิศทางการทำงานค่อยๆ ลดลง เมื่อมีอายุมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังมีส่วนเกื้อกูลต่อสังคม ภาพของประชากรสูงอายุในสังคมไทยที่คาดประมาณว่าจะสูงขึ้นในข้างต้นนั้นมิงานวิจัย

แผนภูมิ 3 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ

ที่มา ประมวลข้อมูลจากข้อมูลจุลภาคของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2537

หลายชิ้นที่พยายามศึกษาถึงภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ ความสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุที่ป่วย และต้นทุนในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นการศึกษาทางการแพทย์ (ศรีจิตรา บุณนาค และสุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, 2542; วาทีนี บุญชะลิกษ์, 2543)

อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยจำนวนน้อยชิ้นที่ได้ศึกษาถึงการทำงานและนโยบายสนับสนุนการทำงานของผู้สูงอายุ (นภาพร ชโยวรรณ, 2542) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความสนใจศึกษาผู้สูงอายุในแง่มุมมองของงานอาชีพและการทำงาน การที่ผู้สูงอายุมีจำนวนและสัดส่วนเพิ่มขึ้น แบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุเป็นอย่างไร มีอาชีพอะไรบ้างที่ผู้สูงอายุยังคงทำได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้ และที่ผ่านมา แบบแผนการทำงานเปลี่ยนแปลงอย่างไร มีทิศทางแบบใด โดยงานวิจัยนี้จะเน้นหรือให้ความสำคัญที่ผู้สูงอายุหญิง เนื่องจากผู้สูงอายุหญิงจะมีสัดส่วนสูงกว่าผู้สูงอายุชาย รวมทั้งศึกษาถึงความแตกต่างในความอยู่ดีกินดีทางเศรษฐกิจทั้งในเขตเมืองและชนบท ผลการวิจัยนี้คาดว่าจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและการสนับสนุนทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งแนวทางในการจัดนโยบายการทำงานและหลักประกันเชิงเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนการสร้างชุมชนทางอาชีพแก่ผู้สูงอายุ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 วิเคราะห์โครงสร้างและแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุจากอัตราการทำงานของผู้สูงอายุ ได้แก่ ลักษณะงานอาชีพ สถานภาพการทำงาน เขต/ถิ่นที่อยู่ จำนวนชั่วโมงการทำงาน ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดครอบครัวของผู้สูงอายุ และสถานภาพการเป็นหัวหน้าครัวเรือนของผู้สูงอายุ เป็นต้น
- 2.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุในช่วงปี พ.ศ.2537 2541 และ2544
- 2.3 เพื่อเปรียบเทียบสถานะทางเพศระหว่างผู้สูงอายุหญิงและชาย กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ และสุขภาวะ (Well-Being) ของผู้สูงอายุทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ประเภทของการวิจัย

- 1) การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์โครงสร้างและแบบแผนอาชีพการทำงานของผู้สูงอายุจากข้อมูลระดับจุลภาคระดับชาติ จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยขอบเขตอายุของตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์ อยู่ในช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไป
- 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษากระบวนการทำงาน โดยสัมภาษณ์เชิงลึกตามกรอบแนวคิดที่วางไว้

3.2 กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย

- 1) แนวคิดทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ แนวคิดทางด้านโครงสร้างอายุและเพศซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางภาวะเจริญพันธุ์ ภาวะการตาย
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนา และผลของการพัฒนา และผลกระทบต่อการทำงานของประชากรสูงอายุ
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับตลาดแรงงานนอกระบบและอาชีพในประเทศกำลังพัฒนา

4. ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 แผนการใช้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ

การสำรวจภาคสนามโดยข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเจาะจง จำแนกตามหมวดอาชีพ เพื่อศึกษากระบวนการการทำงานของผู้สูงอายุ โดยการสัมภาษณ์ 40 ตัวอย่าง ได้แก่ หมวดอาชีพ เกษตรกรรม ค้าขาย หัตถอุตสาหกรรมกรรม รับจ้าง จากจังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัด พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี ปทุมธานี และนครปฐม

ข้อมูลทุติยภูมิ

- 1) การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (สำรวจแรงงาน) ปี พ.ศ. 2537 2541 และ 2544 รอบที่ 3 ข้อมูลทั้ง 3 ชุดนี้สำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการสำรวจซึ่งเป็นรอบที่มีจำนวนประชากรในพื้นที่สูงสุดขณะทำการสำรวจกว่า 70,000 คน มีการกระจายของประชากรครบถ้วนตามจังหวัดต่างๆ และเริ่มจัดเก็บตามลักษณะเมื่อปี 2537 เป็นต้นมา ผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลนี้มาวิเคราะห์เริ่มแรก อย่างไรก็ตาม จากการเลือกกลุ่มประชากรแรงงานผู้สูงอายุ จากการตรวจสอบข้อมูลจุลภาคที่สำนักงานสถิติแห่งชาติได้จัดเก็บปีละ 4 รอบ และรอบที่ 3 เป็นรอบที่จัดเก็บไว้เป็นจำนวนมาก และนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาเปรียบเทียบกับปี ที่ 2 คือ 2541 ทั้งนี้เพื่อให้แบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุเห็นได้อย่างชัดเจนขึ้น จึงนำข้อมูล ณ ปี 2544 เข้ามาร่วมเปรียบเทียบ โดยลักษณะการจัดเก็บข้อมูล พิจารณาจากความถี่ของข้อมูล ไม่ว่าจะเป็น เพศ การศึกษา อายุ อาชีพ ฯลฯ ของการสำรวจนั้นมีจำนวนใกล้เคียงกัน ดังตารางจำนวนผู้สูงอายุในภาคผนวกที่ 1

อย่างไรก็ตาม ทั้ง 3 ช่วงเวลานี้ เป็นช่วงที่มีลักษณะแตกต่างกันบางประการ กล่าวคือ ปี 2537 เป็นปีที่เศรษฐกิจยังอยู่ในช่วงดี แต่ปี 2541 เป็นปีที่เศรษฐกิจไทยได้รับผลกระทบต่อเนื่องมาจากวิกฤติเศรษฐกิจและการปรับเปลี่ยนค่าเงิน ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่แรงงานไทยโดยเฉพาะแรงงานผู้สูงอายุ ซึ่งคนส่วนใหญ่มองว่าผู้สูงอายุมีกำลังการทำงานลดลงอยู่แล้ว คนที่มีกำลังแรงงานตียังถูกปรับให้ออกไปจากระบบเศรษฐกิจ ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงอาจเป็นกลุ่มแรกที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ผลจากแรงจูงใจนี้ จึงก่อให้เกิดคำถามทางการวิจัยในส่วนนี้ขึ้นมาว่า ผู้สูงอายุปัจจุบันและที่ผ่านมาเป็นอย่างไรบ้าง มีแบบแผนการทำงานอย่างไร อาชีพใดบ้างที่ผู้สูงอายุยังคงทำงานอยู่บ้าง

จากการศึกษางานวรรณกรรมของกลุ่มประเทศพัฒนาเศรษฐกิจสูง (Auer, P2000/2; EU, 2000; ILO, 1980; ILO, 2000) นั้นได้ใช้กลุ่มกำลังแรงงานผู้สูงอายุ ตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไปในการเปรียบเทียบกำลังแรงงาน แต่การศึกษานี้ ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการแจกแจงความถี่จำนวนและร้อยละของกำลังแรงงานในกลุ่มผู้สูงอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป โดยไม่จำกัดอายุชั้นสูงเพื่อตรวจสอบดูว่าจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุทั้งสิ้นที่สำนักงานสถิติแห่งชาติจัดเก็บมานั้น ซึ่งพบว่า มีทั้งสิ้นกว่า 25,000 คนในปี 2537 และ 2541 และกว่า 30,000 คน ในปี 2544 ข้อมูลจากการสำรวจนี้เป็นข้อมูลอายุรายบุคคล แต่เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษารูปแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงกำหนดชั้นกลุ่มผู้สูงอายุขึ้น โดยกลุ่มอายุ 55-59 ปี เป็นกำลังแรงงานที่กำลังเข้าสู่ความสูงอายุ 60 ปี โดยการกำหนดจากการเกษียณอายุที่เป็นทางการของไทยคืออายุ 60 ปีขึ้นไป กลุ่มสูงอายุตอนต้น ได้แก่ กลุ่มอายุ 60-64, 65-69 ปี กลุ่มผู้สูงอายุตอนกลาง 70- 74, 75-79 ปี และผู้สูงอายุตอนปลาย ได้แก่ กลุ่มอายุ 80 ปี ขึ้นไป

2) ข้อมูลจากรายงานการสำรวจแรงงาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2537-2544 เพื่อศึกษาแบบแผนและการเปลี่ยนแปลงการทำงานของผู้สูงอายุ ข้อมูลที่นำมาจากรายงานดังกล่าว ได้แก่ อัตราการทำงานของผู้สูงอายุ สถานภาพของการมีงานทำ –ไม่มีงานทำ ตลอดจนเหตุผลต่างๆ สถานภาพของการทำงาน เช่น ลูกจ้าง รับจ้าง ทำงานในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง สถานภาพการศึกษาลักษณะอาชีพ จำนวนชั่วโมงในการทำงานในคาบการสำรวจค่าจ้าง และรายได้ ฯลฯ

3) ข้อมูลจากรายงานการสำรวจสภาวะผู้สูงอายุภายในประเทศไทย พ.ศ.2538 (1994 Survey of the Welfare of the Elderly : SWET) ดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สัมภาษณ์ผู้สูงอายุทั่วประเทศ 4,486 คน

4) ข้อมูลอื่น ๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ไว้

4.2 เกณฑ์การศึกษาวิจัย

1) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายใช้ข้อมูลจุลภาคที่มาจากการทำการสำรวจระดับชาติ เพื่อศึกษาภาพรวมของงาน และแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุไทย

นอกจากนี้ งานวิจัยนี้มีความสนใจจะเปรียบเทียบสถานการณ์ ปี พ.ศ.2537 พ.ศ.2541 และปี พ.ศ.2544 เพื่อศึกษาความแตกต่างและความเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการทำงานและรายได้ของผู้สูงอายุ ข้อมูลจากการสำรวจโครงการดังกล่าวที่นำมาใช้ ได้แก่ สถาน

ภาพสมรรถของผู้สูงอายุ สถานภาพการทำงานประจำ-ไม่ประจำ และไม่ม้งานทำ สถานภาพการทำงาน เช่น ลูกจ้างเอกชน ทำงานอิสระ งานส่วนตัว คนงานครัวเรือนที่ไม่ได้รับค่าจ้าง เป็นต้น อัตราค่าจ้างที่ได้รับเฉลี่ย การศึกษาของผู้สูงอายุ ฯลฯ

ดังนั้น ตัวแปรตาม ของการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจครั้งนี้จึงเป็นรายได้ของผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 55 ปีขึ้นไป ข้อมูลของการสำรวจกำลังแรงงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ทั้งนี้ จะทำการวิเคราะห์ในทุกหมวดอาชีพที่ผู้สูงอายุทำงาน

แนวทางการวัดตัวแปรที่สำคัญบางตัว ได้แก่ รายได้ อัตราการทำงานของผู้สูงอายุ

1. ข้อมูลอัตราการทำงานของผู้สูงอายุ เกิดจากข้อคำถาม

- 1) ระหว่างสัปดาห์แห่งการสำรวจมีงานทำหรือไม่
- 2) ปกติมีงานประจำทำหรือไม่

2. ข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับรายได้ มาจากข้อคำถามการสำรวจของสำนักงานสถิติ ซึ่งมี การมาจัดกระทำให้ โดยใช้ข้อคำถามที่ว่า

- 1) งานที่ผู้สูงอายุทำ ได้รับค่าจ้างประเภท... (รายชั่วโมง รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน)
- 2) อัตราค่าจ้างที่ได้รับกี่บาท... (ต่อชั่วโมง ต่อวัน ต่อสัปดาห์ ต่อเดือน) จากข้อคำถามนี้ นำมาคำนวณ โดย ให้รายได้ เท่ากับ

$$\text{ถ้ารายชั่วโมง} = (\text{บาท} \times 8 \times 26)$$

$$\text{ถ้ารายชั่วโมง} = (\text{บาท} \times 26)$$

$$\text{ถ้ารายชั่วโมง} = (\text{บาท} \times 8 \times 4.2)$$

$$\text{ถ้ารายชั่วโมง} = (\text{บาท})$$

ส่วนตัวแปรอิสระได้ให้คำจำกัดความเชิงปฏิบัติการจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส ภาค เขตที่อยู่ ขนาดครัวเรือน ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ สถานภาพการทำงาน งานอาชีพของผู้สูงอายุ

2) เพื่อให้ได้ภาพการทำงานของผู้สูงอายุ นักวิจัยจึงลงภาคสนามสำรวจโดย สัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์กระบวนการ และความแตกต่างของงานต่างๆที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในแรงงาน ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม การปรับตัว และทรนทนต่อการมองโลกของผู้สูงอายุ และมุมมองเชิงนโยบาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมา

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) การใช้ข้อคำถามที่ได้จากการสำรวจข้อมูลซึ่งนำมาจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (สำรวจแรงงาน) ปี พ.ศ. 2537 2541 และ 2544 รอบที่ 3 ซึ่งข้อมูลทั้ง 3 ชุดนี้ สำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการสำรวจซึ่งเป็นรอบที่มีจำนวนประชากรในพื้นที่สูงสุด ขณะทำการสำรวจกว่า 70,000 คน สำหรับการใช้ข้อมูลปี พ.ศ.2537 เพื่อการศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นข้อมูลชุดแรกที่มีการสำรวจโครงการนี้ได้มีการจัดเก็บตัวอย่างกระจายเชิงสุ่มรายจังหวัด มีความเป็นตัวแทนของประชากร และขนาดตัวอย่างเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์ได้
- 2) การสร้างแบบสัมภาษณ์ตามแนวทางการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ อัตมโนทัศน์ (Self Concept) ของผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับอาชีพ (Occupational Concept) กระบวนการทำงาน ผลกระทบที่ได้รับจากการพัฒนา และสถานะทางเพศ (Gender) รวมทั้ง แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของผู้สูงอายุและภาวะสุขภาพ เนื่องมาจากงานวิจัยนี้อาศัยแนวทางหลักจากการสำรวจระดับชาติ ดังนั้น การใช้กรณีศึกษาโดยสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ จึงอยู่บนแนวทางที่คัดเลือกตัวอย่าง 40 ตัวอย่าง อย่างเจาะจง และสอดคล้องกับทิศทางอาชีพตามการสำรวจข้อมูลระดับชาติข้างต้น

4.4 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ได้ใช้สถิติ 2 ส่วน ได้แก่

- 1) ใช้สถิติเชิงพรรณนาได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อพรรณนาข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุที่ทำงานในหมวดอาชีพต่างๆและสถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุทั้งหมด
- 2) ใช้สถิติอ้างอิง ได้แก่ 1) สถิติการถดถอยเชิงพหุ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อเศรษฐกิจ (รายได้) ของผู้สูงอายุ 2) สถิติ Sex Ratio Index (SR) วัดความแตกต่างในแบบแผนการทำงานระหว่างผู้สูงอายุหญิงและชาย และสถิติประมาณค่ารายได้เฉลี่ยเปรียบเทียบ (Compare Means; Independent Sample T-Test)

5. นิยามศัพท์

สืบเนื่องจากการให้ความหมายของแนวคิดบางแนวคิด หากมีที่มาจากแหล่งการจัดเก็บข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผู้วิจัยยังคงต้องใช้นิยามตามความหมายนั้น เช่นเดียวกับ แนวคิดที่มาจากหลักการขององค์การสากลที่ได้เป็นผู้กำหนดขึ้น ผู้วิจัยยังคงต้องใช้นิยามตามความ

หมายนั้น แต่บางประเด็น การนิยามได้นำมาจากแนวคิดทฤษฎี และผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสร้างแนวคิดโดยรวมแนวคิดขึ้นใหม่ (Constructed)

1. ผู้สูงอายุหมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ในที่นี้ ได้แบ่งกลุ่มอายุออกเป็น 6 กลุ่ม เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ ได้แก่ กลุ่มอายุ 55-59 , 60-64 , 65-69, 70-74, 75-79 , และ 80 ปี ขึ้นไป
 - โดยที่ผู้ที่เข้าใกล้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุ 55-59 ปี
 - ผู้สูงอายุตอนต้น หมายถึง ผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุ 60-69 ปี
 - ผู้สูงอายุตอนกลาง หมายถึง ผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุ 70-79 ปี
 - ผู้สูงอายุตอนปลาย หมายถึง ผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุ 80 ปี ขึ้นไป
2. ผู้สูงอายุมีงานทำ ได้แก่ บุคคลซึ่งในสัปดาห์แห่งการสำรวจเป็นผู้
 - ทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมง โดยได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ผลกำไร เงินปันผล หรือค่าตอบแทนที่มีลักษณะอย่างอื่นสำหรับผลงานที่ทำเป็นเงินสด หรือสิ่งของ หรือ
 - ไม่ได้ทำอะไร แต่ยังคงมีตำแหน่งหน้าที่การงาน ธุรกิจ ไร่นา เกษตรของตนเอง ได้หยุดงานชั่วคราวเนื่องจากเจ็บป่วย พักผ่อน สถานที่ทำงานปิด ดินฟ้าอากาศไม่อำนวย นอกฤดูกาล หรือด้วยเหตุผลอื่นๆ เช่น การปิดที่ทำงานชั่วคราวโดยไม่คำนึงว่าจะได้รับค่าจ้างจากนายจ้างหรือไม่ ระหว่างที่ไม่ได้มาทำงาน แต่จะต้องมีกำหนดภายในเวลา 30 วัน นับจากวันที่สถานที่ทำงานปิด จะได้กลับมาทำงาน ณ สถานที่ทำงานนั้นอีก
 - ทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมง โดยไม่ได้รับค่าจ้างในวิสาหกิจ หรือไร่นาเกษตรของหัวหน้าครัวเรือน หรือของสมาชิกในครัวเรือน
3. อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหมายถึง จำนวนของผู้สูงอายุ เกิดจากข้อคำถามระหว่างสัปดาห์แห่งการสำรวจมีงานทำหารจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดระหว่างสัปดาห์แห่งการสำรวจมีงานทำ คูณด้วย 100
4. อาชีพในรอบสัปดาห์ หมายถึง ประเภทหรือชนิดของงานที่บุคคลนั้นทำอยู่ ส่วนมากมีอาชีพเดียว สำหรับบุคคลที่อยู่ในระหว่างสัปดาห์แห่งการสำรวจมีอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ ให้นับอาชีพที่มีชั่วโมงทำงานมากที่สุด ถ้าชั่วโมงทำงานแต่ละอาชีพเท่ากัน ให้นับอาชีพที่มีรายได้มากกว่า ถ้าชั่วโมงทำงานแต่ละอาชีพเท่ากัน ให้นับอาชีพที่มี

รายได้ มากกว่า ถ้าชั่วโมงทำงานและรายได้ที่รับจากแต่ละอาชีพ เท่ากันให้นับอาชีพ
ที่ผู้ตอบสัมภาษณ์พอใจมากที่สุด

5. อัตราส่วนการเป็นภาระรวม หมายถึง จำนวนประชากรวัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี)และวัย
สูงอายุ (60 ปี ขึ้นไป) รวมกัน ต่อจำนวนประชากรในวัยทำงาน (15-59 ปี) คูณด้วย
100
6. สถานภาพการทำงาน หมายถึง การแบ่งสถานะการทำงานออกเป็น 5 ประเภท คือ
นายจ้าง ลูกจ้างรัฐบาล ลูกจ้างเอกชน ผู้ทำงานส่วนตัว และผู้ที่ทำงานให้แก่ธุรกิจ
ของครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง
7. สถานภาพความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หมายถึง การแบ่งสถานะของสมาชิกใน
ครอบครัว ออกเป็น 4 ประเภท คือ หัวหน้าครอบครัว ภรรยา/สามี บุตร/หลาน และ
ญาติ
8. ขนาดครอบครัว หมายถึง จำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ยในครอบครัว
9. สถานะทางเพศของผู้สูงอายุ หมายถึง ความเป็นหญิงและชายซึ่งส่งผลกระทบต่อ
หน้าที่การงาน ความเป็นอยู่ และสุขภาวะ ในที่นี้ ความแตกต่างมองในประเด็นหลัก
 - ระดับการศึกษาของหญิงและชาย
 - ความยืนยาวของชีวิตของหญิงและชาย
 - การเข้าร่วมในกำลังแรงงาน
 - รายได้ของผู้สูงอายุหญิงและชาย
10. สุขภาวะของผู้สูงอายุ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีสภาวะทางกาย ทางเศรษฐกิจ และ
การสนับสนุนทางสังคม ในที่นี้ เน้นองค์ประกอบ
 - สุขภาพกาย
 - ลักษณะอาชีพ
 - รายได้
 - กลุ่มทางสังคม ชมรมผู้สูงอายุ

บทที่ 2

โครงสร้างและแบบแผน การทำงานของผู้สูงอายุไทย

ประชากรสูงอายุในประเทศไทยในปี 2523 มีอยู่ประมาณ 5.6 ล้านคน หรือร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมด ในปี 2543 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 6.2 ล้านคน หรือร้อยละ 9 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่า ในปี 2563 จะมีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นมากกว่า 7 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 15 ของประชากรทั้งหมด การเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุในประเทศไทยเป็นไปอย่างรวดเร็วกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว (เยาเวิร์ดน์ ปรปักษ์ขาม และวาทีน บุญชะลักษ์, 2545) จากข้อมูลการคาดประมาณนี้ ยังพอมีเวลาเตรียมตัวสำหรับคนรุ่นปัจจุบันในการเป็นกำลังแรงงานที่จะเคลื่อนเข้าไปสู่การเป็นประชากรสูงอายุกว่าอีก 10 ปีข้างหน้า การศึกษาโครงสร้างและแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุ จะช่วยเป็นข้อมูลต่อไปในการวางแผนดำเนินงาน ในบทนี้ได้นำเสนอประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. กำลังแรงงานสูงอายุของไทย
2. แบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุ
3. ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีกินดีเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

1. กำลังแรงงานสูงอายุของไทย

จากการศึกษางานวรรณกรรมของกลุ่มประเทศพัฒนาเศรษฐกิจสูงนั้นได้ใช้อยู่เป็นเกณฑ์ เกษียณอายุ การรับสิทธิเบี้ยบำนาญ หรือออกจากงาน รวมทั้งบริหารจัดการแรงงานสูงอายุ (Davies, 1998, International Research Conference on Social Security Helsinki, 2000; EU, 2000; Auer, P2000/2, ILO, 2002) โดยทั่วไป และกฎหมายไทยถือเอาอายุ 60 ปี เป็นจุดเริ่มต้น ในการเรียกว่า ผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้ได้นำกลุ่มอายุที่เข้าใกล้ความสูงอายุ 55-59 ปี เข้ามาร่วม ในการศึกษา เพื่อการเปรียบเทียบกำลังแรงงาน ดังนั้น การศึกษาที่ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นจากการตรวจสอบข้อมูลสภาพการทำงานของผู้สูงอายุ และแจกแจงความถี่ จำนวน และอัตราร้อยละของ กำลังแรงงานในกลุ่มผู้สูงอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป ข้อมูลจากการสำรวจประชากรแรงงานระดับชาตินี้เป็นข้อมูลอายุรายบุคคล ระดับจุลภาค ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผู้วิจัยจึงกำหนดช่วงอายุของกลุ่มผู้สูงอายุขึ้นเป็นช่วงละ 5 ปี

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ใช้อัตราการทำงานเป็นแปรที่สำคัญในการศึกษางานอาชีพในหมวดต่างๆ ทั้งนี้ มีความแตกต่างกันระหว่างอัตราการทำงานและอัตราการจ้างงาน เนื่องจากมีที่มาจากการ คิดคำนวณที่แตกต่างกัน กล่าวคือ อัตราการจ้างงานนั้น ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์นั้นจะตอบว่าตนเอง ถูกจ้างหรือไม่ โดยส่วนใหญ่ผู้จะมีสถานภาพอาชีพเป็นลูกจ้างภาคเอกชน รัฐบาล (ILO, 1998; ILO, 2002) ขณะที่อัตราการทำงานนั้น สำนักงานสถิติแห่งชาติจัดเก็บข้อมูลการสำรวจโครงการ การทำงานของประชากร โดยประชากรผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ แม้ว่าจะทำงาน เพียง 1 ชั่วโมง หรือ ทำงานแต่ไม่ได้รับค่าจ้าง เป็นคนงานในครัวเรือน หรืองานส่วนตัว ก็สามารถกล่าวได้ว่าทำงาน

ตาราง 1 อัตราการทำงาน และไม่ทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามปี

กลุ่มอายุ	2537		2541			2544			
	ทำงาน	ไม่ทำงาน	รวม	ทำงาน	ไม่ทำงาน	รวม	ทำงาน	ไม่ทำงาน	รวม
55-59	21.0	7.6	28.6	19.4	7.4	26.7	18.4	7.0	25.4
60-64	13.1	12.5	25.7	12.2	12.3	24.5	12.9	11.7	24.6
65-69	6.3	11.0	17.3	6.4	12.3	18.7	6.9	11.6	18.5
70-74	2.4	10.1	12.5	2.4	11.1	13.5	3.0	11.4	14.4
75-79	0.9	7.0	7.8	0.8	7.4	8.2	1.1	7.4	8.5
80+	0.3	7.7	8.1	0.3	8.2	8.5	0.4	8.2	8.5
รวม	43.9	56.1	100.0	41.4	58.6	100.0	42.8	57.2	100.0
จำนวน			25,746			25,190			32,538

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากการสำรวจจำนวนผู้สูงอายุปี 2537 มีผู้สูงอายุ 25,746 คน พบว่า มีสถานภาพทำงาน ร้อยละ 44 และไม่ทำงานร้อยละ 56 ในผู้สูงอายุทำงาน เป็นผู้สูงอายุที่ทำงานประจำ ร้อยละ 2.5 และทำงานชั่วคราว 97.5 สาเหตุที่ไม่ทำงาน ผู้สูงอายุทุกกลุ่มจะตอบว่ารอฤดูกาล และเก็บเกี่ยว ผลผลิต แต่ผู้สูงอายุที่อายุมากกว่า 80 ปี จะตอบว่าป่วย ผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่ทำงานอยู่ใน หมวดอาชีพเกษตรกรรม การค้าขาย ช่างฝีมือ และบริการ ตามลำดับ และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ทำงานอยู่ในเขตชนบทมากกว่าในเขตเมือง ผู้สูงอายุหญิงที่ทำงานได้รับค่าจ้าง พบว่า มีอัตราการ ทำงานต่ำกว่าผู้สูงอายุชายทุกภาคทั้งกรุงเทพ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ และในปี 2537 นี้ อัตราการทำงานของผู้สูงอายุร้อยละ 54 ทำงานในหมวดอาชีพ เกษตรกรรม และร้อยละ 22 ทำงานหมวดอาชีพค้าขาย และร้อยละ 10 ทำงานหมวดอาชีพช่าง หรือหัตถอุตสาหกรรม ของผู้สูงอายุที่ทำงานทั้งหมด

ตาราง 2 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ ปี 2537 (จำนวน = 11,705)

กลุ่ม อายุ	วิชาการ	บริหาร	ค้าขาย	เกษตร	ขนส่ง	ช่าง	บริการ	รวม
55-59	2.2	3.0	10.3	23.6	1.4	4.5	2.6	47.5
60-64	0.4	1.2	6.4	17.8	0.7	2.6	1.0	30.1
65-69	0.1	0.5	3.3	8.3	0.2	1.5	0.4	14.3
70-74	0.0	0.1	1.6	2.8	0.0	0.6	0.1	5.5
75-79	0.1	0.1	0.5	0.9	0.0	0.3	0.1	1.9
80+	0.0	0.0	0.2	0.3	0.0	0.2	0.0	0.7
รวม	2.7	4.1	22.4	53.6	2.4	9.7	4.1	100.0

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 3 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ ปี 2541 (จำนวน = 10,825)

กลุ่มอายุ	วิชาการ	บริหาร	ค้าขาย	เกษตร	ขนส่ง	ช่าง	บริการ	รวม
55-59	2.5	3.7	9.2	23.5	1.4	4.0	2.4	46.6
60-64	0.5	1.1	6.9	16.9	0.7	2.3	1.0	29.5
65-69	0.2	0.5	3.8	9.0	0.2	1.4	0.4	15.4
70-74	0.1	0.1	1.7	3.0	0.1	0.8	0.1	5.8
75-79	0.0	0.0	0.6	1.0	0.0	0.2	0.1	1.9
80+	0.0	0.0	0.2	0.3	0.0	0.1	0.0	0.7
รวม	3.1	5.5	22.4	53.6	2.4	8.8	4.0	100.0

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ส่วนในปี 2541 ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุเท่ากับ 25,190 คน พบว่า มีสถานภาพการทำงาน ร้อยละ 41 และไม่ทำงานร้อยละ 59 ในผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า ทำงานประจำร้อยละ 2.2 และทำงานชั่วคราวร้อยละ 98 สาเหตุที่ไม่ทำงาน ผู้สูงอายุทุกกลุ่มให้เหตุผลว่ารอฤดูกาลและเก็บเกี่ยวผลผลิต แบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุ ในปี 2541 ยังคงเป็นไปลักษณะเดียวกับปี 2537 กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในหมวดอาชีพเกษตรกรรม การค้าขาย ช่างฝีมือ และบริการ ตามลำดับ และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในเขตชนบทมากกว่าเขตเมืองถึงร้อยละ 70 ส่วนผู้สูงอายุหญิงที่ทำงานได้รับค่าจ้าง พบว่า มีอัตราการงานต่ำกว่าผู้สูงอายุชายทุกภาค ทั้งกรุงเทพ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ อย่างไรก็ตาม ในปี 2541 นี้ อัตราการทำงานของผู้สูงอายุได้ลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2537 ส่วนอัตราการงานของผู้สูงอายุในหมวดอาชีพเกษตรกรรม และการค้ายังคงเท่าเดิม

ตาราง 4 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ ปี 2544 (จำนวน = 14,306)

กลุ่มอายุ	ผู้บัญญัติกฎหมาย ผู้จัดการ	วิชาการ	เทคนิค	เสมียน	บริการ	เกษตร	ช่าง	วิชาชีพ	งานพื้นฐาน	รวม
55-59	5.70	1.86	1.17	0.85	6.8	19.1	2.6	1.4	3.7	43.2
60-64	3.80	0.20	0.33	0.13	4.8	15.6	1.9	0.7	2.6	30.2
65-69	2.47	0.03	0.10	0.03	2.7	8.2	1.1	0.3	1.2	16.2
70-74	1.24	0.02	0.06	0.03	1.2	3.3	0.6	0.1	0.5	7.0
75-79	0.41	0.01	0.01	0.01	0.5	1.2	0.2	0.0	0.3	2.6
80+	0.15	0.01	0.01	0.0	0.2	0.3	0.2	0.0	0.0	0.8
รวม	13.8	2.1	1.7	1.0	16.2	47.7	6.6	2.6	8.4	100.0

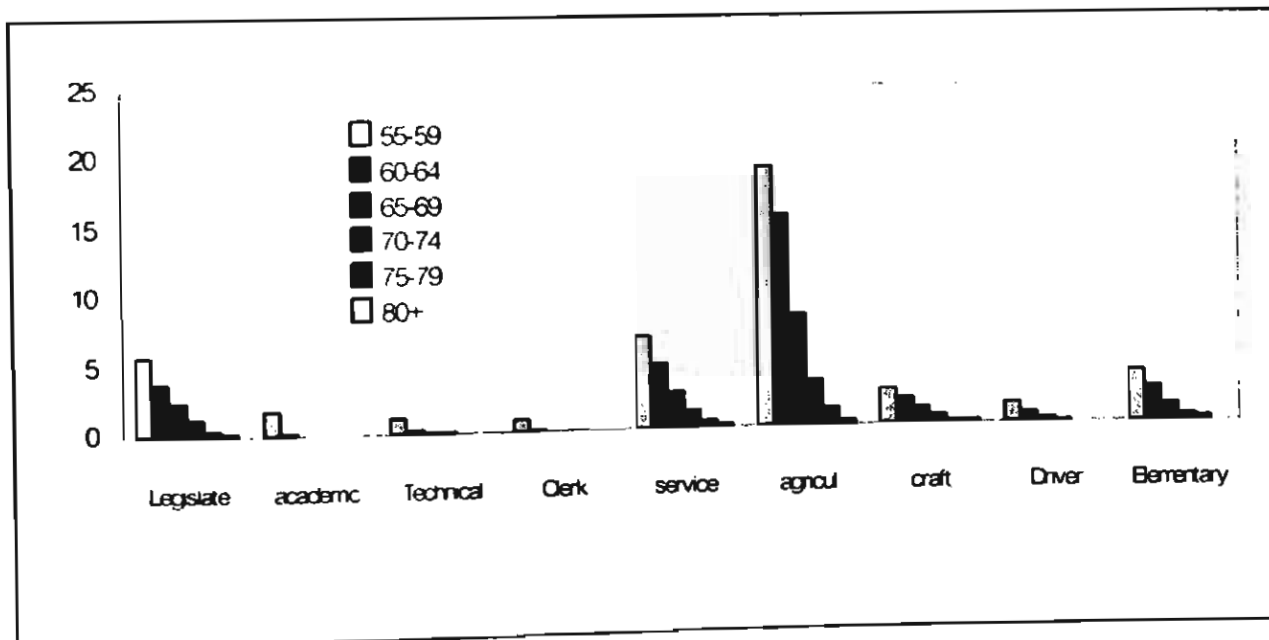
ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สำหรับปี 2544 มีจำนวนผู้สูงอายุที่ใช้ในการวิเคราะห์มากถึง 32,538 คน พบว่า มีสถานภาพทำงานร้อยละ 43 และไม่ทำงานร้อยละ 57 ในผู้สูงอายุที่ทำงานเป็นผู้ที่ทำงานประจำร้อยละ 1.4 และทำงานชั่วคราวร้อยละ 98.6 ซึ่งหมายความว่า ผู้สูงอายุมีงานที่ไม่มั่นคง หรือไม่ได้ทำงานมากกว่าปี 2541 อย่างไรก็ตาม แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสำรวจประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติได้เปลี่ยนแปลงไปในปี 2544 ดังนั้น จึงมีคำถามที่แตกต่างจากปีที่ผ่านมา เช่น สาเหตุที่ออกจากงานครั้งสุดท้าย การปิดกิจการ แต่เมื่อตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น พบว่า สาเหตุที่ผู้สูงอายุไม่ได้ทำงาน ไม่ได้มีสาเหตุเกิดจากผลกระทบจากการปิดกิจการ การลดขนาดองค์กรหรือธุรกิจ

หรือการหมดสัญญาจ้างเหมาใด ผู้สูงอายุที่ทำงานยังคงตอบถึงสาเหตุที่ไม่ได้ทำงานว่า รอฤดูกาล
รอเก็บเกี่ยวผลผลิต และแก่เกินไปที่จะทำงาน

การปรับหมวดอาชีพในปี 2544 นั้น ผลคือผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่ยังคงทำงานอยู่ใน
หมวดอาชีพเกษตรกรรมเดิม แต่มีอัตราการทำงานลดลง ทั้งนี้เนื่องจากการจัดหมวดอาชีพเพิ่ม
ขึ้นมาคือ หมวดอาชีพผู้ทำงานขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้รวมทั้งภาคเกษตรกรรม การค้า งานบริการ คน
รับใช้ เข้าไว้ด้วยกัน และเป็นหมวดที่ใช้ความรู้พื้นฐาน ไม่ต้องมีทักษะในการทำงานเป็นหลัก ดัง
นั้น อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจึงมาเพิ่มในหมวดนี้ถึงร้อยละ 8 ส่วนสถิติถิ่นที่อยู่ของการ
ทำงานของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ผู้สูงอายุทำงานในเขตเมืองสูงขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา
กว่าร้อยละ 50

แผนภูมิ 1 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามหมวดอาชีพ ปี 2544

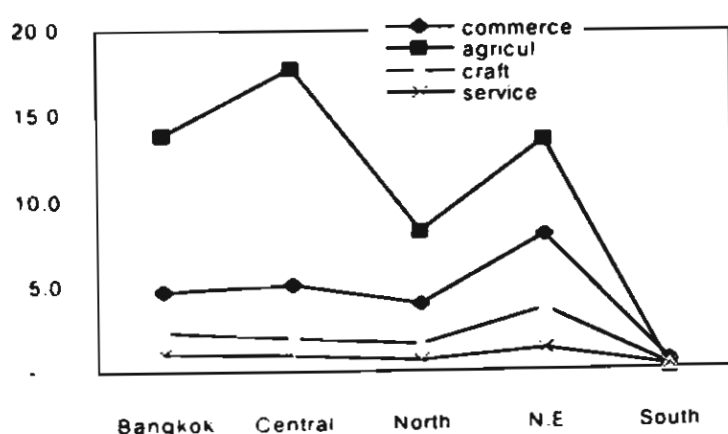

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบ 3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาโครงสร้างอายุของผู้สูงอายุที่ทำงานมีลักษณะเป็นไปตามปรากฏการณ์ธรรมชาติ
กล่าวคือ เมื่อผู้สูงอายุมีอายุมากขึ้น อัตราการทำงานก็ได้ลดหลั่นลงไปตามลำดับ ซึ่งปรากฏ
ในแผนภูมิ 1 เมื่อพิจารณาหมวดอาชีพ พบว่า หมวดอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของผู้สูง
อายุ รองลงมา เป็นงานในหมวดอาชีพบริการ เป็นที่น่าสังเกตว่า การจัดหมวดอาชีพในปี 2544
ทำให้ปรากฏโครงสร้างในกลุ่มอาชีพผู้บัญญัติกฎหมาย ข้าราชการระดับอาวุโส และผู้จัดการ
บริษัทเกิดขึ้นมาเป็นอีกหมวดหนึ่ง ซึ่งมีอัตราการการทำงานของผู้สูงอายุอยู่ในจำนวนนี้ไม่น้อยทีเดียว
และเป็นกลุ่มที่มีอัตราการการทำงานมากกว่าหมวดอาชีพช่างหรืองานหัตถอุตสาหกรรมอีกด้วย ทั้งนี้

อาจสืบเนื่องจากมีผู้สูงอายุอยู่จำนวนหนึ่งที่เป็นผู้ทรงความรู้และสั่งสมประสบการณ์ ท้ายสุด ยังมี การจัดโครงสร้างงานในหมวดอาชีพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งสำนักงานสถิติได้หมวดหลายอาชีพไว้ใน กลุ่มอาชีพขั้นพื้นฐาน ได้แก่ งานด้านการขายและการให้บริการ ผู้ใช้แรงงานเกษตรและผู้เกี่ยวข้อง และผู้ใช้แรงงานในด้านก่อสร้าง เหมืองแร่ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยเช่นกัน กลุ่มนี้สำนักงานสถิติได้จัดแยกออกนำเสนอเป็น หนึ่งกลุ่มใหญ่ ซึ่งแต่เดิมที่ อัตราการทำงานของกลุ่มนี้ได้ผสมผสานอยู่ในหมวดอาชีพเกษตรกรรม งานบริการ และช่างหัตถอุตสาหกรรม

แผนภูมิ 2 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามหมวดอาชีพและภาคปี 2544

งานอาชีพส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุได้ทำงานในภาคเกษตรกรรม ซึ่งพบมากโดยเฉพาะภาคกลาง รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งทั้ง 2 ภาคนี้มีอัตราการทำงานของผู้สูงอายุสูงมาก อันดับต่อมาคือ จ.กรุงเทพฯ เหนือ และได้ตามลำดับสำหรับงานหมวด-

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

อาชีพค้าขายมีอยู่ทั่วไป และถือว่ามิอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างสูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ ส่วนงานช่าง และหัตถอุตสาหกรรม โดยรวมแล้ว ประมาณร้อยละ 8-9 ส่วนงานหมวดอาชีพบริการมีอยู่ประมาณร้อยละ 3-4 ซึ่งพบโดยทั่วไปในกลุ่มผู้สูงอายุทุกภาคที่สำรวจ

ส่วนการพิจารณาชั่วโมงการทำงานทั้งสิ้นนี้ พิจารณาจากข้อคำถามที่ว่า ในระหว่าง 7 วันก่อนการสัมภาษณ์ ผู้สูงอายุได้ทำงานจริงในอาชีพหลัก และอาชีพอื่นๆ ก็ชั่วโมง จากการคำนวณหาค่าเฉลี่ยของผู้สูงอายุกับจำนวนชั่วโมงทั้งสิ้นของการทำงาน พบว่า ชั่วโมงทั้งสิ้นที่ผู้สูงอายุทำงานนั้นไม่แตกต่างกันมาก โดยมีจำนวนเฉลี่ยของการทำงานใกล้เคียงกัน ซึ่งโดยทั่วไปกฎหมายไทยกำหนดให้การทำงานโดยทั่วไปอยู่ที่ 40-45 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ อย่างไรก็ตาม จากการคำนวณจำนวนชั่วโมงทำงานหลักและทำงานทั้งสิ้นของผู้สูงอายุแล้ว ไม่มีความแตกต่างจากคนหนุ่มสาวทั่วไป ผู้สูงอายุยังคงทำงานตามปกติ แม้ว่า อายุจะมากขึ้นก็ตาม แต่เมื่อวัยของผู้สูงอายุสูงขึ้น ได้พบว่า ผู้สูงอายุหญิงทำงานจำนวนชั่วโมงต่ำกว่าผู้สูงอายุชาย และต่ำลงมากขึ้น เมื่อยิ่งสูงอายุมากขึ้น

ผลจากการสำรวจ พบว่า สถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุที่ทำงานนั้น ยังคงทำงานอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีสถานภาพเป็นแรงงานให้กับครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง แต่สำหรับสถานภาพการทำงานส่วนตัวและงานลูกจ้างลดลง และผู้สูงอายุยังคงมองว่างานในหมวดอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย งานช่าง ผลิต และหัตถอุตสาหกรรม และงานบริการ เหล่านี้เป็นงานประจำ ส่วนที่มองว่าเป็นเพียงงานชั่วคราวมีในสัดส่วนที่ต่ำกว่ามาก อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบ ผลจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ในปี 2540-2541 ข้อมูลที่ผู้สูงอายุให้ ปรากฏว่า งานประจำที่ผู้สูงอายุทำในปี 2537 มีความมั่นคงกว่างานที่ทำในปี 2541 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่ทำงานในปี 2541 ลดลงอย่างมาก และปี 2541 นี้ไปเพิ่มที่ลักษณะการทำงานชั่วคราวแทน

สำหรับเหตุผลที่ผู้สูงอายุไม่ได้ทำงาน เกิดจากความป่วยหรือพิการ ความไม่สมัครใจทำงาน และสูงอายุ แก่แล้ว อย่างไรก็ตาม คำตอบ “อื่นๆ” ก็มีอยู่มากเช่นกัน แต่คำตอบนี้ก็มีได้รับการชี้แจงว่าเป็นเหตุผลอะไร เมื่อเปรียบเทียบแบบแผนการทำงาน 3 ช่วงเวลา พบว่า อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงนั้นไม่ได้มีความแตกต่างกัน เมื่อสำรวจถึงภาคอุตสาหกรรมที่ผู้สูงอายุเข้าไปทำงาน ผู้เข้าใกล้สูงอายุ (55-59 ปี) ได้เข้าสู่การทำงานในภาคเกษตรกรรมมากขึ้น และมีจำนวนมากขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากงานที่เป็นทางการนั้นมีการกำหนดอายุเกษียณส่วนใหญ่ไว้ที่ 60 ปี ภาคที่เป็นทางการทั้งภาคเอกชนและรัฐจึงได้ผลักดันกลุ่มผู้สูงอายุนี้ออกนอกตลาดแรงงานที่เป็นทางการ

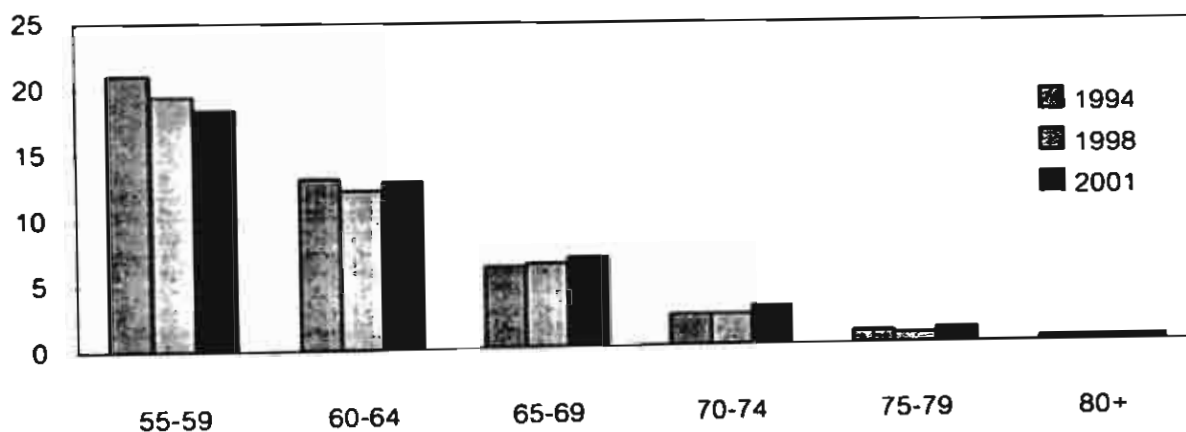
2. แบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุ

เมื่อนำข้อมูลอัตราการทำงาน 3 ช่วงเวลามาศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า แบบแผนการทำงานและโครงสร้างกลุ่มอายุของผู้สูงอายุไม่แตกต่างกัน และมีทิศทางการทำงานจากมากไปสู่การทำงานน้อยตามโครงสร้างอายุของประชากร

สำหรับการทำงานของผู้สูงอายุในหมวดอาชีพต่างๆ นั้น พบว่า แบบแผนอาชีพที่ผ่านมาของผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายมีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากเดิม กล่าวคือ ผู้สูงอายุมักทำงานในภาคเกษตรกรรมสูง และสูงสุดตลอด 3 ช่วงเวลา และทิศทางการเข้าทำงานหมวดอาชีพเกษตรมีสูงขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น จากกลุ่มผู้เข้าใกล้สูงอายุ ไปสู่ผู้สูงอายุช่วงต้น และช่วงกลาง อย่างไรก็ตาม ในปี 2544 มีการจำแนกกลุ่มอาชีพใหม่ตามข้อกำหนดสากลขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลจึงมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ข้อมูลบางส่วนไม่สามารถเปรียบเทียบได้ เช่น อาชีพกฎหมาย อาชีพเชิงเทคนิค และในบางหมวดอาชีพก็มีการปรับเปลี่ยนภายในหมวดเดียวกันเอง อาทิเช่น แต่เดิม คนขายของหน้าร้าน ก็ถูกจัดอยู่ในหมวดอาชีพค้าขาย แต่ในปี 2544

นั่น การจัดหมวดอาชีพเปลี่ยนไปอยู่ในหมวดอาชีพคนงานขั้นพื้นฐาน หากมิได้ใช้วิชาชีพในการทำงาน ซึ่งเป็นหมวดที่ 91-92 ว่าด้วยอาชีพขั้นพื้นฐานในด้านการขายและการให้บริการ อาชีพเกษตรกรรมที่เป็นเพียงลูกจ้างขายแรงงาน ก็จัดอยู่ในหมวดคนงานขั้นพื้นฐานนี้เช่นกัน

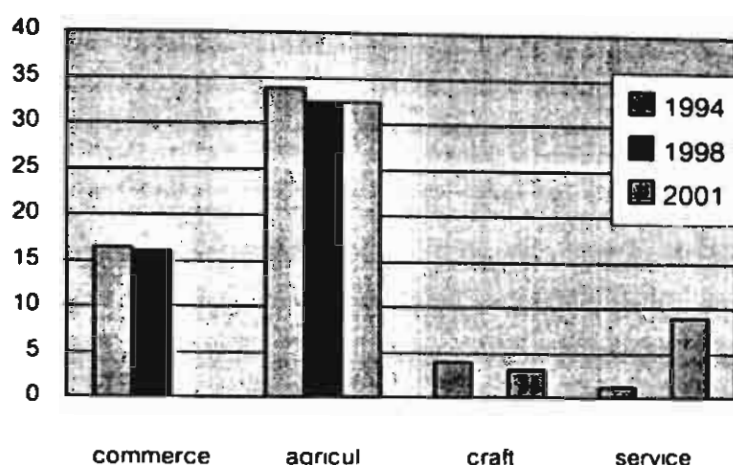
แผนภูมิ 3 แบบแผนการทำงาน 3 ช่วงเวลาของผู้สูงอายุปี 2537 2541 และ 2544

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนกลุ่มอาชีพบางกลุ่มของข้อมูลในปี 2544 ได้มีอาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ เข้ามารวมกัน ได้แก่ อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ ด้านการค้าขาย การให้บริการ ผู้ใช้แรงงานทางด้านการเกษตร การประมง และแรงงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแรงงานในเหมืองแร่ ก่อสร้าง การผลิต และการขนส่ง ซึ่งข้อมูลในปี 2537 และ 2541 ที่นำมาวิเคราะห์ ยังไม่มีการจัดกลุ่มอาชีพพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม การเปรียบเทียบตามหมวดอาชีพ ยังพอเห็นภาพชัดเจนอยู่หลายอาชีพ และมีบางอาชีพเหลื่อมซ้อนกันอยู่ แบบแผนอาชีพหลักที่นำมาเปรียบเทียบ ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม และงานช่าง หัตถอุตสาหกรรม ซึ่งยังมีผู้สูงอายุทำอยู่จำนวนมาก และแบบแผนอาชีพไม่เปลี่ยนแปลง แต่งานอาชีพบริการนั้น ทิศทางการทำงานผู้สูงอายุเข้ามาสู่งานอาชีพนี้มากขึ้น

แผนภูมิ 4 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพหลัก ปี 2544

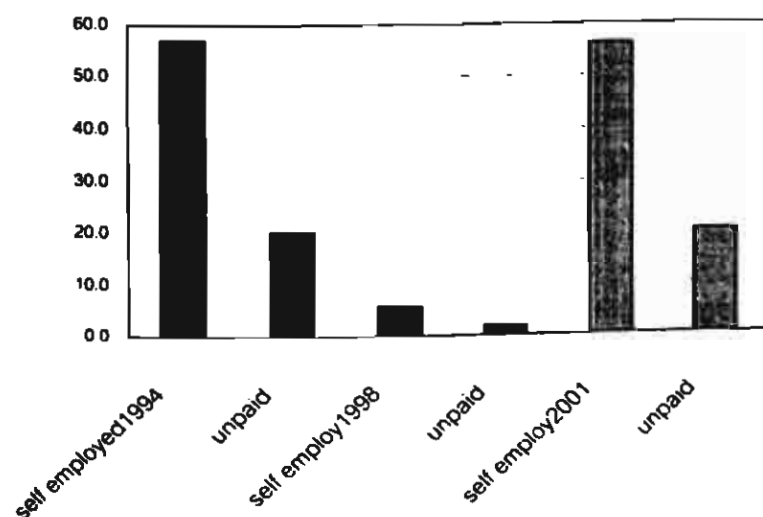

งานอาชีพส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุได้แก่งานในภาคเกษตรกรรม ซึ่งพบมากโดยเฉพาะภาคกลาง และตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับงานค้าขายมีอยู่ทั่วไป และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราสูงกว่า ส่วนงานช่างและหัตถอุตสาหกรรม โดยรวมแล้วยังเห็นว่ามียุคก่อนข้างต่ำ และในปี 2541 ด้วยแล้ว งานหมวดนี้มีอัตราการ

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ทำงานต่ำมาก เพราะช่างไทยและงานบริการบางอย่างถูกจัดอยู่ในกลุ่มงานปฏิบัติการขั้นพื้นฐาน ซึ่งไม่ได้นำเสนอในแผนภูมินี้ ส่วนหมวดงานบริการเห็นได้ชัดเจนว่าในปี 2544 มีอัตราการทำงานสูงมาก

แผนภูมิ 5 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพและสถานภาพการทำงานส่วนตัวและแรงงานในครัวเรือนที่ไม่ได้รับค่าจ้าง ปี 2544

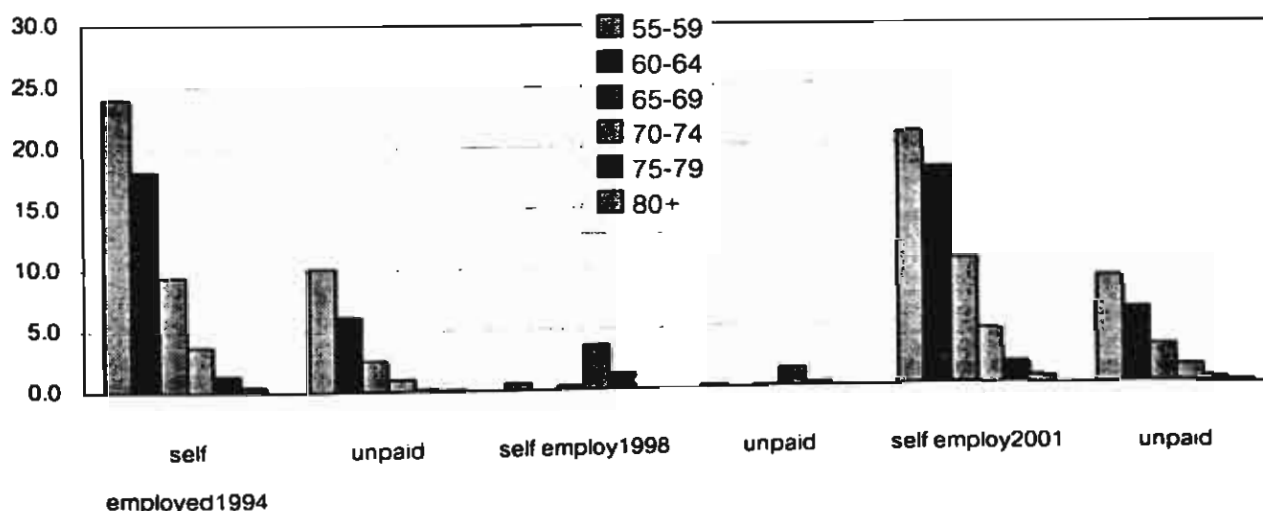
การพิจารณาแบบแผนการทำงานจากอัตราการทำงานในกลุ่มที่มีสถานภาพทำงานส่วนตัว (Self Employed) เปรียบเทียบกับอัตราการทำงานเป็นพนักงานในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง พบว่าอัตราการทำงานปี 2537 และ 2544 มีทิศทางเดียวกันทั้งสถานภาพส่วนตัวและสถานภาพเป็นพนักงานในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง แต่ปี

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2541 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุทั้ง 2 สถานภาพมีค่อนข้างต่ำอย่างมาก ซึ่งสะท้อนสถานะที่ผู้สูงอายุได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจภายนอกที่ทรุดตัวลง และส่งผลต่อผู้สูงอายุ แม้ว่าจะเป็นคนงานในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้างก็ตาม

เมื่อศึกษารายละเอียดของสถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า มีโครงสร้างและแบบแผนเช่นเดียวกับแผนภูมิที่ 5 อย่างไรก็ตาม อัตราการทำงานของผู้สูงอายุในกลุ่ม 70-74 ปี ในสถานภาพการทำงานส่วนตัว และการเป็นคนงานในครัวเรือนโดยไม่รับค่าจ้างไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ช่วงเวลา ซึ่งอาจสะท้อนถึงการทำงานที่คงเส้นคงวา ปัจจัยทางเศรษฐกิจภายนอกไม่กระทบต่อผู้สูงอายุกลุ่มนี้และเป็นช่วงเริ่มสู่การเป็นผู้สูงอายุตอนกลาง

แผนภูมิ 6 อัตราการทำงานจำแนกตามสถานภาพการทำงานส่วนตัวและแรงงานในครัวเรือนที่ไม่ได้รับค่าจ้างของผู้สูงอายุ ปี 2544

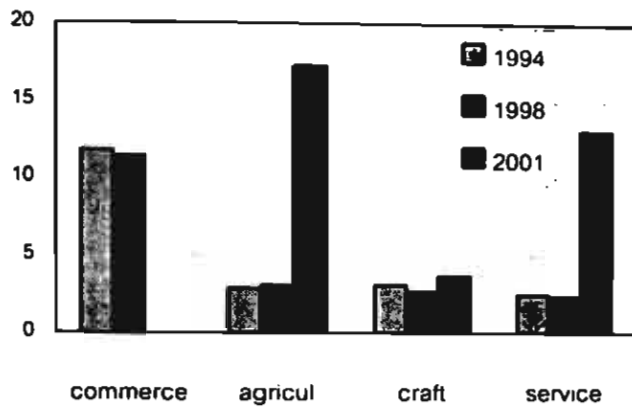

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

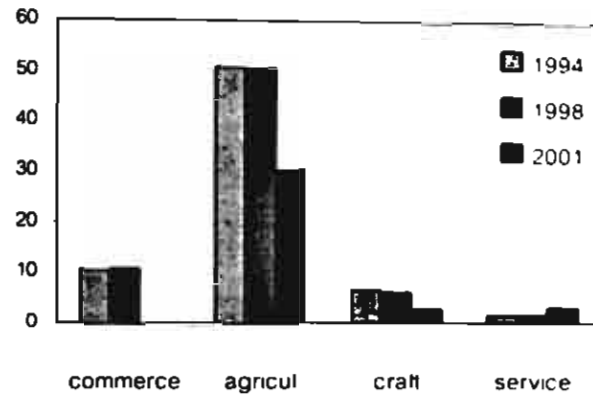
สำหรับอัตราการทำงานในหมวดอาชีพค้าขาย มีรูปแบบกระจุกตัวกันสูงในเขตเมืองมากกว่าในเขตชนบท แต่อัตราการทำงานในหมวดอาชีพเกษตรกรรมกว่าร้อยละ 50 พบในเขตชนบทมากกว่าเขตเมือง โดยเฉพาะ ช่วงเวลา 2537 และ 2541 แต่ในช่วงปี 2544 อัตราการทำงานในหมวดนี้ลดลงเหลือร้อยละ 30 อัตราการทำงานที่ลดลงนี้ ได้ไปทำให้อัตราการทำงานในเขตเมืองสูงขึ้นทั้งหมวดอาชีพเกษตรกรรม ช่าง ๔ และบริการ จึงทำให้โครงสร้างของอัตราการทำงานในกลุ่มผู้สูงอายุในเขตเมืองเปลี่ยนแปลงไป ส่วนอัตราการทำงานในหมวดช่าง ๔ และบริการของผู้สูงอายุในชนบทยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

แผนภูมิ 7 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุจำแนกตามเขตเมืองและชนบท ปี 2544

เขตเมือง

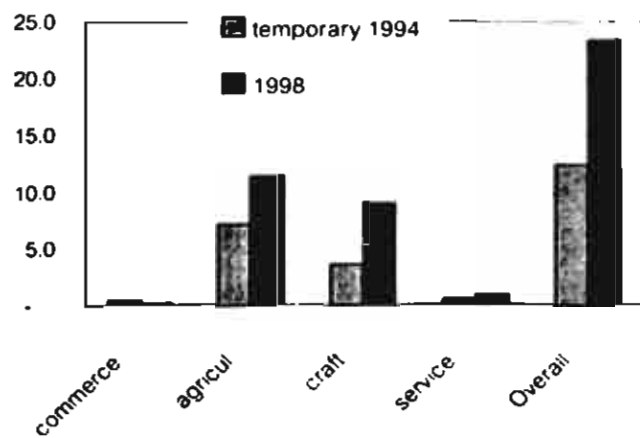
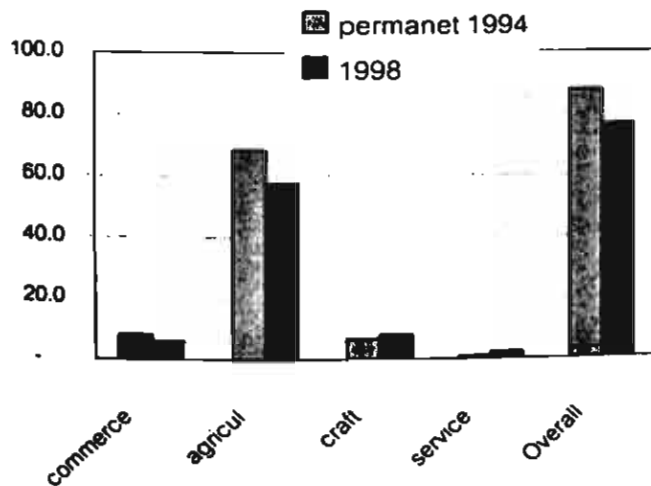

เขตชนบท

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภูมิ 8 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีงานประจำและชั่วคราว ปี 2544

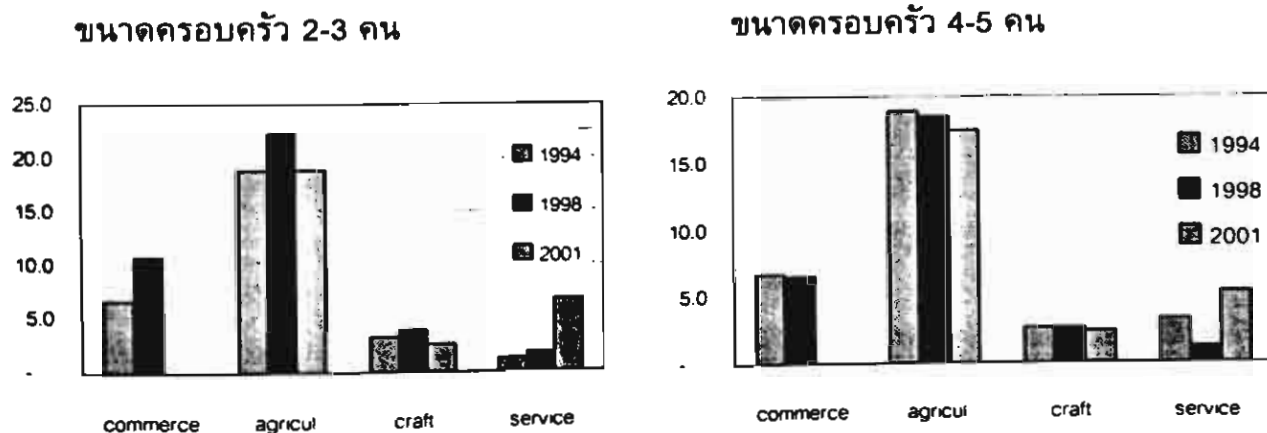
ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สำหรับอัตราการทำงานของผู้สูงอายุโดยพิจารณาจากลักษณะของการทำงานประจำและงานชั่วคราว พบว่า งานประจำของผู้สูงอายุในปี 2541 มีอัตราต่ำกว่า ปี 2537 โดยภาพรวมของ

งานประจำในปี 2537 มีอัตราการทำงานของผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 80 แต่ปี 2541 เกือบหนึ่งในสี่ของผู้สูงอายุที่ทำงานในลักษณะงานชั่วคราว เมื่อพิจารณารายหมวดอาชีพ ช่างไทย และบริการ ปี 2541 อัตราไม่ลดลง แต่ลดลงในหมวดอาชีพเกษตร และค้าขายเล็กๆ น้อยๆ

อนึ่ง การเปรียบเทียบขนาดครอบครัวของผู้สูงอายุระหว่างครอบครัวขนาด 2-3 คน และ 4-5 คน ไม่พบผลที่แตกต่างกันเท่าไรนัก จำนวนครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเคยมีบุตรไว้เป็นแรงงาน ณ ขณะนี้ ค่านิยมการมีครอบครัวขนาดเล็กเข้ามาแทนที่ จากการสำรวจ พบว่า ขนาดครอบครัวไทยในภาคเกษตร มีสมาชิกในครอบครัวลดเหลือเพียงครอบครัวละ 2-3 และ 4-5 คน ซึ่งรวมแล้ว คิดเป็น กวาร์ร้อยละ 40 อย่างไรก็ตาม พอเห็นแนวโน้มขนาดครอบครัว 4-5 ในภาคเกษตรได้ลดลงตามลำดับในช่วง 2537-2544

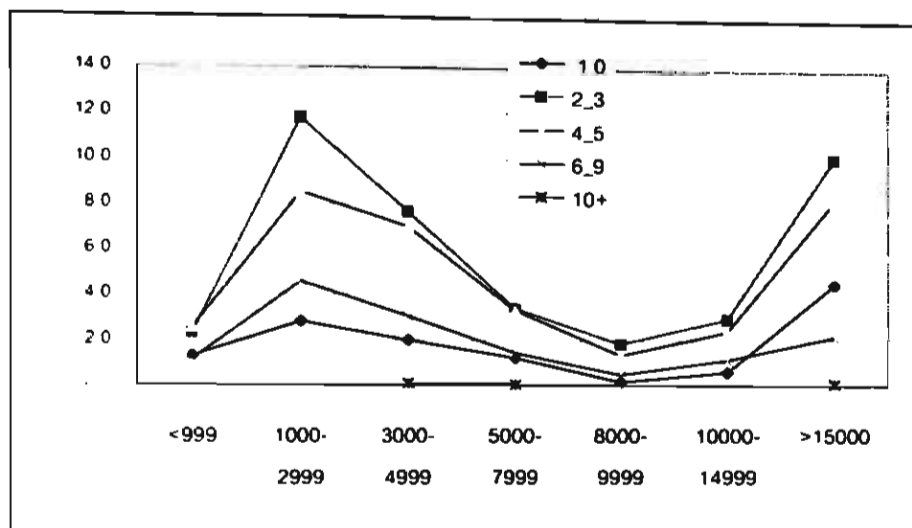
แผนภูมิ 9 ร้อยละของผู้สูงอายุที่มีขนาดครอบครัว 2-3 คน และ 4-5 คน ปี 2544

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาแนวโน้มของรายได้จากอัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีขนาดครอบครัว 2-3 คน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีขนาดครอบครัว 2-3 คนนี้สามารถทำรายได้สูงกว่าผู้สูงอายุที่มีครอบครัวขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม สำหรับครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอยู่คนเดียวกลับมีรายได้ต่ำลง แบบแผนของรายได้นี้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันทุกกลุ่ม

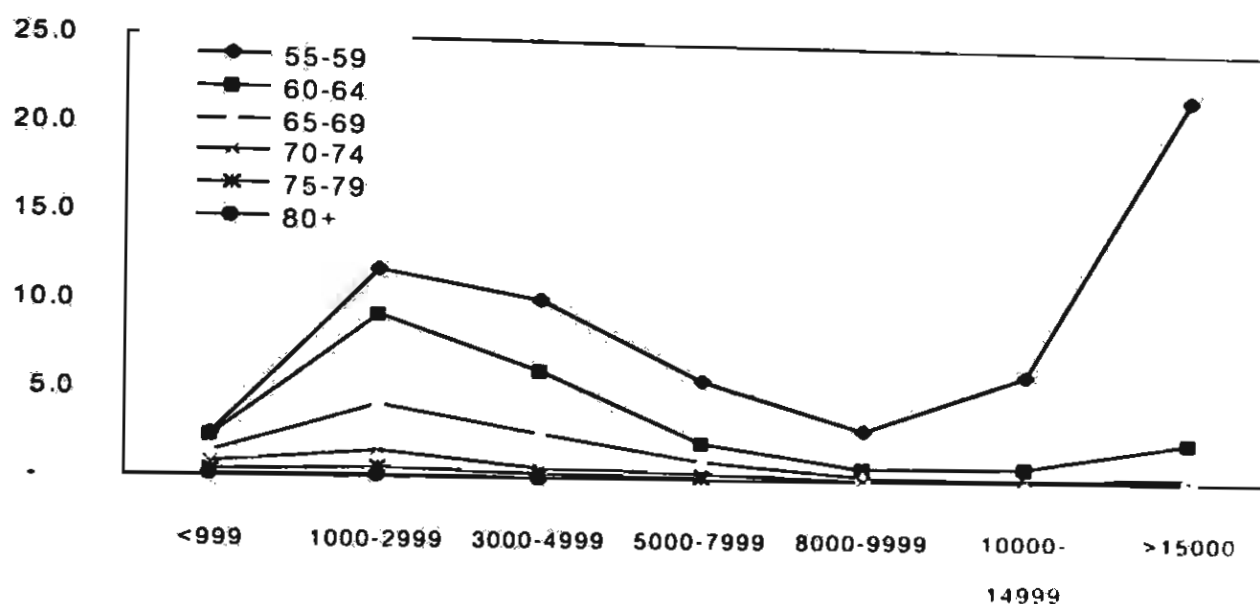
แผนภูมิ 10 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามขนาดครัวเรือน

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

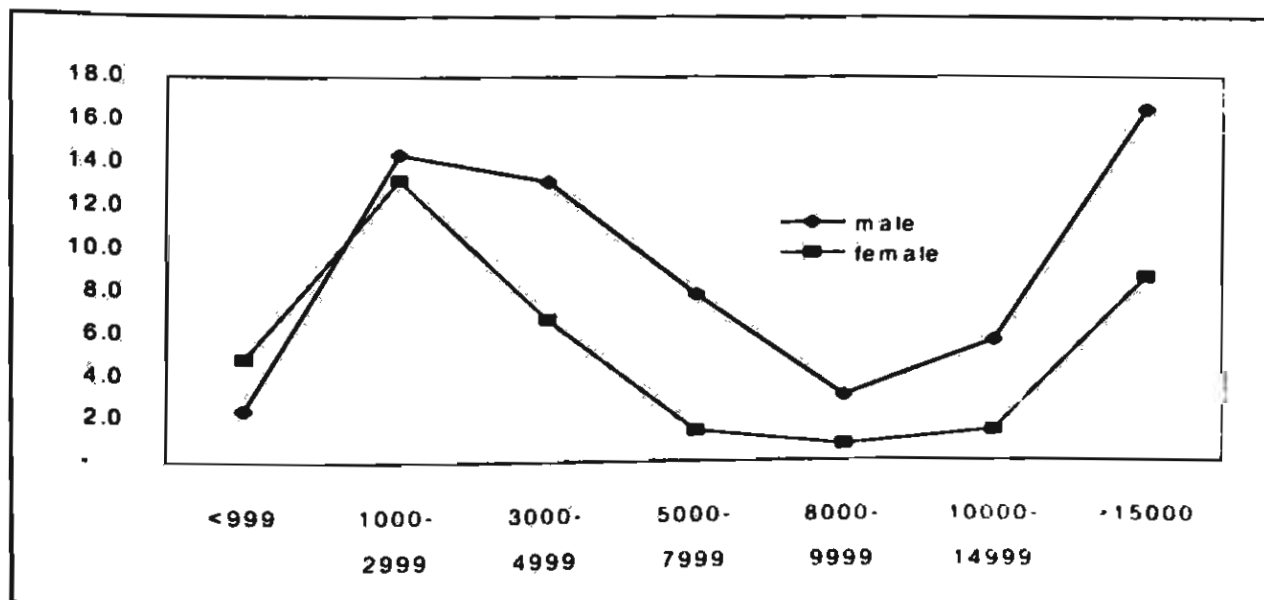
ประเด็นต่อไป จะเป็นการศึกษาถึงแบบแผนของรายได้ของกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำงานแล้วมีรายได้ ซึ่งพบว่ามีค่าแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของกลุ่มอายุ สำหรับรายได้ในช่วงก่อนเข้าสู่ความเป็นผู้สูงอายุ หรือสถานภาพของสังคมก่อนหน้าที่ผู้สูงอายุจะเกษียณงาน ซึ่งผู้สูงอายุในกลุ่มนี้มีรายได้มากกว่าในทุกกลุ่ม แต่เมื่ออายุสูงขึ้น รายได้ได้ลดลงตามลำดับ เรียกได้ว่ามีทิศทางเดียวกัน จากข้อมูลทั้ง 3 ช่วงเวลา พบว่า กลุ่มอายุ 55-59 ปี มีรายได้มากกว่ากลุ่มอายุอื่นๆ ทั่วราชอาณาจักร และหากพิจารณาลงรายละเอียด ผู้สูงอายุชายจะมีรายได้ที่สูงกว่าผู้สูงอายุหญิง

แผนภูมิ 11 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามกลุ่มอายุ ปี 2544

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

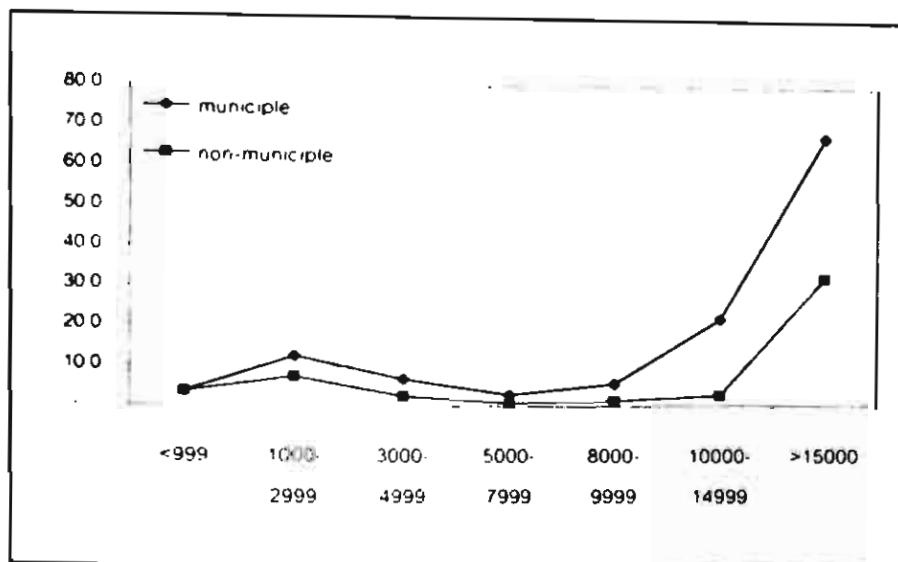
แผนภูมิ 12 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามเพศ ปี 2544

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อพิจารณารายได้ จากการหาค่าเฉลี่ยของรายได้ของผู้สูงอายุทั้งหมด พบว่า ผู้สูงอายุหญิงมีอัตราการการทำงานที่มีรายได้ต่ำกว่าผู้สูงอายุชายทุกระดับ ผู้สูงอายุชายมีรายได้สูงกว่าผู้สูงอายุหญิง โดยเฉพาะในช่วงของรายได้ตั้งแต่ 3000 บาทเป็นต้นไป

แผนภูมิ 13 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย ปี 2544

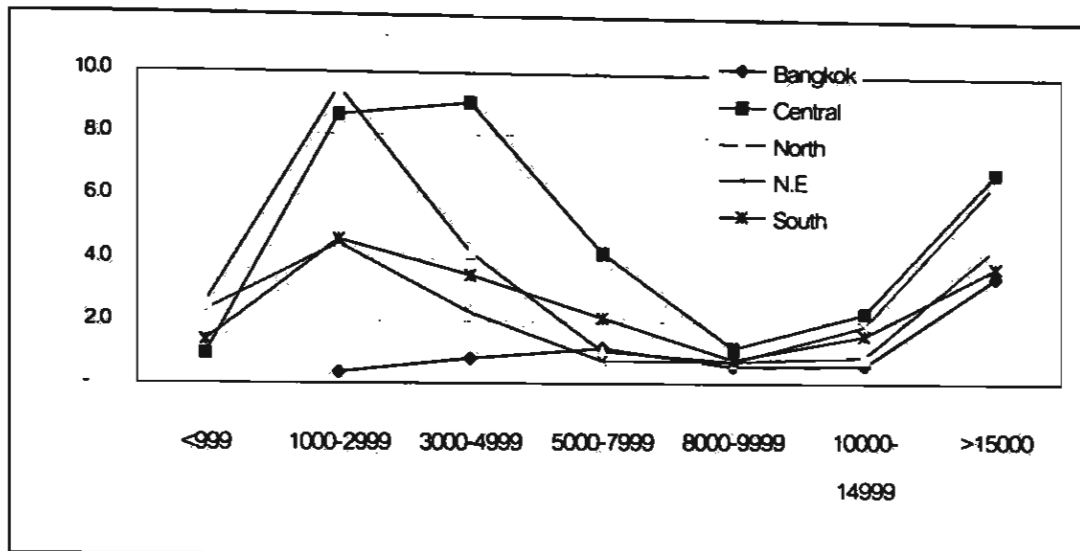

ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมือง พบว่ามีรายได้สูงกว่าผู้สูงอายุในเขตชนบท ช่องว่างการกระจายรายได้ระหว่างเขตเมืองและชนบทกว้างขึ้นในช่วงรายได้ตั้งแต่ 10000 ขึ้นไป

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่ 3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

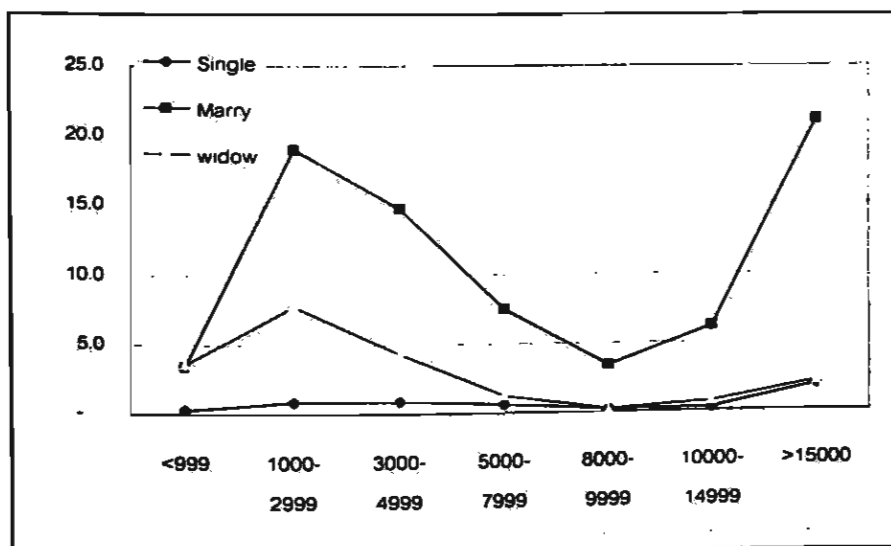
การพิจารณาภาคที่ผู้สูงอายุทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทุกภาคมีรายได้กระจุกตัวอยู่ที่ช่วงรายได้ 1000-3000 บาท ทิศทางของรายได้ของผู้สูงอายุแต่ละภาคมีความสอดคล้องกันโดยภาพรวม ทุกภาค ยกเว้นกรุงเทพฯ มีรายได้เริ่มต้นที่ต่ำกว่า 1000 บาท โดยภาคเหนือ เป็นภาคที่มีอัตราการการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำ ในอัตราสูงที่สุด ขณะที่รายได้เริ่มต้นของผู้สูงอายุในกรุงเทพฯ อยู่ในระดับมากกว่า 1000-2999 บาท ส่วนในภาคกลาง มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่มีงานทำและมีรายได้ในช่วงที่ดี

แผนภูมิ 14 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามภาค ปี 2544

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภูมิ 15 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามสถานภาพสมรส ปี 2544

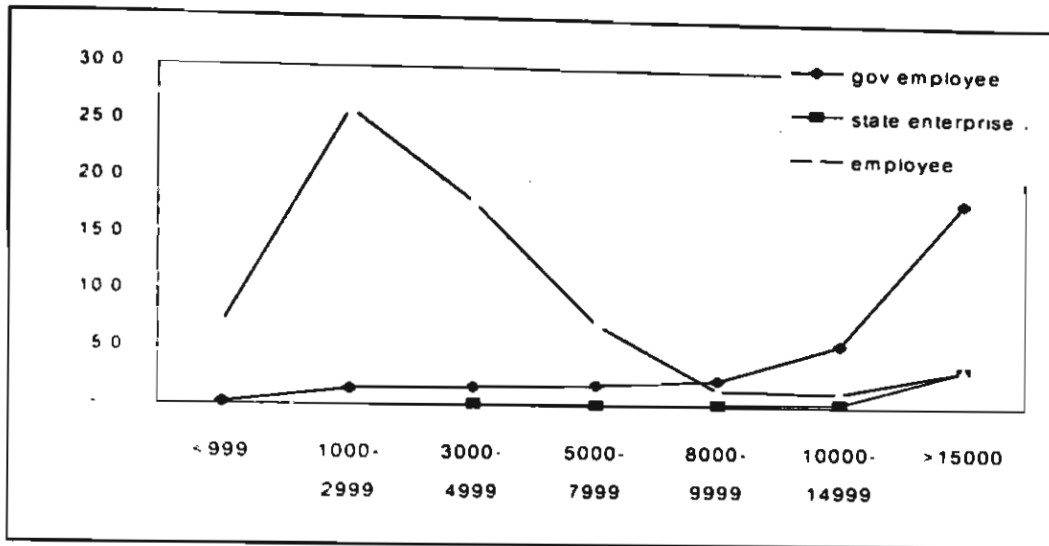

ผู้สูงอายุไทย ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสคู่ มีจำนวนน้อยที่เป็นโสด หรืออยู่ตามลำพัง เมื่อพิจารณารายได้ของผู้สูงอายุ จำแนกตามสถานภาพสมรส พบว่า อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีสถานภาพคู่มีรายได้แตกต่าง

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากผู้สูงอายุที่มีสถานภาพม่าย หย่า แยก ช่องว่างระหว่างที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความแตกต่างของจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีรายได้แตกต่างกัน และอัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีสถานภาพไม่มีคู่มีรายได้ต่ำกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสคู่

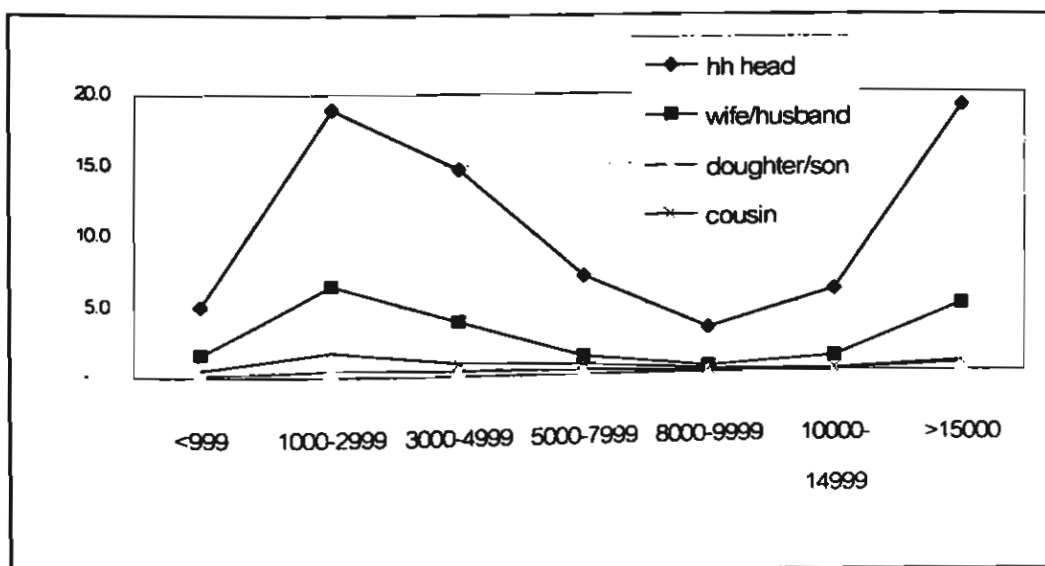
แผนภูมิ 16 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามกลุ่มสถานภาพการทำงาน ปี 2544

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับคุณภาพของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สำหรับอัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง เป็นกลุ่มที่เป็นลูกจ้างรัฐบาลเนื่องจากการสำรวจได้นำกลุ่มที่ยังไม่เกษียณอายุเข้ามาพิจารณา ดังนั้น รายได้ที่สูงและอัตราการทำงานที่สูงของลูกจ้างรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจจึงมาจากกลุ่มอายุ 55-59 ปี สำหรับในกลุ่มลูกจ้างเอกชนมีอัตราการทำงานที่สูงกว่าลูกจ้างกลุ่มอื่นๆ และสูงสุด 1 ใน 4 มีรายได้กระจุกตัวอยู่ในช่วง 1000-3000 บาท ทิศทางของอัตราการทำงานเป็นลูกจ้างเอกชนสวนทางกับการเป็นลูกจ้างรัฐบาล

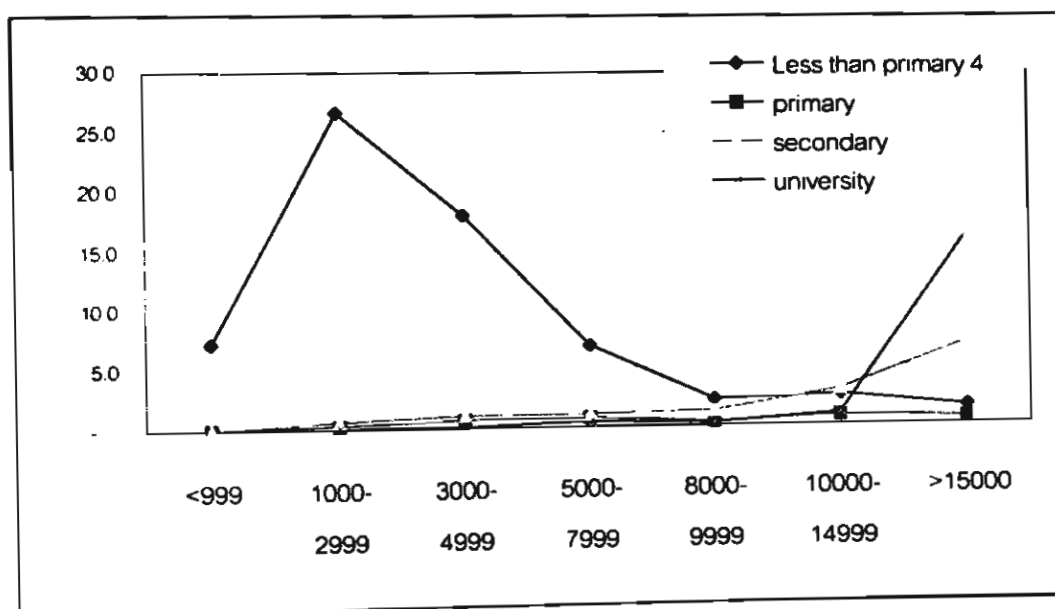
แผนภูมิ 17 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามสถานภาพในครัวเรือนปี 2544

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับคุณภาพของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากแผนภูมิที่ 17 สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังคงดำรงสถานะ เสาหลักหรือหัวหน้าของครอบครัว มีอัตราเพียงเล็กน้อยของผู้สูงอายุที่ดำรงสถานะการเป็นผู้อาศัย ญาติ และบุตร

แผนภูมิ 18 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่มีรายได้จำแนกตามกลุ่มอายุตามระดับการศึกษาเฉลี่ย ปี 2544

ที่มา ประมวลข้อมูลระดับจุลภาคของการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ของไทยยังคงมีการศึกษาระดับต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 และมีรายได้ค่อนข้างต่ำ อยู่ในช่วง 1000-3000 บาท ซึ่งเป็นช่วงที่มีอัตราการทำงานอยู่ในอัตราสูง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะผู้สูงอายุโดยทั่วไปมีการศึกษาน้อยแต่ก็มีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่มีรายได้สูง สูงกว่า 15000 บาท ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้ได้พัฒนางานและดำรงสถานะงานอาชีพระดับผู้ประกอบการที่เดียว ส่วนผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่ามีรายได้ที่ค่อนข้างสูงมาก และในปี 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้จัดหมวดอาชีพของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นตามหลักสากล ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร ผู้บัญญัติกฎหมาย

3. ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีกินดีเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบว่า มีปัจจัยประชากร เศรษฐกิจสังคมอะไรบ้างที่สัมพันธ์กับรายได้ของผู้สูงอายุ

จากการทบทวนงานวรรณกรรม พบว่า มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับรายได้ของผู้สูงอายุอยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่

3.1 แนวคิดทางประชากรศาสตร์

แนวคิดทางประชากรศาสตร์มุ่งอธิบายปัจจัยทางด้านโครงสร้างอายุและเพศซึ่งปัจจุบันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางภาวะเจริญพันธุ์ ภาวะการตาย กล่าวคือผลจากการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ประชากรมีจำนวน ลดลง และความยืนยาวของอายุสูงขึ้น รวมทั้งการกระจายของสาขารณสุขทั่วถึง อัตราการเจริญพันธุ์และอัตราการตายของทารกลดต่ำลง ตลอดจนการศึกษาของผู้หญิงสูงขึ้น รวมทั้งการชะลอหรือเลื่อนอายุแรกสมรสออกไป แนวโน้มของกลุ่มประชากรอายุน้อยๆ มีอัตราลดลง ในขณะที่การเป็นภาระ ในวัยชรามีอัตราเพิ่มขึ้น ประชากรไทยมีลักษณะที่สำคัญ คือโครงสร้างทางอายุเปลี่ยนไปในลักษณะสูงอายุขึ้น มีขนาดและสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยผู้หญิงจะมีอายุยืนยาวกว่าผู้ชาย และมีความยากจนกว่าโดยเฉพะในกลุ่มที่อยู่ตามลำพัง ภาพโครงสร้างประชากรได้เปลี่ยนจากฐานปิรามิด "pyramid" มาเป็นทรงกระบอก "cylinder," (United Nations,1973; United Nations,1998 a; United Nations,1998 b; วาทีนี บุญชะลิกษ์, 2538; ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543)

ตัวแปรทางประชากรที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนา และผลของการพัฒนา และผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประชากรสูงอายุ

ที่ผ่านมา การพัฒนาได้ส่งผลกระทบต่อประชากรเมืองอย่างมาก ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม คราวเรือนเดี่ยวมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น การย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองทำให้ภาคชนบทเหลือแต่เด็กกับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจึงต้องมีการจัดเตรียมที่อยู่ (Living Arrangement) และยังคงต้องดำรงสถานะการหาเลี้ยงชีพ ยิ่งกว่านั้น การกลายเป็นอุตสาหกรรมได้ส่งเสริมให้ภาคเอกชนและต่างประเทศเข้ามาลงทุนจนเกิดความหลากหลายอาชีพ ลักษณะงานในเมืองเป็นงานที่เหมาะสมแก่คนหนุ่มสาว การย้ายถิ่น และการจ้างงาน ทำให้เกิดช่องว่างการกระจายรายได้ และเกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเขตชนบทและเขตเมือง (Burr and Jan, 1992; Krongkaew, 1996; United Nations,1996)

ตัวแปรที่ใช้วัดตามแนวคิดในส่วนนี้ ได้แก่ ความเป็นเมือง-ชนบท ภาค และสถานภาพความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับตลาดแรงงานนอกระบบและอาชีพในประเทศกำลังพัฒนา

แนวคิดตลาดแรงงานและภาคที่ไม่เป็นทางการหรือตลาดแรงงานนอกระบบเป็นตลาดแรงงานที่สามารถเข้าไปทำงานได้อย่างง่ายๆ ใช้ทรัพยากรในการผลิตจากภาคพื้นเมืองและครัวเรือนเป็นเจ้าของ ใช้คนจำนวนไม่มากในการทำงาน แรงงานไม่จำเป็นต้องมีความชำนาญมาก การปฏิบัติก็ได้มีกฎเกณฑ์ตายตัว ตลาดแรงงานภาคที่ไม่เป็นทางการหรือตลาดแรงงานนอกระบบมีอยู่ในชนบทมากกว่าเมือง แอฟริกามีลักษณะของตลาดแรงงานนอกระบบมาก ซึ่งประมาณว่ามีร้อยละ 40-60 ของกำลังแรงงาน และในละตินประมาณว่ามีร้อยละ 33-57 โดยมีผู้หญิงและผู้สูงอายุเข้ามาทำงานมากกว่าร้อยละ 50 ของกิจกรรมนอกระบบ บทบาทครัวเรือนและวัฒนธรรมที่ตอบสนองต่อประชากรสูงอายุที่เป็นส่วนเกินของตลาดแรงงาน (Honig, 1998) นอกจากนี้ แนวคิดตลาดแรงงานนอกระบบยังรวมเอาภาพของประชากรสูงอายุที่ทำงานในอุตสาหกรรมในครัวเรือน งานผลิตของประชากรสูงอายุที่ทำงานอุตสาหกรรมในครัวเรือนและงานช่างฝีมือ (Industrial Home Worker and Artisan) โดยทั่วไป งานผลิตในครัวเรือนมักใช้ความรู้พื้นฐาน ความรู้ไม่มากนัก และไม่เป็นระบบ แต่อาศัยความชำนาญ ผู้ผลิตงานกลุ่มนี้ อาจเป็นผู้ผลิตอิสระ ที่จัดทำและออกแบบสินค้าให้ตรงกับความต้องการของเจ้าของวัตถุดิบ งานอุตสาหกรรมนี้จะมีแหล่งจัดเตรียมวัตถุดิบและการจัดแบ่งงานออกเป็นชิ้นๆ เพื่อที่จะจ่ายให้หัวหน้าครัวเรือน หรือคนงานในครัวเรือน ซึ่งคนงานในครัวเรือนส่วนใหญ่มักเป็นผู้สูงอายุ ผู้หญิง และเด็ก (ฉัตรสุมน พงศ์ปิฎก, 2541, 2543; Prugl, 1998; Honig, 1998)

ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ในแนวคิดกลุ่มนี้ ได้แก่ หมวดอาชีพ สถานภาพการทำงาน และระดับการศึกษา

สรุปแผนการวิเคราะห์ข้อมูล ตัวแปรตาม ของการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจครั้งนี้จึงเป็น รายได้ของแรงงานผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 55 ปีขึ้นไป เป็นข้อมูลดิบของการสำรวจภาวะการทำงาน ของประชากรรอบที่ 3 เดือนสิงหาคม 2544 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ทั้งนี้จะทำการวิเคราะห์ผู้สูงอายุทุกคนที่มีรายได้

ส่วนตัวแปรอิสระได้ให้คำจำกัดความเชิงปฏิบัติการจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ภาค เขตที่อยู่ ขนาดครัวเรือน ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ สถานภาพการทำงาน สถานภาพความสัมพันธ์ในครอบครัว และหมวดอาชีพของผู้สูงอายุ

ตาราง 5 ความแปรปรวนของสมการการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	191,090,565,821	10	19,109,056,582	182.47	0.000
Residual	271,652,822,338	2594	104,723,524		
Total	462,743,388,159	2604			

ตาราง 6 สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2)

R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
0.642613	0.412951477	0.41068838	10233.45125

ตาราง 7 ค่าประมาณสัมประสิทธิ์ถดถอยเชิงพหุ

Model	Unstandardized Coefficients			Correlation		
	B	Beta	Sig.	Zero-order	Partial	Part
(Constant)	42402.548					
REGION	-1401.647	-0.1287	0.000	-0.010	-0.163	-0.126
FAMILY SIZE	-79.477	-0.0154	0.000	-0.072	-0.020	-0.015
SEX	-1512.188	-0.0548	0.312	-0.095	-0.064	-0.049
AGE	-189.848	-0.0674	0.001	-0.246	-0.081	-0.063
MARITAL	-438.811	-0.0216	0.000	-0.137	-0.027	-0.020
OCCUPION	-1467.251	-0.3011	0.174	-0.560	-0.268	-0.213
AREA	-1372.393	-0.0482	0.000	-0.223	-0.060	-0.046
EDUCATION	2450.357	0.2688	0.002	0.563	0.236	0.186
REL.HH	-183.499	-0.0103	0.527	-0.062	-0.012	-0.010
WK. STATUS	-1402.626	-0.0969	0.000	-0.443	-0.095	-0.073

Dependent Variable: INCOME

ผลจากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ

การประมาณค่าพารามิเตอร์ของสมการถดถอยเชิงพหุ ผลการวิเคราะห์สมการรายได้ซึ่งให้ค่าความแกร่งของสมการ กล่าวคือ หรือกลุ่มตัวแปรอิสระ 7 ตัว สามารถอธิบายสมการรายได้ของผู้สูงอายุได้ร้อยละ 41.29

ข้อสรุปของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ของผู้สูงอายุ ได้แก่

- 1) ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายได้ของผู้สูงอายุ กล่าวคือยิ่งระดับการศึกษาสูงขึ้น ผู้สูงอายุก็จะมีรายได้มากขึ้น ในที่นี้ ระดับการศึกษาให้น้ำหนักสูงสุดกว่าในปัจจัยทั้งหมด
- 2) ภาค มีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับรายได้ของผู้สูงอายุ หมายความว่า ความมาก-น้อยของรายได้ของผู้สูงอายุได้รับอิทธิพลมาจากภาคที่ผู้สูงอายุทำงาน; กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ในทิศทางตรงกันข้าม เนื่องมาจากผลของการพัฒนาที่ส่งเสริมให้ภาคเติบโตทางเศรษฐกิจไม่เท่ากัน และส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจรวมทั้งรายได้ของผู้สูงอายุ
- 3) สถานภาพการทำงาน มีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับรายได้ของผู้สูงอายุ หมายความว่ารายได้ของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับสถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุ โดยพิจารณาว่าผู้สูงอายุเป็นลูกจ้างภาครัฐ ภาคเอกชน ทำงานส่วนตัว และทำงานในครัวเรือน
- 4) อายุ มีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับรายได้ของผู้สูงอายุ กล่าวคือ ยิ่งอายุมากขึ้น ก็ยิ่งส่งผลให้รายได้ผู้สูงอายุลดลง สะท้อนให้เห็นถึงความสูงอายุ ซึ่งได้ลดบทบาทของการทำงานของผู้สูงอายุลงและลดรายได้ลงด้วย
- 5) เขตที่อยู่ ความเป็นเมือง-ชนบท มีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับรายได้ของผู้สูงอายุ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมือง เมื่อย้ายไปอยู่เขตชนบท จะมีผลต่อรายได้ของผู้สูงอายุลดลง
- 6) สถานภาพสมรส คู่ ม่าย หย่า แยก และ โสด มีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับรายได้ของผู้สูงอายุ
- 7) ขนาดครอบครัว มีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับรายได้ของผู้สูงอายุ; ครอบครัวขนาดเล็กส่งผลให้ผู้สูงอายุมีรายได้มากขึ้น

ส่วนปัจจัยที่ไม่สามารถอธิบายได้และไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของผู้สูงอายุในการวิเคราะห์ผลครั้งนี้ ได้แก่ 1) เพศ 2) หมวดยาชีพ และ 3) สถานภาพความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น การเป็นหัวหน้าครอบครัว ภรรยา/สามี ผู้อาศัย เป็นต้น

บทที่ 3

กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ และชุมชนอาชีพ

ในบทที่ผ่านมาได้ศึกษาวิเคราะห์จากข้อมูลสำรวจระดับชาติซึ่งได้ให้ภาพเชิงโครงสร้างและแบบแผนของการทำงานของผู้สูงอายุ แต่ในบทนี้ได้เสนอภาพเชิงกระบวนการทำงานจากการวิจัยลงภาคสนามและสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนั้น ในบทนี้จึงนำเสนอรายละเอียดภาพพลวัตของการทำงานและชุมชนอาชีพ ดังนี้

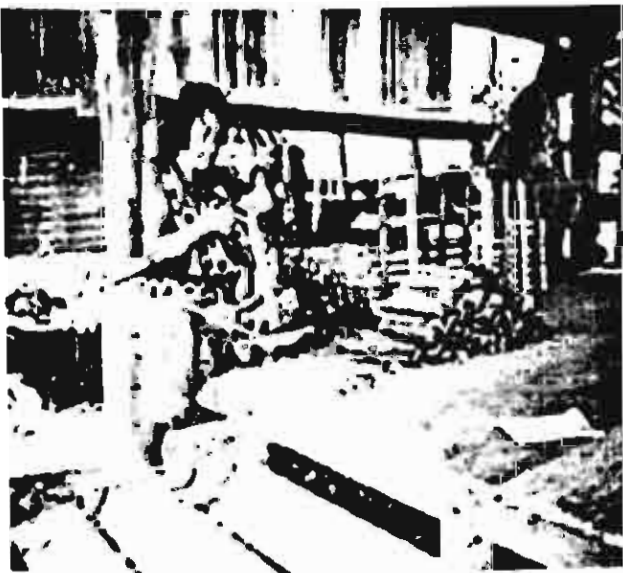
1. ความหลากหลายของกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ
2. ภารกิจงานอาชีพของผู้สูงอายุ
3. กระบวนการเรียนรู้ทางอาชีพและชุมชนอาชีพของผู้สูงอายุ

1. ความหลากหลายของกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ

การศึกษาในบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ โดยข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ 40 คน ที่ทำงานในหมวดอาชีพต่างๆ ทั้งนี้ การจัดเก็บและการสัมภาษณ์อย่างเจาะจงในบางหมวดอาชีพ สืบเนื่องมาจากมีพื้นฐานจากการสำรวจข้อมูลสถิติการทำงานของผู้สูงอายุระดับชาติ ที่บ่งชี้ว่า มีผู้สูงอายุทำงานอยู่จำนวนมากในหมวดอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย การผลิต/งานช่าง และงานบริการ งานที่กล่าวมามีลักษณะ/หรือสถานภาพที่เป็นงานส่วนตัว อิสระ และรับจ้างเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ข้อมูลระดับชาติได้ให้ภาพเชิงโครงสร้างและแบบแผนของการทำงานของผู้สูงอายุ แต่ไม่สามารถให้ภาพเชิงกระบวนการทำงานได้ครบถ้วน ดังนั้น ในบทนี้ จึงนำเสนอรายละเอียดภาพพลวัตของการทำงานและชุมชนอาชีพ

รูปภาพ 1 การทำงานของผู้สูงอายุ:

การทำกระแทกไม้ไผ่ เพื่อทำไม้กั้นรูป

การค้าขายอาหารในตลาดสด

1.1 หมวดอาชีพเกษตรกรรม

เนื่องจากการสำรวจข้อมูลระดับชาติ พบว่า หมวดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหมวดอาชีพที่ผู้สูงอายุยังเป็นอาชีพหลักสำหรับการดำเนินชีวิตอยู่มาก คิดเป็นสัดส่วนกว่าครึ่งของผู้สูงอายุทั้งหมด และทุกอาชีพรวมกัน ดังนั้น นักวิจัยจึงได้จัดหมวดอาชีพเกษตรกรรมนี้เป็นหมวดหลักหมวดหนึ่งเพื่อการศึกษา วิเคราะห์ถึงกระบวนการทำงานและปัญหาการทำงานในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อเป็นประโยชน์ในการสะท้อนภาพปรากฏการณ์การทำงานที่เกิดขึ้นของผู้สูงอายุในสังคมไทย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นครปฐม สุพรรณบุรี และกรุงเทพฯ

1.1.1 การทำนาปลูกข้าว

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ทำนาปีและนาปรัง โดยคุณลุงเซยได้อธิบายการทำนาปี ไว้ดังนี้ นาปี หรือข้าวหน้าน้ำฝน คือข้าวที่ปลูกในฤดูการทำนาปกติ เริ่มตั้งแต่เดือนเดือน 6 ไทย หรือพฤษภาคมถึงตุลาคม และจะเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นล่าสุด ไม่เกินเดือนกุมภาพันธ์ จากการสำรวจภาคสนามที่ตำบลข้าวงาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบางพื้นที่ที่ไม่ได้อยู่เขตชลประทาน การทำนาปลูกข้าวจะเริ่มพฤษภาคมถึงเดือนมีนาคม ปีถัดไปเริ่มเกี่ยว นาปีทำปีละ 1 ครั้ง ไม่มีการหมักนา เริ่มจากไถ หว่าน รดฝน (ถ้าฝนมีนาน นกจะกินหมด) การเตรียมเมล็ดพันธุ์ปลูก ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวเปลือกแห้งพันธุ์ปิ่นแก้ว มีความงอกสูง เป็นข้าวต้นสูง น้ำท่วม 1 เมตร เป็นข้าวขึ้นน้ำ

เมื่อเริ่มมีฝนจะเริ่มการปลูกโดยการหว่านเมล็ดข้าวให้ทั่วแปลง คลาดกลบ พื้นที่ทำนาข้าวของคุณลุงเซยที่ไปสัมภาษณ์มี 50 ไร่ ขอแรงงานมาช่วยลงแขกไม่ได้จ่ายเงิน ใช้การรอ ถ้าเห็นข้าวขึ้นบางตา ก็หว่านเมล็ดเพิ่ม ขณะรอการเติบโต ศัตรูข้าวที่สำคัญคือ เพลี้ย หอยเชอรี่ จะมา จึงต้องพ่นยาฆ่าแมลง 3 ครั้ง ลงปุ๋ย 2 ครั้ง รุน ๆ หนึ่งได้ผลผลิตไร่ละ 70-90 ถัง ราคาข้าวนาปีจะดีกว่าข้าวนาปรังเพราะเป็นข้าวแห้ง กว่า แต่ได้ผลไม่ดี เพราะต้นสูง อาจล้ม และขึ้นกระจัดกระจาย (สะเปาะสะเปะ) เมื่อใช้รถเกี่ยวข้าว ข้าวจะตกลงไปกับพื้นหมด จึงใช้คนเกี่ยว ข้าวจะดีกว่า แต่แรงงานคนที่จะมาช่วยก็หายากลำบาก สุดท้ายจำเป็นต้องใช้รถอยู่ดี ผลผลิตจากพื้นที่ 50 ไร่ ได้ประมาณ 8-9 เกวียน เกวียนละ 4,000 บาท ตกเป็นเงินประมาณ 32,000-36,000 บาท ต่อปี

รูปภาพ 2 กระบวนการทำงานขั้นตอนดำนา

สำหรับคุณลุงบัว ซึ่งผลิตข้าวนาปรัง จะปลูกข้าวปีละ 3-4 รอบ รอบละ 4 เดือน ส่วนข้าวนาปรัง คือข้าวที่ปลูกนอกฤดูการทำนาปกติ ต้องปลูกในพื้นที่ที่มีการชลประทานดี การปลูกข้าวนาปรัง กระทำกันปีละอย่างน้อย 2-3 ครั้ง

คือปลายฝนและปลูกก่อนฤดูฝน เฉพาะพื้นที่ที่มีน้ำชลประทานเสริม ในปัจจุบันระบบเกษตรกรรม แปรเปลี่ยนพื้นที่นาเป็นแปลงปลูกพืชน้ำ เช่น ผักกระเฉด ผักบุ้ง หรือทำการประมง เช่น เลี้ยงปลาน้ำจืด และเลี้ยงกุ้ง ก่อนจะต้องปรับพื้นที่ให้เรียบสม่ำเสมอ หากเป็นบริเวณที่ลุ่ม จะทำทางระบายน้ำให้ดี โดยการไถเพื่อแฉกร่อง แล้วหว่านแบบน่าน้ำตามปกติ พันธุ์ข้าวที่ใช้ได้ดีที่สุด คือ สุพรรณบุรี 1 หรือ 35 เนื่องจากแตกหน่อได้ดี และแข็งแรงกว่าพันธุ์อื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลข้าวงามนี้ ใช้น้ำจากชลประทานหนองแค ท่าหลวง คลองรพีพัฒน์ เริ่มต้นจากการที่จะต้องอยู่ในเขตชลประทาน สืบน้ำใสที่ขังดิน 3 สัปดาห์ ดันข้าวจะตายเป็นปุย ขางเปื่อย ไถก่อนหมัก ดีเชือกทำดินให้เป็นคันนาสำหรับให้รถไถวิ่งเข้าไปได้ ซึ่งเดิมทีใช้ควาย เอาไม้กระดานกราบปรับพื้นที่ เพื่อปรับให้ดินเรียบ

ขั้นตอนการทำงาน

1. เตรียมเมล็ดพันธุ์ปลูก ใช้เมล็ดพันธุ์ใหม่ ข้าวสุพรรณบุรี 1 แซ่ข้าวเปลือก 1 คินใส่ไว้ในกระสอบปุย(เพื่อให้งอก) บ่มไว้ 3 คิน รดน้ำ แล้วทำให้สะเด็ดน้ำ ต่อมานำมาหว่าน วิธีการหว่านจะจ้างคนมาหว่าน เรียงแถวหน้ากระดาน แยกข้าวแล้วหว่าน หว่านเสร็จ ระบายน้ำออก ไม่เช่นนั้น ข้าวจะเสีย โดยระบายน้ำออกตามรุคัน ประมาณ 4 วันข้าวจะเริ่มงอก ประมาณคืบหนึ่งจะรีบฉีดยาฆ่าแมลง ฉีดยาฆ่าแมลงประมาณ 2-3 ชนิด

2. เริ่มพ่นปุ๋ย เมื่อเริ่มเขียวขจี ข้าวจะเต่ง ตั้งตัว และเริ่มตั้งท้อง ใช้เวลา ประมาณ 3 เดือน ต่อมาจะเริ่มเกี่ยวข้าว โดยพิจารณาจากสีของรวงข้าว ข้าวเป็นสีเหลืองกล้วยหอม โดยใช้รถเกี่ยว จ้างคนงานรายวันมาเกี่ยว 10 กว่าคน เกี่ยวเสร็จภายในวันเดียว จ้างแรงงานวันละ 200 บาททำงานตั้งแต่สว่างจน 5 โมงเย็น โดยจะติดต่อคนละแวkB้านนี้ “เขารู้เขาก็จะมาช่วยกันเป็นแรงงานคนรู้จักกัน แรงงานก็สลับกันไปบ้านโน้นบ้านนี้” การร่อนน้ำค้างของข้าวแห้งเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเอาเครื่องเป่าเอาขางข้าวออก แล้วสีข้าวในนาเลย

1.1.2 การเลี้ยงกุ้งก้ามกราม

แหล่งทำเลที่จะเลี้ยงกุ้งก้ามกรามได้ดี มักต้องติดลำคลอง มีน้ำลงไหลผ่านตลอด กุ้งก้ามกรามมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น กุ้งนาง , กุ้งหลวง , กุ้งก้ามเกลี้ยง , กุ้งแห , กุ้งใหญ่ ส่วนชื่อสามัญคือ Giant Freshwater Prawn

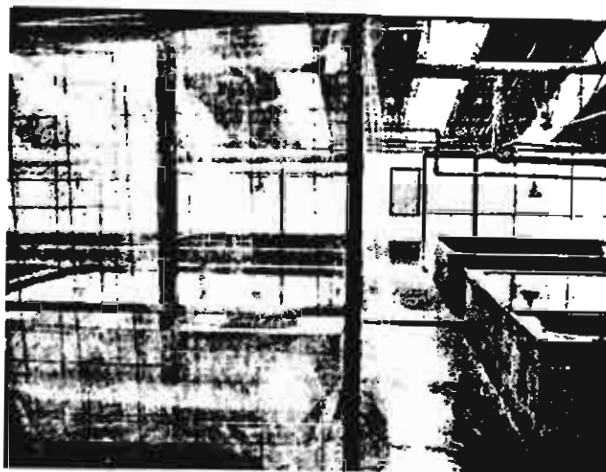
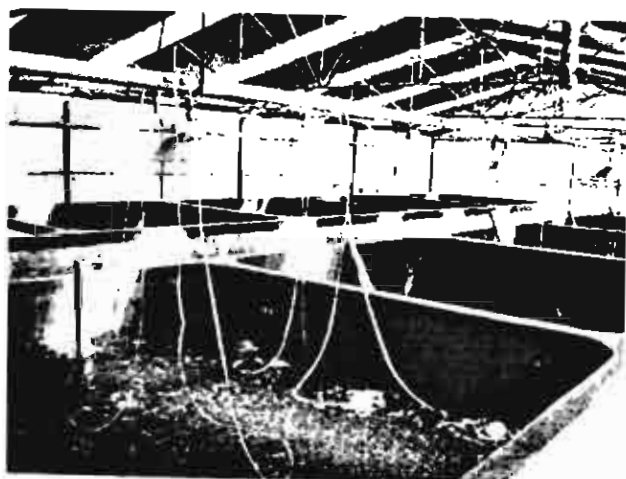
ขั้นตอนการทำงาน

1. เตรียมบ่อโดยตากบ่อให้แห้งสนิทด้วยแสงแดดจัดประมาณ 15 วัน

2. หว่านปูนขาว ประมาณ 50 กิโลกรัม ต่อไร่ ทั้งตากแดดไว้ 7-10 วัน ทั้งนี้เพื่อฆ่าหอยและศัตรูกุ้งก้ามกราม ดูดน้ำเข้าสักเล็กน้อยหรือระดับสูงประมาณ 6-7 นิ้ว พร้อมกับใส่รำ 1 กระสอบ ต่อไร่ และปุ๋ยสูตร 15-15-15 สูตร 46-0-0 สูตรละครึ่งกิโลกรัมต่อไร่ และเกลือ 50 กิโลกรัม ต่อไร่ด้วย ทั้งนี้ เพื่อทำสีน้ำหรือเกิดแพลงก์ตอนให้ลูกกุ้งเป็นอาหาร การดูดน้ำเข้ามาเลี้ยงกุ้งก้ามกรามนั้น จำเป็นต้องผ่านผ้ากรองน้ำด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกปลาหรือไข่ปลาเล็ก

ลวดเข้ามาเจริญเติบโตในบ่อกุ้ง ซึ่งเป็นตัวการเพิ่มศัตรูของกุ้งไปด้วย เพราะว่าปลาส่วนใหญ่ชอบกินกุ้งเป็นอาหาร

รูปภาพ 3 กระบวนการเลี้ยงกุ้งก้ามกราม ตั้งแต่เพาะลูกกุ้ง เลี้ยง และอวนลาก

บ่ออนุบาลนี้ ก่อนนำลูกกุ้งมาปล่อยเลี้ยงต้องช้อนน้ำเค็มมาผสมกับน้ำจืดในบ่อเลี้ยง เพื่อให้เป็นน้ำกร่อย สำหรับความเค็มมากหรือน้อย วัดค่าแบบชาวบ้าน คือ ชิมด้วยลิ้น หากออกรสชาติกร่อย ๆ ถือว่าใช้ได้ บ่ออนุบาลหรือบ่อชำขนาด 1 ไร่ ผ่าเดินที่ก้นตรงกลางบ่อ เพื่อประหยัดน้ำเค็ม แต่ในช่วงอนุบาลลูกกุ้ง 15 วันแรก จำเป็นต้องเปิดเครื่องตีน้ำนานถึง 18 ชั่วโมง ต่อวัน การปล่อยกุ้งทำในช่วงเย็น โดยแช่ถุงที่บรรจุลูกกุ้งไว้ในบ่อแช่สัก 20 นาที เพื่อให้อุณหภูมิของน้ำในบ่อกับถุงเท่ากัน จากนั้นก็ค่อยปล่อยลูกกุ้งออกจากถุง ป้องกันไม่ให้กุ้งช็อกหรือตายได้

3. ให้อาหารหลักของลูกกุ้งช่วงอนุบาล เน้นที่ไรแดง เพราะมีสารอาหารประเภทโปรตีนสูง โดยช่วงที่อยู่ในบ่ออนุบาลจะต้องให้ 4 ครั้ง เริ่มครั้งแรก 05.00 น. 10.00 น. 13.00 น. และ 16.00 น. โดยปริมาณไม่มากหรือน้อยจนเกินไป เพราะถ้ามากเกินไปกุ้งกินไม่หมดส่งผลให้น้ำเน่าเสีย เกิดสารพิษตกค้างในบ่อ ส่วนอาหารที่เลี้ยงลูกกุ้งนั้น 1 อาทิตย์ เป็นไขตุ่น

เมื่อกุ้งอายุได้ 1 เดือน ขึ้นไปแล้ว เราจะให้อาหารกินวันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น เท่านั้น เปลี่ยนสูตรอาหารใหม่ เป็นอาหารสำเร็จรูป และปริมาณอาหารที่ให้แต่ละครั้งจะพอดี ไม่ให้หลงเหลืออยู่ในบ่อมากนัก คือ ใช้อ้อยเป็นเครื่องมือคอยตรวจปริมาณอาหารที่กุ้งกินอาหารอยู่ด้วย ถ้ามือไหนมีอาหารเหลือ ครั้งต่อไปต้องลดปริมาณอาหารลง ต้องตรวจอาหารทุกวัน เข้าสู่วันที่ 3 ค่อย ๆ เปิดรูให้น้ำจืดเข้าสู่บ่อ รอย แล้วทิ้งไว้สักกระยะหนึ่ง ก็ลากผ้าเดินท่อออก เพื่อให้ลูกกุ้งมีพื้นที่อยู่อาศัยมากขึ้น วันต่อ ๆ ไป ค่อยเติมน้ำเข้าเรื่อย ๆ จนถึงปากบ่อ หรือมีระดับสูง 1.20 เมตร

ดูน้ำทิ้งสัก 2-3 ส่วน เมื่อน้ำมีสีเขียว ใส่น้ำใหม่เข้ามาเติม คัดแล้วประมาณ 7-8 วัน ต่อครั้ง เมื่อลูกกุ้งอายุได้ 2 เดือน นำอวนลากจับลูกกุ้งขึ้น คัดเฉพาะขนาดหลอดกาแฟหรือมวน บุหรี่ นำมาเลี้ยงในบ่อใหญ่ ส่วนลูกกุ้งที่ไม่ได้ขนาด ก็ยังเลี้ยงในบ่อชำหรือบ่ออนุบาลต่อไป คอยให้ได้ขนาดตามต้องการ จึงค่อยนำไปปล่อยเลี้ยงอีกครั้ง" ปล่อยกุ้งลงเลี้ยงในบ่อใหญ่ และให้อาหารกินทุกวัน พร้อมกับเปิดน้ำให้หมุนเวียนตลอด 24 ชั่วโมง กล่าวคือ ทุกบ่อจะติดตั้งท่อน้ำทิ้ง ซึ่งออกแบบเป็นท่อน้ำล้น ดังนั้น เมื่อน้ำมีระดับสูงกว่าท่อน้ำล้น น้ำก็ไหลออกจากบ่อ

4. ย้ายกุ้งออกไปบ่อใหญ่กว่า โดยเลี้ยงอัตราส่วน 1 หมืนตัว ต่อเนื้อที่ 1 ไร่ จนกระทั่งกุ้งอายุครบ 4 เดือน ให้จับกุ้งตัวเมียออกขาย เพราะตัวเมียโตเร็วกว่าตัวผู้ และเมื่อมีไข่แล้วจะหยุดโต การให้อาหารต่อจะสิ้นเปลือง สามารถจับขายได้เลย สำหรับกุ้งตัวผู้เมื่อเลี้ยงได้ 4 เดือน กุ้งจะมีขนาด 35-50 ตัว ต่อกิโลกรัม แต่เมื่อนำไปเลี้ยงต่อระยะเวลาไม่เกิน 60 วัน จะได้กุ้งขนาด 12-17 ตัว ต่อกิโลกรัม

รูปภาพ 4 กุ้งที่รอการจำหน่าย และเกษตรกรสูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์การเลี้ยงกุ้ง

5. เตรียมบ่อเลี้ยงกุ้งก้ามกรามรอบต่อไป หลังจากจับกุ้งไปขายหมดบ่อแล้ว ดูดน้ำและลอกทั้งบ่ออนุบาลและบ่อขุน ใช้รถไถลงไปไถบ่อแล้วใส่ปูนเลนกันบ่อขึ้นมา เท่ากับป้องกันการ

สะสมของโรค สำหรับเลนที่ปาดขึ้นมากองไว้ที่ขอบบ่อนั้นจะกองตากไว้จนกระทั่งหมดการเลี้ยง 1 รอบ รอบหนึ่งใช้เวลา ประมาณ 7 เดือนนั้น เท่ากับได้ตากเลนไว้นาน 7 เดือน พอในการเลี้ยง รอบต่อไป เมื่อปาดบ่อเอาเลนขึ้นไปไว้อีกแถบหนึ่งแล้ว ก่อนปล่อยกุ้งลงเลี้ยงสัก 3-4 วัน ต้องเปิดเครื่องตีน้ำไว้ตลอด ทั้งนี้เพื่อปรับสภาพน้ำในบ่อให้ดีขึ้น

1.1.3 การปลูกส้มเขียวหวาน

ส้มเขียวหวานหรือส้มเปลือกบาง เป็นไม้ยืนต้น อายุประมาณ 20 ปี สวนส้มที่ไปสำรวจ มีพื้นที่ 25 ไร่ ชื่อกิ่งพันธุ์ จากบางกรวย จ.นนทบุรีมาปลูก เมื่อต้นส้มอายุได้ 9-12 เดือน ความสูงประมาณ 2 เมตร ต้องคอยตกแต่งกิ่ง แต่เดิมลงทุนผลิตทำงานในกรุงเทพฯ เมื่อเกษียณอายุได้ มาทำเกษตร ปลูกข้าว แต่ผลผลิตไม่ดี หนูกินข้าวหมด จึงหันมาปลูกส้มเขียวหวาน โดยลงทุน จำนองที่ดินของภรรยาที่ปราจีนบุรี เมื่อปลูกต้นส้มใหม่ๆ 3 ปี จึงจะเก็บผลได้ ถ้าต้นไหนตายก็ ลงใหม่ขณะนี้ปลูกมา 8 ปีแล้ว ต้องลงทุนมาก ถ้าฝนตกมาก ผลจะร่วง เพราะรากขึ้น แต่เกษตรกรสามารถควบคุมผลผลิตได้ นับวันให้ผลออกตามเทศกาล เพื่อจะได้ราคาสูง โดยเร่งปุ๋ย แต่คู่แข่งมีมาก ทุกจังหวัดปลูกกันหมด สาเหตุที่ส้มไม่อร่อย เพราะเร่งเก็บ

รูปภาพ 5 สวนส้ม ที่ตำบลข้าวงาม จ.พระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนของการทำงาน

1.ปรับพื้นที่ให้เรียบเสมอกัน ดากแดดทิ้งไว้ 1 เดือน แล้วจ้างแรงงาน 15 คน คนละ 120 บาทต่อวัน มาปลูก ก่อนปลูกใส่ปุ๋ยคอกแห้งครึ่งปี๊บ ต่อหลุมปลูก คลุกเคล้ากับดินปลูกให้ เข้ากันแล้วขุดดินบริเวณที่จะปลูกให้เป็นหลุมกว้างพอดีกับถุงกิ่งพันธุ์และ ลึก 7 เซนติเมตร จากนั้นวางกิ่งพันธุ์

ลงปลูก เกลี่ยดินจากด้านข้างพูนต้นกิ่งพันธุ์ให้สูง 30 เซนติเมตร ทั้ง 4 ด้าน กว้างด้านละ 1 เมตร รดน้ำให้ชุ่ม หลังจากปลูกเมื่อต้นส้มขึ้นต้นได้ดีแล้วจะแก้เชือกฟางที่ผูกไม่ยึดกับกิ่งพันธุ์ ส้มเขียวหวานออก

2.ใส่ปุ๋ย ในปีแรกจะใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง สูตร 15-15-15 อัตรา 2 ช้อนแกง ต่อต้น ปีที่ 2 จะใส่ ปุ๋ยสูตรเดิมแต่เพิ่มเป็น 4 ช้อนแกง ต่อต้น ปีที่ 3 ถึงปัจจุบันจะใส่ปุ๋ยเคมีสลับกับปุ๋ยคอก 2 เดือน ต่อครั้ง โดยเฉลี่ยจะใส่ปุ๋ยเคมี 8 กระสอบปุ๋ย ต่อครั้ง ซึ่งเมื่อก่อนนี้ใช้ปุ๋ยถึง 20 กระสอบ ทั้งนี้ เพราะได้หันมาใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักชีวภาพแทน จึงทำให้ต้นทุนค่าปุ๋ยเคมีลดลง

3.ให้น้ำ ถ้าวันไหนฝนตกจะงดการให้น้ำ ส่วนในวันปกติทุกวันในตอนเช้าจะให้น้ำวันละครั้ง โดยนำเรือรตน้ำลากไปตามร่องน้ำ แล้วฉีดพ่นน้ำตามสันร่องแปลงส้มเขียวหวาน ใช้เวลาชั่วโมงกว่า

4. เก็บเกี่ยวผลผลิตส้มเขียวหวาน หลังจากปลูก 3 ปี จะเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ส่วนใหญ่จะจ้างแรงงาน 8-15 คน คนละ 150 บาท ต่อวัน การเก็บเกี่ยวแต่ละครั้งจะเก็บตามจำนวนที่พ่อค้ามาสั่งไว้ ปกติผลผลิตจะออกจากสวน วันละ 2 ตัน ทุกวัน จะเก็บได้นาน 5 วัน แล้วหยุดพัก 30 วัน จึงจะเริ่มเก็บอีกครั้ง เฉลี่ยแล้ว 1 ปี ก็จะเก็บเกี่ยวผลผลิต 10 ครั้ง

แม้จะได้ผลผลิตไม่มากแต่มีรายได้ต่อเนื่อง ซึ่งจะต่างกับสวนข้างเคียงที่เก็บส้มเขียวหวาน ปีละ 2 ครั้ง เพราะว่าแต่ละครั้งที่เก็บนั้นมีผลผลิตออกมาจำนวนมาก การขายส้มเขียวหวานจะขายแบบคละกันโดยใช้น้ำหนักเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคาขาย โดยจะมีพ่อค้ามารับซื้อแล้วนำไปส่งขายที่ตลาดสี่มุมเมือง

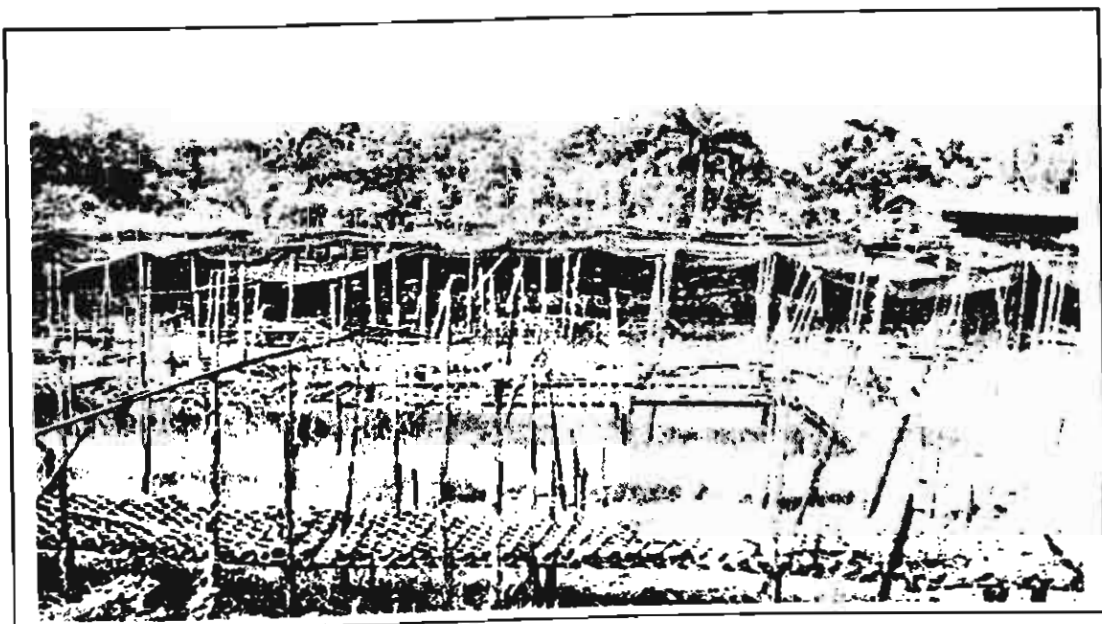
1.1.4 การปลูกกล้วยไม้

พื้นที่สวนกล้วยไม้ควรอยู่ใกล้กับคลองส่งน้ำที่ระบายมาจากเขื่อน ทำให้มีน้ำใช้เพียงพอตลอดทั้งปี กล้วยไม้เกือบทุกชนิด ชอบความชุ่มชื้นและมีแสงแดดรำไร สาเหตุของดอกมีขนาดเล็กและบางต้นไม่มีดอก เกิดขึ้นเนื่องจากวัสดุเพาะไม่สามารถเก็บความชื้น หรือได้รับแสงแดดจัดเกินไป

ขั้นตอนการทำงาน

1.สร้างหลังคาโรงเรือนใช้ตาข่ายพรางแสงสีดำ โดยขึงให้ตึงติดกันทั้งผืน

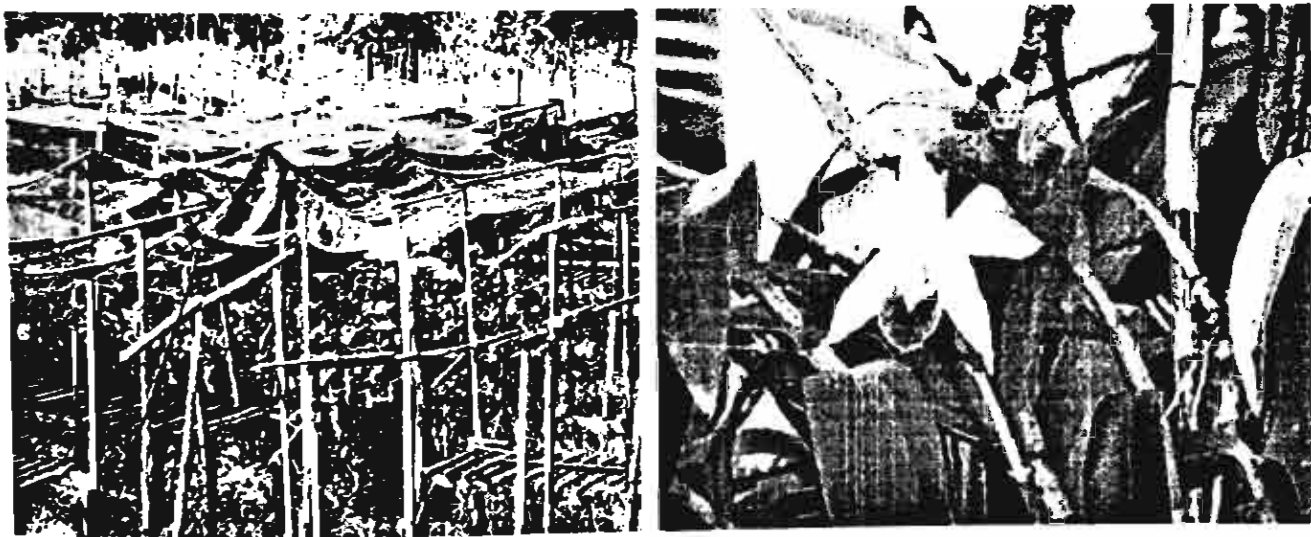
รูปภาพ 6 โรงเรือนสวนกล้วยไม้

ผืน เว้นระยะห่างกันและต่างระดับเล็กน้อย เพื่อระบายอากาศเพื่อพรางแสงให้เหลือ 50-70% ตามความต้องการของกล้วยไม้แต่ละชนิด เพื่อปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับการเจริญเติบโต และการออกดอกของกล้วยไม้ และเพื่อจัดวางต้นกล้วยไม้ให้เป็นระเบียบ สะดวกแก่การทำงาน โครงสร้างของโรงเรือนจึงควรแข็งแรง มีอายุการใช้งานมากกว่า 7 ปี ขึ้นไป โรงเรือนมีความสูง 3.5 เมตร โถะสำหรับปลูกมีความสูง 60 ซม. พรางแสงด้วยตาข่ายพรางแสง 60%

ส่วนโถะวางกล้วยไม้ กว้าง 0.9 เมตร ยาว 15-20 เมตร แล้วแต่ขนาดของโรงเรือนและ เว้นทางเดินกว้าง 1-1.1 เมตร วัสดุปลูกกล้วยไม้ที่มีระบบรากกิ่งอากาศ ต้องใช้เครื่องปลูกที่ ระบายน้ำได้ดีและไม่อุ้มน้ำจนแฉะ หาได้ง่าย ราคาถูก และมีอายุใช้งานได้ไม่น้อยกว่า 3 ปี เช่น กาบมะพร้าว หรือกระบะกาบมะพร้าว โดยนำต้นกล้วยไม้ผูกติดกับไม้ไผ่ปักบนเครื่องปลูก หรือ อาจใช้วิธีซึ่งลวดตามความยาวโถะ โถะละ 4 ราว แล้วผูกต้นติดกับราว เพื่อยึดไม่ให้ต้นล้มและ ให้รากเกาะติดเครื่องปลูกได้เร็ว

รูปภาพ 7 ภาพโรงเรือนและกล้วยไม้พันธุ์ DENDROBIUM

2. ให้น้ำตอนเช้า หรือตอนบ่าย โดยใช้สายยางต่อกับหัวฉีดแบบฝอยละเอียด เพื่อลดกัน กระแทกที่จะทำให้ดอกช้ำ ถ้าฝนตกหนัก งดการให้น้ำ 2-3 วัน

3. กำหนดวันแน่นอนในวันตัดดอก แล้วจัดตารางใส่ปุ๋ย - ยาฆ่าแมลง ให้ปุ๋ย ทุก 7 วัน โดยละลายน้ำ เช่น สูตร 20-20-20 เริ่มปลูกใหม่ๆ ให้ไนโตรเจนสูงหน่อยเพื่อให้ลำต้นและใบโตเร็ว เมื่อเริ่มโตให้ดอก เร่งเพิ่มด้วยปุ๋ยฟอสฟอรัส ให้ปุ๋ยตอนไม่มีแดด และวันรุ่งขึ้นเร่งฉีดน้ำไล่ที่ ตกค้างบนเครื่องปลูก เพื่อกันใบไหม้

4. ตรวจตราแยกกระถางที่เป็นโรคออก หรือตัดส่วนที่เป็นโรคออกจนถึงเนื้อดี แล้วป้ายยาบริเวณที่เป็นแผล

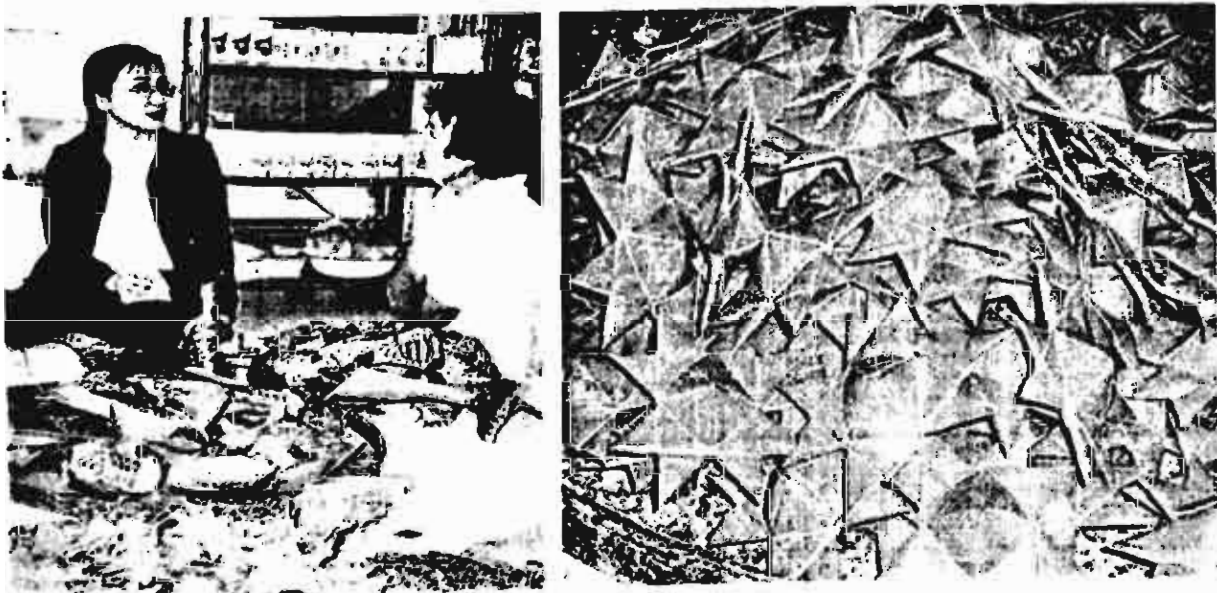
5. เก็บเกี่ยว ลักษณะช่อดอกที่ตัดได้ ดอกต้องบาน $\frac{3}{4}$ ของช่อดอก จะตัดได้ในระยะเหลือดอกตูมที่ปลายช่อ 1-2 ดอก ตัดดอกในช่วงเช้ามีด โดยใช้มือหักกดที่โคนก้านช่อ หรือใช้กรรไกรที่สะอาด

ข้อสรุปเบื้องต้น กระบวนการผลิตงานเกษตรกรรม สามารถจำแนกขั้นตอนจากการลงไปสัมภาษณ์ มีดังนี้ 1) เตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือ เพื่อการผลิตงานเกษตร; เพาะปลูก, เลี้ยงสัตว์ 2) วิธีการเพาะพันธุ์ เพาะปลูก การขยายพันธุ์ 3) การใช้เทคโนโลยี และการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิม การบำรุงรักษา การให้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และ 4) การจัดเก็บผลผลิต การจัดการทางการตลาดและปัญหาการเกษตร

1.2 หมวดยอาชีพการผลิตงานฝีมือหรืองานช่าง

ผู้วิจัยเลือกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี และอ่างทอง เป็นแหล่งในการศึกษา เนื่องจากมีความเห็นว่า จังหวัดเหล่านี้อุดมสมบูรณ์ด้วยวัฒนธรรม และสามารถพิจารณาวิถีชาวบ้านได้ง่าย ตลอดจนเป็นจังหวัดที่ใกล้กรุงเทพมหานคร

รูปภาพ 8 ผู้สูงอายุ เจ้าของงานสานปลาตะเพียนกับผู้วิจัย

1.2.1 งานสานปลาตะเพียนที่หัวแหลม และบางปลาหมอ

ปลาตะเพียนที่ใช้ให้เด็ก ๆ ได้ดูได้เล่นเพื่อเป็นการฝึกสายตาเหนือเปลเด็กทารก เป็น

เครื่องแขวนบนเพดานบ้าน และสัญลักษณ์ที่ได้บุตรหลาน ต่อมาเป็นสื่อสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง อย่างไรก็ตาม การสานปลาตะเพียนเพื่อวางเหนือเปลเด็กจะมีลักษณะครึ่งตัว เป็นปลากระมังซึ่งสานง่ายกว่า ส่วนปลาตะเพียนนั้นต้องสานเต็มตัว การสานปลาตะเพียนโบราณ ตำบลหัวแหลม จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นสินค้าที่ระลึกของกรุงเก่า

อาชีพสานปลาตะเพียนที่ป่าทองพูนทำนี้สืบต่อกันมากกว่า 100 ปี ตั้งแต่ปู่ย่าตายาย และตอนนี้ป้าก็อายุ 70 ปี แล้ว เนื่องจากการสานไม่ยากลำบากอะไร และเป็นงานเบาๆ ดังนั้น จึงมีนักเรียนราชภัฏ นักเรียนจากสถานที่ต่างๆ เคยมาขอความรู้จากป้า และป้าก็สอนให้ ไปสาธิตวิธีการทำเหมือนกันแต่ไม่บ่อย ส่วนวัตถุดิบ ใช้ใบลานซึ่งซื้อจากกบินทร์บุรี จ. ปราจีนบุรี เขานำมาส่งให้ถึงที่ จ. อยุธยา จัดเก็บหรือแพคเป็นรูปของ ซองละ 300 บาท เทียวละ 200 ซอง แล้วป่าทองพูนจะมาแบ่งปันขายให้ชาวบ้านข้างๆ บ้านละ 10 ซอง ขายปลีกซองละ 350 บาท

รูปภาพ 9 ผู้สูงอายุกำลังระบายสีปลาตะเพียน และโมบายตะเพียน

ส่วนป้าอำภา ชาวสุพรรณบุรี เป็นหนึ่งในผู้ที่สืบสานสานปลาตะเพียน ให้แนวคิดที่ว่า เมื่ออายุมากๆ ก็ไม่รู้ว่าจะไปทำงานอะไรแบบหนุ่มๆ สาวๆ ได้ ออกไปเที่ยวที่ จ. พระนครศรีอยุธยา ก็ได้เห็นปลาตะเพียนที่ทำจากใบลานแขวนให้นักท่องเที่ยวดู จึงได้ความคิดจากตรงนั้นเองที่จะนำความรู้ที่เรามีตอนเด็กที่พ่อแม่เคยสอนให้เราได้ สานปลาตะเพียน นก ตะกร้อ และยังมีการทำม้าจากก้านกล้วย การทำดาบจากก้านมะพร้าว การสานปลาตะเพียนนั้น แทบทุกคนสามารถทำได้

กระบวนการทำงาน

1. กรีดใบลาน ปลาตะเพียน 1 ตัวใช้ ใบลาน 4 ใบ 2 ก้าน
2. ลงลายทาสี เช่น สีแดง เขียว ชมพู โดยใช้ฟูกันจีนเบอร์ใหญ่ การลงสีจะทาทีเดียว แบบเดียวให้เสร็จ เป็นชุดๆ ไป ส่วนการเขียนลาย จะใช้ฟูกันหัวเล็ก ในการเขียนลาย เขียนลายตัวละ 10 นาทีต่อปลา 1 ตัว สำหรับลวดลายบนตัวแม่และลูกปลานั้น ใช้เทคนิคเฉพาะตัวปลาที่ออกมาทุกตัวนั้นอาจจะไม่เหมือนกัน แล้วแต่ว่าเรานั้นจะสร้างปลาให้เป็นรูปแบบใด
3. จัดรูปโมบายปลาตะเพียนนั้น นำปลามาเข้าพวงโดยใช้ด้ายเรียงร้อยให้ถึงกัน ต้องดูความพอดีด้วย ปลาตะเพียนตัวใหญ่ 1 ตัว โดยมีกระโจม (หมวก) เพื่อเป็นส่วนที่กระจายลูกปลาตะเพียนออกไปในทิศทางต่างๆ จัดลูกปลาตะเพียน ให้ได้ขนาดที่เหมาะสม เช่น ลูกปลาตะเพียน 15 ตัว หรือลูก 12 ตัว หรือลูก 9 ตัว หรือลูก 3 ตัว "แม่ปลาตัวใหญ่นั้นเราจะให้ใช้ลูก 9 ตัว แกวละ 3 ตัว 3 แกว และมังกุดประดับเพื่อความสวยงามและเจริญรุ่งเรือง ส่วนแม่ปลาตัวเล็กนั้นเราจะใช้ลูกปลาทั้งหมด 6 ตัว แกวละ 2 ตัว จำนวน 3 แกว แล้วเติมแต้มด้วยมังกุดเช่นเดิม

สำหรับราคาขายก็จะแตกต่างกันไปขนาดตัวปลาตะเพียนและจำนวนปลาตะเพียน มีราคาตั้งแต่ 350 150 80 บาทตามลำดับ ปลาตะเพียนที่ลงลายด้วยสีแดงจะเป็นสีที่ขายดีที่สุดตามความเชื่อของคนไทยทั่วไป "ถูก-แพงขอแดงไว้ก่อน" ทำนองนั้น นอกจากจะสานปลาตะเพียนแล้ว ก็ยังสานปลาหมอ ปลากราย ปลาแป้น รวมทั้งโมบายนก ผีเสื้อ ปลา แต่โมบายเหล่านี้ก็ขายดีสู้ปลาตะเพียนไม่ได้

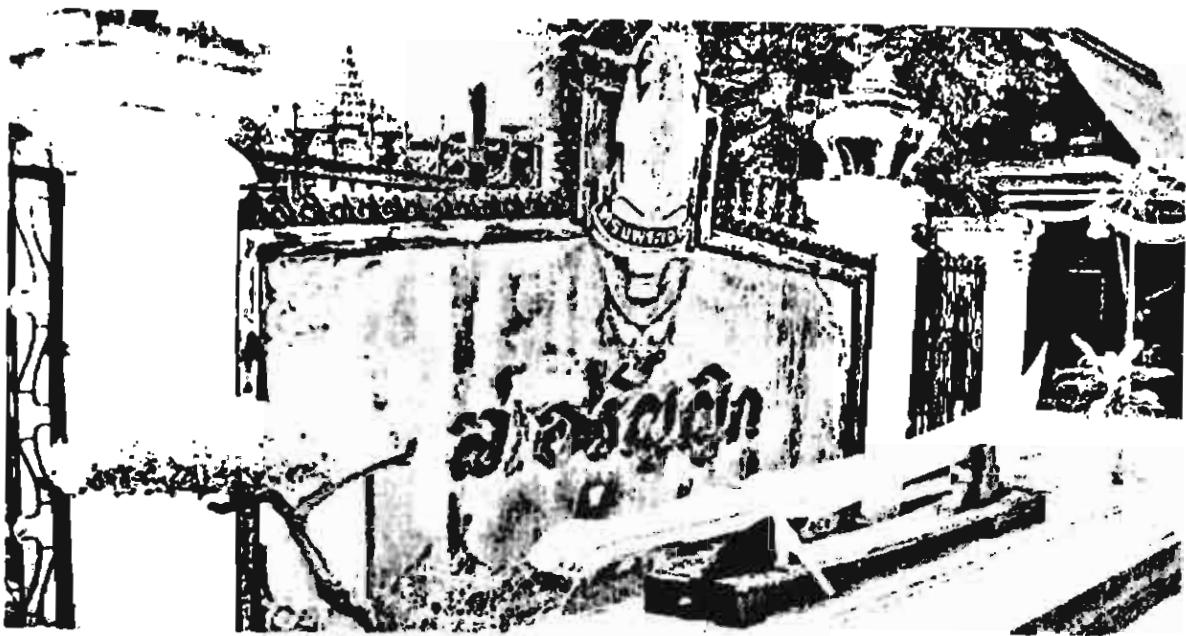
ส่วนการสนับสนุนจากภาครัฐ มีอยู่มาก แต่ไม่มีกำลังจะทำ เพราะทำกันแค่ 3 คน ตัวคุณป้าและหลาน 2 คน ขณะนี้มีการจ้างตามบ้านให้ไปช่วยสานปลาตะเพียน หรือตัวกระโจม (หมวก) ตัวละ 2 บาท 3 บาท 5 บาท ตามขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ตามลำดับ ส่วนลวดลาย และสีสรรจะมาระบายเอง เพื่อจะได้ประหยัด

1.2.2 การทำมิดอรัญญิกที่นครหลวง

อาชีพตีมิดของชาวบ้านดันโพธิ์ไผ่หนอง ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รู้จักกันในนามมิด "อรัญญิก" มีประวัติมากกว่า 100 ปี "นายเทา" หรือ "ขุนนราบริรักษ์" (ได้รับแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ในสมัยรัชกาลที่ 5) และชาวเวียงจันทน์เป็นผู้นำครอบครัวย้ายถิ่นฐานมา โดยนำวิชาช่างสิบหมู่ คือ ช่างทอง ช่างตีมิด ติดตัวกันมาด้วย แต่ต่อมาเลิกทำทอง เหลือแต่การตีเหล็กอย่างเดียว เหล็กที่ดีส่วนใหญ่ทำเป็นมิดดาบและอาวุธ ตลอดจนเครื่องใช้อื่น ๆ ซึ่งมีคุณภาพดีมาก เมื่อทำเสร็จแล้วก็นำมาขายที่หมู่บ้านอรัญญิก จึงเรียกว่ามิด "อรัญญิก" สิ่งที่ยังคงสืบทอดกันมาตามขนบธรรมเนียมประเพณี เดิม คือ การ "ไหว้ครูบูชาเตา" ซึ่งทุกบ้านจะจัดขึ้นในวันพฤหัสบดีช่วงเช้าตรู่ของวันขึ้น 7 ค่ำ 9 ค่ำ ฯลฯ เดือนห้า (ประมาณ

เมษายน - พฤษภาคม) ตามแต่สะดวกเพื่อรำลึกถึงพระคุณครูบาอาจารย์และเพื่อความเป็นสิริมงคลของคนทั้งยังเป็นการปิดเป่าอุปัฏฐากเหตุต่าง ๆ ในการตีเหล็กด้วย

รูปภาพ 10 หมู่บ้านอรัญญิกกับสัญลักษณ์งานช่าง

งานของอรัญญิกเป็นโลหะ วัสดุที่ใช้กันมากที่นิยมใช้วัสดุอยู่ 3 ชนิด คือ เหล็ก ทอง เหลือง และทองแดง เครื่องเหล็กที่นิยมทำกันนั้น คือ เครื่องใช้ในครัวเรือนและการเกษตร เช่น มีดขวาน ค้อน เคียว ส้อม จอบ เสียม กรรไกร และกระดิ่ง ในการทำเครื่องเหล็กเหล่านี้ จะต้องใช้วิธีตีเป็นวิธีหลัก จากการสำรวจจากคสนามนั้น พบว่า งานช่างของชาวบ้านทำมีดอรัญญิก รับจ้างทำมีดตัดลูกนิมิต และ กริช ในพิธีกรรมต่างๆ โดยได้รับความรู้จากบรรพบุรุษ และพัฒนางานจากการทำงาน สำหรับวัสดุอุปกรณ์และแรงงานที่ใช้ ได้แก่ 1) เตาเผา (เตาเผาที่ใช้มีลักษณะฝังลงในดิน มีตะแกรงใส่ถ่าน) และเหล็กเส้น 2) สบลม เพื่อใช้เป่าไฟ 3) ค้อน ใช้เพื่อสำหรับตีมีด มีอยู่ 3 อัน 4) คนจับเหล็ก นายเตาคนนี้มีควมสำคัญมาก เพราะหน้าที่นี้ต้องอยู่ใกล้กับไฟ 5) คนตี ประกอบด้วยคน 3 คน

รูปภาพ 11 กระบวนการขึ้นรูปมีด

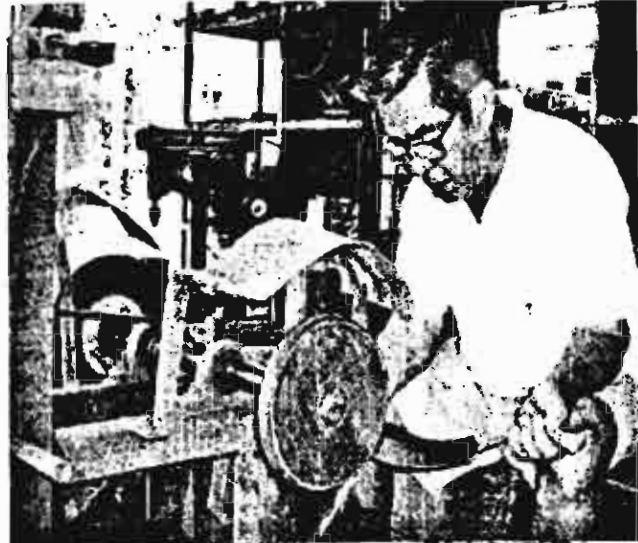
กระบวนการทำงาน

1. เริ่มจากการคัดเลือกเหล็กเส้นขนาดตามความเหมาะสม และตัดตามขนาดที่ต้องการ นำเหล็กเส้นที่ตัดเรียบร้อยแล้ว เผาไฟให้ร้อนจนเป็นสีแดงในเตา

เพื่อให้อ่อนตัวแล้วใช้คีมคิบนามาวางบนทั้งตีด้วยค้อนใหญ่ให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ ตามที่ต้องการ นำเหล็กที่เผาไฟได้ที่แล้วมาตีขึ้นรูป

2. หลังจากขึ้นรูปเสร็จแล้วนำกลับไปเผาไฟซ้ำอีก และนำมาตีเพื่อตกแต่งอีกครั้งการตีข้างเขาคีเหล็กเป็นชิ้นงาน ส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มมากกว่าผู้สูงอายุ รับจ้างทำเพราะต้องใช้แรงมาก และการตีเหล็กนิยมตีช่วงเช้าเพราะต้องใช้เรี่ยวแรงมากกว่าตอนบ่าย การตัดเหล็ก เขาคีไฟ เหล็กแผ่นหนา 2 หุนครึ่งเท่ากับ 6 มม. แผ่นเหล็กมีพ้อค้ำมาส่ง เป็นเทคโนโลยีพื้นบ้าน ใช้ถ่านไม้ไฟเผาไฟตี (เพราะให้อุณหภูมิสูงกว่าไม้อื่น ๆ) ทำด้ามพะเนิน ด้ามค้อน ด้ามมีด ขึ้นรูปมีด ซึ่งในปัจจุบันค่อนข้างหายาก เเผาเหล็กจากถ่านไม้ไฟให้แดง แล้วตีเหล็ก ต้องเหวี่ยงกำลังสุดแรง เพื่อให้เป็นเหล็กกล้าต้องจุ่มน้ำมันเครื่อง / น้ำ ต้องใช้อุณหภูมิสูง ไม่มีการวัดอุณหภูมิอาศัยความชำนาญ ในการพิจารณา ในปัจจุบันมีบางรายใช้ค้อนไฟฟ้า ผ่อนแรง

รูปภาพ 12 กระบวนการทำมีดอรัญญิก

3. ตกแต่งให้มีความคม เผาไฟเพื่อชุบแข็งอีกครั้งหนึ่ง งานบางชิ้นต้องการความแข็งเป็นพิเศษในบางส่วน ซึ่งต้องนำไปชุบน้ำอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะชุบน้ำนั้นจะต้องนำเอาส่วนที่ต้องการให้แข็งเผาไฟให้ร้อนแดงพอประมาณเสียก่อน ในกรณีที่ต้องการความแข็งโดยทั่วไปทั้งหมดของหัตถกรรมนั้น ๆ จะต้องนำไปชุบน้ำมัน ส่วนมากใช้น้ำมันเครื่องหรือน้ำมันเตา การชุบทั้งหมดนี้จะต้องอาศัยความรู้และความชำนาญเป็นพิเศษ งานหัตถกรรมจึงจะมีประสิทธิภาพ เครื่องเหล็กโดยเฉพาะมีด

4. ชูดผิวและถูด้วยตะไบ เพื่อให้ผิวเรียบ การเจีย ดบแต่งงานมีดให้ได้รูป ใช้แผ่นเจียลงภาคเพชรด้วยน้ำมันเบอร์หยาบ น้ำมันเบอร์ 70 ไล่เจียจนกระทั่งใช้น้ำมันเบอร์ละเอียด น้ำมันเบอร์ 220 ไล่ น้ำมันเบอร์ไปเรื่อย ๆ แล้วจึงตกแต่งเป็นครั้งสุดท้ายด้วย

5. นำไปเข้าด้าม เป็นขั้นตอนสุดท้าย การประกอบส่วนด้ามมีด (ด้ามมุก ด้ามไม้) มีคนรับจ้างกลึงทำเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันได้มีการปรับตัวดัดไปหลายอย่าง เช่น การใช้สแตนเลสแทนเหล็กกล้า ซึ่งความแข็งแรงก็นับว่าใช้ได้ดีกว่าเหล็กกล้าด้วย ในส่วนของอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการตีเหล็กจากก้อนมือ ก็เปลี่ยนมาเป็นก้อนไฟฟ้า แต่เดิมถึงปัจจุบัน มีดอรัญญิก เป็นมีดที่มีชื่อเสียงอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ จึงมีมีดจากแหล่งอื่น แอบแฝงเข้ามาในชื่อของมีดอรัญญิก และนำมาติดสติ๊กเกอร์ก็มีให้เห็นเป็นจำนวนมาก

นอกจากใช้เหล็กแล้ว สแตนเลสได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากและใช้เป็นวัตถุดิบการผลิตยังมีวัตถุดิบเครื่องทองเหลืองอีกชนิดหนึ่งที่นิยมในหมู่บ้านอรัญญิก หัตถกรรมที่ใช้ทองเหลืองเป็นวัสดุในการสร้างนั้น ที่นิยมกัน คือ ระฆัง เชิงเทียน ถาด และฆ้อง (ฆ้องราวและฆ้องวง) ชันลงหิน โดยมีขั้นตอนดังนี้ คือ 1) นำทองเหลือง ทองแดง มาผสมกับโลหะอีก 1 หรือ 2 ชนิด คือ เศษทองและดีบุก มาเผาในเตาซึ่งทำจากดินผสมแกลบเหมือนอิฐ หมกลงไปในถ่านไฟที่ร้อนจัดจนโลหะทั้งสามอย่างละลายเป็นเนื้อเดียวกัน จนหลอมเหลวแล้วจึงนำไปเทลงในเบ้าหลอมแบบรูปต่างๆ ตามลักษณะที่ต้องการ หลังจากนั้นจึงนำมาตกแต่งให้เรียบร้อย ที่มีน้ำหล่ออยู่เป็นแผ่นกลม 2) แล้วเอาไปเผาไฟอีกทีหนึ่ง พอได้ที่แล้วก็ลงมือตีแผ่ โดยใช้ก้อนขนาดใหญ่ ตีจนเนื้อทองแข็งดีไม่ออก ก็เอากลับสู่มถ่านไฟใหม่ พอได้ที่ก็นำเอาออกมาตีอีก ทำเรื่อยไปจนขึ้นเป็นรูปชิ้นตามขนาดที่ต้องการ การตีชิ้นต้องใช้ความชำนาญเป็นพิเศษ 3) ต่อจากนั้นก็นำชิ้นที่ดีเป็นรูปแล้วนั้นมาติดตกแต่งอีกทีหนึ่ง เรียกว่า "ดีลาย" 4) ชิ้นขัดเงา ซึ่งเรียกว่า "ลงหิน"

ในปัจจุบันการขัดด้วยหินได้เปลี่ยนไปเป็นใช้เบ้าแทน โดยทุบเบ้าหลอมให้ละเอียดผสมน้ำแล้วห่อผ้า ใช้ขัดแทนหิน เรียกว่า "เหยียบเบ้า" ถ้าต้องการให้เงามากยิ่งขึ้น ก็นำมาขัดกับเครื่องมือใหม่ที่ปั่น ด้วยไฟฟ้า ทายาแล้วขัดจนเป็นเงาอีกทีหนึ่ง นอกจากขันแล้ว ก็มีสิ่งอื่นอีก

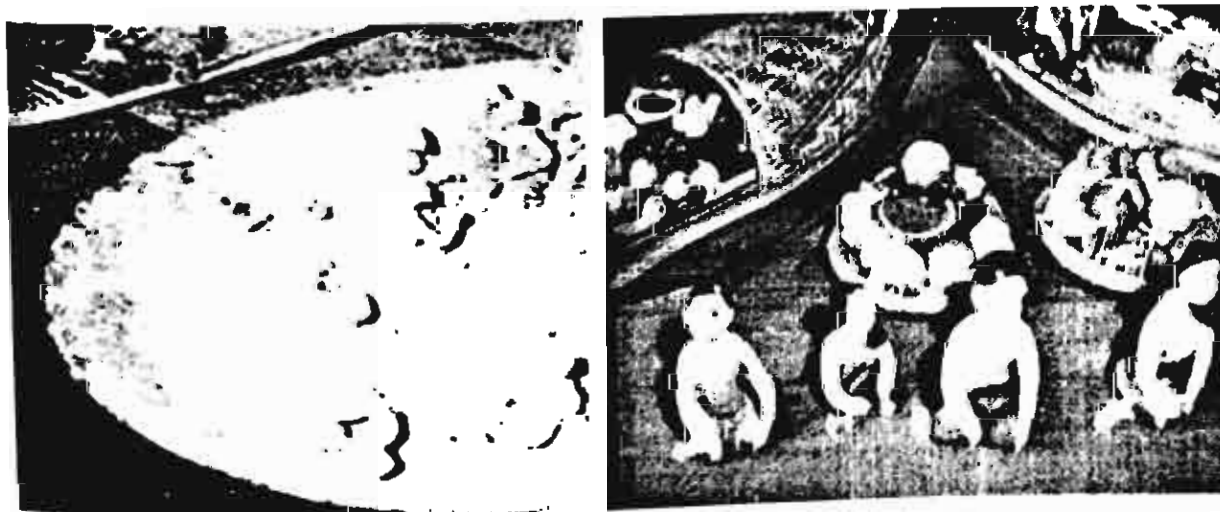
เช่น ฟาน ถาด เชิงเทียน ช้อน มีด ก็ใช้กรรมวิธีเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่การตีหรือการหลอม เท่านั้น เครื่องโลหะลงหินไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันเท่าใดนักในปัจจุบัน

1.2.3 การปั้นตุ๊กตาชาววังที่ป่าโมก บางเสด็จ จังหวัดอ่างทอง

ปลายปี พ.ศ. 2518 วัดศาลใต้ บางเสด็จ อำเภอบ้านแพรก อ่างทอง ประสบภาวะอุทกภัย ตกอยู่ในสภาพอดอยาก ยากแค้นเพราะนาล่ม ต้องเหลากันรูปขายประทังชีวิต ความทราบถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ขณะเสด็จพระราช ดำเนินพระราชฐานมาประทับที่พระราชวังบางปะอิน จึงเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมเยียนพสก นิกรผู้ยากไร้ แล้วพระราชทานศิลปาชีพปั้นตุ๊กตาชาววัง ศิลปะแขนงสำคัญในวังครั้งอดีตซึ่ง ตกทอดมา ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และเกือบสูญหายไปจากประวัติศาสตร์ศิลป์ของไทย ให้ชาว บ้านบางเสด็จในย่านวัดท่าสุทธาวาส ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านแพรก เมื่อ พ.ศ. 2519 เพื่อให้เป็น อาชีพเสริมเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ราษฎร เดิมตำบลนี้มีชื่อว่าบ้านวัดศาล เพื่อเป็นการระลึกถึงพระ มหากรุณาธิคุณ จึงพร้อมใจกันเปลี่ยนชื่อบ้านวัดศาลเป็นบ้านบางเสด็จ

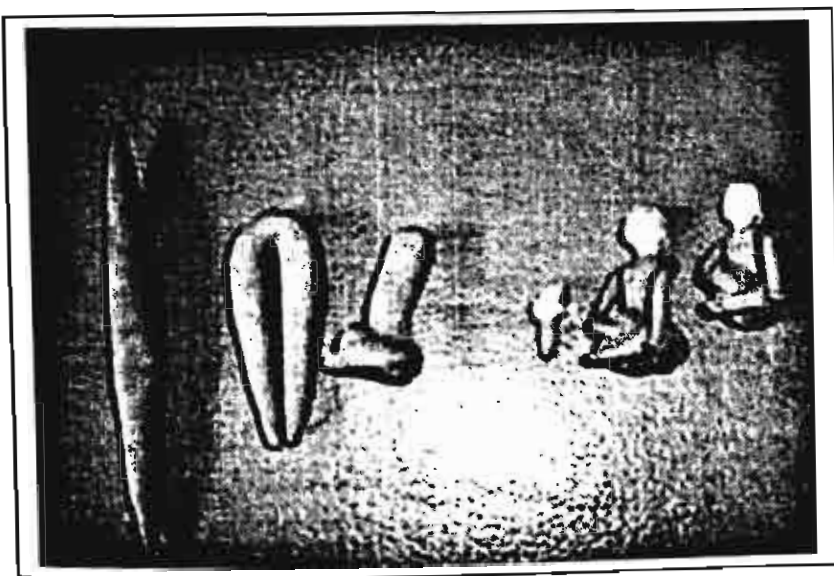
การปั้นตุ๊กตามีการรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ด้านหน้าวัดท่าสุทธาวาส ซึ่งจะจัดให้สมาชิกมาสาธิตการปั้นพร้อมกับจัดหาหน้ายในราคาที่ย่อมเยา ตุ๊กตาชาววังบางเสด็จ ที่แปรรูปแบบวิถีชีวิตจากรั้ววังมาเป็นวิถีชีวิตชาวบ้านชนบทไทยในอดีต ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นฝีมือ ผู้หญิง ส่วนผู้ชายที่พอจะเป็นงานนี้และช่วยได้บ้างก็เช่นปั้นผลไม้หรือทำตัวเรือไม้เล็กๆ นอก จากนี้ที่น่าสนใจคือ มีการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญแล้วเอามารวมกันประกอบเป็นชุด เช่น บางคนปั้นเรือ ปั้นผลไม้ ปั้นตัวคนทำทางต่างๆ เช่น ชุดเรือผลไม้หรือชุดอื่นๆ ตามแต่ลูกค้าจะต้องการ

รูปภาพ 13 งานปั้นที่ป่าโมก บางเสด็จ จ.อ่างทอง

งานปั้นถูกออกแบบตามการเล่นพื้นบ้านหรือตามประเพณีวัฒนธรรม เช่น ทำขวัญจากการอยู่ไฟหลังคลอด แห่นาค แห่เทียนพรรษา เรือไม้แจวลำเล็กๆ บรรทุกผักผลไม้ หนุมไทยติดอกในลีลาท่าแม่ไม้มวยไทย หรือเด็กหญิงชายหัวแกละ-โก๊ะ-เปี้ย-จุกกับการเล่นพื้นบ้าน เช่น ม้าก้านกล้วย วีรชาวัสสาร มอญซ่อนผ้า ชีม้่าส่งเมือง ปิดตาตีหม้อ ตีวงล้อ เป่ากบ โยน ระบบความคิดที่ออกมาในรูปตุ๊กตาชุดสุภาพชุด เช่น ไก่กามเพราะชน-คนงามเพราะแต่ง, อยู่บ้านท่านอย่านั่งดูตาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น

รูปภาพ 14 ขั้นตอนการปั้นงานตุ๊กตาชาววัง

กระบวนการทำงาน

1. เตรียมดิน เริ่มจากการขุดดินที่มาจากท้องนา แฉะๆ หนุมบ้าน ต้องขุดลึกๆ บางทีก็ลึกลงไป 3-4 ชั้นดิน นำมากรองคือละลายน้ำให้ตกตะกอนแล้วก็เอามาผสมน้ำนวด

2. นำดินที่เตรียมไว้มาปั้นเป็นรูปต่าง ๆ เช่น คน สัตว์ ที่

ต้องการให้เหมือนจริง การปั้นหัวคน กลมๆ ทำคอเป็นแกนแหลมๆ ไว้ จากนั้นมาปั้นตัวเป็นท่าทางต่างๆ ที่ต้องการ ซึ่งแต่ละคนจะไม่เหมือนกันเพราะไม่ได้ใช้พิมพ์ติดกันเอาเอง แล้วเอาหัวที่ปั้นไว้มาเสียบ เอาไปผึ่งลมให้แห้ง

3. เผา โดยนำตุ๊กตาที่เตรียมไว้มาเผาให้สุกเพื่อให้มีสภาพคงทนถาวรด้วยเตาไฟั้งโล่ชนิดธรรมดาที่ใช้หุงข้าวด้วยไฟอ่อน ๆ ปลอ่ยให้ตุ๊กตาอ่อนจนสุกแดงเหมือนถ่านแล้วค่อยนำออกจากเตาปลอ่ยให้เย็นสีของตุ๊กตาจะเป็นสีแดงเหมือนสีหม้อใหม่ ถ้าสีออกดำจะต้องเผาใหม่อีกจนกว่าจะสุกดี กลุ่มเราจะมีเตาที่เผาด้วยกัน

4. การทาสี นำตุ๊กตาที่เผาสุกแล้วมาทาสีน้ำมันตามต้องการ

5. การประกอบตุ๊กตา นำตุ๊กตามาประกอบเข้ากับฐานไม้ที่เตรียมไว้แล้วบุด้วยผ้ากำมะหยี่ให้สวยงาม ตุ๊กตาชาววังเป็นผลิตภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดทำเลียนแบบชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีไทย

ตุ๊กตาที่ปั้นนี้เอาไปส่งขายที่จตุจักรบ้าง ตลาดน้ำราชบุรีบ้าง ฝากขายที่ห้างสรรพสินค้าใน กรุงเทพฯ และมีคนมารับซื้อหรือมาสั่งทำ พอขายได้เงินแล้วก็จะแยกเอาไป แจกจ่ายว่าใครปั้นอะไร มาราคาเท่าไรก็แบ่งไป แต่บางบ้านเขาก็เอาไปขายเองไม่ได้ผ่านกลุ่ม ราคาขายเริ่มต้นที่ตุ๊กตาตัว น้อยๆ ตัวเดียว ราคา 5 บาท 10 บาท จนกระทั่งเป็นกลุ่มตุ๊กตา เป็นชุด แล้วแต่ชุดเล็กชุดใหญ่ เช่น เรือ-แม่ค้าตลาดน้ำราคา 45 บาท 55 บาท ม้าหมุนเด็กเล่นชุดละ 50 บาท แต่ละบ้านรายได้ไม่เท่ากัน แล้วแต่มีคนสั่งทำมากน้อยและมีฝีมือ บางครอบครัวก็ได้เดือนละเป็นหมื่น แต่เฉลี่ย แล้วก็เดือนละ 3,000 บาทเท่านั้น ถ้าทำทั้งครอบครัว มีรายได้ 4,000-5,000 บาท ซึ่งต้องมี อาชีพเสริมทำนา ทำก้านรูป ทำอิฐ จึงจะอยู่ได้

1.3 งานอิสระ และ งานส่วนตัว

1.3.1 งานรับจ้าง

ออกเดินทางจากการสังเกตการณ์ภาคสนามบ้านคุณลุงแนบซึ่งทำมิดและกรีซอรัญญิก ผู้วิจัยได้เดินทางมายังบ้านผู้สูงอายุอีกท่านหนึ่งซึ่งอยู่รั้วติดกัน บ้านคุณลุงประยูรซึ่งมีงานหลัก รับซื้อของเก่า ซ่อมเครื่องจักร โดยไปแวะตามบ้านต่างๆ รับของเก่าใส่รถกะบะ รับซื้อมา กิโลกรัมละ 4 บาท เอาไปส่งเข้าโรงงาน ได้กิโลกรัมละ 5 บาท เทียวหนึ่งจะได้ประมาณ 1500 กิโลกรัม (ตันห้า) หักค่าน้ำมัน ค่าใช้จ่ายต่างๆ เทียวหนึ่งจะได้ประมาณ 500 บาท ปัจจุบันการ รับจ้างทำได้ยากลำบากขึ้น เพราะคู่แข่งมากขึ้น ทำพอเท่าที่ทำได้ ตามกำลังเรี่ยวแรงที่มี เนื่องจากอยู่ในหมู่บ้านอรัญญิกมาแต่เกิด ฉะนั้น จึงมี อาชีพรองที่สำคัญอีกอย่างคือรับจ้างตัดเหล็ก ปอกมิดอรัญญิก โดยตัดเป็นท่อนๆ ขนาดความยาว 1 นิ้ว เพื่อใส่ด้ามมิด รับจ้างตัดครั้งละ 500 อัน อันละ 1 บาท งานเหล่านี้ทำมาแต่เกิด สืบสานต่อจากบิดามารดา

1.3.2 การทำก้านรูปที่ป่าโมก บางเสด็จ

เมื่อนักวิจัยสำรวจงานปั้นตุ๊กตาชาววังแล้วออกจากวัดท่าสุทธาวาส ได้เดินทางลัดเลาะ มาตามถนนห่างกันประมาณกิโลเมตรเศษ จะเห็นชาวบ้านป่าโมก บางเสด็จ นั่งทำงานกันริม ถนน พวกเขาเหล่านั้นกำลังทำก้านรูป ชาวบ้านบางเสด็จ มีอาชีพหลักคือการทำนา และทำไม้ ก้านรูปเป็นอาชีพเสริม ในหมู่บ้านมีการทำก้านรูปกันมานานมาก เนื่องจากชาวบางเสด็จส่วนใหญ่ยังคงดำรงรายได้หลักจากอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องรอโชคชะตาจากธรรมชาติ และไม่มี ความมั่นคงในกรรมสิทธิ์ที่ดิน แนวโน้มคือแรงงานหนุ่มสาวยังคงย้ายถิ่นไปทำงานนอกจังหวัด คุณลุงชาวบางเสด็จคนหนึ่งสะท้อน ปัญหาในชุมชนอย่างเช่นเรื่องการทำนา “เมื่อก่อนน้ำท่วม มากแล้วก็เสียหาย ต้องเลิกทำนา เป็นอย่างนี้นับ 20-30 ปี เราก็คิดกันว่าจะหากินกันทางไหน เราก็เลยทำก้านรูป ”

ส่วนกระบวนการหรือกรรมวิธีการทำไม้ก้านรูป ไม่มีขั้นตอนอะไรมาก นายทุนจะนำไม้ไผ่ท่อนๆ ที่ตัดด้วยมีดไฟฟ้า มาให้หลายมัด มาเรียงไว้ริมถนน ผู้ทำไม้ก้านรูป มีทั้งวัยสูงอายุและวัยกลางคน รวมกัน ไว้ริมถนนจะได้ขน-ส่งง่าย ขั้นตอนจะเริ่มจาก 1) เมื่อไม้ไผ่มาส่ง ก็จะนำไปแช่น้ำ จนกลืนไม้เน่าออก ซึ่งจะง่ายในการตีป็นไม้ไผ่ๆ 2) นำไม้ไผ่มาตีป็น ดีให้แยกเป็นซี่ๆ จากกันตามแนวไม้ ด้วยมีดพรว้า ผู้ทำต้องใส่ปลอกนิ้ว เพื่อป้องกันไม่ให้ไม้ไผ่บาดและไม้ไผ่จะได้ไม่ตำมือ 3) จากนั้นซอยให้ได้ขนาดเท่าก้านรูป 4) นำไปผึ่งแดด ให้แห้งสนิท ถ้าไม่แห้ง แผลงมอดจะมากินไม้ 5) นำก้านรูปที่ผึ่งแดดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไปเข้าเครื่องเพื่อกำจัดขนไม้ ออก 6) นำก้านรูปที่เข้าเครื่องกำจัดขนไม้ ออกมามัดเป็นกำๆ และสลัดขนไม้ ออกอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ผิวไม้เรียบ โดยใช้แรงงานคน 7) เสร็จแล้วนำก้านรูปที่ได้มามัดรวมกันตามขนาดต่างๆ เป็นก้อนกลมๆ วางไว้ริมถนน แล้วรอให้ผู้จ้างมารับกลับไป

รูปภาพ 15 ไม้ก้านรูปที่รอตตากแดดจนแห้งสนิท กับผู้สูงอายุ

ชาวบ้านเสด็จส่วนใหญ่ พวกเขายังคงดำรงชีวิตอยู่บนความไม่แน่นอนต่ออนาคต รายได้จากการทำก้านรูปได้ก็โลกรั่มละ 7 บาท วันหนึ่งได้ไม่เกิน 10 กิโลกรัมต่อคน การซั้่น้ำหนักนี้ ไม้ก้านรูปที่ดีเป็นป็นแล้วต้องแห้งจริงๆ ไม่มีความชื้น มิฉะนั้นก็จะไม่ได้ราคาตามนี้ บางช่วงเขาไม่ส่งไม้มาให้ ชาวบ้านก็ต้องอยู่ว่างๆ บางทีอาจเป็นว่า "คำตอบอยู่ที่ชุมชน" โดยมีคนภายนอกเข้าไปชี้ทางออก?

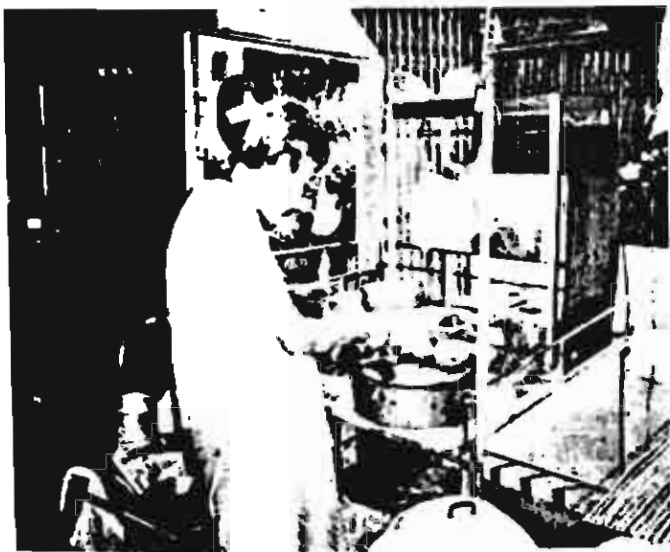
1.3.3 งานรับจ้างทั่วไป

นักวิจัยได้มีโอกาสสัมผัสกับคุณป้าละมัย ซึ่งอยู่ในร้านอาหารของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง คุณป้าเป็นสตรีผู้สูงอายุเพียงคนเดียวที่ญาติแนะนำมาช่วยร้านอาหารแห่งนี้ ป้าละมัย อยู่คำ อายุ 67 ปี ป้ามีบุตร 4 คน ดาย 2 คน ตอนนี้อยู่กัน 3 คน ลูกชายป้าอายุ 38 ปี มีอาชีพเขียนแบบอยู่บริษัทญี่ปุ่น หลาน และป้า ป้าเลิกกับสามีตั้งแต่ยังท้อง 6-7 เดือน ได้สามีใหม่ ไม่นาน

เขากินเหล้า ก็เลิกกัน ชีวิตของคุณป้าค่อนข้างลำบาก คุณป้าเป็นผู้สูงอายุเพียงคนเดียวจากการ
สำรวจที่พบว่าได้ “เบี้ยยังชีพ” จริงๆ คุณป้าอยู่จังหวัดนนทบุรี พอมีคนแก่ที่เสียชีวิตไปแล้ว มี
ตัวแทน อบต. คนหนึ่งเขาเลยทำเรื่องขอเบี้ยยังชีพให้ป้า นางกล่าวขึ้นพร้อมกับเสริมว่า จริงๆ
เขาให้รวมเลย คือ 6 เดือนจ่ายที ก็เท่ากับ 1,800 บาท

หน้าที่ที่คุณป้าทำอยู่ในร้านก็มีไม่มาก ไม่หนัก อยู่กับเจ้าของร้านทั้งวัน 6 วันตั้งแต่วัน
จันทร์ ถึงวันเสาร์ ตั้งแต่ตี 5 เดินทางโดยนั่งรถเมล์มาที่ร้านอาหารในมหาวิทยาลัย อยู่จนกระทั่ง
6 โมงเย็น ป้าจะล้างชาม เช็ดโต๊ะ นั่งเช็ดช้อน เช็ดถ้วย เมื่อล้างเสร็จ ช่วยเตรียมอาหาร งาน
จุกๆจิกๆ อยู่กับเจ้าของร้านก็ได้เงินวันละ 150 บาทต่อวัน พอใจในรายได้ เพราะอยู่ที่นี้ ไม่ต้อง
กินอะไรอะไร ยังส่งเสียให้ลูก-หลานได้อีกด้วย แต่เมื่อถามว่ามีเงินเก็บหรือ คุณป้าก็ตอบว่า
“หลานคนหนึ่งเขาดิฉันว่า เลยเอาเงินไปช่วย ตอนนี้อยู่ทั้งตัวในตัวในชีวิตรอดอยู่พ้นกว่าบาท”

รูปภาพ 16 ผู้สูงอายุกับงานที่กำลังทำ

เมื่อนักวิจัยได้ไปสำรวจชมรมผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเพชรทองคำ ชุมชนบางกระดี
ได้รับการแนะนำจากเหรียญผู้สูงอายุท่านหนึ่งให้สนทนากับคุณลุงทองอินทร์ คุณลุงทองอินทร์
รับจ้างทำงานด้วยเงินของชุมชนในการทำความสะอาดถนนในหมู่บ้านบางกระดี คุณลุงมีรายได้
จากการกวาดถนนวันละ 100 บาท งานกวาดถนนนี้ทำทุกวัน คุณลุงไม่ได้รายได้จากแหล่งอื่น
เคยเปิดร้านขายของ ขายไป ทุนขาย ของที่ขายก็กินหมด ถ้าขายไม่เป็น ต้องรับจ้างเขาทำงาน
แต่ภรรยาคุณลุงรับจ้างซักผ้าให้ในหมู่บ้านก็ช่วยได้บ้าง อยู่กัน 2 คนตายาย และไม่คาดหวัง
อะไรจากภาครัฐ ทำงานเท่าที่เรี่ยวแรงจะมีอยู่ และเมื่อมีเวลาว่าง คุณลุงยังช่วยงานของชมรมผู้
สูงอายุและเป็นกรรมการคนหนึ่งในชมรมด้วย

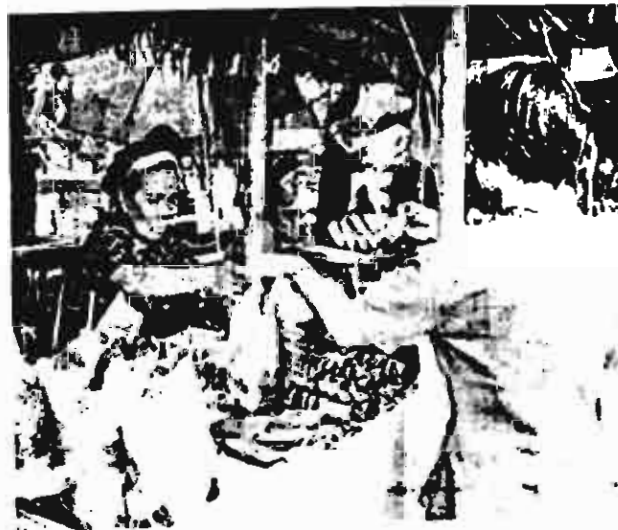
1.3.4 งานของผู้สูงอายุในครัวเรือนที่ไม่ได้รับค่าจ้าง

ป้าจะอ่อน อยู่เย็น อายุ 73 ปี จบการศึกษาประถม 4 ตอนนี้อยู่กับลูกสาว หลาน มีด้วยกัน 5 คน ลูกคนโตก็อายุ 50 ปี แล้ว คนเล็กก็อายุ 45 ปี เดิมทีเป็นคนทำฉลอม มาอยู่ที่ซอยเพชรเกษม กรุงเทพมหานครแล้ว ซอยเพชรเกษม กรุงเทพฯ อยู่ตึกแถวเช่า ค่าเช่าเดือนละ 4500 บาท น้ำไฟก็แพงเพราะเป็นประเภท 2 (ใช้อัตราก้าวหน้า) มีต้นทุนสูง เปิดร้านขายตั้งแต่ 6.00 น.-21.00 น. ทุกวันนี้ช่วยลูกสาว ป้าจะเป็นคนช่วยล้างผัก หั่นผัก จัดผักเป็นชุดๆ เช่น สลัด ข้าวราดโบกระเพราะป้าก็จะจัดเนื้อ โบกระเพราะ พริกตำกระเทียม ต่างๆ ไว้ให้ หรืออย่างลูกค้าสั่งต้มยำกุ้ง ป้าก็จะเตรียมเครื่องต้มยำ จัดเป็นชุด ส่วนลูกสาวจะเป็นคนทำอาหาร ในวันนี้ทั้งวันขายอาหารแบบจานเดียวตั้งแต่เปิดร้านจนถึง 17 .00 น ได้ประมาณ 35 จาน ซึ่งถือว่า ขายไม่ดีเลย จานหนึ่งราคา 25-30 บาท มีรายได้ต่อวันประมาณพันกว่าบาท พออยู่พอกิน คู่แข่งมาก แต่ก่อนขายดี เดียวนี้มีร้าน และรถเข็นเยอะ ก็ขายลำบาก ลูกสาวต้องเอาไปส่งในโรงเรียนบ้างตามบ้านบ้าง อย่างนี้จะขายดีขึ้น เรียก "ดิลิเวอรี่"

1.4 หมวดยาชีพค้าขายทั่วไป

ข้อมูลจากจังหวัดปทุมธานี กรุงเทพฯ ตลาดน้ำสวนดลิ่งชั้น ชุมชนบางกระดี บางขุนเทียน และสนามหลวง2 หนองแขม

รูปภาพ 17 ผู้สูงอายุชาย-หญิงกำลังค้าขาย

1.4.1 งานขายของเบ็ดเตล็ด

ประเภทของสินค้าที่จำหน่าย เป็นเครื่องดื่มทั้งมีแอลกอฮอล์และไม่มีแอลกอฮอล์ เครื่องปรุงอาหาร กะปิ น้ำปลา ซีอิ๊ว สบู่ ผงซักฟอก หลากหลายยี่ห้อ หลากราคา คุณยายจันจะตื่นตั้งแต่ตี 3-4 เพราะนอนไม่ค่อยหลับ ลุกขึ้นมาทำธุระส่วนตัวแล้วก็ขายของ ขายเป็นบ้าง นอนบ้าง แคร่ไม้ที่สร้างขึ้นมานี้ ก็ใช้นอน ตกเตียง 2 ทุ่มปิดร้านดังประคูดังมา แล้วก็กางมุ้งนอน ภายในร้านค้าของคุณยายจันมีตู้แช่เย็น 1 ตู้ขนาดไม่ใหญ่นัก มีชั้นวางสินค้ากะปิ น้ำมัน น้ำปลา ลังน้ำอัดลมอยู่ 4-5 ลัง วางอยู่กับพื้น “ขายไป นึ่งไป นอนไป ไม่มีขโมย ไม่มีใครกล้าขโมยคนแก่ ขายมาหลายปี” คุณยายจันให้ทรศนะเช่นนั้น อาชีพเดิมของคุณยายจันเคยทำงานโรงงานดอกตะปู ทำจนโรงงานเจ๊ง (ปิดกิจการ) ต่อมาเปลี่ยนอาชีพมาตัดอ้อย แล้วตามด้วยเด็ดก้านพริกเป็นคนจังหวัดราชบุรี อยู่ 20 กว่า ปี แล้วจึงมาอยู่ที่นี่ ของที่ขายนี้มีคนเขามาส่งให้ ไม่ค่อยมีเงินเก็บ เพราะกำไรน้อย มีเงินออมอยู่ 1000-2000 บาท ขายได้วันละ 100 กว่าบาท พอค่าเบี้ยร์ 2 ขวดต่อวัน (60 บาท) แม้จะอายุ 83 ปี คุณยายจันยังคงต้องดื่ม เพราะให้เหตุผลว่าถ้าไม่ได้ดื่ม เธอจะไม่มีเรี่ยวแรง ข้าวของที่ขายในร้านก็มียี่ปัว (พ่อค้าคนกลาง) มาส่งให้ ไม่เคยไปอบรมเรียนรู้เพิ่มเติมใดๆ ทั้งสิ้น

ตั้งแต่เกิดมา คุณยายจันไม่เคยได้เรียนหนังสือ แต่คิดสตางค์เป็น ถ้าเกิดปัญหาขึ้น ลูกสาวคนโตอายุ 52 ปี บ้านอยู่ติดกัน ก็ช่วยเหลือบ้าง “แต่ใจจริงก็ไม่อยากพึ่งเขา เขาก็ยังมีธุรกิจทำน้ำเต้าหู้ขาย และทอดปลาทอดไก่ด้วย” ตอนนี้มีคนที่ยาอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับคุณยายจันซึ่งเหลืออยู่คนเดียว เป็นน้องชาย แต่ไม่แข็งแรง 3 วันดี 4 วันป่วย ส่วนตัวคุณยายจันรู้สึกว่าคุณเองแข็งแรงดี ไม่ต้องไปหาหมอ

1.4.2 ขายผลไม้ และต้นไม้

คุณป้าร่าดวนขายผลไม้เป็นแผงลอยตั้งอยู่ริมถนนบางกระดี่ แผงลอยนี้ตั้งอยู่หน้าร้านขายยา ซึ่งเป็นญาติกัน และเป็นผู้แนะนำให้มาวางขาย ต้องช่วยจ่ายค่าเช่า วางหน้าร้านเขา เขาคิดค่าวาง 1500 บาทต่อเดือน ต้องใช้ไฟใช้น้ำเขาบ้าง และจ่ายให้เทศกิจอีก 200 บาท ขายผลไม้รายได้ดีพอใช้ ผลไม้ที่ขายมีทุเรียน แดงโม และส้ม ผลไม้ที่นำมาขายนี้ รับมาจากตลาดไท ทุกอย่างยกเป็นลัง ผลไม้ที่ขายงวดหนึ่ง คราวๆ ก็ประมาณ ส้ม 100 กิโลกรัม แดงโม 300 ผล แต่ทุเรียนเป็นคันรถ ซื้อมาครั้งหนึ่งก็จ่ายไปหมื่นกว่าบาท ขายได้ 2-3 วันก็หมด จริงๆ มีที่พักอยู่ที่จ.สมุทรสาคร แต่มาขายที่ตลาดบางกระดี่ บางขุนเทียนทุกวัน สามี่และลูกเป็นคนไปรับผลไม้มาให้ ขายช่วงบ่ายถึงเย็นก็เลิก มีความสุขกับการได้คุย พบปะลูกค้า หากลูกค้าซื้อเยอะก็แถมให้จริงๆ เป็นคนมอญ เมื่อถามถึงกำไร นางลำดวนวัย 60 ปี กับบุตรสาวคนเดียวก็มีรอยยิ้มระบายที่ใบหน้า เธอไม่มีหนี้สิน มีที่ดินเป็นของตนเองที่สมุทรสาคร บ้านแพ้ว และมีเงินเก็บอยู่หลายแสน “ชีวิตนี้ไม่เอาอะไร ห่วงแต่ลูกสาวอยากให้เขาแต่งงาน เพราะตอนนี้ก็เลยอายุ 30 ปีแล้ว และรู้สึกว่าตนเองแข็งแรงมาก”

รูปภาพ 18 ผู้สูงอายุชาวสวนที่จำหน่ายผลไม้เอง

ผู้สูงอายุอีกรายหนึ่งขายผลไม้ ซึ่งมีผลไม้และผักหลายชนิด อาทิ เช่น มะเฟือง ฝรั่ง มะม่วงแก้ว พักเขียว ผลไม้ ที่นำมาขายนี้ รับมาจากสวนของน้องสาวที่ปลูกสวนผลไม้ผสม ผสาน ตัวคุณป้ามะลิเอง เป็นคนบางระมาดแท้ คลองชักพระ ตลิ่งชัน ไม่เคยย้ายไปไหน ที่ขาย ผลไม้เป็นแผงลอยที่ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันจัดขึ้น อยู่ริมถนน ช่วงเสาร์-อาทิตย์ ถนนจะถูก ปิดไว้ส่วนหนึ่งเพื่อนำมาจัดสรรเป็นแผงขายให้พ่อค้าแม่ค้าเช่าขายของ เป็นช่องทางที่สำหรับไว้ วางแผงขายสินค้าเชื่อม กับคลองชักพระ เช่นเดียวกับคุณป้ากลอย แต่คุณงามมะลิจะเคร่งขรึมกว่า นอกจากเธอจะขายผลไม้ที่ตลาดน้ำแล้ว เธอยังขายผลไม้ที่วัดข้างเหล็กในวันธรรมดาก็ ไม่มีวัน หยุด ลูกชายจะช่วยขนผลไม้มาวางขายให้แม่ด้วยวัย 68 ปี เธอยังคงทำงานหนัก เพราะลูกๆ ออกเรือน มีครอบครัวเกือบหมดและไม่ได้มาช่วยเหลืออะไร แยกย้ายกันไปทำมาหากิน เหลือ แต่ลูกชายคนเล็กที่ขายของอยู่ถัดไปอีก 2-3 แผง ผลไม้ที่ขาย ในวันเสาร์-อาทิตย์นี้ ได้แก่ ฝรั่ง 50 กิโลกรัม มะเฟือง 70 กิโลกรัม กล้วย 100 หวี และมะกอก 10 กิโลกรัม ผลไม้ที่มองเห็นอยู่ บนแผง ซื้อมาจากน้องสาว ประมาณ 3000 บาท ขายได้วันละพันกว่าบาท ประมาณ 2 วัน ถ้า ขายไม่หมดก็ไปขายต่อวันจันทร์ถึงวันศุกร์ที่ตลาดหน้าวัดข้างเหล็ก ขายแค่ครึ่งวันเช้า โดยมีค่า เช่าแผงลอยวันละ 10 บาท แต่ที่นี้ขายไม่ดีมากนัก ได้แค่พออยู่พอกิน วันละ 100 กว่าบาท

สำหรับที่สนามหลวง2 บริเวณที่ขายต้นไม้ มีหลายกลุ่ม ไม้ไทย ไม้ใบ ไม้ยืนต้น ไม้ เบ็ดเตล็ด สำหรับต้นไม้เหล่านี้ ผู้สูงอายุที่ขายมี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกประเภทซื้อต้นไม้มาและขาย ออกไป ตลาดต้นไม้ที่เข้าไปสังเกตการณ์ที่สถานที่แห่งนี้ร้านค้าส่วนใหญ่จะเปิดขายทุกวันแต่ เสาร์และอาทิตย์จะขายดีเป็นพิเศษ กลุ่มที่สอง เป็นเกษตรกรกรกล่าวคือเป็นผู้ผลิต เพาะพันธุ์กล้า ไม้ แล้วมาขายเอง

รูปภาพ 19 ผู้สูงอายุกับกิจกรรมการค้าขายอาหาร

1.4.3 งานผลิตและจำหน่ายอาหาร

จากการสำรวจเพื่อเก็บข้อมูล ผู้สูงอายุจำนวนมากมีทัศนคติคล้าย ๆ กันในเรื่องเกี่ยวกับความพอใจในชีวิต ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพค้าขาย มักมีประสบการณ์เปลี่ยนมาแล้วหลายอาชีพ และในอาชีพค้าขายเอง ก็ยังเปลี่ยนสินค้าที่ขายตลอดเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาส ทำเลเงินทุน คนแนะนำ ส่วนความรู้ความสามารถที่ใช้มักเป็นระดับพื้นฐาน เช่น การทำอาหาร ซึ่งเป็นอาหารพื้นๆ ส่วนการพัฒนาในผลิตภัณฑ์ ใช้วิธีการสอบถามจากลูกค้า การติ-ชมจากผู้มาซื้อ การให้ของแถมเพื่อดึงดูดให้ลูกค้ากลับมาซื้ออีก ดังการสัมภาษณ์จากคุณลุงสง่า คุณป้ารอก ป้าสุรินทร์ ป้าจันทร์เพ็ญ ลุงประเสริฐ ป้าสะอึง ดังนี้

ลุงสง่า เพ็งสุคนธ์ อายุ 67 ปี จบการศึกษาประถม 4 ตอนนี้ครอบครัวอยู่ด้วยกัน 7 คน บุตร 3 คน คนโตตอนนี้ก็อายุ 42 ปี คนเล็กก็ 38 ปี มีอาชีพย่างปลาตากขาย ที่ตลาดนัดหน้าวัดที่จังหวัดปทุมธานี อาชีพเดิมเคยทำงานบริการผู้โดยสารขาออก เป็นพนักงานยกกระเป๋าเกษียณมา 7 ปี แล้ว ทุกวันนี้พอใจกับอาชีพ งานย่างปลาตากขายนี้ยังเลิกไม่ได้ เพราะมีภาระต้องหาเงินเพื่อเลี้ยงหลาน

ป้ารอก แสงพลอย อายุ 72 ปี จำหน่ายปลาร้าตัวและปลาร้าทรงเครื่อง จบการศึกษาประถม 4 สามเณรชีวิตไปแล้ว มีลูก 8 คน แต่มีชีวิตอยู่เหลือ 5 คน แยกย้ายแต่งงานกันไปแล้ว ตอนนี้อยู่กัน 4 คน เป็นคนนครนายก แล้วมาอยู่ปทุมธานี ทุกวันนี้ทำปลาร้าขาย โดยซื้อปลาอวน นึ่งทำแช่น้ำล้างปลาแล้วใส่โอง 2-3 เดือน ต่อมาใส่ข้าวสาร ทำปลาร้าขาย โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ปลาร้าตัว กิโลละ 50 บาท ปลาร้าสับใส่เครื่องกิโลละ 100 บาท ปกติจะขายอยู่ที่บ้านข้างบ้านแถวบ้านเขาก็มาซื้อกัน เสาร์เท่านั้น จึงจะมาขายที่ตลาดนัด นึ่งयोगๆ ขายข้างประตูวัด

วัดเขาไม่คิดสตางค์ วันเสาร์ที่ออกมาขาย จะเตรียมไว้ 15 ถุง ยกมากกว่านี้ไม่ไหว แก่และหนักขึ้น ประมาณ 15 ถุง มีถุงละ 10 บาท 10 ถุง ถุงละ 20 บาท มี 5 ถุง ได้กำไรครึ่งหนึ่งของราคาขาย ตกแล้วก็ประมาณ 100 บาท พออยู่ได้

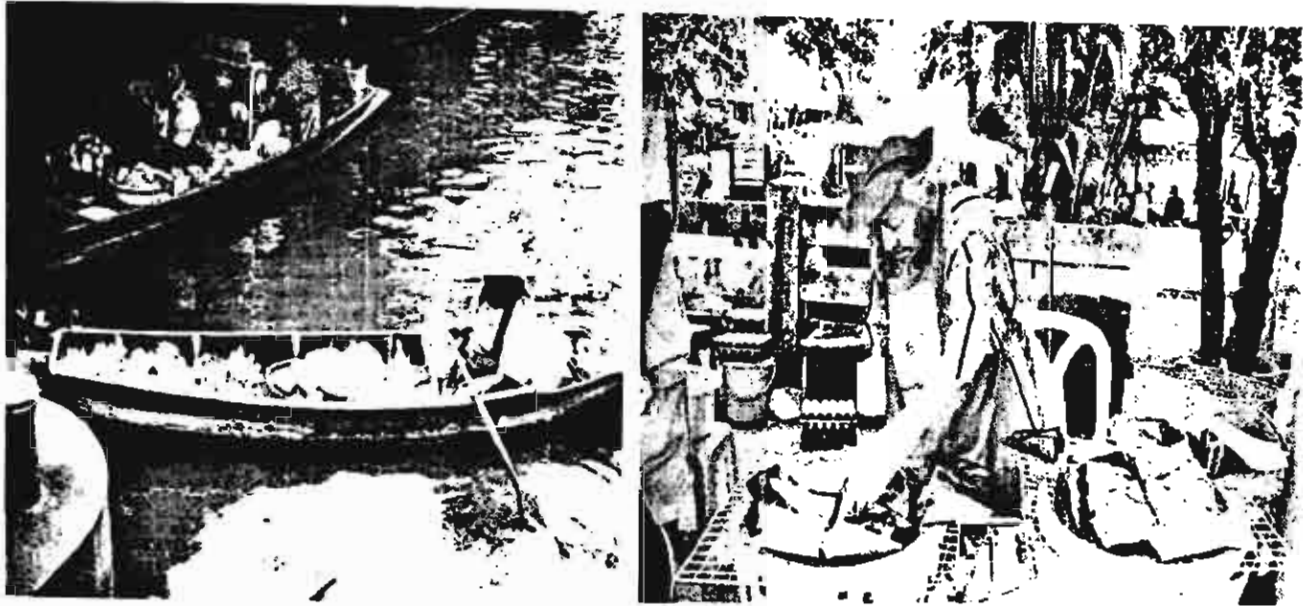
รูปภาพ 20 ผู้สูงอายุกับกิจกรรมการค้าที่ตลาดนัด จ. ปทุมธานี

ป้าสุรินทร์ ชายห่อหมกและทอดมันปลากราย อายุ 67 ปี จบการศึกษาประถม 4 ตอนนี้อยู่กับหลาน หลาน และน้องชาย มีด้วยกัน 9 คน ลูกคนโตก็อายุ 48 ปี แล้ว คนเล็กก็อายุ 36 ปี อยู่ดลิ่งชันมาแต่เกิด ไม่เคยย้ายไปไหน ชายห่อหมกเป็นหลัก ห่อหมกกระทงละ 50 บาท จะรองผักไว้ 3 อย่าง ใบยอ ใบโหระพา และใบกระหล่ำปลี ใช้ปลาช่อนแห้ง ไชลกน้ำแกงเอง โดยขายที่แผงลอยตลาดนัดที่ตลาดน้ำดลิ่งชัน แต่เดิมมีอาชีพเสริมรับจ้างซักเสื้อผ้า แต่ต่อมาอายุมากแล้วที่มาขายของที่ตลาดน้ำได้เพราะเป็นญาติกันกับเจ้าของตลาดน้ำ

ป้าจันทร์เพ็ญ อายุ 60 ปี จบการศึกษาประถม 4 ตอนนี้อยู่กัน 10 คน ในครอบครัว รวมลูกหลาน แต่ตนเองมีลูก 2 คน คนโตก็ 35 ปี คนเล็ก 27 ปี เดิมทีเป็นคนเมืองชลบุรี ย้ายเข้ามากรุงเทพมหานครแล้ว เมื่อตอนอายุ 15-16 ปี แต่เดิมขายผักอยู่ที่ปากคลองตลาด เหนื่อยมาก "ทุกวันนี้ จะเป็นคนบริหารจัดการและทำอาหารเองด้วย ทำอาหารตามสั่ง ก๋วยเตี๋ยว สุกียากี้ ขายอยู่ที่แผงอาหารในโรงอาหารของสถาบันการศึกษาย่านเพชรเกษม กรุงเทพฯ ค่าเช่าปีละ 2 หมื่น หักตามวันที่มหาวิทยาลัยหยุด เช่น วันอาทิตย์ ช่วงปิดเทอม ช่วงฤดูร้อน ร้านอาหารลดลง แต่ก็ยังมาขาย เพราะค่าเช่าเหมาะเป็นรายปี เปิดร้านขายตั้งแต่ 6.00 น.-18.00 น. จ้างเด็กคนงานไว้ช่วย 2 คน ค่าแรง 250 บาท หนึ่งคน และ 200 บาท หนึ่งคน เขาจะทำกับข้าว อาหารแกง

รูปภาพ 21 กิจกรรมค้าขายที่ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน

เตรียมผัก หั่นผัก ใส่ไว้ในตู้ ทำน้ำจิ้มต่างๆ นอกจากนี้ เรายังทำน้ำจิ้มสุกี้เป็นขวดออกขายตลาด ด้วยเป็นอาชีพเสริม เด็กๆที่ช่วย ใช้ได้ เราก็ต้องดูด้วย เวลาใกล้เที่ยงจะขายดีมาก ทำไม่ทัน นักศึกษามากันเยอะ “การทำอาหารให้ถูกปากผู้กิน แม่ครัวต้องเรียนรู้จากคนกิน ตามนักศึกษาว่า เขาชอบแบบไหน เราเรียนรู้และพัฒนาจากพวกเขา ไม่มีเวลาไปเรียนตามสถานที่ต่างๆ หรอก”

ลุงประเสริฐ อายุ 60 ปี จบการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาอิเล็กทรอนิกส์ ตอน นี้ ครอบครัวอยู่กันหลายคน 6 คน แต่ตนเองมีบุตร 1 คน เพิ่งจบปริญญาตรีปีนี้ เอาหลานมา เลี้ยงด้วย แต่เดิมก่อนเกษียณอายุเป็นพนักงานประมูลงานแอร์ต่างประเทศติดตามอาคารสถานที่ ต่างๆ หลังจากเกษียณ ได้เงินก้อนบำเหน็จมาล้านหนึ่ง และมีที่ดินอยู่บ้าง เลยตัดสินใจเปิดร้านนี้ ขึ้นมา ตอนสร้างก็ใช้เงินเยอะต้องจำนองที่ดินกับธนาคาร ค่าใช้จ่ายผ่อน 40,900 บาท พอติ ภรรยา ถนัดเรื่องทำกับข้าว ก็เลยช่วยกัน โดยตนเองก็จะดูแล ฝ้าร้าน ทำอาหารบ้าง และ พยายามรับจัดอาหารบุฟเฟ้ เช่น โรงพิมพ์ที่อยู่ใกล้ หรืออย่างกรรมการปกครอง เขาก็จ้างเราไป จัดอาหารให้ เราบริหารจัดการให้ที่ต่างๆ ทำงานนี้เราก็ถือว่าเราพักผ่อนด้วย ออกกำลังกายด้วย

ป้าสะอึ่ง พวงแสง อายุ 68 ปี ป้าเคี้ยวหมากด้วย เดิมทีเป็นคนลาดบัวหลวง จ.พระนครศรี ออยุธยา แต่หลังจากแต่งงานก็มาอยู่ที่ตลิ่งชัน อยู่มา 50 ปีแล้ว เฉพาะอาชีพเมี่ยงคำทำมา 16 ปี รายได้ต่อวันก็ได้ประมาณ 100 กว่าบาท นอกจากมีเมี่ยงคำแล้ว ป้ายังทำข้าวต้มผัด (มัด) ขนมห ล้วย “ของที่ขายนี้ ป้าจะทำเองบางอย่าง เช่น เมี่ยงคำ สูดยอดอยู่ที่น้ำเมี่ยงต้องเคี้ยวกะปิ ขิง ข่า กุ้งแห้ง เคี้ยวให้แห้งจนได้ที่ อันนี้สำคัญที่สุด ส่วนอื่นๆ ก็พอซื้อได้ เช่น ใบชะพลู ใบ ทองหลวง มะพร้าวคั่ว ถั่วคั่ว เวลาซื้อก็ไปซื้อที่ตลาดหัวรถไฟ ลูกไปส่ง ซื้อส่วนประกอบมา

เตรียมไว้ ส่วนข้าวต้มผัดปากก็จะทำเอง ซื้อข้าวเหนียวเขี้ยวมาผัดจนได้ที่ ทำวันละ 80-100 อัน ส่วนขนมกล้วย ทำวันละ 100 อัน ทุกวันนี้ ขายแค่ 2 วันตลาดนัดที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน เฉพาะเสาร์ และอาทิตย์เท่านั้นไม่ได้ขายที่อื่น หักกลบค่าเช่าแผงให้ประชาคม กทม. 140 บาทต่อเสาร์-อาทิตย์ 2 วันแล้ว ก็ได้ กำไร 200-300 บาท ก็พออยู่ได้ ทุกวันพออยู่พอกิน แข็งแรงดี ไม่เจ็บไม่ป่วย มีเงินออมอยู่ 2000-3000 บาท” คุณป้าบรรยายไปพร้อมกับเชื้อเชิญให้ผู้วิจัยชิมขนมไปตลอดเวลา คุณป้ามีความพอใจในชีวิตมาก

คุณป้ารำไพ มากวงศ์ อายุ 64 ปี จบการศึกษาปริญญาตรี พื้นฐานจบมาจากการเรียนสวนดุสิตรุ่นสุดท้าย แล้วมาต่อครู ศษ.บ. ที่จังหวัดเลย “สามีเสียชีวิตไปแล้ว มีลูกสาว 1 คน ตอนนี้อยู่กัน 2 คน แม่ลูก เป็นคนจังหวัดมหาสารคาม แล้วแต่งงานมาอยู่อยุธยา ตั้งแต่ปี 2506 แล้วย้ายมาอยู่กรุงเทพ นานแล้ว เริ่มทำอาชีพค้าขาย (น้ำพริกปลาร้า น้ำพริกแมงดา น้ำพริกกระเทียม น้ำพริกปลาล้างไส้ด้วยพลาสติก ถ้วยละ 20 บาท) นอกจากนี้ยังมีหน่อไม้ต้มใบย่านาง เนื้อย่าง เพราะออกจากราชการ รับบำนาญได้เดือนละหมื่นกว่าบาท หลังกินบำนาญ ทำงานมาหลายอาชีพ มาลงตัวที่ค้าขายน้ำพริก แล้วมาคิดว่า ต่อไปจะลำบาก เพราะลุงตายแล้ว การขายน้ำพริกก็จะช่วยให้มีรายได้ดี ส่งลูกสาวจบมหาวิทยาลัยเอกชนก็มาช่วยอีกแรง ส่วนน้ำพริกก็ศึกษาเอง ตอนอยู่อยุธยา ศึกษาจากแม่บ้านที่อยุธยา แล้วเราก็ต้องคอยพัฒนา ลูกค้าดี เปรี้ยวไป หวานไป เหลวไป เราก็มารับปรุง ลูกค้านะแหละที่เป็นครู”

ส่วนกิจกรรมประจำของคุณป้า “ปกติจะขาย 3 วัน ตลาดนัดที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน 2 วัน เสาร์และอาทิตย์ ส่วนวันศุกร์ ขายที่กระทรวงสาธารณสุข พักผ่อนวันจันทร์ วันอังคารไปเตรียมของ ซื้อหน่อไม้ติ 3 ต้ม 100 กิโล ต้มทั้งวัน ต้มน้ำทิ้ง จนกระทั่งน้ำใสขึ้นแล้วใส่ใบย่านางขยี้ให้แหลก ส่วนน้ำพริกอยู่ได้หลายวัน เพราะทุกอย่างทำให้สุก แห้ง สะอาด ซื้อถ้วยพลาสติกจากตลาดสี่มุมเมืองมาดัดใส่ อยู่ได้หลายวัน ไม่บูดเสีย ส่วนเนื้อเค็มก็สั่งซื้อที่ตลาด ทุกวันพุดให้พ่อค้าเตรียมเนื้อทำสะตึก เนื้อโคขุน 50 กิโล เขาจะแลให้เสร็จ แล้วนำมาหมักด้วยสูตรของเรา สรุปคือ เราต้องเตรียมขายของวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ 3 วัน ด้วย หน่อไม้ 100 กิโล เนื้อวัว 50 กิโล น้ำพริก 50 กิโล ปลาร้า 50 กิโล ตกแล้วได้กำไร อาทิตย์ละ 1 หมื่นบาท เดือนละ 4 หมื่น” ป้ารำไพให้ทรรศนะอย่างนั้น และสรุปท้ายว่าพอใจในอาชีพค้าขายมาก

คุณป้าประทวน อายุ 60 ปี มีบุตร 6 คน ตอนนี้อยู่กัน 9 คน อาชีพขายแร่ ก็พอได้กำไร พอซื้อรถกระบะ เพื่อบรรทุกของไปขาย กำไรที่ได้ครึ่งหนึ่งเป็นของราคาเต็ม เคยขายสินค้ามาหลายชนิดเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ตามความต้องการของตลาด ปัจจุบันขายสินค้าเป็นดอกไม้ประดิษฐ์กระถางจากวัสดุปั๊มฟลาวเวอร์ มีหลายชนิด เช่น ต้นกล้วย ต้นกุหลาบ ต้นดาวเรือง กล้วยไม้ และหลายรูปแบบ หลายขนาด ขนาดเล็กราคากระถางละ 30 บาท กระถางใหญ่ 35-40 บาท มีหลากหลายสีสรรมาก ป้าประทวนเล่าให้ฟังว่า “ไม่เคยไปอบรมเรียนรู้เพิ่มเติมใดๆ ทั้งสิ้น จบแค่ป.4 ไม่มีเวลา ต้องทำงาน ผ่อนรถ ผ่อนที่ดินเอาไปจำนองไว้ มีภาระมาก สามีเสียชีวิตแล้วไม่เคย

คิดว่าตนเองสูงอายุ ตอนนี้อายุ 60 ปี ลูกคนโตอายุ 40 ปี มีครอบครัวไปแล้วไม่ได้มาช่วยเหลืออะไร คนเล็กอายุ 23 ปี ต้นไม้-ดอกไม้นี้รับมาจากจังหวัดเพชรบุรี ชื่อมาคราวละหมื่นกว่าบาท ลูกชายเรียน ม.รามคำแหง ช่วยแม่ทำงานขับรถตระเวนไปทุกที่ทั้งรับของมาขายและไปขาย ตลาดนัดด้วยกัน ช่วยยกโต๊ะ ได้แรงงานจากลูกๆ มีอะไรๆ ก็ปรึกษาเขาทุกอย่าง "

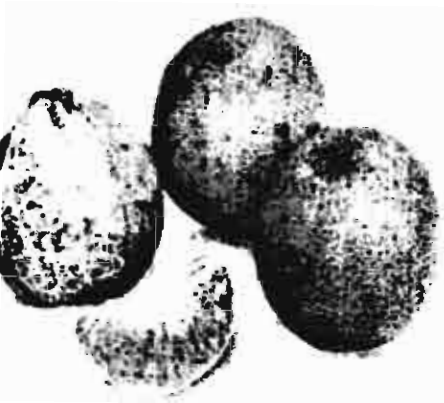
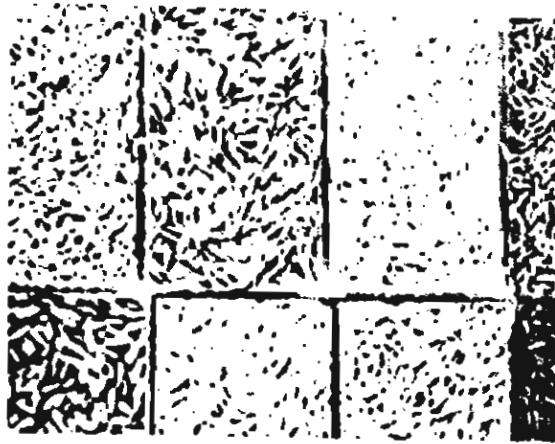
2. การกิจงานอาชีพของผู้สูงอายุ

มีงานของผู้สูงอายุบางประเภทเท่านั้นจากการสังเกตภาคสนามและสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถจำแนกตามกระบวนการผลิตได้ ได้แก่ หมวดยาชีพเกี่ยวกับผลิตอาหาร เกษตรกรรม และต้องใช้แรงงานจากกลุ่มคนหนุ่มสาวร่วมด้วย อย่างไรก็ตาม กระบวนการผลิตมีตั้งแต่ระดับเพียง 2-3 ขั้นตอน จนถึงมีความซับซ้อนต้องใช้ประสบการณ์และเทคโนโลยีมาก นอกจากนี้ยังอาจจำแนกกระบวนการผลิตที่มีลักษณะต้องใช้เงินทุนในการลงทุนต่ำ กับลงทุนสูง ซึ่งศักยภาพทางด้านเงินทุนและความรู้ของผู้สูงอายุมีส่วนในการกำหนดอาชีพเหล่านี้อย่างมาก

2.1 การกิจของผู้สูงอายุในการทำงานเกษตรโดยสรุป

1. ต้องเตรียมพันธุ์ เช่น พันธุ์ข้าว พันธุ์ต้นกิ่งส้ม พันธุ์ลูกกึ่ง ซึ่งอาจมาจากการไปซื้อหามา หรือจากการเพาะขึ้นเอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทุนและความรู้ที่มี เช่น การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ หรือการแยกกล้ากล้วยไม้ เป็นต้น
2. ดูแล ต้นอ่อน ต้องรดน้ำ โดยใช้ระบบสปริงเกอร์ที่มีหัวฉีดอยู่สูงจากพื้นดิน เพื่อล้างน้ำค้างที่ดอก ถ้าเป็นสัตว์เลี้ยง เช่น ลูกกึ่ง ต้องให้อาหาร ใส่ปุ๋ย ตรวจเศษอาหารที่เหลือตกค้างในบ่อ
3. ตรวจตรา ศึกษารายละเอียด และสังเกตบ่อยๆ เช่น วัดน้ำ ดูค่า pH ดูปุ๋ย บ่อน้ำ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบ แม้กระทั่งดินสำหรับต้นไม้ เพราะอาจทำให้ ราก ทำให้ต้นชะงักการเจริญเติบโต สำหรับปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ต้องมีสูตรเฉพาะ ต้องศึกษาจนรู้นิสัยสัตว์เลี้ยงหรือต้นไม้และความชอบของมัน การปลูกข้าว ทำสวนส้ม เลี้ยงกึ่ง ทำสวนกล้วยไม้ อย่างเช่น สวนกล้วยไม้ต้องใช้สูตรปุ๋ย 30-20-10 สลับกับ 20-20-20 แต่ในช่วงอากาศแห้งแล้งหรือช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคม จะให้ปุ๋ย สูตร 30-20-10 ถ้าต้นยังเล็กจะใช้ปุ๋ย 1-1.5 กิโลกรัม ต่อไร่ ส่วนต้นโตและออกดอกแล้วจะใช้ปุ๋ย 2 กิโลกรัม ต่อไร่ ทั้งนี้ อัตราปุ๋ย : น้ำ คือ 40 กรัม : 20 ลิตร ต้องให้ปุ๋ยทุก ๆ 3-4 วัน
4. เมื่อถึงระยะออกดอกและออกผล ต้องเก็บเกี่ยวต้องหาคนมาช่วย ดูแลผลประโยชน์

รูปภาพ 22 ผลผลิตทางการเกษตร : ข้าว ส้ม และกล้วยไม้

งานเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ ทำสวน ล้วนแต่เป็นงานหนักมาก ต้องใช้แรงงานมาก และผู้สูงอายุไม่สามารถทำงานตามลำพังได้ ต้องพึ่งพาแรงงานจากบุตรหลาน หรือการว่าจ้างคนงานมาช่วยอีกแรง ภารกิจของผู้สูงอายุจึงเน้นหน้าที่คอยดู สอดส่อง นับ รวมทั้งเฝ้าคอยผลผลิตที่เติบโตขึ้น ตามวันเวลาที่ดอกผลเหล่านั้นจะออกให้จริง อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ที่ผ่านร้อน-หนาว มากกว่า 50-60 ปี แห่งงานอาชีพ ตลอดจนความหลากหลาย อาชีพในตัวตนๆเดียวกัน ทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติสังคมที่เกิดขึ้น ผู้สูงอายุจึงรอคอยได้เสมอ

2.2 ภารกิจของผู้สูงอายุในการทำงานช่าง ผลิต หัตถอุตสาหกรรม

1. คัดเลือกวัตถุดิบตามความเหมาะสม และขนาดที่ต้องการ
2. ออกแบบผลิตชิ้นงานตามคำสั่งลูกค้า
3. ตกแต่งให้สวยงาม ได้รูป จัดองค์ประกอบศิลป์

4. รอเพื่อจำหน่าย
5. สอบถาม วิจัยความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อสินค้าเพื่อการพัฒนาปรับปรุง

2.3 การกิจของผู้สูงอายุในการทำงานส่วนตัว อิสระ รับจ้าง

ทำงานตามคำสั่งที่ผู้ว่าจ้างให้ทำ ซึ่งผู้ว่าจ้างจะให้รายละเอียดของงานไว้ ว่าต้องทำอะไรบ้าง ทำนานเท่าไร วันละกี่ชั่วโมง (Job Description)

2.4 การกิจของผู้สูงอายุในการทำงานค้าขาย

1. เตรียมสินค้าเพื่อที่จะขาย อาจมาจากการผลิตเอง เช่น การผลิตและจำหน่ายอาหาร การปลูกผลไม้และจำหน่ายด้วย แต่หากไม่เพียงพอก็ต้องไปรับสินค้าที่อื่นมาเพิ่ม หรือการซื้อมาขายไป
2. จัดหน้าร้าน (ร้านค้า แผงลอย รถเร่)
3. ตรวจสอบว่าสินค้าชนิดไหนที่พร่องหรือเริ่มลดน้อย ต้องนำมาเพิ่มเติม
4. สอบถาม วิจัยความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อสินค้าเพื่อการพัฒนาปรับปรุงสินค้า
5. แสวงหาแหล่งขายเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มยอดขายสินค้า
6. ฝึกรอหน้าร้านขายของ จนกระทั่งปิดร้าน

รูปภาพ 23 ผู้สูงอายุกับงานที่ทำ

3. กระบวนการเรียนรู้ทางอาชีพและชุมชนอาชีพของผู้สูงอายุ

กระบวนการเรียนรู้ของอาชีพในโลกแห่งความเป็นจริงทางสังคมนั้นอาจจำแนกเป็นการเรียนรู้ที่เกิดอย่างไม่เป็นทางการ จากกระบวนการดั้งเดิมของบรรพบุรุษ และการสังเกต เลียนแบบ และจำมา รวมทั้งในแวดวงศาคณาญาติ กลุ่มเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้กัน เช่น การเรียนรู้ทางการเกษตร หากเขาผลิต แล้วได้ผลผลิตสูง ก็นำมาเพาะปลูกเลียนแบบกัน เมื่อต่างอำเภอก็

ความรู้และผลผลิตก็จะแตกต่างกันไปด้วย และการศึกษาที่เป็นทางการ การรับวิทยาการต่างๆ เข้ามาใช้ในการเพิ่มผลผลิต รวมทั้งแก้ปัญหาผลผลิต ให้เกิดความต่อเนื่อง ยั่งยืน ยิ่งขึ้น แต่สำหรับผู้สูงอายุ การเรียนรู้ระดับที่เป็นทางการคงมีโอกาสน้อยกว่าคนหนุ่มสาว

3.1 กระบวนการเรียนรู้ทางอาชีพจากปัญหาการทำงาน

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในเรื่องของความรู้และวิทยาการที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุรายหนึ่งให้ข้อคิดว่า “ไม่เป็นปัญหา เราต้องปรับตัวตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ค่อยๆ ปรับ ค่อยๆ พัฒนา นำปัญหาที่เกิดขึ้นมาแก้ไข หมั่นซักถามเพื่อนฝูงที่อยู่วงเดียวกัน ไม่ปิดกั้นความรู้ และควรพัฒนางานที่ทำอยู่จากปัญหาที่งานอาชีพประสบมา เช่น ปัญหาเรื่องปุ๋ย อาหาร เรื่องยาฆ่าแมลง องค์ประกอบของการทำงานต่างๆ” ตัวอย่างมุมมองที่เห็นว่า ควรปรับปรุงในเรื่องของเครื่องปลูกของชาวสวนกล้วยไม้ได้พยายามหาวิธีการต่าง ๆ มาใช้และที่สวนแห่งนี้ก็ได้หยิบยกนำวิธีการที่สวนกล้วยไม้แห่งอื่น ๆ ได้คิดค้นปฎิบัติไว้ นำมาใช้และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเหมาะสม มาพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม หรือกรณีการเลี้ยงกุ้ง การใช้สูตรอาหารต่างๆ หรือแม้กระทั่งการตั้งราคากุ้งซึ่งจะมีการสื่อสารระหว่างผู้เลี้ยงร่วมกัน

การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับหมวดอาชีพเกษตรกรรม ผู้สูงอายุหลายรายพัฒนางานอาชีพจากงานที่ตนเองทำอยู่ โดยเมื่อพบกับอุปสรรค ซึ่งจำเป็นต้องแก้ไข เพื่อให้ลุล่วงไปได้ รวมทั้งปรึกษาเพื่อนบ้านที่ร่วมวิชาชีพเดียวกัน จนเป็นกลุ่ม/ชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นจากอาณาบริเวณที่ผลิต หรือที่จำหน่ายอยู่ใกล้เคียงกัน พบปัญหาลักษณะคล้ายๆ กันก็รวมแก้ปัญหา ร่วมกัน นอกจากนี้ยังได้ความรู้จากแหล่งขายผลผลิตที่ลูกค้าซื้อผลผลิตไป แล้วแจ้งให้ทราบว่าการปรับปรุงผลผลิตอย่างไร จากแหล่งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี และจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ต่างๆ เช่น การใช้ปุ๋ย หรือยาฆ่าแมลงแบบชีวภาพ การปรุงหรือผสมสูตรอาหารต่างๆ แล้วบอกต่อกัน ลักษณะคล้ายเป็นสังคมปฐมนภูมิที่เกิดขึ้นในชนบท

การทำงานของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ พบว่า ผลตอบแทนแค่พออยู่พอกินอย่างมีศักดิ์ศรีในแง่ของการขายและการตลาด มีโอกาสน้อยมากที่ผู้สูงอายุจะทำงานได้จำนวนหรือปริมาณมากเช่นคนหนุ่มสาว จากการสำรวจ พบว่า ถ้าเป็นขายตามตลาดนัดก็จะขายเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ วันที่เหลือก็จะอยู่บ้าน ถ้าขายอาหารที่บ้านก็จะขายทุกวัน ถ้าทำเกษตรก็จะทำทุกวัน แต่ต้องจ้างแรงงานบางขั้นตอน เช่น ดอนหวาน เก็บเกี่ยว หรืออวนลาก การคิดขนาดสินค้าในส่วนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่สัมภาษณ์ ล้วนตอบทำนองเดียวกันว่า พัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากการที่ลูกค้าประเมินผล เช่น การขายน้ำพริกของผู้สูงอายุท่านหนึ่ง ถ้าลูกค้าหลายคนเริ่มติว่า หวานไป เปรี้ยวไป ก็จะต้องลดส่วนของวัตถุดิบที่เป็นน้ำตาล น้ำส้มมะขามลง หรือการอย่างเลี้ยงกุ้งแล้วตาย ตายเพราะอะไร ก็มีการศึกษา ปรึกษาเพื่อนฝูงและแก้ไข หรือราคาอาหารสัตว์แพง ก็ผสมเอง เพื่อแก้ปัญหาเรื่องต้นทุน เป็นต้น แม้กระทั่งในส่วนของการ

การตลาด ก็มีการขยายตลาดเพิ่ม หาดตลาดเพื่อขยายจำนวนวันที่ขายเพิ่มจาก 2 วันเป็น 4 วันบ้าง

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการสำรวจถึงปัญหาการทำงานของผู้สูงอายุตามหมวดอาชีพหลักๆ พบว่ามีปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องเรียนรู้และแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย บางปัญหาก็สามารถแก้ไขได้ แต่บางปัญหาก็เป็นปัญหาระดับโครงสร้าง เช่น การประกันราคาข้าว ซึ่งผู้สูงอายุไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ ปัญหาที่พบในการทำงานของผู้สูงอายุ มีดังต่อไปนี้

หมวดอาชีพเกษตรกรรม

1. ปัญหาในกระบวนการทำงาน เช่น การเลี้ยงกุ้ง ถ้าตากบ่อทิ้งไว้ไม่แห้งสนิท ดินจะเหม็นและเน่า หรือ การจัดวางกล้วยไม้ จากเดิมที่เคยใช้งานเครื่องปลูกได้ประมาณ 3 ปี กลับมาเหลือเพียง 2 ปี ก็ผูกพันต้องเปลี่ยนใหม่

2. ปัญหาไม่มีแรงงานมาช่วย หายาก ทำได้แค่พอยู่ออกิน เนื่องจากงานเกษตรเป็นงานหนัก

3. ทักษะความรู้ วิทยาการสมัยใหม่ ปัญหาการใช้เทคโนโลยี ปัญหาโรคพืช โรคสัตว์แมลง เพลี้ย เช่น ปัญหาโรคของกุ้งที่มักเกิดโรคแอมโมเนีย มาจากขี้ดินเลนเข้าเหงือกกุ้ง แล้วกุ้งไม่กินอาหาร ทำให้แบคทีเรียเข้ามาก่อโรค หรือตัวอย่างเช่น การปลูกกล้วยไม้ สำหรับศัตรูกล้วยไม้ที่พบคือ หอยทาก ที่มีขนาดเล็กซึ่งจะเข้าทำลายตาหน่อ และตาดอกรวมทั้งช่อดอก เป็นสาเหตุให้เกิดเชื้อโรคและเชื้อราเข้าทำลายกล้วยไม้ได้โดยง่าย

4. เกษตรกรมีหนี้สินเพราะลงทุนสูง ค่าใช้จ่ายยาฆ่าแมลง และค่าปุ๋ยสูง ต้องเช่าที่ดิน ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ผลผลิตที่ได้ ต้องนำไปเป็นผลตอบแทนแก่เจ้าของที่ดินบางส่วนเพราะเช่าที่ดินเขา

5. ปัญหาผลผลิต ตัวอย่าง เช่น 1) การปลูกข้าว ปัญหาระดับน้ำในนาเพิ่มสูงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะระยะข้าวเริ่มสร้างรวงอ่อน ข้าวยัดตัวตามน้ำไม่ทัน ฉะนั้นลำต้นข้าวมีขนาดเล็ก แต่สูงและรวงที่ได้มีขนาดเล็ก และได้เมล็ดลีบมาก ผลผลิตต่ำ 2) การปลูกส้ม เก็บส้มเร็วเกินไป เมื่อยังไม่ถึงรอบ ทำให้ส้มเปรี้ยว รสชาติไม่ดี ยิ่งกรณีที่มีน้ำมาก ฝนตกหนักมากก็จำเป็นต้องรีบเก็บ ผู้สูงอายุที่ปลูกส้มเล่าให้ฟังว่า “การปลูกส้มนี้ ต้องถนอมยิ่งกว่าการเลี้ยงลูกเสียอีก”

6. ผลผลิตถูกกดราคา นโยบายประกันราคาของรัฐไม่ได้ผล

7. ปัญหาการรวมกลุ่มเฉพาะ เพื่อลดความเสี่ยงและขยายตลาด เช่น ผู้เลี้ยงกุ้งในพื้นที่เพื่อกำหนดช่วงเวลาจับกุ้งไม่ให้ชนกันได้ จะช่วยลดสภาพการกดราคาได้อย่างดี แต่โดยนิยัยคนไทยแล้วคงเป็นเรื่องยาก เพราะต่างคนต้องเอาตัวรอดเพื่อปากท้องของตนและครอบครัว

หมวดงานช่าง หัตถอุตสาหกรรม

1. ปัญหาวัตถุดิบ เช่น ปัญหาเหล็กเส้นขาดตลาด ขึ้นราคา และไม้ที่จะนำมาทำด้ามมีดขาดตลาด
2. ปัญหาเลียนแบบ คู่แข่ง และการใช้สัญลักษณ์สินค้า เช่น อร์ญญิก แต่ไม่ได้ทำที่ อร์ญญิกจริง บางทีมาจากจังหวัดอื่น และติดสติ๊กเกอร์เลียนแบบ
3. กรณีมีดอร์ญญิก ปัญหาข้อห้ามพกพาอาวุธออกจากต่างประเทศ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจน ก็คือผู้สูงอายุที่เป็นผู้ผลิตรายหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ไปแสดงสินค้า โชว์มีด และกริชที่โรงแรมริเวอร์ซิตี ลูกค้าต่างชาติชอบมาก แต่เขาก็เดินชมสินค้าเฉยๆ ไม่ซื้อ โดยให้เหตุผลว่า ยุ่งยากในการนำออกนอกประเทศ และตอนนี้ก็มีการตรวจเรื่องความปลอดภัยกันมาก โดยเฉพาะการเดินทางออกนอกประเทศ การขึ้นเครื่องบิน
4. งานปั้น งานสาน ต้องคาดิ ซึ่งขัดกับความสูงอายุของผู้สูงอายุ
5. งานปั้น งานสาน ผู้ทำต้องมีคุณสมบัตินั่งทน มีสมาธิในการทำงาน จึงหาแรงงานยาก งานช่างต้องอาศัยคนที่มีใจรัก ต้องใช้ฝีมือทางด้านศิลปะเท่านั้นจึงจะทำได้ เด็กรุ่นใหม่ก็ไม่รับสอนให้ก็ไม่ชอบ

หมวดอาชีพรับจ้าง

1. ต้องคอยงาน งานมีจำกัด ดกงานน้อย
2. เปลี่ยนงานบ่อย หลายอาชีพ ไม่มั่นคง

หมวดอาชีพค้าขาย ผลิตและจำหน่าย

1. ปัญหาการตลาด ขาดทำเลที่ตั้ง ในการจัดจำหน่าย
2. เป็นงานที่มีรายได้ไม่แน่นอนและขาดหลักประกัน
3. ไม่มีความรู้ระบบบัญชี หลงๆ ลืม ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสูงอายุด้วย
4. ไม่มีทุนไปซื้อสินค้ามาจำหน่าย เป็นการขายในลักษณะแบบ "วันต่อวัน" ทำให้ยังได้กำไรน้อย

ทั้งนี้ การสำรวจงานอาชีพผู้สูงอายุเพื่อตอบคำถามที่ว่า ผู้สูงทำอะไรบ้างหรือมีภารกิจอะไรบ้างในงานเหล่านี้ ซึ่งคำตอบที่ได้รับ ทำให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังคงเป็นผู้ที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ และมีคุณค่าต่อผู้ว่าจ้างในฐานะผลิดงาน มีคุณค่าต่อผู้เกี่ยวข้อง แห่งของผลตอบแทน ในฐานะผู้สูงอายุได้ว่าจ้างคนงานมาช่วยงานบางส่วน และต่อบุตรหลานในฐานะผู้สร้างรายได้และเป็นเสาหลัก/หัวหน้าของครอบครัว

3.2 ชุมชนอาชีพ

จากการลงสนามเพื่อตรวจสอบข้อมูลเชิงลึก พบว่า งานที่ผู้สูงอายุทำอยู่นั้น ส่วนใหญ่ใช้ความรู้ขั้นพื้นฐาน และการเข้าสู่อาชีพมักเกิดจากการแนะนำ เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมวงการ ดังนั้น องค์กรที่เกิดขึ้นจึงเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการ และมีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิอย่างมาก ส่วนงานที่มีลักษณะเป็นชุมชนอาชีพอย่างแท้จริงมีอยู่บ้างในบางกลุ่ม ได้แก่ 1) การค้าขาย เพราะมีการก่อตั้งองค์กรขึ้น องค์กรนี้เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ จัดการโดยภาคเอกชน โดยประชาคม วัด และภาครัฐ เช่น กทม. หรือแค่การรวมตัวของผู้ค้าขาย จะเป็นไปอย่างหลวมๆ ผู้ที่มีความสามารถในการจ่ายค่าน้ำร้าน ค่าแฉ่ง ก็สามารถมารวมตัวกันเป็นอาชีพค้าขายได้ เช่น อาชีพค้าขายกับตลาดนัดบริเวณวัด ตลาดนัดประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลาดนัดสนามหลวง 2) เกษตรกรรม ในบางกลุ่ม เช่น กลุ่มเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงกล้วยไม้ได้มีการจัดตั้งชมรมหรือสมาคมในการให้ความรู้และการตลาด การสื่อสารกันถึงราคาผลผลิต อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มนี้มีลักษณะองค์กรที่เป็นทางการ และผู้สูงอายุส่วนใหญ่เข้าถึงยาก

ในหมวดอาชีพอื่นๆ จากการศึกษา พบว่า งานของผู้สูงอายุเป็นงานที่ไม่เป็นระบบ อยู่ในภาคที่ไม่เป็นทางการ (Informal sector) มิได้รู้จักสนธิสนมระหว่างผู้สูงอายุที่มีอาชีพเฉพาะหรือความชำนาญเฉพาะโดยเฉพาะ ข้อเท็จจริงก็คือ องค์กร/ กลุ่มเพื่องานอาชีพที่เกิดขึ้นนั้น มิได้สร้างชุมชนอาชีพแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะ หากแต่ เกิดจากการรวมตัวเพื่อผลประโยชน์บางประการ ซึ่งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้หรืออำนาจการต่อรองมากขึ้นในกลุ่มอาชีพเดียวกัน และผู้ที่รวมก่อตั้งก็มีได้เป็นผู้สูงอายุ แต่เนื่องจากการเข้ากลุ่มเหล่านี้มิได้มีเกณฑ์เกี่ยวกับอายุเป็นแต่เพียง ผู้ที่ต้องการจะเป็นผู้ขาย/ ผู้ผลิตมีอาชีพ หรือเช่น กลุ่มผู้เลี้ยงกุ้ง ชุมชนอาชีพสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นกลไกในการกำหนดราคาที่สำคัญ

ภาพรวมของการทำงานของผู้สูงอายุ ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี ความเป็นอุตสาหกรรมได้ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายอาชีพ แม้กระทั่งงานในภาคเกษตรก็ต้องพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้ได้ผลผลิตที่เพียงพอ การนำความรู้วิทยาการเข้าช่วย การจัดระบบงานอย่างง่ายของผู้สูงอายุ การอาศัยแรงงานหนุ่มสาวรับจ้างนอกระบบชั่วคราวชั่วคราวเข้ามาช่วยเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่วนงานช่าง หัตถอุตสาหกรรม เป็นตลาดแรงงานนอกระบบ แต่เดิมที่เคยใช้ทรัพยากรในการผลิตจากภาคพื้นเมืองและครัวเรือนเป็นเจ้าของ ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบซื้อขายวัตถุดิบจากต่างท้องถิ่น ใช้คนทำการผลิตไม่มาก แรงงานไม่จำเป็นต้องมีความชำนาญมาก นอกจากนี้ ผู้สูงอายุทำงานในอุตสาหกรรมในครัวเรือน อาศัยความชำนาญมากกว่าความรู้ ผู้ผลิตในกลุ่มนี้ เป็นผู้ผลิตอิสระ ที่จัดทำและออกแบบสินค้าให้ตรงกับความต้องการของเจ้าของคำสั่งซื้อ ในส่วนงานค้าขาย ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันเป็นงานขายในตลาดที่ไม่เป็นทางการ ไม่เป็นระบบ และผู้สูงอายุจำนวนมากผลิตเอง ขายเอง แต่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ไม่ชัดเจนเท่าไรนัก

รูปภาพ 24 ผู้สูงอายุกับชุมชนอาชีพ

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจภาคสนามอาจจำแนกผู้สูงอายุเป็น 3 ระดับ ที่เข้ามามีร่วมในการทำงาน

- 1) ผู้สูงอายุจะเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ช่วยดูแลกิจการ เนื่องจากเทคนิควิทยาการเพาะปลูก ประมง ที่เปลี่ยนไป ผู้สูงอายุจึงมีบทบาทเพียงทำตามสูตรที่ลูกหลานบอก ช่วยเป็นผู้ดูแลผล ประโยชน์ และควบคุมคณงาน กล่าวคือ ผู้สูงอายุได้ส่งบุตรหลานเข้ามาอบรมเทคนิควิธีการ และตนเองมีส่วนร่วมอยู่เบื้องหลัง และสำหรับบางพื้นที่ ผู้สูงอายุก็เป็นเพียงคณงานในครัวเรือนที่ไม่ได้รับค่าจ้าง
- 2) ผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินการเองแบบเดิมๆ ในภาคการเกษตร ไม่ใช่เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การทำนาปี นาปรังที่ศึกษามา ส่วนบุตรหลานของผู้สูงอายุก็ย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในเมืองตามแหล่งอุตสาหกรรมต่างๆ
- 3) ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ แต่ผู้สูงอายุให้ทรรศนะว่าพวกเขาไม่ทราบว่าควรจะทำอะไร ขาดแนวคิด แต่ต้องเลี้ยงปากท้อง ตัวอย่างงานทำก้นรูปเป็นงานที่หนัก เหนื่อยพอสมควรสำหรับผู้สูงอายุ แต่ผู้สูงอายุให้เหตุผลว่า "งานความรู้พื้นฐานก็เป็นแค่ทำนา ปั่นอริฐ จะไปปั่นตุ๊กตา ก็ไม่มีความสามารถ มือเท้าหยาบ ของมันต้องเรียนและตอนนี้ หู-ตาก็ไม่ค่อยดี วันหนึ่งๆ รับจ้างทำก้นรูปได้ 50- 70 บาท บางวันเขาไม่เอาไม้ไผ่มาส่ง ก็ไม่มีงานทำ นี่ก็หยุดไปหลายวันแล้ว เพิ่งมีงานส่งมาให้ทำช่วงวันนี้เอง"

เพราะชีวิตยังมีคุณค่า ความหมาย ตลอดจนสุขภาพดี สำหรับผู้สูงอายุแล้ว หลังจากที่ผู้สูงอายุเกษียณ แต่ยังมีความต้องการที่จะทำงาน ผู้สูงอายุบางส่วนของ การสัมภาษณ์ ปรารภนา ที่จะให้ภาครัฐผลักดันให้เกิดศูนย์กลางบริการงาน (Job Center) ของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุเป็นผู้บริหารจัดการ รูปแบบการดำเนินงานมีลักษณะเป็นอิสระ โดยศูนย์นี้น่าจะมีลักษณะที่ติดต่อกับ วิทยาลัย/ องค์กรเอกชนอื่น ๆ และ คนที่จะทำงานอาจทำงานเป็นบางเวลา (Part time) โดยมีการลงทะเบียนสมาชิกผู้สูงอายุ และกระจายกำไรแก่สมาชิกที่ทำงานจริง ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุทำได้ เช่น งานทำความสะอาด งานดายหญ้า งานดูแลสวน งานช่าง งานเสมียน และงานทั่วไป ตามที่คุณสมบัติผู้สูงอายุจะพึงมี และขยายลักษณะตามความต้องการของผู้สูงอายุ (Enlarge the area) พัฒนาทักษะผู้สูงอายุ (Enrich programs to develop job skill)

สำหรับงานอาชีพของผู้สูงอายุในอนาคต จากการประมวลผลการสัมภาษณ์ การส่งเสริมงานอาชีพผู้สูงอายุควรมีลักษณะ ดังนี้คือ

- 1) การเตรียมงานอาชีพด้วยตัวของผู้สูงอายุเอง เพื่อจะได้ไม่เหี่ยวเฉาในยามชรา ถ้าเป็นไปได้ ผู้สูงอายุทุกคนควรที่ทำงานหรือหากิจกรรมทำ
- 2) การยอมรับความเปลี่ยนแปลงเรื่องยุค/ สมัย ผู้สูงอายุจะไม่ควรยึดติด และควรปรับรูปแบบแนวคิดให้สอดคล้องกับภาวะปัจจุบัน รวมทั้งนำศาสนาเข้ามาช่วยยกระดับจิตใจ
- 3) การยอมรับความรู้ วิทยาการใหม่ และหาโอกาสศึกษาเพิ่มเติม
- 4) การดัดแปลงภูมิปัญญาดั้งเดิมเพื่อผลิตสินค้าและบริการให้เข้ากับปัจจุบัน ของเก่าบางอย่างใช้ได้ดี แต่ถ้ามมีการปรับปรุงเพิ่มก็จะมีประโยชน์หรือนำใช้มากขึ้น
- 5) การเตรียมโครงการงานอาชีพบางประเภทที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้โดยภาครัฐ เช่น การสนับสนุนตลาด โครงสร้างพื้นฐานการผลิต การให้โอกาส/สิทธิพิเศษแก่ผู้สูงอายุ

บทที่ 4

สถานะทางเพศของผู้สูงอายุ

การศึกษาสถานะทางเพศ เป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และเป็นข้อเท็จจริงที่ยังดำรงอยู่
ทั้งนี้ ด้วยธรรมชาติ และโครงสร้างของสังคมที่ทำให้หญิงนั้นแตกต่างจากชาย ทั้งกาย ความคิด
จิต วิญญาณ และสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อบทบาท หน้าที่ ภาระงาน ของความเป็นหญิงชาย ความแตก
ต่างกันจึงเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยบทนี้ ได้นำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

1. สถานะทางเพศและความแตกต่างระหว่างเพศ
2. ภาระพึงพิงและนโยบายเกี่ยวกับสถานะทางเพศ

1. สถานะทางเพศและความแตกต่างระหว่างเพศ

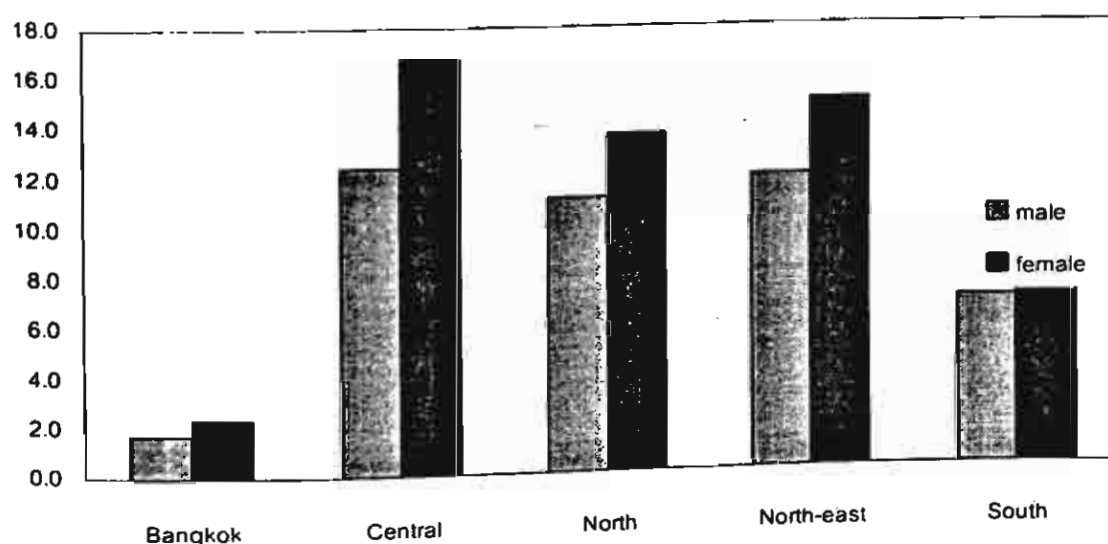
โดยทั่วไป การพิจารณาสถานะทางเพศ มักพิจารณาจากความแตกต่างหรือไม่เท่าเทียมกันระหว่างความเป็นหญิงและชาย ในประเด็นหลัก ที่ว่า 1) ผู้หญิงมีระดับการศึกษาต่ำกว่า 2) ผู้หญิงมีอายุยืนยาวกว่า จึงมีประเด็นของการลงทุนให้เด็กและผู้หญิงมีสุขภาพดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น 3) การที่ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในกำลังแรงงานสูงขึ้น และค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากกว่าผู้ชาย

1.1 คุณลักษณะทั่วไปของการทำงานของผู้สูงอายุหญิงและชาย

สถานะทางเพศที่นำความไม่เท่าเทียมทางเพศมาพิจารณา ในการศึกษาที่ใช้แนวทางการเปรียบเทียบความแตกต่างของการทำงานของผู้สูงอายุหญิงและชายในเรื่อง

- 1) อัตราการทำงาน
- 2) ระดับการศึกษา
- 3) สถานภาพสมรส
- 4) ชั่วโมงการทำงาน และ
- 5) รายได้ของผู้สูงอายุหญิงและชาย

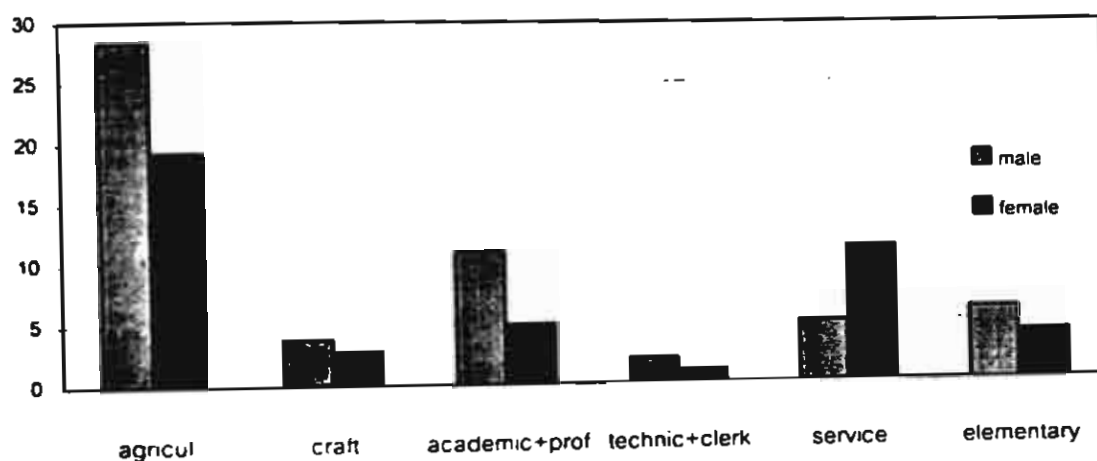
แผนภูมิ 1 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงและชาย

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่ 3 ปี 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากการตรวจสอบข้อมูลอัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงและชายจากข้อมูลประชากร
แรงงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2544 พบว่า ผู้สูงอายุหญิงทำงานมากกว่า สูงกว่า ผู้สูงอายุ
ชายทุกภาคทั้งกรุงเทพ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

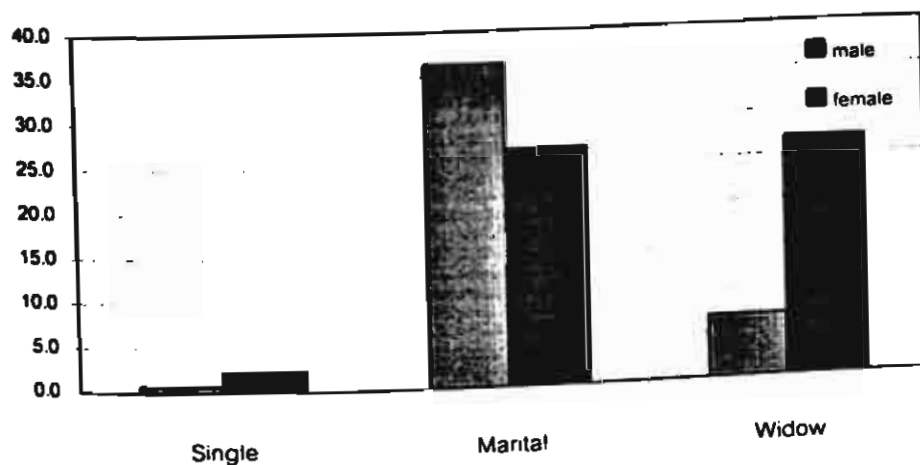
แผนภูมิ 2 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงและชายจำแนกตามอาชีพ

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 ปี 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม เมื่อตรวจสอบมากขึ้นในกลุ่มอาชีพหลักๆ กลับปรากฏว่า อัตราการทำงาน
ของผู้สูงอายุชายกลับมีมากกว่าเกือบทุกกลุ่มอาชีพ ยกเว้น กลุ่มอาชีพที่เป็นผู้บริการ

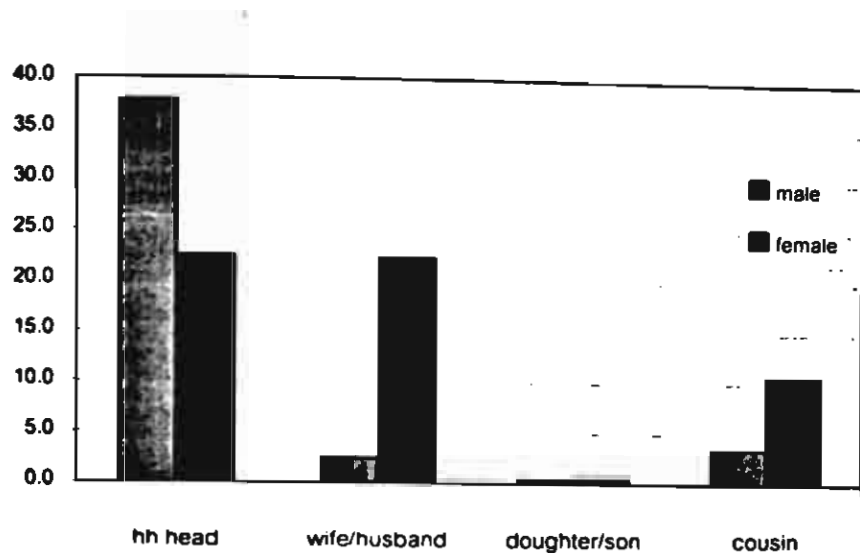
แผนภูมิ 3 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงชาย จำแนกตามสถานภาพสมรส

จากการ
พิจารณาอัตราการทำงานของผู้สูงอายุ
เห็นได้ว่า ผู้สูงอายุ
หญิงที่เป็นโสด มีอัตราสูง
กว่าผู้สูงอายุชาย
กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้สูง
อายุชายที่เป็นโสด
เป็นม่ายในจำนวน
น้อย

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 ปี 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภูมิ 4 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงชายจำแนกตามสถานภาพในครัวเรือน

แม้ว่าจะมีอายุมากขึ้นก็ตาม แต่ยังคงพบว่า ผู้สูงอายุชายยังคงบทบาทเป็นหัวหน้าครอบครัวในอัตราที่สูงกว่าหญิง ผู้สูงอายุหญิงมีบทบาทเป็นภรรยา มากกว่า ในส่วนของการมีบทบาทเป็นญาติผู้อาศัย มีในผู้สูงอายุชายมีค่อนข้างต่ำ ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุกลุ่มนี้มักเป็นหญิงมากกว่า

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 ปี 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ผลการศึกษา โดยใช้ Levene's Test for Equality of Variances วัดความแปรปรวน ประชากรผู้สูงอายุหญิงและชาย พบว่า ค่าเฉลี่ยรายได้ของหัวหน้าครอบครัวที่เป็นผู้สูงอายุชายมีรายได้สูงกว่าผู้สูงอายุหญิง และแบบแผนการดำรงสถานะหัวหน้าครอบครัวนั้น ไม่มีความแตกต่างกันทั้ง 3 ช่วงเวลาทั้งรายได้และอัตราส่วน กล่าวคือผู้สูงอายุชายเป็นหัวหน้าครอบครัวในสัดส่วน 2 ใน 3 เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุหญิง ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเพียง 1 ใน 3

ตารางที่ 1 การวัดความแปรปรวนของรายได้ของผู้สูงอายุที่เป็นหัวหน้าครอบครัว

เพศ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย (MEAN)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ยมาตรฐาน(STD. ERROR MEAN)
2537 ชาย	1,396	6,275.44	8,292.71	221.95
หญิง	620	4,556.16	6,672.23	267.96
2541 ชาย	1,217	9,987.35	12,590.64	360.91
หญิง	652	7,459.04	10,119.93	396.33
2544 ชาย	1,641	10,811.30	13,798.87	340.63
หญิง	964	8,178.97	12,324.16	396.93

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 2 สถานภาพการเป็นหัวหน้าครอบครัวจำแนกตามปีและเพศ

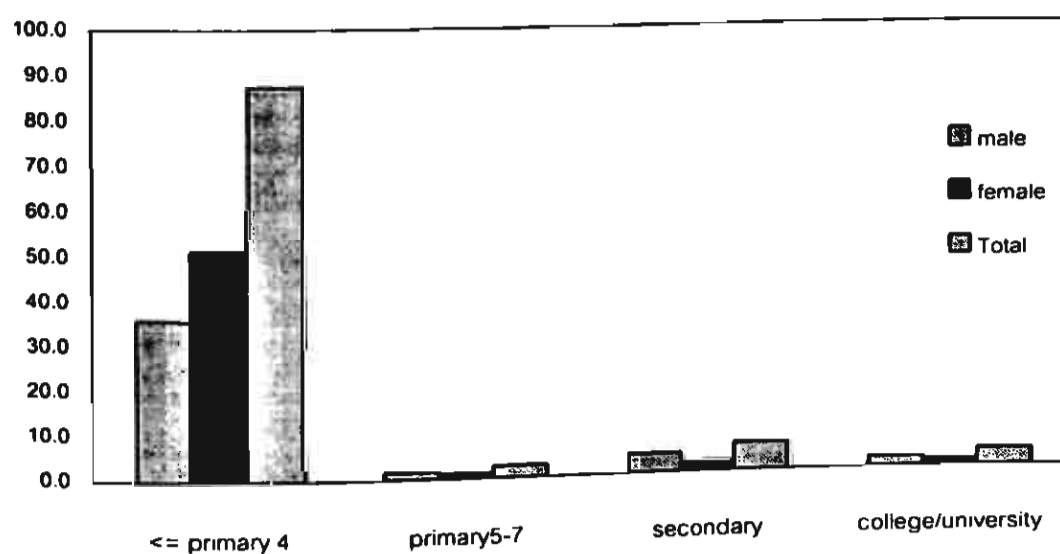
เพศ	ปี		ปี		ปี	
	2537	อัตรา	2541	อัตรา	2544	อัตรา
ชาย	10,249	0.65	9671	0.65	12,287	0.63
หญิง	5,443	0.35	5261	0.35	7,300	0.37
จำนวน	15,692		14932		19,587	

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่ 3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

และเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นอยู่ทั่วไป แม้กระทั่งการลงสนามสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งพบว่า แม้ว่าผู้สูงอายุหญิงที่เป็นหัวหน้าครอบครัว จะมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัว แต่ เรายังต้องยอมรับว่า ได้รับอิทธิพลด้านความคิด และแรงงานจากสามี และบุตรชายอย่างมาก

สำหรับระดับการศึกษา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 มีการศึกษต่ำกว่าหรือเท่ากับ ประถมศึกษาปีที่ 4 และผู้สูงอายุหญิงมีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาในอัตราที่สูงกว่าชาย อย่างไรก็ตาม การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาในอัตราที่สูงกว่าของผู้สูงอายุชายนี้เป็นปัจจัยที่ได้เปรียบในเรื่องเกี่ยวกับรายได้ของผู้สูงอายุชายด้วย

แผนภูมิ 5 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงชายจำแนกตามระดับการศึกษา

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 ปี 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อศึกษาถึงจำนวนชั่วโมงที่ทำงาน พบว่า โดยเฉลี่ยของการทำงานที่กำหนดโดยกฎหมายไทย คนทั่วไป มักทำงานอยู่ที่ 40-45 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ อย่างไรก็ตาม จากการคำนวณจำนวนชั่วโมงทำงานหลักและทำงานทั้งหมดของผู้สูงอายุแล้ว ไม่มีความแตกต่างจากคนหนุ่มสาวทั่วไป ผู้สูงอายุยังคงทำงานปกติ แม้ว่า อายุจะมากขึ้นก็ตาม ทั้งนี้เมื่อทดสอบช่วงระดับความเชื่อมั่นของการทำงานระหว่างผู้สูงอายุหญิงและชาย พบว่า จำนวนชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานของผู้สูงอายุหญิงไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ จำนวนชั่วโมงเฉลี่ย 45 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

ตารางที่ 3 จำนวนชั่วโมงที่ทำงานหลักของผู้สูงอายุหญิงชาย

	เพศ	จำนวน	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
2537	ชาย	6,692	51.02	16.02	0.20
	หญิง	4,981	49.43	16.63	0.24
2541	ชาย	6,076	49.75	16.56	0.21
	หญิง	4,688	48.56	16.98	0.25
2544	ชาย	8,066	44.80	18.37	0.20
	หญิง	6,161	44.84	18.33	0.23

Levene's Test for Equality of Variances is Non-significant (N.S).

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 4 จำนวนชั่วโมงการทำงานทั้งหมดของผู้สูงอายุ

	เพศ	จำนวน	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
2537	ชาย	6,692	51.46	15.89	0.19
	หญิง	4,981	49.73	16.55	0.23
2541	ชาย	6,076	50.39	16.46	0.21
	หญิง	4,688	48.97	16.95	0.25
2544	ชาย	8,066	45.56	18.30	0.20
	หญิง	6,161	45.31	18.23	0.23

Levene's Test for Equality of Variances is Non-significant (N.S).

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 5 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิง-ชายจำแนกตามขนาดครอบครัว

เพศ	ขนาดครอบครัว					รวม	จำนวน
	1	2_3	4_5	6_9	>10		
ชาย	2.8	17.0	15.8	8.3	0.1	44.1	14335
หญิง	5.3	20.6	19.8	10.1	0.1	55.9	18203
รวม	8	38	36	18	0	100	32538

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 ปี 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ขนาดครอบครัวเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงการพัฒนา จากงานวรรณกรรมที่ผ่านมา เสนอว่า ผลของการพัฒนาทำให้คนหนุ่มสาวย้ายถิ่นไปสู่เมืองที่เป็นอุตสาหกรรม ปิ่จจัยค่าจ้างและโอกาส ในความก้าวหน้าเป็นตัวดึงดูดกลุ่มคนที่กระตือรือร้น (Active) ให้เข้าไปแสวงหาโชค ขณะที่ ชนบท มีงานน้อย มีรายได้ไม่แน่นอน ผลของการพัฒนาทำให้ผู้สูงอายุถูกทิ้งไว้อยู่ในชนบท ถ้า บุตรหลานสามารถตั้งตัวได้ มีรายได้ดี ก็จะส่งเงินกลับมาให้ ครั้นอยู่เมืองนาน ๆ ไป ค่าครองชีพ ที่สูงขึ้น กิลดการส่งเงินลง ภาพนี้มีปรากฏให้เห็นในชนบทไทยจำนวนไม่น้อย อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจข้อมูล พบว่า ผู้สูงอายุอยู่ลำพัง แบบตัวคนเดียว ร้อยละ 5 อยู่กัน 2-3 คนในครอบครัว ร้อยละ 20 แต่คนส่วนใหญ่ทั้งหญิงชายมีขนาดครอบครัว 2-5 คน

อนึ่ง ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรจะเป็นตัวสะท้อนที่ดีของการพัฒนา นโยบาย และการปฏิบัติงานของภาครัฐ ที่ผ่านมา งานสำรวจจากข้อมูลในรายงานการสำรวจ สภาวะผู้สูงอายุภายในประเทศไทย พ.ศ.2538 (SWET) ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันประชากร ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สัมภาษณ์ผู้สูงอายุทั่วประเทศ 4,486 คน พบว่า การทำงานของผู้สูงอายุหญิงมีความสัมพันธ์กับ สถานภาพสมรส การออม รายได้จากการเกษียณอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 นอกจากนี้ ผู้สูงอายุหญิงยังได้รับการเกื้อหนุนจากบุตร ญาติ และได้รับการเกื้อหนุนจากสังคมมากกว่าผู้สูงอายุชาย (ภาคผนวกที่ 4) และที่สำคัญก็คือ การทำงานของผู้สูงอายุหญิงทั้ง 3 กลุ่ม (60-69, 70-79, 80+) นั้นสัมพันธ์กับแหล่งการมีรายได้จากที่ตนเองทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลของข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมนี้เป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพชีวิตประชากรวัยสูงอายุได้ระดับ หนึ่ง และสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างหญิงและชายด้วย

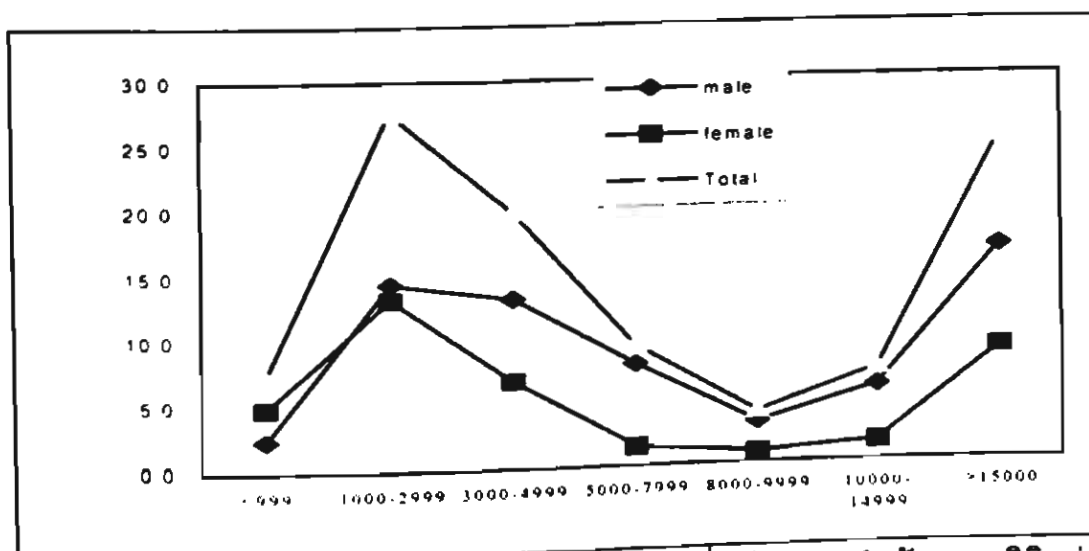
1.2 ความยากจนของผู้สูงอายุหญิง

จากการศึกษางานวรรณกรรมต่างประเทศ (ILO, 1999; ILO, 2002; United Nations, 1996; United Nations, 1998; Prugl, 1998; Honig, 1998) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความแตกต่างของรายได้เกิดจากการมีอาชีพแตกต่างกัน รวมถึง ในอาชีพเดียวกันแต่คุณลักษณะของพนักงาน เช่น ระดับการศึกษา ประสบการณ์ เพศ อายุ ต่างกัน ในกรณีการศึกษานี้ มีการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับรายได้ ในบทที่ผ่านมา ซึ่งพบว่า แม้ว่าเพศและอาชีพจะไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของรายได้ของผู้สูงอายุได้ก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้แต่มีการทำงาน ไม่ได้ถูกนำเข้าสู่การวิเคราะห์เพื่ออธิบายรายได้ แต่เราสามารถอธิบายได้ว่า เกิดความยากจนในหมู่ผู้สูงอายุหญิงจากสถานภาพการทำงาน สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับรายได้ และมีค่านิยมบางประการที่ผู้สูงอายุหญิงถูกกีดกันซึ่งไม่อาจใช้การทำนายค่าทางสถิติได้

จากการศึกษาถึงอัตราการทำงานจำแนกตามรายได้ พบว่า งานที่ผู้สูงอายุชายทำนั้นมีรายได้สูงกว่าหญิงทุกระดับ โดยที่รายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท มีอัตราการทำงานของผู้สูงอายุหญิงสูงกว่า ขณะที่รายได้หลุดพ้นจากจุด 1,000 บาทขึ้นไป ผู้สูงอายุหญิงจะมีรายได้ต่ำกว่าชาย

อย่างไรก็ตาม ช่องว่างการกระจายรายได้ที่แตกต่างกันนี้มีขนาดแคบลงในช่วงรายได้ 5,000-10,000 บาท เพื่อให้เกิดความแน่นอนในการประมาณค่าของรายได้ จึงได้ทำการทดสอบการประมาณค่าความแปรปรวนต่อไป

แผนภูมิ 6 ความแตกต่างของรายได้ระหว่างผู้สูงอายุหญิงและชาย

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่3 ปี 2544 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 6 การวัดความแปรปรวนของรายได้ของผู้สูงอายุชายหญิง

ปี	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
2537	2.014	0.000	1,719.28	377.91	978.14	2,460.42
2541	1.867	0.000	2,528.31	572.11	1,406.27	3,650.35
2544	2.603	0.000	2,632.33	538.59	1,576.21	3,688.44

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่ 3

สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ผลการทดสอบความแปรปรวนของกลุ่มผู้สูงอายุหญิงและชายตามที่แบ่งกลุ่มรายได้ออกเป็น 2 กลุ่ม โดยใช้ Levene's Test for Equality of Variances พบว่า การประมาณค่าเฉลี่ยช่วงความเชื่อมั่น 95% คือ ช่วงของค่าเฉลี่ย (Interval of the Mean) ในปี 2537 เท่ากับ 978.14-2,460.42 บาท ช่วงของค่าเฉลี่ย ในปี 2541 เท่ากับ 1,406.27-3,650.35 บาท และช่วงของค่าเฉลี่ย ในปี 2544 เท่ากับ 1,576.21 – 3,688.44 บาท โดยที่ค่าเฉลี่ยของรายได้ของผู้สูงอายุหญิงและชายแตกต่างกันมาก ใน 2537 รายได้เฉลี่ยของผู้สูงอายุหญิงเท่ากับ 4,556.16 บาท ขณะที่ผู้สูงอายุชาย เท่ากับ 6,275.44 บาท ทิศทางนี้ ยังคงเหมือนเดิมในปี 2541 และ 2544 กล่าวคือ รายได้ผู้สูงอายุหญิงยังคงแตกต่างและต่ำกว่าผู้สูงอายุชายประมาณ 2,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการศึกษาการเป็นคนงานในครัวเรือนที่ไม่ได้รับค่าจ้างของผู้สูงอายุ โดยวัดค่าความแตกต่างระหว่างผู้สูงอายุหญิงและชายจากการใช้อัตราส่วน พบว่า ผู้สูงอายุหญิงกว่าร้อยละ 80 ตลอด 3 ช่วงเวลาที่ศึกษา ต้องดำรงสถานะเป็นคนงานที่ไม่ได้รับค่าจ้าง และปรากฏการณ์นี้ ไม่สามารถวัดผลได้เชิงเศรษฐกิจ เช่น กิจกรรมทำอาหาร ดูแลบ้าน ทำความสะอาด ดูแลบุตรหลาน และกิจกรรมเสริมรายได้ภายในครอบครัว หรือเป็นส่วนร่วมในกระบวนการผลิต แต่ไม่ได้เป็นผู้รับค่าจ้าง เป็นต้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงผู้สูงอายุหญิงทำงานโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงิน และไม่ได้ถูกนับรวมเพื่อการคำนวณความแตกต่างทางรายได้ ไม่ว่าจะเป็นรายได้ครัวเรือนหรือรายได้ประชาชาติก็ตาม

ตารางที่ 7 อัตราการทำงานของผู้สูงอายุที่เป็นคนงานในครัวเรือนไม่ได้รับค่าจ้าง

เพศ	ปี		ปี		ปี	
	2537	อัตรา	2541	อัตรา	2544	อัตรา
ชาย	290	0.12	305	0.13	498	0.17
หญิง	2076	0.88	1957	0.87	2,370	0.83
จำนวน	2366		2262		2,868	

ที่มา ประมวลข้อมูลฯ จากการสำรวจประชากรแรงงานรอบที่ 3 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

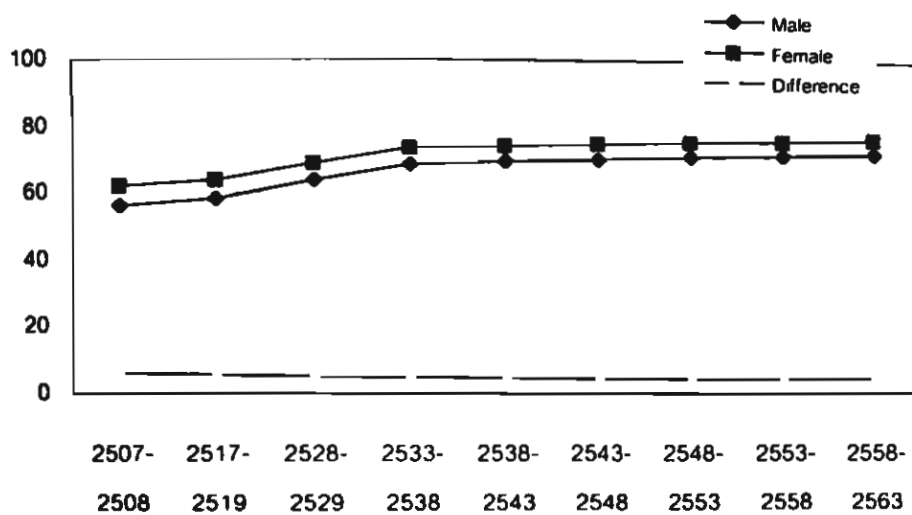
2. ภาวะความเจ็บป่วย ภาระฟุ้งฟิง และนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

สำหรับผู้สูงอายุด้วยแล้วมีประเด็นต้องพิจารณาเพิ่มเติมเกี่ยวกับสถานะทางเพศโดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ภาวะความเจ็บป่วย และการฟุ้งฟิง ดังนี้

2.1 ภาวะความเจ็บป่วยและภาระฟุ้งฟิง

เนื่องมาจากภาวะการตายลดลงในกลุ่มผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย และกลุ่มผู้ชายมักเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ มากกว่าด้วย สำหรับประเทศไทย จากสถิติผู้หญิงมีอายุยืนยาวกว่า 5 ปี แต่ผู้หญิงในกลุ่มผู้สูงอายุตอนกลาง 70 ปีขึ้นไป มีอัตราการทำงานต่ำกว่าผู้สูงอายุชายมาก สถานการณ์นี้ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอ นอกจากนี้ การศึกษาของ JIAPUNKUL และคณะ (1999) ยังพบว่า ผู้สูงอายุหญิงถูกคาดหวังว่าจะมีความพิการ ความเจ็บป่วยมาก โดยเฉพาะช่วงอายุ 80 ปี ขึ้นไป (The oldest old) สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความยากจนในกลุ่มผู้สูงอายุหญิงสูงกว่าชาย จากสถิติและการประมวลผลวิจัยจากข้อมูลภาวะการทำงานของประชากรแรงงานทั่วประเทศ สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ไม่เพียงแต่ผู้สูงอายุหญิงจะมีรายได้ที่ต่ำกว่า ทำงานในชั่วโมงที่ยาวนานพอๆ กันกับชาย แต่ผู้สูงอายุหญิงหารายได้ไม่ได้ และเป็นคนงานในครัวเรือนโดยไม่มีค่าจ้าง และดำรงตนในสถานภาพภรรยา และผู้อาศัย ผู้สูงอายุหญิงมีสถานภาพการเป็นหม้าย หย่า แยก สูง ปัญหาของผู้สูงอายุหญิงกลุ่มนี้อย่างหนึ่งก็คือการต้องอยู่ตามลำพัง ซึ่งในการสำรวจทางสถิติ พบว่า ผู้หญิงอยู่ในครัวเรือนคนเดียวประมาณร้อยละ 5

แผนภูมิ 7 อายุคาดหมายเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรไทย

ขาดการสนับสนุนจากครอบครัว จากการศึกษาความยืนยาวของชีวิตของคนแต่ละภาค พบว่าความยืนยาวของอายุที่มากขึ้น ไม่ได้หมายความว่า ผู้สูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีเสมอไป เป็นการยืนยาวของชีวิตที่มีความเจ็บป่วยตามมาด้วย โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ มี

ที่มา รายงานประจำปี 2542-2543 สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ

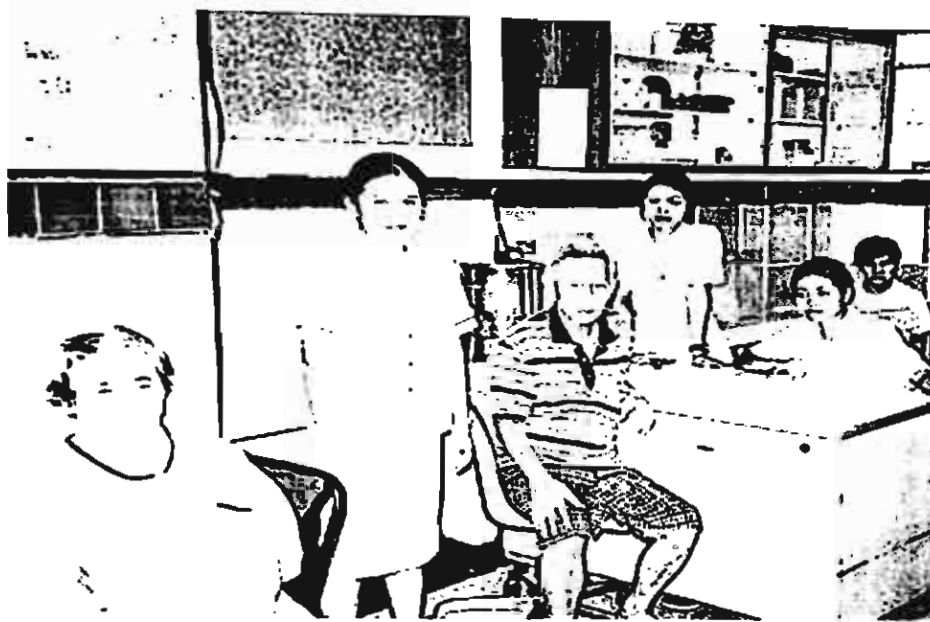
อายุขัยเฉลี่ย หรือความยืนยาวของชีวิตสูงสุด รองลงมาคือภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ ภาคใต้ และภาคเหนือตามลำดับ (ตารางที่ 8) ทำให้สามารถประมวลภาพความยากจน และการขาดแหล่งสนับสนุนโดยเฉพาะคู่สมรส และขาดรายได้ และขาดกำลังเรี่ยวแรงที่จะทำงาน สิ่งที่จะสร้างความมั่นคงแก่ผู้สูงอายุอีกประการหนึ่งก็คือจำนวนบุตร ซึ่งในปัจจุบัน จำนวนบุตรและขนาดครอบครัวที่เล็กลง ในอนาคตข้างหน้าก็จะส่งผลกระทบต่อ การดูแลผู้สูงอายุ ประเด็นของการจัดเตรียมที่อยู่อาศัยและการดูแลผู้สูงอายุ จึงเป็นเรื่องที่ต้องวางแผนในอนาคต

ตารางที่ 8 อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด และที่ 60 ปี จำแนกตามภาคและเพศ

ภาค	อายุอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด		อายุอายุขัยเฉลี่ยที่ 60 ปี	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
ทั่วราชอาณาจักร	69.97	74.99	20.29	23.89
กรุงเทพมหานคร	75.57	79.71	25.41	27.99
ภาคกลาง ยกเว้น กรุงเทพมหานคร	72.15	75.72	20.50	23.26
ภาคเหนือ	69.05	75.85	22.01	26.45
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	68.43	73.71	18	22.17
ภาคใต้	68.11	73.45	20.83	24.59

ที่มา รายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงประชากร 1995-1996 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

รูปภาพ 1 การบริการสุขภาพผู้สูงอายุ

จากการศึกษาคุณลักษณะผู้สูงอายุไทย ที่มีอายุเกิน 100 ปี (วันดี โภคะกุล และคณะ, 2541) พบว่า มีความแตกต่างกันในความสามารถของการช่วยเหลือตนเองในกลุ่มผู้สูงอายุหญิง และชาย กล่าวคือ ผู้สูงอายุชายสามารถช่วยเหลือตนเองด้านต่างๆ ในการทำกิจกรรม เช่น การอาบน้ำ การทำอาหาร การรับประทานอาหารเอง การขับถ่ายทำความสะอาดเอง และการแต่งกายเอง ได้ต่ำกว่าผู้สูงอายุหญิงทุกระดับ แต่ในส่วนที่ผู้สูงอายุหญิงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ กลับมีมากกว่าผู้สูงอายุชายร้อยละ 15 ของการศึกษาครั้งนี้ ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 คุณลักษณะด้านการมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

รายการ	ชาย	หญิง	รวม	จำนวน
ความสามารถช่วยเหลือตนเอง	19.87(31)	62.17(97)	82.05	(128)
ทำได้ครบ 5 กิจกรรม *	0.64	5.12	5.76	9
ทำได้ 4 กิจกรรม	14.1	36.53	50.64	79
ทำได้ 3 กิจกรรม	3.2	7.69	10.89	17
ทำได้ 2 กิจกรรม	1.92	6.41	8.33	13
ทำได้ 1 กิจกรรม	0	6.41	6.41	10
ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้	1.28	14.74	16.02	25
ไม่ทราบ	1.92	0	1.92	3
รวม	23.08	76.92	100	156

*ที่มา วันดี โภคะกุล, การศึกษาคุณลักษณะผู้สูงอายุไทยที่มีอายุเกิน 100 ปี. 2539

หมายเหตุ กิจกรรม 5 ประการ ได้แก่ การอาบน้ำ การทำอาหาร การรับประทานอาหารเอง การขับถ่ายทำความสะอาดเอง และการแต่งกายเอง

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลศึกษาความพิการของผู้สูงอายุ (Jitapunkul และคณะ, 1999 อ้างใน เขาวรัตน์ ประปักษ์ขาม และ วาทีณี บุญชะลิกษ์, 2545) ได้ชี้ให้เห็นภาพ ความแพร่หลายของการเป็นภาระพึ่งพิง (Prevalence Rate of Dependency) ในกลุ่มผู้สูงอายุหญิงซึ่งมีอยู่สูง โดยเฉพาะความพิการ และความต้องการได้รับการช่วยเหลือพึ่งพาในกิจกรรมที่ต้องดูแลตนเอง อัตราส่วนนี้มีอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุหญิงมากกว่าผู้ชาย

ตารางที่ 10 ความพิการและการพึ่งพาในระยะยาวในกิจกรรมที่ต้องดูแลตนเอง

ความพิการระยะยาว		การพึ่งพาในกิจกรรมที่ต้องดูแลตนเอง		
กลุ่มอายุ	ชาย(%)	หญิง(%)	ชาย(%)	หญิง(%)
ทุกกลุ่ม	17.4	20.2	5.7	7.9
60 – 69	14.6	14.9	4	4.4
70 – 79	19.4	23.4	5.4	8.9
80+	27.6	36.0	16.1	20.9

ที่มา Jitapunkul และคณะ, 1999 อ้างใน เขาวรัตน์ ประปักษ์ขาม และ วาทีณี บุญชะลิกษ์, 2545

3.2 นโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ

3.2.1 นโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ

เนื่องจากว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างจากคนวัยอื่นๆ และการดำรงชีพยังต้องขึ้นกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก หากแต่ในช่วงอายุที่มากขึ้นนี้ กลับมีกำลังเชิงเศรษฐกิจที่ถดถอยลง และยิ่งผู้สูงอายุยังต้องดำรงชีพท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ด้วยแล้ว ผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มเสี่ยง (GENERAL COMMENT NO.3 (1990), PARA. 12) มีความจำเป็นที่ภาครัฐต้องปกป้องคุ้มครองผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ จากการศึกษาในหลายๆ ประเทศในกลุ่มผู้สูงอายุ (ILO, 1995; Davies, 1998) พบว่า ได้ผลการศึกษาที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ

1. ผู้หญิงใช้กำลังแรงงานในการทำงานน้อยกว่า
2. ผู้หญิงมีความเครียดน้อยกว่า ทั้งร่างกายและจิตใจ และทนต่อความเครียดได้ดีกว่า
3. ผู้ชายมีโอกาเสียชีวิตจากการทำงานและการเดินทางมากกว่า
4. ผู้ชายใช้ชีวิตที่มีความเสี่ยงสูงกว่า เช่น ดื่มสุรา และสูบบุหรี่ และทำให้อายุสั้นกว่า

ความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย เป็นเนื้อหาที่สำคัญในประเด็นสิทธิมนุษยชน และเป็นเงื่อนไขให้เกิดความยุติธรรมเกิดขึ้น (International Conference on Population and Development, 2537) อันเนื่องจากภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกที่รวดเร็ว หลากหลาย และการทำงานเปิดโอกาสให้ทำงานพิเศษนอกเวลา (part-time) โดยเฉพาะผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ ไม่ได้นำผลที่เกิดขึ้นไปสู่ทิศทางบวกทั้งหมด แต่ยังคงปัญหาเกี่ยวกับการว่างงานสูง ปัญหาความยากจน ความไม่เท่าเทียม และการถูกแบ่งแยกจากสังคม รวมทั้งข้อจำกัดของระบบความมั่นคงทางสังคมด้วย ยิ่งกว่านั้นก็คือ รูปแบบการทำงานก็มีลักษณะไม่แน่นอนมากขึ้น (ILO, 1999)

จากการศึกษางานในเอเชีย-แปซิฟิก (Jakarta Declaration for the Advancement of Women in Asia and the Pacific (1994) และเวียนนา (Call for Action from an ECE Perspective, Vienna, 1994) เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้หญิงได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนี้ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาผู้หญิงและผู้สูงอายุหญิง ดังนี้

- อนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันสิทธิของการเป็นพนักงานในครอบครัว และการทำงานที่บ้าน (home-based workers.)
- ส่งเสริมให้ตระหนักถึงสิทธิของผู้หญิงในวงกว้าง และให้โอกาสแก่หญิงในการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในภาครัฐ ทั้งการบริหารจัดการ กฎหมาย สภาพการค้า กลุ่มลูกจ้าง และชุมชน
- กำจัดความรุนแรงทางเพศโดยใช้กลไกทางกฎหมาย
- ดึงนำเรื่องสิทธิของแรงงานและการป้องกันที่ตรวจสอบได้เข้าไปในพระราชบัญญัติและกฎระเบียบว่าด้วยการทำงาน ซึ่งได้แก่ ค่าจ้าง ชั่วโมงการทำงาน ประโยชน์ต่อสังคม เงื่อนไขสิ่งแวดล้อม และต้องมีรูปแบบการปฏิบัติที่เหมาะสมทั้งที่เป็นการทำงานบางช่วงเวลา พิเศษ (part-time) รวมถึงแรงงานที่ไม่มีมาตรฐานอื่น (other non-standard workers) ผู้หญิง และผู้สูงอายุ ต้องได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะงานที่ทำในภาคที่ไม่เป็นทางการและงานในเขตชนบท (Informal Sector and in Rural Areas)
- ส่งเสริมงานบ้านให้เป็นงานเชิงเศรษฐกิจ และมีกฎหมายรับรอง

การส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย (World Bank Policy Research, 2001) มีกรอบและแนวทางดำเนินการดังนี้

- การปฏิรูปสถาบัน โดยการให้สิทธิและโอกาสสำหรับหญิงและชายอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะกฎหมายครอบครัว กฎหมายป้องกันการใช้ความรุนแรง การจ้างงาน และสิทธิทางการเมือง
- เพิ่มรายได้และลดระดับความยากจนของกลุ่ม เพื่อลดความไม่เท่าเทียมทางเพศ และสุขภาพ
- ใช้มาตรการที่จะชดเชยความไม่เท่าเทียมในการใช้ทรัพยากร และเสียงทางการเมือง

ผู้สูงอายุได้รับผลกระทบจากการมีอายุมากขึ้นตลอดเวลา บทบัญญัติรัฐธรรมนูญของไทยให้สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคในทางกฎหมายแก่ประชาชนทุกคน แต่ไม่ได้กำหนดพิเศษไปยังสิทธิเฉพาะกลุ่ม สำหรับกฎหมายที่เกิดขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ก็ยังมีอยู่บางประเด็นที่อาจพิจารณาว่ายังไม่ให้สิทธิอย่างเท่าเทียม ตัวอย่าง กฎหมายครอบครัว ที่แต่เดิมให้หญิงที่สมรสใช้นามสกุลของสามีในมาตรา12 ในช่วงหลังเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2546 นี้ จึงให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงมากขึ้นโดยมีสิทธิที่จะเลือกใช้สกุลของตนเอง แทนการใช้สกุลสามีได้ เพราะการวินิจฉัยจากศาลรัฐธรรมนูญว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญเรื่องสิทธิความเสมอภาค ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีต่อไปในเรื่องการทำงานและคุณภาพชีวิต

การที่ภาครัฐจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุควรคำนึงถึงความครอบคลุมในกิจกรรมต่างๆ ด้วย เช่น การรับเบี้ยบำนาญ เเคะสถาน การศึกษา การกีฬา การตลาด อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมา ภาครัฐได้ตอบสนองความต้องการแก่กลุ่มผู้สูงอายุโดยเฉพาะ มีการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับแรกขึ้น โดยครอบคลุมระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.2529-2544 มีการสังคมสงเคราะห์ เช่น เบี้ยยังชีพแก่ผู้ไม่มีรายได้หรือบุตรหลาน 300 บาทต่อเดือน บ้านสงเคราะห์ และจัดให้มีชมรมผู้สูงอายุ การอุดหนุนผ่านเครือข่ายชุมชน ถ้าชุมชนมีศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุ ส่วนการรักษาพยาบาลนั้น ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับบริการรักษาพยาบาล โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในโครงการสวัสดิการประชาชนด้านการรักษาพยาบาล (สปร.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 จนในรัฐบาลปัจจุบันที่ได้มีนโยบายคุ้มครองสุขภาพของประชาชนโดยถ้วนหน้า ในโครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุสุขภาพดี (Concept of healthy Ageing) เป็นเป้าหมายในการสร้างเสริมสุขภาพตลอดชีวิต ที่ต้องการให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการบริการสาธารณะพร้อมไปกับคนอื่น ๆ จำนวนมาก แต่เสริมพิเศษสำหรับความจำเป็นเฉพาะในบางอย่างแก่ผู้สูงอายุ สิ่งเหล่านี้รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคม กายภาพ การส่งเสริมแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (healthy life styles) และแนวทางของการดูแลทางการแพทย์และการรักษา ประเด็นทางการ

แพทย์มีความสำคัญและสลับซับซ้อน และมีต้นทุนการรักษาสูง โดยเฉพาะโรคที่เป็นกับผู้สูงอายุ และโรคเรื้อรัง สำหรับประเด็นจริยธรรม มีการเอ่ยถึงเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติในกลุ่มประชากรบางกลุ่ม เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ยากจน และผู้สูงอายุหญิงยากจนกว่าผู้สูงอายุชาย ผู้สูงอายุหญิงจึงกลายเป็นคนชายขอบที่ถูกละเลยจากการประกันความมั่นคงทางสังคม (BUTLER, R, 1969; Davies, A. Michael, 1998 ; AGE CONCERN, 2000; WHO, 1998 ; HACKLER, C. (ED). 1994, KHAW, K.T., 1997)

2.2.2 อัตมโนทัศน์ของผู้สูงอายุเกี่ยวกับความแตกต่างในสถานะทางเพศ และวัย

ผลการวิเคราะห์จากข้อมูล อายุคาดหมายเฉลี่ย รายได้ การทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ซึ่งคาดการณ์ว่าผู้สูงอายุหญิงต้องมีชีวิตยืนยาวกว่า ยากจนกว่า อยู่โดยลำพัง และสัมพันธ์กับความโดดเดี่ยวมากกว่าผู้สูงอายุชาย ยิ่งกว่านั้น ผู้สูงอายุหญิงยังเป็นผู้ที่เสียเปรียบกว่าคนทุกกลุ่ม อย่างไรก็ตาม เมื่อไปสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึก กลับพบว่าผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายมีอัตมโนทัศน์ (Self Concept) การมองตนเองและมองโลกในเชิงบวกอย่างมาก ในกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่ ต่อคำถามที่ถามถึง "ความสุขในการเป็นผู้สูงอายุและความคาดหวังต่อชีวิต" ผู้สูงอายุ 32 ราย จาก 40 ราย ตอบว่า

"ไม่มีรู้สึกแตกต่างในความเป็นหญิงหรือชาย ไม่รู้สึกถูกกีดกันหรือถูกแบ่งแยกอะไร ทุกวันนี้อยู่แบบเป็นเพื่อนกัน คนไหนเจ็บป่วย อีกคนก็ช่วยดูแล แต่ความแตกต่างที่เกิดขึ้น ถ้าจะมีก็คงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ ซึ่งผู้สูงอายุให้ทรรศนะว่า ผู้หญิงสุขภาพอ่อนแอกว่า และทำงานหนักมากโดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรม"

ดูเหมือนว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่ยังคงเป็นห่วงตนเองน้อยกว่าห่วงบุตรหลานที่อยู่ร่วมชายคา ความห่วงใยที่เกิดขึ้น จากคำกล่าว เช่น

"กลัวว่าตนเองจะตายไปเสียก่อน ห่วงลูก ห่วงที่เขายังไม่แต่งงาน" "ห่วงที่ยังตั้งตัวไม่ได้ กลัวลูก-หลานลำบาก ยุคนี้ ตั้งตัวยาก หาเงินยาก ข้าวของแพงกว่าสมัยก่อน" "ไม่เคยขอเงินลูก เขาเองยังไม่พอใช้เลย นี่ฉันทำงานได้ก็ให้เขามากิน" "ไม่เคยคิดอยากพึ่งเขา มีแต่เขามาพึ่ง "

รูปภาพ 2 ผู้สูงอายุตายายช่วยกันค้าขาย

พรรณนะความแตกต่างระหว่างหญิงและชาย จากการสัมภาษณ์โดยภาพรวม ผู้สูงอายุ หญิงและชาย 40 ราย ให้พรรณนะเกี่ยวกับความเป็นผู้สูงอายุ มีรายละเอียด ดังนี้

พรรณนะจากผู้สูงอายุชายต่อผู้สูงอายุหญิง

ด้านความคิด ผู้หญิงมีความแปรปรวนสูง ด้านการทำงาน การวางระบบงานของผู้หญิง ค่อยๆ แยกว่า ผู้สูงอายุ 3 รายให้พรรณนะว่า “เดี๋ยวนี้ยอมรับว่า เทคโนโลยีดีขึ้น และผู้หญิงไม่แพ้ผู้ชาย ยังอยากย้อนกลับไป 30 ปีก่อน เพื่อแต่งงานใหม่ ชีวิตคงไม่ลำบาก ถ้าได้ภรรยาเก่งๆ นอกจากนี้ยังยินดีที่ผู้หญิงเท่าเทียมชาย เช่น เปลี่ยนนามสกุลได้ มีทางเลือกมากขึ้น แต่ทางด้านสุขภาพผู้หญิงมีความเครียดง่าย อ่อนแอกว่ามาก เห็นกินยาเป็นกำ ๑”

พรรณนะจากผู้สูงอายุหญิงต่อผู้สูงอายุชาย

ผู้สูงอายุหญิงส่วนใหญ่ให้พรรณนะ “ผู้ชายมีความเป็นผู้นำที่ดีในครอบครัว รู้สึกอยู่เป็นเพื่อนกัน อบอุ่น ถ้าเขาจากไปก่อน คงเหงา” แต่มีผู้สูงอายุ 5 รายจาก 40 ราย ที่ให้พรรณนะด้านการงานว่า “ผู้ชายไม่ชอบเป็นผู้นำ ผู้หญิงต้องออกหน้าก่อน โดยเฉพาะเรื่องค้าขาย เรื่องเงินๆทองๆ ขึ้น้อยใจง่าย ไม่ชอบพูด แต่ชอบแสดงอาการ” ทางด้านสุขภาพ “ยิ่งแล้วใหญ่อ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ ยังชอบปากแข็ง”

แม้ว่า ข้อมูลของ SWET ที่สำรวจสภาวะผู้สูงอายุภายในประเทศไทย พ.ศ. 2538 พบว่า ผู้สูงอายุหญิงยังได้รับการเกื้อหนุนจากบุตร ญาติ และได้รับการเกื้อหนุนจากสังคมมากกว่าผู้สูงอายุชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาคผนวกที่ 4) แต่การสัมภาษณ์ พบว่า ผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายได้รับการเกื้อหนุนทางการเงินจากบุตรต่ำมาก มีเพียง 7 ราย จากจำนวน 40 ราย เท่านั้น

การสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ของผู้สูงอายุที่มีต่อสังคม บุตรหลาน ซึ่งแม้ว่าจะมีทรรศนะมองไปในทางบวกก็ตาม แต่สังคมไทยกำลังจะเปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ การที่ภาครัฐได้ตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องการทำงาน เบี้ยยังชีพ บำเหน็จ บำนาญ และประเด็นสุขภาพ โดยมีการวางแผนล่วงหน้า ก่อนที่ประเทศจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอีกกว่า 10 ปี ข้างหน้า ก็จะเป็นการลดปัญหาความมั่นคงทางสังคมแก่ผู้สูงอายุได้ในเวลานั้น

2.2.3 นโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อกำลังแรงงานสูงอายุ

การออกจากงานก่อนกำหนดการจ้างงาน (early retirement) และการว่างงานได้เกิดมากขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุ กำลังแรงงานส่วนหนึ่งได้สูญเสียประสบการณ์ที่มีคุณค่า ในเวลาเดียวกัน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสวัสดิการ ความมั่นคง ได้เกิดขึ้น ถ้ามีการออกก่อนกำหนดมากขึ้นในอนาคต ข้างหน้าก็จะเป็นปัญหาแก่ตัวผู้สูงอายุและสังคมด้วย และเป็นนโยบายที่สวนทางกับการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีงานทำ

อนึ่ง การวัดสมรรถภาพของประชากรและดัชนีความสูงอายุ นักประชากรศาสตร์ใช้อัตราพึ่งพิง (Dependency Ratio) เป็นดัชนีวัด ดัชนีนี้วัดอัตราส่วนระหว่างจำนวนเด็กที่เป็นภาระพึ่งพิงร่วมกับผู้สูงอายุซึ่งถือว่าไม่เป็นแรงงานเชิงเศรษฐกิจ ต่อกำลังแรงงานที่อายุ 15-59 ปี สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับภาระพึ่งพิงหรือภาระทางเศรษฐกิจ การใช้ดัชนีนี้อาจคลาดเคลื่อนได้ เมื่อนำมาใช้กับประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจากมีต้นทุนทางเศรษฐกิจสำหรับคนที่เกษียณอายุที่ได้รับการสนับสนุนอยู่ เราต้องไม่ลืมว่าผู้สูงอายุเป็นทั้งผู้เสียภาษีและเป็นผู้ที่มีสินทรัพย์อยู่ ขณะที่เด็กไม่มีสิ่งเหล่านี้ ผู้สูงอายุบางส่วนจึงอาจไม่ใช่ผู้พึ่งพิง ดังนั้น การจัดทำสวัสดิการหรือบริการเพื่อผู้สูงอายุจึงเป็นการชดเชยในคุณค่าที่ผู้สูงอายุเคยให้แก่สังคม และปัจจุบันยังมีผู้สูงอายุอยู่ไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ที่ยังให้คุณค่าแก่สังคมอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยการทำงาน การเสียภาษี และอื่นๆ

และหากจะเชื่อมโยงกัน ดัชนีภาระพึ่งพิงอาจจะเหมาะสมกับผู้สูงอายุช่วงตอนปลาย การมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนและสัดส่วน ซึ่งสัมพันธ์กับสถานะสุขภาพและความมั่นคงในรายได้ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุที่อยู่ในช่วงสูงอายุตอนต้นที่ยังคงทำงานได้อาจไม่อยู่ในขอบข่ายนี้ แต่ผู้สูงอายุที่แก่ เป็นผู้สูงอายุตอนปลาย (80 ปีขึ้นไป) (the oldest old) ซึ่งกลุ่มนี้จะมีสัดส่วนที่โตอย่างต่อเนื่องมาจากผู้สูงอายุตอนต้นและตอนกลาง ผลในระยะยาวจะกระทบต่อการบริการและ

ต้นทุนในการรักษาพยาบาลที่สูง เมื่อพิจารณาด้านการบริหารจัดการจึงมีต้นทุนสูงขึ้นเพราะความพิการและความเจ็บป่วยที่ทำให้ต้องรับบริการทางสุขภาพเพิ่มขึ้น

ความยากจนเป็นทั้งเหตุและผลของความเจ็บป่วยในทุกกลุ่มอายุ (BUTLER, R. 1969) ภายใต้การสนับสนุนทางสังคมได้ใช้แนวทางการรับเบี้ยบำนาญหลังเกษียณอายุ (Pensions) และแนวทางที่จะทำให้ผู้สูงอายุเข้าถึงการรักษาพยาบาล รวมทั้งการดูแลอย่างต่อเนื่องจากครอบครัว โดยเน้นในเรื่อง

- การดูแลแบบฉุกเฉิน (Acute Hospital Care)
- การบริการฟื้นฟู (Rehabilitation Services)
- การรักษาระยะยาว (Long Term Care)
- ระบบข่าวสารข้อมูล (Information Systems) เพื่อใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับสภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ ความจำเป็นในการบริหารต้นทุน และประสิทธิผลของแนวทางการวินิจฉัยและการปฏิบัติต่อคนไข้

เนื่องจากผู้สูงอายุหญิงจะเป็นผู้ที่มีชีวิตอยู่จนถึงช่วงที่สูงอายุที่สุด นโยบายที่จะเกิดขึ้นควรได้รับการพัฒนามาจากระบบการเกษียณอายุ แนวทางการจัดทำกรรับสิทธิบำนาญ และเบี้ยยังชีพจะช่วยลดความยากจนในผู้สูงอายุและความมั่นคงทางการเงินของผู้สูงอายุหญิง แต่นโยบายนี้ต้องเข้าถึงตัวเลขแท้จริงของผู้สูงอายุหญิงที่ยากจน ที่มีรายได้น้อย และต้องตรวจสอบความรับผิดชอบของครอบครัว เพื่อให้ทำให้ทราบว่า จำนวนงานที่ได้รับค่าจ้าง-ไม่ได้รับค่าจ้าง และความยากจนระหว่างช่วงที่มีชีวิตอยู่ของผู้สูงอายุ สำหรับประเทศไทยที่ได้ใช้แนวทางการประกันสุขภาพ ซึ่งพิจารณาว่าค่อนข้างจะครอบคลุม ทั้งรูปแบบประกันสังคมแบบบังคับในกลุ่มแรงงาน การประกันสุขภาพแบบเอกชน แบบสมัครใจ การรักษา 30 บาทสำหรับผู้ไม่มีสิทธิรับการประกันอื่นๆ และประกันสุขภาพของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ขณะนี้ยังไม่สามารถครอบคลุมในกลุ่มผู้สูงอายุเรื่องเบี้ยยังชีพ และสิทธิที่จะรับบำนาญในกลุ่มที่ทำงานนอกระบบ เช่น งานเกษตร งานช่าง งานค้าขายเล็กๆ น้อยๆ และในอนาคตเพื่อความมั่นคงในการจัดการทางการเงินสำหรับผู้สูงอายุ (RICE, D. 1992; Davies, A. Michael, 1998) โดยภาครัฐควรกระตุ้นให้เกิดระบบดังนี้

- มีส่วนร่วมด้วยความชอบธรรมแบบบังคับ (mandatory participation) ในระบบการจัดการสาธารณะ
 - สร้างเป้าหมายลดความยากจนในกลุ่มผู้สูงอายุ
 - สร้างการออมแบบบังคับที่จัดการโดยภาคเอกชน
 - สร้างการออมโดยสมัครใจ
-

บทที่ 5

สุขภาวะของผู้สูงอายุ

แนวโน้มโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทยสูงขึ้นเป็นลำดับ จากการคาดประมาณประชากร พ.ศ. 2533 - 2563 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อัตราการเพิ่มของประชากรผู้สูงอายุไทยจะเพิ่มเป็น 15.28 ซึ่งเท่ากับ 10.78 ล้านคน อัตราที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็วนี้จะส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างมาก ในบทนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสุขภาวะของผู้สูงอายุโดยพิจารณาในส่วนที่คาดว่าจะเป็นและแนวโน้ม โดยมีแนวทางการวิเคราะห์ ดังนี้

1. คุณค่าของงานอาชีพและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ
2. ความมั่นคงทางสังคมของผู้สูงอายุ
3. ความมั่นคงทางสุขภาพของผู้สูงอายุ
4. สุขภาวะของผู้สูงอายุระยะยาว

1. คุณค่าของงานอาชีพและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุไทยมีระดับการศึกษาน้อย เพียงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่4 หรือน้อยกว่านั้น การมีงานทำและโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุชายมีมากกว่าหญิง เขตชนบทมักมีรายได้ไม่เพียงพอว่าในเขตเมือง และส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรม จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ 40 ราย พบว่า มีเพียง 7 รายที่มีเงินออมมากกว่า 2000 บาท แม้ว่าผู้สูงอายุยังคงทำงานอยู่ก็ตาม การศึกษางานในภาคเกษตรกรรม พบว่า ผู้สูงอายุบางรายไม่มีเงินออม และยังมีหนี้สินที่ลงทุนไปกับการทำไร่ ฟาร์ม เช่น การทำนาข้าว ทำสวนส้ม มีเพียงผู้สูงอายุ 2 รายที่มีรายได้และมีเงินออมเพื่อไว้ใช้ยามสุขภาพไม่ดีในอนาคต อย่างไรก็ตาม จากสถิติในร่างแผนผู้สูงอายุ พบว่า แหล่งรายได้หลักมาจากบุตร กว่าร้อยละ 80 รองลงมาคือจากการทำงานด้วยตนเอง

1.1 แหล่งของความมั่นคงของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีรายได้ต่ำไม่สามารถเก็บรวบรวมไว้ใช้ในยามชราได้ เมื่ออายุมากต้องหยุดทำงาน เนื่องจากความเสื่อมถอยของร่างกาย ปัญหาการขาดรายได้ เนื่องจากไม่มีหลักประกันในชีวิต ส่วนผู้สูงอายุที่ยังสามารถทำงานได้อยู่ก็มีรายได้ไม่เพียงพอ ประกอบกับนโยบายหลักของรัฐต่อผู้สูงอายุ ที่เน้นหนักในด้านการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือ แต่ผู้สูงอายุต้องยากไร้จริงๆ

ตารางที่ 1 แหล่งรายได้ของผู้สูงอายุ

แหล่งรายได้	ร้อยละ
บุตร	84.5
ทำงานหารรายได้เอง	38.0
คู่สมรส	21.4
เงินออม	17.1
พี่น้อง	6.9
ญาติอื่นๆ	8.0
บำนาญ	4.1
เบี้ยยังชีพ	0.5

ที่มา ร่างแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545-2564 หน้า 18

สำหรับภาวะการทำงานของผู้สูงอายุ จากการสำรวจแรงงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ รอบ 3 ปี 2537 2541 และ 2544 พบว่า 1 ใน 3 ของผู้สูงอายุยังคงทำงานอยู่ในเชิงเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้ แต่ร้อยละ 50 ของผู้สูงอายุทำงานในภาคเกษตร มีสถานภาพการทำงานร้อยละ 66 เป็นงานส่วนตัว และไม่มีหลักประกันใดๆ

ตารางที่ 2 รายได้ของผู้สูงอายุจำแนกตามเพศปี 2544

	รายได้ต่อเดือน							รวม
	<999	1000-2999	3000-4999	5000-7999	8000-9999	10000-14999	15000+	จำนวน
ชาย	63.0	375.0	342.0	204.0	80.0	148.0	429.0	1641.0
(จำนวน)								
(%)	2.4	14.4	13.1	7.8	3.1	5.7	16.5	63.0
หญิง	127.0	344.0	175.0	37.0	20.0	37.0	224.0	964.0
(%)	4.9	13.2	6.7	1.4	0.8	1.4	8.6	37.0
รวม	190.0	719.0	517.0	241.0	100.0	185.0	653.0	2605.0
(%)	7.3	27.6	19.8	9.3	3.8	7.1	25.1	100.0

ที่มา ประมวลข้อมูลจากการสำรวจโครงการภาวะการทำงานของประชากรสำนักงานสถิติแห่งชาติ
ปัญหาด้านความมั่นคงของรายได้และการทำงาน พบว่า

- 1) ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกำลังแรงงานประมาณร้อยละ 40 ผู้สูงอายุได้ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรมเฉลี่ยร้อยละ 50-55 ทำงานอยู่ในภาคค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ร้อยละ 22-25 และทำงานช่างหรือหัตถอุตสาหกรรมร้อยละ 10 งานบริการรับจ้างร้อยละ 5
- 2) ผู้สูงอายุยังคงทำงานหารรายได้หลังอายุ 60 ปีไปแล้วจนกว่าสุขภาพจะไม่อำนวยหรือทำไม่ไหว เหตุที่ต้องทำงานเนื่องจากเหตุผลเชิงเศรษฐกิจ งานส่วนใหญ่เป็นงานไม่มีระบบซับซ้อน และงานเป็นส่วนตัว รับจ้าง ค้าขายเล็กๆ น้อยๆ และบริการ
- 3) ผู้สูงอายุหญิงร้อยละ 5 มีรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท ผู้สูงอายุ 1 ใน 4 มีรายได้ช่วง 1,000-2,999 บาทต่อเดือน และ 1 ใน 5 มีรายได้ช่วง 3,000-4,999 บาท ซึ่งถือว่ามียาได้ค่อนข้างต่ำและไม่มีหลักประกันใดๆ
- 4) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้สูงอายุไม่เคยคิดเรื่องเกษียณหรือเลิกทำงาน มีแต่กลัวว่าจะไม่มีเรี่ยวแรงทำงาน และผู้สูงอายุชายมีแนวโน้มทำงานมากกว่าหญิง ยกเว้นหมวดอาชีพบริการ
- 5) ผู้สูงอายุที่สัมภาษณ์ต้องเผชิญหรือมีประสบการณ์ในปัญหาการแข่งขันในการทำงาน ซึ่งแข่งขันกับผู้อายุน้อยกว่า และผู้มีการศึกษาดีกว่าพบในอาชีพค้าขาย และปัญหาการแข่งขันกับคนอายุน้อยพบในอาชีพเกษตรกรรม เพราะเหตุผลจากความก้าวหน้าของวิทยาการ เทคโนโลยี และความคล่องตัวทางกายภาพของผู้สูงอายุเอง

- 6) ผู้สูงอายุที่ทำงานมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมหรือชมรมของผู้สูงอายุอย่างมาก เพราะต้องทำงาน จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรและช่างรวมกัน 7 ราย จาก 40 ราย เท่านั้นที่มีเวลาไปร่วมกิจกรรม แต่ผู้สูงอายุทั้งหมดหาโอกาสโดยเฉพาะงานรับจ้าง ไปร่วมงานบุญทุกคนโดยเฉลี่ยปีละ 2-3 ครั้ง เมื่อว่างจากเทศกาลวันหยุด

รูปภาพ 1 งานค้าขายอาหารที่ตลาดนัดข้างลานวัดของผู้สูงอายุ จ.ปทุมธานี

1.2 งานอาชีพของแรงงานผู้สูงอายุกับคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ

ผู้สูงอายุโดยทั่วไปไม่ต้องการที่จะอยู่ว่าง ไม่ต้องการพึ่งพาลูกหลาน ยังมีเรี่ยวแรงสำหรับการทำงาน ไม่อยากพึ่งใคร ไม่ว่าจะเป็นลูกหลาน และในภาพรวม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่ต้องการพึ่งพาภาครัฐ ตลาดที่ยังมีแรงกายอยู่ ส่วนงานอาชีพที่ผู้สูงอายุทำอยู่นั้น อาจจำแนกแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานของผู้สูงอายุออกเป็น 4 หมวดอาชีพ ได้แก่ งานเกษตรกรรม งานช่างหรือหัตถอุตสาหกรรม งานค้าขาย และงานบริการ เนื่องจากงานแต่ละหมวดอาชีพมีคุณลักษณะพิเศษของทั้งความเป็นผู้สูงอายุ การใช้กำลังกาย สถานภาพการทำงาน ความรู้และความสามารถพิเศษ ทำให้ผู้สูงอายุมีกระบวนการทัศนมองงานอาชีพแตกต่างกันออกไป

1.2.1 อาชีพเกษตรกรรม

จากการสำรวจงานอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีอยู่หลากหลายสถานภาพ ได้แก่ รับจ้างทำงานส่วนตัว ทำงานช่วยแรงในครัวเรือนโดยไม่รับค่าจ้าง ผู้สูงอายุบางรายเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ขาย ทั้งนี้ งานที่ผู้สูงอายุทำ ต้องเป็นงานที่สามารถทำได้ ไม่นาน ไม่ต้องใช้ความรู้ มีผู้สูงอายุ

หลายรายที่พูดถึงตนเองว่าศึกษามาน้อย ถ้ามีทุนหรือมีที่ดินก็จะลงทุน การทำการผลิตแม้กระทั่งงานในภาคเกษตรก็ต้องลงทุน ทั้งเมล็ดพันธุ์ กิ่งพันธุ์ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย งานเลี้ยงกุ้ง ก็ต้องเช่าที่ดิน ปลุกข้าวก็ต้องซื้อรถ มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับน้ำมัน ไฟฟ้า ต้องจ้างเขามาช่วยหว่าน ช่วยถอนลาก ช่วยเก็บผลผลิต แม้กระทั่งการลงทุนค้าขายก็ต้องมีสินค้าวัตถุดิบ มีทำเลที่ตั้ง มีคนช่วยแนะนำ ส่วนความรู้ก็ต้องศึกษา เรียนรู้ เลียนแบบจากเพื่อนบ้าน และปรับปรุงจากการที่ลูกค้าประเมินผล ถ้าไม่มีทุนก็รับจ้างเอา คาหูกก็ต้องตีหน่อย งานละเอียดก็ต้องฝึกฝนหรือมีประสบการณ์ เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่ง เพราะความรู้น้อย จึงดูเหมือนว่า ความมั่นคงในอาชีพสำหรับผู้สูงอายุลดลงตามการมีอายุที่มากขึ้น

ตารางที่ 3 ลักษณะความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมของผู้สูงอายุไทย

ลักษณะ	ชาย			หญิง		
	รวม	เมือง	ชนบท	รวม	เมือง	ชนบท
สถานภาพสมรส						
▪ โสด	1.1	1.3	1.1	3.0	5.2	2.4
▪ คู่	83.3	85.6	82.7	48.9	42.8	50.4
▪ ม่าย หย่า แยก	15.5	12.8	16.2	48.0	52.0	47.1
▪ ไม่ทราบ	0.1	0.3		0.1		0.1
การมีงานทำ	41.8	29.4	44.5	23.8	16.6	25.6
ความไม่เพียงพอของรายได้	37.0	21.3	40.5	34.1	18.6	37.8
ร้อยละของการมีงานทำ กับความไม่เพียงพอของ รายได้	112.9	138.0	109.9	69.8	89.2	67.7

ที่มา Jitapunkul. Women Elderly : A Current Status, 2001.

1.2.2 อาชีพงานช่าง งานผลิต และหัตถอุตสาหกรรม

งานอาชีพที่นักวิจัยไปสำรวจมานั้น งานช่างเป็นงานที่ต้องใช้ความรู้ระดับหนึ่ง ต้องมีการฝึกฝน งานปั้น ผู้ทำต้องมีใจรักศิลปะ และมีความรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นปัญหาของผู้สูงอายุ งานบางชนิดต้องใช้ความอดทน เช่น การปั้นตุ๊กตาชาววังที่บางเสด็จ ผู้ทำต้องมีความชำนาญฝึกอยู่นาน ต้องนั่งทน ปั้น 1 ตัวได้ 1 บาท กว่าจะได้ 100 บาท ก็ต้องปั้นเป็นวัน ส่วนมุมมองอาชีพนี้ ก็เป็นงานที่เบา ไม่เหน็ดเหนื่อย แต่ต้องออกแบบเป็น จัดองค์ประกอบเป็น จัดกลุ่ม

เครื่องปั้นเป็น ทำตุ๊กตาที่ปั้นสำเร็จออกมาให้มีชีวิตชีวา เป็นชุดการละเล่นต่างๆ เช่น ชุดตลาด น้ำ ชุติรีข้าวสาร เป็นต้น

เช่นเดียวกับงานสานปลาตะเพียนที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นงานที่ไม่ยากลำบากอะไร อยู่ว่างๆ ก็ทำได้ มองว่าเป็นงานที่น่าภูมิใจ อาชีพสานปลาตะเพียนทำให้ผู้ผลิตตั้งตัวได้ ไม่มีหนี้สิน ให้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และทำมาหากันเป็นร้อยปี ทำเอง ขายเอง ส่งเอง และซื้อบ้านเป็นของตนเองด้วยการสานปลาตะเพียน แต่ส่วนเล็กๆ ก็ไม่ต้องการให้รัฐสนับสนุนงานอาชีพนี้เป็นหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล (OTOP) เพราะถ้าทำกันจำนวนมากก็จะขายลำบากขึ้น

ขณะที่งานมิดอรัญญิก ช่างทำงานต้องใช้แรงงานมาก ปัจจุบันจึงกลายเป็นแรงงานของคนหนุ่มที่เป็นคนตีเหล็ก ส่วนผู้สูงอายุก็อนุรักษงานไว้ ช่วยดู บริหารจัดการ เป็นงานที่สืบสานต่อกันยาวนานเป็นร้อยปี รู้สึกถึงความภูมิใจในความเป็นช่างตีดาบ/มิดอรัญญิก งานตีมิดอรัญญิกนี้ ที่อยุธยาทำกันเป็นหมู่บ้าน ช่วยกันทำ มีคนรับทำตามมิด ไม่ต้องทำเอง เป็นชุมชนต่อความห่วงใยในอาชีพนี้ก็คือ งานมิดอรัญญิกมีชื่อเสียงมาก ฉะนั้น มักมีจังหวัดอื่น หรือคู่แข่งนำสติ๊กเกอร์มิดอรัญญิกมาติดบนมิด ตีตราว่าเป็นของอรัญญิกอยุธยา ทำให้คุณภาพและราคาไม่สามารถควบคุมได้

1.2.3 อาชีพค้าขาย งานบริการ และรับจ้าง

การเข้าสู่งานอาชีพค้าขาย บริการ และรับจ้าง ไม่ใช่เรื่องยาก ผู้สูงอายุหญิงทำได้ดีกว่าชาย ในมุมมองของผู้สูงอายุรู้สึกว่าการหญิงคล่องตัวกว่า กระบวนการที่ผู้สูงอายุมีต่ออาชีพค้าขายก็คือ ตีกว่าอยู่เปล่าๆ กลุ่มแม่ค้าชาวสวนผลไม้ แม่ค้าขายกับข้าว อาหาร และขายขนม ให้พรรคต่ออาชีพนี้ เป็นงานอิสระ ถือเป็นงานส่วนตัวด้วย ผลผลิตที่นำมาขายก็มักประกอบขึ้นเอง บางส่วนก็รับเข้ามา เป็นงานที่ได้คุย พบปะผู้คน ไม่เหงา สำหรับผู้สูงอายุบางคนก็ไม่ได้ค้าขายทุกวัน หรือทั้งวัน เป็นเพียงบางช่วงเวลา เช่น เสาร์-อาทิตย์ ที่ตลาดนัด วันปกติธรรมดาที่ในบางแห่ง เช่น หน้าบ้านของตนเองก็มี หรือข้างวัด-วันที่มีตลาดนัด เป็นงานที่ได้เงินสด ความรู้สึกที่ว่า ได้ทำแล้วเพื่อช่วยครอบครัวอีกหนึ่งแรง ทำให้เศรษฐกิจบ้านคล่องตัวขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นเดือนหนึ่งมากกว่า 2,000-3,000 บาท สำหรับการการขายของหรืออาหาร แล้วยังเพิ่มคุณค่าทางจิตใจแก่ผู้สูงอายุด้วย

1.3 อัตมโนทัศน์ของผู้สูงอายุกับงานอาชีพ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุ 40 คน การรวมตัวนี้ นำมาซึ่งความสุขของผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุรู้สึกมีความสุข มีรายได้ รู้สึกตนเองแข็งแรงขึ้น และเจ็บป่วยน้อยลง ไม่ต้องเข้าชมรมผู้สูงอายุ พ่อคำที่เป็นเกษตรกรได้กล่าวถึงอัตมโนทัศน์ (Self Concept) มองตนเองว่ามี

คุณค่า ให้ความรู้ เป็นวิทยาทาน ผู้สูงอายุบางรายมีความรู้สึก ว่า ตนเองไม่อยากเรียกร้องจาก บุตรหลาน เพราะได้มาสัมผัสกับความเป็นจริงอีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ แต่เดิมเคยอยู่บ้านเฉยๆ รู้สึกเรียกร้อง รู้สึกเหงา และไม่ค่อยเข้าใจลูก แต่ พอลูกมาเปิดร้าน มาช่วยเฝ้าร้านเป็นงาน อติแรก รู้สึกตนเองอยากช่วย รู้สึกว่าลูกทำงานหนัก เกรงใจลูก ไม่อยากใช้เงินของลูก แต่กลับ อยากช่วยลูกหาเงิน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เกือบครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุ รายงานว่า เหงา และว่าเหว แต่ การที่ทำงาน ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกร ช่าง คนรับจ้าง ผู้ค้าขาย ล้วนมีสุขภาพดีขึ้น ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนทรรศนะกับคนต่างวัยหรือวัยเดียวกัน รองลงมาคือผู้สูงอายุรู้สึกลดความกังวลใจในเรื่อง อนาคต เกี่ยวกับการไม่มีเงินจะทำอย่างไรในยามเจ็บป่วย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงมีสัมพันธ ภาพที่ดี กับสมาชิกในครอบครัว ส่วนน้อยที่เข้ากับคนในบ้านไม่ได้ หรือทะเลาะกับคนในบ้าน และมีความทุกข์ใจ หรือเดือดร้อนรำคาญใจ จากการที่คนในบ้านทะเลาะเบาะแว้งกัน ผลการ สัมภาษณ์มีรายละเอียด ดังนี้

1. มีคุณค่าสำหรับตนเองและลูกหลาน
2. มีความภูมิใจที่ผ่านมา เช่น เลี้ยงลูกๆ ได้ดี ได้ทำงานทุกคน
3. มีความภูมิใจในตนเอง ประสบความสำเร็จในชีวิต อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี
4. อยากพึ่งตนเองมากกว่า และที่ผ่านมารัฐก็ไม่เห็นช่วยอะไร
5. เป็นภาระไร้ค่าสำหรับผู้อื่น
6. ยึดตามหลักคำสอนของศาสนา
7. อยากอยู่ที่สบายใจ
8. ไม่กลัวตาย
9. ต้องพยายามไม่เป็นภาระแก่ลูก ทุกอย่างต้องทำเอง
10. บ่อยครั้งรู้สึกเบื่อชีวิต อยู่มานานแล้ว สังขารผุๆ พังๆ
11. รู้สึกเหงา และว่าเหว

1.3.1 ความคาดหวังในชีวิตของผู้สูงอายุ

1. ต้องเป็นที่พึ่งให้แก่ลูกหลาน
2. ไม่คิดอะไรเลย ไม่วางแผนอะไรทั้งสิ้นแล้ว
3. สังขารไม่เที่ยง มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา
4. ต้องเป็นผู้สูงอายุ ที่มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี และอยู่ในครอบครัวที่มีความร่มเย็นเป็นสุข แบบไทยๆ
5. สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่ลูกหลาน (ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ อนามัย) ทำงานให้เกิดประโยชน์แก่ครอบครัว และสังคมได้ตามอัตภาพ)

6. ไม่มีปัญหาที่ไม่สมเหตุสมผล เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน
7. มีชีวิตอยู่ และจากไปอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

1.3.2 ทรรศนะและประสบการณ์เกี่ยวกับการกีดกันผู้สูงอายุ

การกีดกันในด้านความสูงอายุและการจ้างงานในต่างประเทศมีให้เห็นอยู่จากการศึกษาทางกฎหมายและงานที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา (OLDER AMERICANS ACT OF 1965, The Age Discrimination in Employment Act of 1967, Age Discrimination Act of 1975) หรือในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (EU) 18 ประเทศ ที่ได้สร้างแนวทาง ข้อตกลง และกฎหมายร่วมระหว่างประเทศ (Age discrimination in Europe, 1994) โดยในกลุ่มประเทศเหล่านี้ได้เน้นประชากรสูงอายุเป็นพิเศษว่า ควรได้รับการสนับสนุนเพิ่มทั้งรายได้และผลผลิตมากกว่ากลุ่มอื่น ผู้สูงอายุไม่ควรได้รับการกีดกันในเรื่องชีวิตประจำวัน ได้รับโอกาสในการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม รวมทั้ง ข้อเสนอจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ซึ่งปรารถนาให้นายจ้างปฏิบัติต่อคนงานผู้สูงอายุและวัดประเมินผลงานเชิงบวก และทำสิ่งแวดล้อมในกลุ่มคนงานให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ ตามหลักการว่าด้วยสิทธิผู้สูงอายุของสหประชาชาติ ผู้สูงอายุควรได้รับสิทธิการดูแล และรักษาสุขภาพ ได้รับการฟื้นฟูทักษะ มีงานทำ มีโอกาสพัฒนาศักยภาพ ของตนเอง มีสิทธิจะได้รับประโยชน์จากปัจจัยทางการศึกษา วัฒนธรรม ศาสนา นันทนาการ ของสังคมอย่างเหมาะสม และมีส่วนร่วมในสังคมตลอดจนการรวมกลุ่ม ได้รับการเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์ด้วยการคุ้มครองป้องกัน การฟื้นฟูสุขภาพ และการส่งเสริมทางด้านสังคมและจิตใจ ในสภาพแวดล้อมที่มั่นคง สำหรับประเทศไทย ไม่มีเรื่องเกี่ยวกับสิทธิการว่าจ้างงานในผู้สูงอายุเป็นพิเศษ แต่มีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ให้สิทธิคุ้มครองและความเท่าเทียม โดยเน้นถึงบุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปี บริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติและมาตรา 80 วรรค 2 รัฐต้องสงเคราะห์ คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและ พึ่งตนเองได้

เนื่องจากความสูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ยิ่งกว่านั้น ผู้สูงอายุบางคนยังขาดความรู้ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพครั้นเมื่ออยู่ในวัยหนุ่มสาว ส่วนหนึ่งจึงส่งผลต่อภาวะความเจ็บป่วยในวัยชรา ผู้สูงอายุไทยมีความรู้ความเข้าใจในข่าวสารค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เพราะมีการศึกษาน้อยเพียงประถมศึกษาเท่านั้น และหูตาที่ถดถอยตามอายุ จึงเป็นข้อจำกัดในการบริโภคข่าวสาร และขาดการมีส่วนร่วมในบทบาทต่างๆ ตลอดจนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และถ่ายทอดให้คนรุ่นหลัง อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจเกี่ยวกับทรรศนะของผู้สูงอายุที่ยังทำงานได้ ในเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์การได้รับการกีดกันอันเนื่องมาจากความสูงวัย ผลการสัมภาษณ์มีรายละเอียด ดังนี้

1. คนทั่วไป ไม่ได้มองเรื่อง ความเป็นผู้สูงอายุแล้วเลยก็ดกัน แต่มองเรื่องผลประโยชน์เป็นหลัก ตัวอย่างที่ผู้สูงอายุรายหนึ่งรายงานว่า เธอถูกกลั่นแกล้งจากร้านข้างเคียงเพราะขายดี ความเป็นผู้สูงอายุ และจริงใจต่อลูกค้า ดันไม้ของเธอที่นำมาขาย ถูกริดดอกออกยามเธอเผลอ หรืออีกรายหนึ่ง ซึ่งรายงานว่า เนื่องจากเธอเช่าช่วงร้านค้าต่อจากร้านเดิม เมื่อเธอขายดี ร้านเดิมขอขึ้นราคา จาก 2500 บาท เป็น 3500 บาทในเดือนถัดมา เดือนหนึ่งๆ เธอขายเพียง 8 วัน เฉพาะเสาร์อาทิตย์เท่านั้น แต่ในสัญญาที่ทำกันของผู้เริ่มต้นมีราคาเพียง 600 บาท เท่านั้น
2. คนสมัยนี้ ไม่เพียงไม่เห็นแก่ตัว แต่ยังไม่เห็นหัวด้วย ไม่รู้ใครแก่ ใครเด็ก
3. เด็กสมัยนี้ ทำอะไรแหละแหละ ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือ แถมคนแก่ยังต้องคอยให้สตางค์ มีลูกก็มาให้เลี้ยง
4. แก่-หนุ่มไม่สำคัญ มีเงินทุกอย่างสบายไม่ถูกกีดกัน

2. ความมั่นคงทางสังคมของผู้สูงอายุ

ความต้องการช่วยเหลือของผู้สูงอายุ นอกเหนือจากเรื่องเศรษฐกิจการเงินแล้ว ผู้สูงอายุยังต้องการให้ชุมชนช่วยจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ เพื่อการสังสรรค์หรือการนัดพบกัน ซึ่งผลการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในยุคปัจจุบัน และน่าจะรวมถึงผู้สูงอายุในอนาคต ไม่ได้จำกัดแวดวงชีวิต หรือกิจกรรมในชีวิตประจำวันของตนไว้เท่านั้น แต่ผู้สูงอายุยังต้องการ "ชีวิตทางสังคม" ที่จะเปิดโลกของตนเอง ไปสู่โลกภายนอกด้วย ดังนั้น การจัดกิจกรรมจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการดูแลผู้สูงอายุ แม้กระทั่งเรื่องความปรารถนาของผู้สูงอายุที่จะให้แก่ผู้สูงอายุด้วยกันเอง เช่น การให้ / รับค่าทำศพทำฌาปนกิจ

กลุ่ม/ ชมรมของผู้สูงอายุ

การรวมกลุ่มกันในกลุ่มผู้สูงอายุในปัจจุบันมีจำนวนมากขึ้นหลายพันกลุ่ม และมีชื่อเรียกต่างๆ กันไป อาจอยู่ในรูปสมาคม ชมรม ศูนย์ เป็นต้น ส่วนกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มผู้สูงอายุ มีความเชื่อว่า ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มบุคคลที่มีพลังความคิด ความสามารถ และประสบการณ์สูง และการที่ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรม หรือร่วมกิจกรรมจะทำให้สุขภาพและบทบาทของผู้สูงอายุยังคงอยู่ ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่า และเป็นที่ยอมรับจากสังคม สามารถที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ได้ และรู้สึกว่าตนเองยังมีความหมาย

จากการเลือกตัวอย่างสัมภาษณ์อย่างเจาะจงเพื่อตรวจสอบองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ 3 แห่ง และทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ 1) ชมรมผู้สูงอายุเพชรทองคำ กรุงเทพฯ 2) ศูนย์ผู้สูงอายุ ศูนย์บริการสาธารณสุข เขต 19 วงศ์สว่าง กรุงเทพฯ 3) ชมรมผู้สูงอายุแก่นไม้ คลองจินดา จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาทำให้ได้แนวทางการจัดรูปแบบการบริการและจัดการผู้สูงอายุดังนี้

รูปภาพ 2 ผู้สูงอายุในศูนย์ผู้สูงอายุ ศูนย์สาธารณสุข เขต 19 วงศ์สว่าง

การดำเนินงานขององค์กร

ชมรมผู้สูงอายุที่ไปเข้าสำรวจทั้ง 3 แห่ง พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการเข้าชมรมทั้งหมู่บ้านหรือละแวกบ้านได้ไปร่วมกิจกรรม และรับสิทธิต่างๆ ทั้งทางวัตถุ สิ่งของ การตรวจสุขภาพ และทัศนอาจร ได้รับคำแนะนำจากอาสาสมัครสาธารณสุข อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างระหว่างผู้สูงอายุที่ยังคงทำงาน กับผู้สูงอายุที่มาเข้าร่วมกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุ กล่าวคือ ผู้สูงอายุ 40 ราย พบว่า มีเพียง 7 รายที่เคยเป็นสมาชิกชมรม แต่ปัจจุบันไม่มีเวลาเข้าร่วมชมรมต้องทำงาน แต่มีผู้สูงอายุ 5 รายที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม/ ชมรมในประเภทที่ให้ความรู้เกี่ยวกับงานอาชีพ เช่น ชมรมบอนสี สมาคมกล้วยไม้ หรือประชาคมตลาดนัดลิ่งชัน ส่วนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมชมรมผู้สูงอายุซึ่งจากการสอบถามหัวหน้าชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน อยู่ว่างๆ ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร แต่มีรายได้จากเงินเกษียณอายุหรือจากเงินที่บุตรหลานให้ จึงมาร่วมกิจกรรมได้มากกว่า และพบว่ามีลูกหลานมารับ-ส่งด้วย มีผู้สูงอายุอีกกลุ่มหนึ่งที่สูงอายุมาก แล้วมาสมาเสมอที่ชมรม กลุ่มนี้มีความจำเป็นต้องให้ลูกหลานพามา เพราะเดินทางไม่ไหว

การที่ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกลุ่มทางสังคม เป็นเครือข่าย ทำให้ได้ช่วยให้ผู้สูงอายุที่ไม่ได้มีงานทำประจำ หรือไม่ได้ทำงานรู้สึกไม่เหงา รู้สึกพอใจและรู้สึกตนเองมีคุณค่า เนื่องจากสามารถคบหาพบปะในสังคม และเป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ต้องการรวมทั้งการถ่ายทอดทางอารมณ์ และการปฎิหารระหว่างผู้สูงอายุ กับกลุ่มต่างๆ มากขึ้น

รูปภาพ 3 แม่เฒ่ากว่า 80 ปีกับผู้วิจัย : คน 2 วัย ชมรมผู้สูงอายุแก่นไม้

การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุที่สำรวจมา พบว่า การบริหารจัดการเกิดจากการรวมพลังกลุ่มของผู้สูงอายุเอง ตั้งแต่การจัดตั้งคณะกรรมการบริหาร การเลือกตั้งประธานชมรมซึ่งมีวาระ 2 ปี รวมทั้งงบประมาณต่างๆ ที่ผู้สูงอายุแต่ละคนอุทิศให้แก่ชมรมเอง โดยผู้สูงอายุทุกคนจะอุทิศเงินอย่างน้อยคนละ 5 บาทหยอดลงตู้บริจาค ชมรมแต่ละแห่งจะมีการจัดเก็บเงินเข้ากองทุน เช่น กองทุนเพื่อเยี่ยมผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย ทำบุญ หรือฌาปนกิจ นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุอีกจำนวนหนึ่งที่ให้เงินบริจาคกับชมรม ผู้สูงอายุต่างหาก ชมรมทั้ง 3 แห่ง จะกำหนดวันที่แน่นอนเพื่อให้ผู้สูงอายุมาร่วมกิจกรรม เช่น ศูนย์ผู้สูงอายุศูนย์บริการสาธารณสุข 19 วงศ์สว่าง กำหนดการรวมตัวกันทุกวันพุธของสัปดาห์ ชมรมผู้สูงอายุแก่นไม้ กำหนดการรวมตัวกันทุกวันที่ 25 ของเดือน ส่วนชมรมผู้สูงอายุเพชรทองคำ กำหนดการเข้าร่วมกิจกรรมทุกวันอาทิตย์สัปดาห์แรกของเดือน

โดยภาพรวมของการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุนั้นมีจุดมุ่งหมายคล้ายๆ กัน คือเพื่อเป็นแหล่งพบปะ สังสรรค์ แลกเปลี่ยน ความรู้ ทัศนคติต่างๆ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ ด้านสวัสดิการ กิจกรรมนันทนาการ กีฬา ออกกำลังกาย ศาสนาและวัฒนธรรม บริการเยี่ยมเยียนช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหา เช่น การเจ็บป่วย หรือปัญหาครอบครัว เป็นศูนย์กลางข่าวสารที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งร่วมกันจัดกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนา และรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม

รูปภาพ 4 กิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุที่เกิด เดือน พฤษภาคม

ลำดับ	ชื่อ	นามสกุล	รหัส	วันเกิด	เดือน	พ.ศ.	อายุ
1	นางสาว	ศิริกุล	070	5	พ.ค.	2490	
2	นางสาว	ศิริกุล	050	6	พ.ค.	2470	
3	นางสาว	ศิริกุล	048	7	พ.ค.	2477	
4	นางสาว	ศิริกุล	047	7	พ.ค.	2469	
5	นางสาว	ศิริกุล	047	9	พ.ค.	2481	
6	นางสาว	ศิริกุล	047	10	พ.ค.	2481	
7	นางสาว	ศิริกุล	045	11	พ.ค.	2478	
8	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
9	นางสาว	ศิริกุล	045	11	พ.ค.	2478	
10	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
11	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
12	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
13	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
14	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
15	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
16	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
17	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
18	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	
19	นางสาว	ศิริกุล	045	12	พ.ค.	2478	

กิจกรรมโดยทั่วไป ได้แก่ การบรรยายในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ความรู้เรื่องโรคต่างๆ ธรรมะ และความรู้ทางเศรษฐกิจสังคม สลับกันไปตามความเหมาะสม การบริการให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทั่วไป การตรวจโรคประจำปี การเลี้ยงอาหาร การจัดให้มีการจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค การเผยแพร่เอกสาร การจัดทัศนศึกษา การจัดหารายได้เพื่อสนับสนุนกิจการของชมรม การเข้าร่วมช่วยเหลือสมาชิกที่เจ็บป่วยและเสียชีวิต

ตัวอย่าง ศูนย์สวัสดิการผู้สูงอายุ จัดตั้งภายในศูนย์บริการสาธารณสุข 19 เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร ชมรมผู้สูงอายุศูนย์ 19 นี้เป็น 1 ใน 5 ชมรมของศูนย์สวัสดิการ จัดตั้งในปี 2538 มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุ 343 คน เกิดขึ้นจากการรวมตัวของผู้สูงอายุบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงกับศูนย์ มีวัตถุประสงค์ในการให้สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในกิจกรรมต่างๆ ของชมรมผู้สูงอายุ ที่ตั้งในพื้นที่รับผิดชอบ 5 ชมรม มีภารกิจที่ให้แก่ผู้สูงอายุ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. ให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข โดยจัดตั้งคลินิกผู้สูงอายุ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค โดยให้ศึกษา โดยตรวจสุขภาพประจำปี ได้แก่ การตรวจสุขภาพทั่วไป การตรวจเอกซเรย์ปอด ชันสูตร ตรวจชีวเคมีในเลือด ตรวจสุขภาพในช่องปากและฟัน รวมทั้งการฟื้นฟูสุขภาพ โดยให้บริการกายภาพบำบัดเฉพาะราย โดยกระตุ้นไฟฟ้า การใช้กายอุปกรณ์

2. ให้บริการสังคมสงเคราะห์ ทั้งเฉพาะราย การจัดกลุ่มสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอำนวยความสะดวกในการรักษาพยาบาล เข้าร่วมโครงการพิทักษ์สายตาในโครงการแว่นสวย ฟาไซ โดยให้ผู้สูงอายุมีแว่นตาใช้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
3. อำนวยความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะต่างๆ เช่น งานมหกรรมคนเมือง งานผู้สูงอายุสากลทุกวันที่ 1 ตุลาคม งานแข่งขันกีฬาผู้สูงอายุ
4. ที่ผ่านมา เคยมีการจัดให้มีกิจกรรมเสริมรายได้หรืองานอดิเรก เช่น การทำดอกไม้ การพับผ้าเช็ดหน้า การสานตะกร้า กิจกรรมอื่นๆ ที่ผู้สูงอายุมีความถนัด เชิญวิทยากรจากแหล่งต่างๆ มาให้ความรู้ แต่ปัจจุบัน กิจกรรมนี้ได้หยุดชั่วคราว

สำหรับกิจกรรมทางประเพณีวันสงกรานต์ และวันผู้สูงอายุไทย วันครอบครัว ซึ่งทุกชมรมจัดให้มี ได้แก่ การรดน้ำสรงน้ำผู้สูงอายุ ส่วนกิจกรรมทางศาสนา มีการจัดทอดผ้ากฐินปีละ 1 ครั้ง การจัดหาวัดที่เหมาะสมจะไปทอดโดยผู้สูงอายุในชมรมเอง สำหรับค่าใช้จ่ายในการทอดกฐินก็จะตัดจากบัญชีชมรม จำนวนเงิน 5,000 บาท ส่วนรายได้ที่เพิ่มเข้ามาก็เป็นการสนับสนุนร่วมกันทำบุญของผู้สูงอายุเอง ส่วนการทอดผ้าป่า ก็ตัดบัญชีจากชมรมจำนวนเงิน 2,000 บาท ส่วนที่เพิ่มเข้ามาก็เป็นความสมัครใจจากสมาชิก และกิจกรรมปีใหม่ ค่าใช้จ่ายตัดบัญชีจากชมรมผู้สูงอายุทั้งหมด โดยผู้สูงอายุไม่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายอีก เป็นการเลี้ยงสังสรรค์ ผู้สูงอายุจะแสดงกิจกรรมกันอย่างเต็มที่และมีความสุขอย่างมาก แม้กระทั่งคนที่ไม่กล้าแสดงออกที่จะร่วมกิจกรรม แต่พอถึงคราวมีกิจกรรมจริงๆ ก็แสดงออกด้วยการร้องรำทำเพลงกันอย่างเต็มที่

รูปภาพ 5 การปฏิสังสรรค์ของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุแก่นไม้ ตลาดจินดา จ.นครปฐม

สำหรับในปีหนึ่งๆ ชมรมผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานครจะรวมตัวกันเป็นรูปของสหพันธ์ ชมรมผู้สูงอายุของสำนักอนามัย 50 เขต สหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุมี 14 กลุ่ม และดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุรณรงค์ขายบัตรเดินเพื่อสุขภาพทุกวันที่ 1 ตุลาคม ซึ่งเป็นวันผู้สูงอายุสากล โดย กรุงเทพมหานครจะแจกบัตรเดินเพื่อสุขภาพให้แต่ละชมรม 30 เล่ม มีทั้งสิ้น 300 ฉบับ จำหน่าย ฉบับละ 10 บาท เพื่อให้เป็นทุน อย่างไรก็ตาม มีรางวัลที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุด้วย รายได้ที่ได้มอบแก่สหพันธ์ร้อยละ 40 อีกร้อยละ 60 มอบให้แก่ชมรมผู้สูงอายุนั้น ๆ

ชมรมผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่ถูกจัดตั้งขึ้นภายในสถานเอนามัย หรือศูนย์สาธารณสุข เพราะความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นสุขภาพกับกับความสูงอายุเป็นหลัก การให้บริการด้านสุขภาพของชมรมผู้สูงอายุ 1) ป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพ โดยสนับสนุนให้มีการตั้งชมรมผู้สูงอายุ มีเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ และสนับสนุนแก่โรงพยาบาลของรัฐ และเอกชนในการให้ศึกษาแก่ผู้สูงอายุ 2) รักษาและฟื้นฟู โดยสนับสนุนให้โรงพยาบาลในจังหวัดต่างๆ เปิดคลินิกผู้สูงอายุขึ้น และให้บริการรักษาพยาบาลแก่ผู้สูงอายุ เป็นกรณีพิเศษ ในโรงพยาบาลต่างๆ 3) ด้านสาธารณสุขมูลฐาน สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุ ในหมู่บ้าน และฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขกับผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ 4) สนับสนุนและฝึกอบรม บุคลากรทางการแพทย์ และการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุ

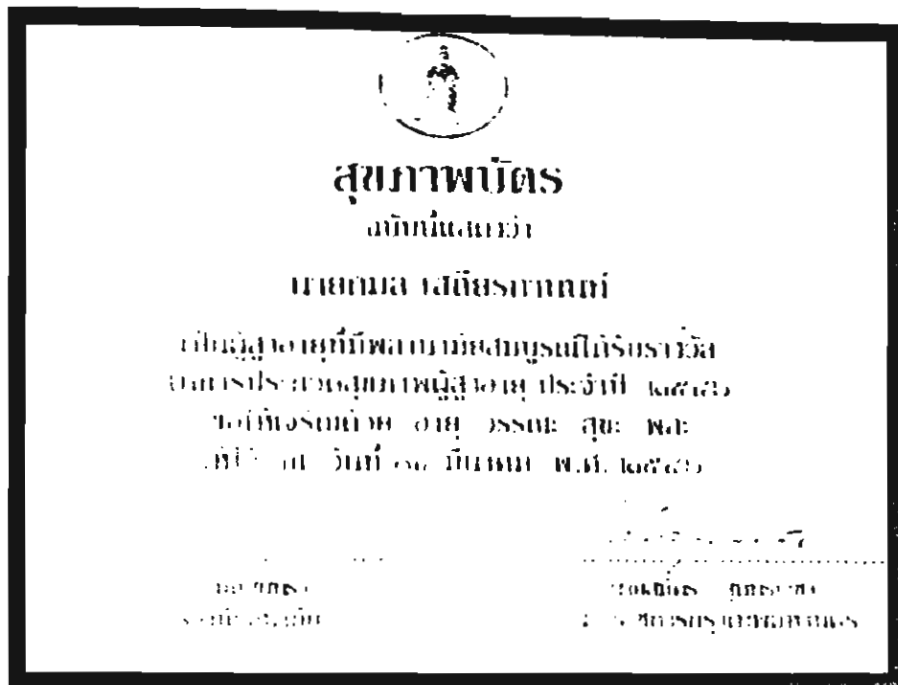
3. ความมั่นคงทางสุขภาพของผู้สูงอายุ

3.1 การสังคมสงเคราะห์ทางสุขภาพ

โดยปกติ สถานบริการสุขภาพหรือศูนย์บริการสาธารณสุขที่จัดบริการแก่ผู้สูงอายุ มีการจัดบริการตรวจวัด และการจัดการเชิงป้องกันสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยมีกิจกรรม ได้แก่

1. ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง วัดความดันโลหิต วัดการเต้นของหัวใจ
2. ตรวจหาน้ำตาลในเลือดหรือปัสสาวะ ตรวจวัดเม็ดเลือดขาว
3. ตรวจวัดการทำงานของไต ตรวจหาโรคเกาต์ ตรวจหาไขมันคลอเรสเตอรอล
4. ตรวจไขมันไตรกลีเซอไรด์ ตรวจการทำงานของตับและกระดูก
5. ตรวจสอบการมองเห็น ได้ยิน ช่องปากและฟัน
6. ส่งเสริมให้ออกกำลังกาย ให้คำปรึกษา แนะนำในการดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ

รูปภาพ 6 ตัวชี้วัดสุขภาพดีของผู้สูงอายุ

การพัฒนาระบบสุขภาพและสังคมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นอีกประเด็นที่มีความสำคัญ โดยต้องพัฒนาระบบประกันสุขภาพให้มีคุณภาพ เข้าถึงชุมชนหรือครอบครัวของผู้สูงอายุ รวมทั้งการจัดสถานพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยเรื้อรัง หรือครอบครัวไม่สามารถดูแลได้ ให้ความรู้กับคนในสังคมแม้จะเป็นวัยหนุ่มสาวในเรื่องการเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ และการสร้างและพัฒนาทักษะระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นทักษะทางด้านอาชีพหรือด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ในวัยสูงอายุก็ตาม ที่ขาดเสียไม่ได้คือ การสร้างเสริมการสร้างค่านิยมที่ดีในสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ และการขจัดทัศนคติที่ว่าผู้สูงอายุเป็นภาระของสังคม

ประเด็นของการรักษาพยาบาลนั้น ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับบริการรักษาพยาบาล โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในโครงการสวัสดิการประชาชนด้านการรักษาพยาบาล (สปร.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 จนในรัฐบาลปัจจุบันที่ได้มีนโยบายคุ้มครองสุขภาพของประชาชนโดยถ้วนหน้า ในโครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 70 ไม่ได้ใช้บัตรประกันสุขภาพเลย และที่เหลือที่ใช้ ก็ให้คำตอบว่า 1) บริการไม่ดี รอนาน คนมาก ยาที่ให้มารักษาไม่หาย 2) บัตร 30 บาทคุณภาพสู้บัตรสงเคราะห์ผู้สูงอายุไม่ได้ และ 3) ให้ไปหาแพทย์บ่อย จะได้จ่ายเงินรักษาบ่อยๆ แต่เดิม แพทย์จ่ายที่อยู่ได้ 3 เดือน 6 เดือน ตอนหลังจ่ายให้ 15 วันครั้ง

ในส่วนของการจัดบริการแก่ผู้สูงอายุ ปัจจุบันหลายหน่วยงานมีความซ้ำซ้อนกันแต่ไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง รวมทั้งขาดแคลนงบประมาณ อุปกรณ์ และกำลังคนที่มารับผิดชอบดูแล ตลอดจนขาดข้อมูล ข่าวสาร สื่อต่างๆ ให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ ส่วนสุขภาพของผู้สูงอายุเอง พบว่า

ในเขตชนบทมีความต้องการรับบริการด้านสุขภาพมากกว่าในเขตเมือง แต่ผู้สูงอายุเองไม่สามารถมารับบริการได้ เพราะไม่มีเงินและระยะทางไกล ผู้สูงอายุที่ทำงานไม่ได้ในครอบครัวยากจน 1.2 ล้านคน (ปี 2544) ผู้พิการทำงานไม่ได้ในครอบครัวยากจน 0.08 ล้านคน (ปี 2544) ผู้ยากจนไม่มีที่อยู่อาศัยมั่นคง 60,000 ครอบครัว (ปี 2544) คนที่ไม่มีบัตรสุขภาพ 0.5 ล้านคน (รายงานประจำปี เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ, 2545)

ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีแบบแผนความเจ็บป่วยแบบเรื้อรัง เช่น โรคหลอดเลือดสมอง โรคหัวใจ ข้อเสื่อม ความดันโลหิตสูง ในผู้สูงอายุชายมีลักษณะทุพพลภาพระยะยาวร้อยละ 17 และในผู้สูงอายุหญิงร้อยละ 20 ส่วนลักษณะภาวะทุพพลภาพทั้งหมด พบว่า ในผู้สูงอายุชายมีร้อยละ 22 และในผู้สูงอายุหญิงร้อยละ 27 แม้ว่า ผู้หญิงจะมีอายุยืนยาวกว่าผู้ชาย แต่ก็มีจำนวนปีที่อยู่โดยมีความพิการมากกว่า

ปัญหาผู้สูงอายุทางด้านสุขภาพเป็นสาเหตุหลักของการหยุดทำงาน ซึ่งส่งผลต่อปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุตามมา ปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุจะเป็นภาระต่อระบบบริการสุขภาพอย่างมากในอนาคต มีการศึกษา (เยาเวรัตน์ ปรปักษ์ขาม และวาทีณี บุญชะลิกษ์, 2545) ที่รายงานว่า ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบันใช้เตียงในโรงพยาบาลรัฐทั่วประเทศถึงร้อยละ 28 ของปริมาณเตียงทั้งหมด และคาดว่าจะมีการเพิ่มขึ้นของการครองเตียงในอัตราที่สูงเป็น 3 เท่า ของการเพิ่มในประชากรอายุน้อย ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ มีการศึกษาน้อย จึงทำให้ขาดข้อมูล และความรู้พื้นฐานในด้านการป้องกัน และการรักษาสุขภาพเบื้องต้นของตนเองมาแต่วัยเด็ก อาจสรุปถึงปัญหาของผู้สูงอายุได้ ดังนี้

- 1) ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านสุขภาพแตกต่างจากประชากรกลุ่มอื่น ผู้สูงอายุโดยทั่วไปร้อยละ 70 มีโรคเรื้อรัง ซึ่งเป็นโรคที่เกี่ยวข้องกับความเสื่อมที่กำลังถดถอย โดยเฉพาะผู้ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม จะยิ่งทำให้เกิดปัญหาสุขภาพทางจิตเพิ่มยิ่งขึ้น
- 2) โรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ แบ่งเป็นโรคที่ป้องกันได้ เช่น โรคติดเชื้อ ท้องร่วง การใช้ยาผิด และโรคที่ป้องกันไม่ได้แต่สามารถลดความรุนแรงได้ และชะลอการเกิดได้ เช่น มะเร็ง ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด โรคความเสื่อมต่างๆ

ผู้สูงอายุหญิงมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องทุพพลภาพระยะยาวและระดับความรุนแรงสูงกว่าผู้สูงอายุชาย ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครและภาคกลางมีภาวะทุพพลภาพมากกว่าผู้สูงอายุในภาคอื่นชัดเจน นอกจากนี้ยังปรากฏถึงความสัมพันธ์ชัดเจนระหว่างภาวะทุพพลภาพระยะยาวกับเขตการปกครองที่อยู่อาศัย อาศัยในเขตเมือง) การอ่านออกเขียนได้ (อ่านไม่ออก-เขียนไม่ได้) และสถานะเศรษฐกิจ (ขาดสน) ภาวะทุพพลภาพเป็นปัญหาสำคัญในประชากรสูงอายุไทย จากการศึกษา (อ้างใน Jitapatkul et al, 1999) พบว่าผู้สูงอายุทุก 1 ใน 4 คนจะมีภาวะทุพพลภาพ (ทั้งหมด) โดยที่ร้อยละ 76 ของผู้มีภาวะทุพพลภาพเป็นภาวะทุพพลภาพระยะยาว

ร้อยละ 1.8 ของประชากรสูงอายุทั้งหมดหรือราว 100,000 คน ในปัจจุบันมีภาวะทุพพลภาพระดับรุนแรงหรือรุนแรงมากอันจำเป็นที่จะต้องมีผู้ดูแลใกล้ชิด

ตารางที่ 4 ร้อยละของภาวะทุพพลภาพระยะยาว ภาวะทุพพลภาพทั้งหมด และการพึ่งพา ในกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ

สภาวะสุขภาพ	ชาย				หญิง			
	รวม	60-69	70-79	80+	รวม	60-69	70-79	80+
ภาวะทุพพลภาพระยะยาว	17.4	14.6	19.4	27.6	20.2	14.9	23.4	36.0
ภาวะทุพพลภาพทั้งหมด	22.0	19.5	22.9	33.3	27.2	22.7	30.6	39.7
การพึ่งพา	5.7	4.0	5.4	16.1	7.9	4.4	8.9	20.9

ที่มา : Jitapatkul, Kunaanusont, Phoolcharoen, and Suriyawongpaisal. Health Problem of Elderly : A National Survey, 1999

หมายเหตุ : ภาวะทุพพลภาพระยะยาว หมายถึง การมีความจำกัดในการทำกิจกรรมเป็นเวลา 6 เดือนหรือมากกว่า

ภาวะทุพพลภาพทั้งหมด หมายถึงการมีความพิการเป็นระยะเวลานาน หรือไม่มีความพิการแบบยาวนาน แต่มีความพิการระยะสั้น อันเป็นข้อจำกัดจากความเจ็บป่วยที่เป็นอยู่

การพึ่งพา หมายถึง การมีความต้องการการช่วยเหลือ หรือแนะนำในการทำกิจวัตรประจำวันในการดูแลตนเอง ได้แก่ การกินอาหาร การแต่งตัว การเดินทางเคลื่อนย้าย การเข้าห้องน้ำ การใส่เสื้อผ้า และการอาบน้ำ

จากการศึกษานี้ (อ้างแล้ว Jitapatkul et al, 1999) ยังพบว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมาก ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครและเทศบาล (เขตเมือง) และผู้สูงอายุหญิงมีอัตราภาวะพึ่งพาสูงและเป็นกลุ่มประชากรที่จะได้รับประโยชน์จากการบริการแบบเบ็ดเสร็จโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริการระดับปฐมภูมิในชุมชน การสาธารณสุขมูลฐานจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาเหล่านี้

สำหรับรูปแบบการจัดบริการสุขภาพ ในประเทศไทยยังมีอยู่ไม่มาก มีในศูนย์ ชุมรสมาคม องค์การเอกชนที่แฝงอยู่ในโรงพยาบาล เป็นสถานที่ที่ผู้สูงอายุสามารถไปรับบริการและร่วมกิจกรรมต่างๆ หรือโทรศัพท์หรือเพื่อปรึกษา และขอแนะนำได้ ในภาครัฐ ศูนย์ผู้สูงอายุจะเป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างชมรมผู้สูงอายุที่อยู่ในการสนับสนุนของศูนย์ผู้สูงอายุแต่ละศูนย์บริการสาธารณสุข ในต่างประเทศมีการจัดให้ผู้สูงอายุไปอยู่ที่ศูนย์บริการดูแลผู้สูงอายุ อาจมีการเข้ากลุ่มในตอนกลางวัน ตัวก็ไปทำ พบเพื่อนพูดคุยกัน สักอาทิตย์ละครั้ง ไม่ปิดกั้นตัวเอง การให้บริการของสถานบริการ จะมีทั้งเชิงรับ เชิงรุก และการบริการส่งต่อ กล่าวคือ

นอกเหนือจากการให้บริการต่างๆภายในสถานบริการแล้ว เจ้าหน้าที่จะปฏิบัติหน้าที่ในงานที่รับผิดชอบเพื่อติดตามเยี่ยมผู้สูงอายุ ที่มีปัญหา ไม่สามารถมารับบริการที่สถานบริการสุขภาพได้ และในผู้สูงอายุรายใดที่มีปัญหาเจ็บป่วยเกินขีดความสามารถของสถานบริการย่อย ก็จะส่งต่อไปยังโรงพยาบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมักดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย 1) แพทย์ เภสัชกร พยาบาลวิชาชีพ นักสังคมสงเคราะห์ 2) ผู้ดูแลผู้สูงอายุ 3) อาสาสมัคร และ 4) ผู้สูงอายุ

ตารางที่ 5 ผู้สูงอายุที่เข้ามาขอรับบริการรักษาโรคที่พบบ่อย 10 โรคแรกเรียงตามลำดับ

ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยนอก	ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยใน
เบาหวาน	ต่อกระຈก
ความดันโลหิตสูง	ติดเชื้อทางเดินอาหาร
ปวดข้อ กระดูก	ความดันโลหิตสูง
หลอดเลือดหัวใจ	เบาหวาน
วัณโรคปอด	วัณโรคปอด
ต่อกระຈก	อาการทั่วไปไม่เฉพาะกลุ่ม
ปอดอุดตันเรื้อรัง	ลูกหมากโต
ความผิดปกติทางเดินอาหาร	ปอดอุดตันเรื้อรัง
อาการทั่วไปไม่เฉพาะ	หลอดเลือดในสมอง
ปวดหลัง	ปัญหาหลังผ่าตัด

ที่มา สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ รายงานประจำปี 2542-2543

สำหรับประเทศไทย สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลผู้สูงอายุโดยบ้านและชุมชนมากกว่า ทั้งนี้ จำเป็นต้องจัดกลุ่มประชากรสูงอายุ ซึ่งแบ่งได้ 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ ผู้สูงอายุตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลาย จากการสำรวจอัตราการทำงานของผู้สูงอายุซึ่งเริ่มลดลง ไม่สามารถทำงานได้เท่าที่ควรหลังจากอายุ 70 ปี ขึ้นไป ดังนั้น อาจแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุตอนกลางและตอนปลายออกเป็น 3 กลุ่มในการดูแลรักษา (อ้างแล้ว เยาวรัตน์ ปรปักษ์ขาม และวาทีนี้ บุญชะลิกษ์, 2545) คือ 1) กลุ่มที่มีสุขภาพดีและอยู่ตามลำพังได้ 2) กลุ่มที่ต้องได้รับการช่วยเหลือในชีวิตประจำวัน และ 3) กลุ่มที่ป่วย อาจจะต้องการการดูแลในระยะสั้นหรือระยะยาว กลุ่มแรกควรมีบริการเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ และจรรโลงสภาวะสุขภาพดี ให้คงอยู่ได้ตามอายุ โดยอิสระไม่ต้องพึ่งพาบริการของรัฐ กลุ่มที่สองต้องการบริการทางสังคม คือ ผู้ช่วยเหลือหรือผู้ดูแลในชีวิตประจำวันและการเฝ้าระวังทางสุขภาพ ส่วนกลุ่มที่ 3 นั้น ต้องการการดูแลด้านการแพทย์ ซึ่งอาจเป็นการดูแลที่บ้านหรือสถานพยาบาลที่ต้องการความต่อเนื่องของบริการ

ในปี 2543 มีสัดส่วนของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ต้องการบริการต่อเนื่องระยะยาวอยู่ถึงร้อยละ 14.8 โดยที่กลุ่มนี้ต้องจำกัดตัวเองอยู่ในบ้าน ต้องนอนติดเตียง ต้องพึ่งพาในการดูแลตนเองหรือเป็นโรคสมองเสื่อม และจะเพิ่มจำนวนอีกเกือบ 10 เท่า หรือเป็น 700,000 คนในอีก 20 ปีข้างหน้า (ศรีจิตรา บุนนาค และสุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, 2541) การมีข้อมูลประชากรสูงอายุที่ชัดเจน สามารถระบุได้ถึงปริมาณความต้องการการดูแลด้านสุขภาพ ความช่วยเหลือด้านความเป็นอยู่ทางสังคมและสวัสดิการ จะทำให้รัฐบาลสามารถกำหนดนโยบายสำหรับผู้สูงอายุในระยะสั้นและระยะยาวได้อย่างเหมาะสม

ตารางที่ 6 วิธีการดูแลสุขภาพเมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยของผู้สูงอายุ

วิธีการ	ร้อยละ
ปล่อยให้หายเอง	7
ซื้อยากินเอง	20
รักษาตามคำแนะนำของญาติพี่น้อง	5
รักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน	30
รักษาด้วยสมุนไพร	13
รักษาทางไสยศาสตร์	1
รักษามากกว่า 1 วิธี ผสมผสาน	40

ที่มา การศึกษาคุณลักษณะผู้สูงอายุไทยที่มีอายุเกิน 100 ปี. 2541 หน้า 62

จากการศึกษาคุณลักษณะผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน 100 ปี (วันดี โภคะกุล และคณะ, 2541) ได้สำรวจวิธีการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุเมื่อเกิดภาวะความเจ็บป่วย มักมีการรักษาแบบผสมผสานถึงร้อยละ 40 รักษาแพทย์แผนปัจจุบันร้อยละ 30 สำหรับการบริการผู้สูงอายุมีขอบเขตและรูปแบบที่จำกัดในปัจจุบันมีไม่เพียงพอประกอบกับทรัพยากรจำกัด ทำให้บริการต่างๆ ไม่สามารถสนองตอบความต้องการของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุซื้อยากินเองและปล่อยให้หายเองร้อยละ 20 และ 7 ตามลำดับ และปัญหาอื่นๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมก็เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุจึงไม่สามารถปรับตัวได้ทัน

แนวทางแก้ไขทางหนึ่งเพื่อตอบสนองต่อความต้องการให้เพียงพอและประหยัดค่าใช้จ่าย คือ การนำการรักษาแพทย์พื้นบ้านหรือแผนไทย หรือการบำบัดพื้นบ้าน เข้ามารวมรักษา ดูแลด้วย ช่วยลดความเจ็บป่วย และลดค่าใช้จ่ายการดูแลผู้ป่วย การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ การตรวจสุขภาพเวดล้อม ภาครัฐต้องมีริบเร่งหามาตรการที่ป้องกัน ระบบบริการสุขภาพต้องเปลี่ยน นำการแพทย์พื้นบ้านเข้ามา โดยเฉพาะโรคเรื้อรัง

วังและให้ผลในระยะยาว ซึ่งโรคเหล่านี้ต้องใช้งบประมาณในการรักษามาก ทั้งนี้ สิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการให้เกิดผลต่อเนื่องคือการให้ความรู้แก่คนหนุ่มสาว เกี่ยวกับโรคที่จะมาพร้อมกับความสูงอายุ โรคเรื้อรัง โรคเมะเร็ง โรคความจำเสื่อม เป็นการดูแลสุขภาพตนเองเพื่ออนาคต ซึ่งสามารถชะลอหรือลดภาวะเจ็บป่วยได้และโดยเฉพาะมีหลายปัจจัยที่นำไปสู่การเป็นโรค เช่น เรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมกรกินอาหาร ความเป็นอยู่ อาชีพ สารเคมีและสิ่งแวดล้อม (สัมภาษณ์, วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, 2546)

3.2 ประสพการณ์เกี่ยวกับการได้รับความช่วยเหลือด้านสุขภาพ

จากการศึกษางานวิจัยผู้สูงอายุหลายๆ ชิ้น พบว่า มีข้อสรุปที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ปัญหาของผู้สูงอายุคือการมีอายุมากขึ้น นอกจากนี้ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุเกิดจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ เพศ การศึกษา รายได้ และปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อการดูแลสุขภาพและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้อง ซึ่งจะชะลอปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุได้

การสงเคราะห์เกี่ยวกับเบี้ยยังชีพ บ้านสงเคราะห์ และจัดให้มีชมรมผู้สูงอายุ มีอยู่ในระดับหนึ่ง โดยที่นโยบายของไทยได้ส่งเสริมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุมากกว่าการจัดตั้งสถาบัน ส่วนระบบการคัดเลือกผู้สูงอายุที่ยากไร้ โดยผ่านกรมประชาสงเคราะห์ สำนักงานประชาสงเคราะห์ จังหวัด อย่างไรก็ดีตาม การสำรวจ พบว่า ผู้สูงอายุที่สมควรได้รับเบี้ยยังชีพในโครงการสงเคราะห์ ขยายกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น เนื่องจากมีผู้สูงอายุเพียง 1 ราย จากการสัมภาษณ์ 40 คน ที่ได้รับการสงเคราะห์เดือนละ 300 บาทต่อเดือน

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รายงานว่าตนมีสุขภาพแข็งแรงมาก โดยไม่ค่อยพึ่งโรงพยาบาลหรือการรักษาถึงร้อยละ 70 รองลงมาผู้สูงอายุรายงานว่าตนมีสุขภาพแข็งแรงปานกลาง ร้อยละ 20 และผู้สูงอายุที่รายงานว่ามีสุขภาพค่อนข้างอ่อนแอเข้าโรงพยาบาลบ่อยไม่ถึงร้อยละ 10 การศึกษาครั้งนี้ ได้สอบถามผู้สูงอายุ เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุและความถี่ในการเข้าโรงพยาบาล สถานรักษา การเดินทาง เคลื่อนไหว รวมทั้ง การทำงาน ภาวะความเจ็บป่วย มีผู้สูงอายุ 4 รายที่ตอบว่าเป็นเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ปวดข้อ อย่างไรก็ดีตาม ผู้สูงอายุทั้ง 4 ราย กล่าวเป็นเชิงมองโลกในแง่บวกว่า การเป็นโรคเป็นเรื่องที่สามารถควบคุมได้ ส่วนเรื่องการปวดข้อ ปวดหลัง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาของผู้สูงอายุ

4. สุขภาวะของผู้สูงอายุระยะยาว

4.1 นโยบายและแผนผู้สูงอายุที่ผ่านมา-ปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2529 จึงได้มีการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับแรกขึ้น โดยครอบคลุมระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.2529-2544 โดยการจัดทำแผนดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากข้อเสนอแนะขององค์การสหประชาชาติเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้ว ปัญหาผู้สูงอายุก็ยังไม่ใช่ว่าปัญหาที่ถูกให้ความสำคัญในลำดับต้นๆ แต่เพื่อเตรียมตัวให้ชีวิตมีคุณภาพในอีก 20-30 ปีข้างหน้า ทั้งนี้ ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุเร็วกว่าถึง 3 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศตะวันตก ทำให้ช่วงสำหรับโอกาสในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาที่มีความจำกัดยิ่งขึ้น สำหรับแนวทางของร่างแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-พ.ศ.2564) ซึ่งนอกเหนือจากมาจากการคาดประมาณสถิติประชากรผู้สูงอายุแล้ว รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ยังได้ระบุชัดเจนในมาตรา 54 และ 80 ว่าด้วยผู้อายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ และรัฐต้องคุ้มครอง ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย ส่งเสริมและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้

จำนวนผู้สูงอายุและสภาพปัญหาของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น จึงมีการเตรียมการช่วยเหลือ ผู้สูงอายุในกรณีต่างๆ จึงได้กำหนดเป็นแผนระยะยาว สำหรับผู้สูงอายุ (2525-2544) สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ได้ระบุว่า รัฐควรต้องมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจถึงปัญหาของผู้สูงอายุ กลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป และยังคงสนับสนุนให้ประชาชน วางแผน หรือเตรียมการ เพื่อการพึ่งตนเองในยามสูงอายุ สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) รัฐมีนโยบายสนับสนุน ให้ผู้สูงอายุได้มีหลักประกัน ในการรับบริการสาธารณสุข ทั้งทางด้านป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพ ฟื้นฟู และรักษาพยาบาล และในปี พ.ศ.2535 ได้จัดตั้ง สถาบันพัฒนาสุขภาพ และเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ ที่สงเคราะห์ด้านการรักษาพยาบาล แก่ผู้สูงอายุ (ให้ผู้สูงอายุได้รับบัตรสงเคราะห์ ในการรักษาพยาบาลอย่างทั่วถึง) ต่อมาในปี พ.ศ.2537 รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ในด้านการดูแลผู้สูงอายุ ให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และสวัสดิภาพผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาท และถ่ายทอดให้ชุมชน และให้สังคมมีบทบาท ในการร่วมมือช่วยเหลือผู้สูงอายุด้วย

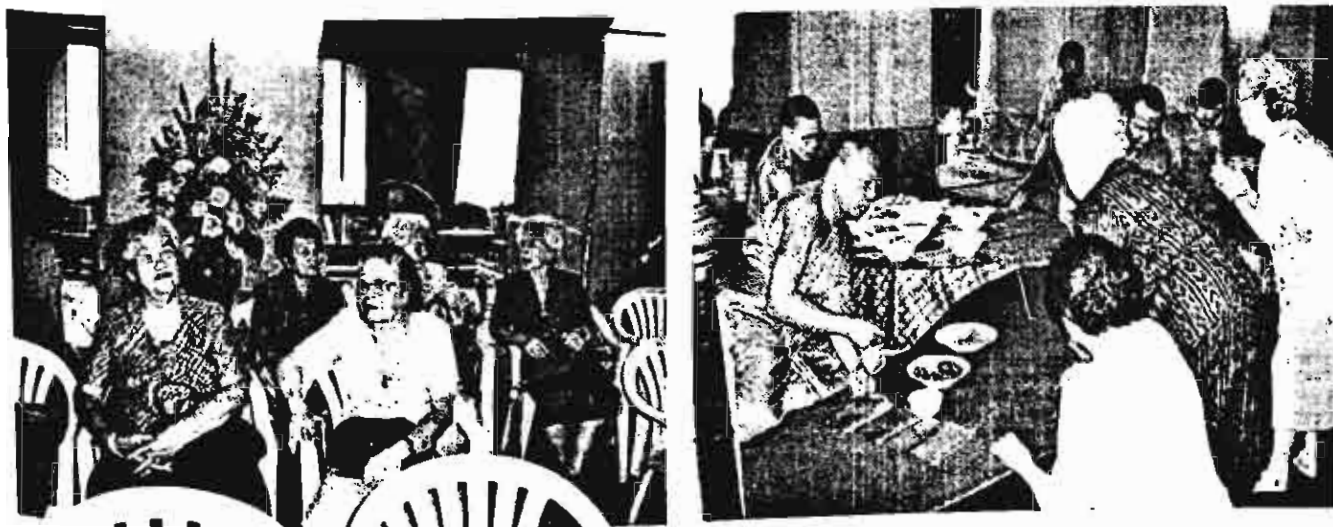
สาระสำคัญของนโยบายและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุระยะยาว (2535-2554) เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่ว่า รัฐบาลมีนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และจัดให้มีกฎหมายเพื่อส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคมเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ และระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ

และสุขภาพผู้สูงอายุ ส่วนด้านสังคมได้เร่งรัดให้สร้างหลักประกันสำหรับบริการสุขภาพแก่ประชาชนในการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ

สภาผู้สูงอายุขอให้รัฐบาลจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการให้บริการรักษาพยาบาลฟรี แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุซึ่งยากจนในส่วนภูมิภาคมีความยากลำบากมาก และต้องการรับบริการจากรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง สาระสำคัญของนโยบายฉบับนี้ เมื่อมุ่งประเด็นในหัวข้อความมั่นคง คึกคัก และสุขภาพผู้สูงอายุแล้ว นโยบายดังกล่าวได้ครอบคลุมหลายด้าน (อ้างใน คณะทำงานพิจารณานโยบายและมาตรการหลักเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ, 2535) ได้แก่

1. ส่งเสริมและให้บริการเรียนรู้ต่างๆ ที่จะทำให้ผู้สูงอายุรู้จักปรับตัว รักษาสุขภาพอนามัย ป้องกันโรค และออกกำลังกายที่ถูกต้อง รวมทั้งให้มีความสามารถที่จะดำรงชีวิตในบั้นปลายอย่างมีคุณค่าและมีความสุข
2. ให้มีบริการพื้นฐานและสวัสดิการทางสังคมตลอดจนการสงเคราะห์ด้านต่างๆ ตามความต้องการและจำเป็นอย่างเพียงพอแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำ และไม่มีผู้อุปการะ
3. ส่งเสริมลักษณะความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งสร้างค่านิยมในการให้ความเคารพและความกตัญญูทดแทนแก่ผู้สูงอายุ
4. สนับสนุนให้สถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่คุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตลอดจนเป็นที่พึ่งทางจิตใจโดยเฉพาะแก่ผู้สูงอายุได้
5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการจัดสวัสดิการและบริการผู้สูงอายุและให้โอกาสผู้สูงอายุเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้สูงอายุและสังคม

รูปภาพ 7 ผู้สูงอายุกับสถาบันศาสนา

มาตรการและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการต่อการคุ้มครองผู้สูงอายุ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 54 บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ ให้รัฐช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และมาตรา 80 วรรค 2 รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ ตามแผนปฏิบัติการแม่บทว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุ มีมาตรการด้านนิติบัญญัติ และด้านบริหาร (อ้างใน <http://www.inet.co.th/humanrights/plan/Chapter4/c4>)

ดังนี้

มาตรการด้านนิติบัญญัติ

- 1) เร่งออกกฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุ และกฎหมายที่รองรับมาตรา 54
- 2) จัดให้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้สูงอายุที่มีมิติรอบด้าน เช่น การให้บริการด้านสุขภาพ อนามัย ประกันสังคม การให้สิทธิประโยชน์พิเศษแก่ ผู้สูงอายุ ในด้านสาธารณูปโภคต่างๆ ให้การสงเคราะห์ที่พักอาศัยกรณีขาดไร้อุปการะ การลดหย่อนภาษีเงินได้แก่ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ดูแลผู้สูงอายุ การลดหย่อนภาษีแก่ธุรกิจหรือบริการ ด้านสุขภาพอนามัยแก่ผู้สูงอายุ หรือยกเว้นภาษีการยกเว้นภาษี บำเหน็จบำนาญแก่ผู้สูงอายุ
- 3) จัดให้มีการตรากฎหมายในหมวดว่าด้วยการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในร่างพระราชบัญญัติสวัสดิการสังคมฯ
- 4) แก้ไขกฎหมายครอบครัว ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติประกันสังคม ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับความคุ้มครองมากขึ้น
- 5) จัดให้มีการศึกษาวิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับสิทธิในการตัดสินใจชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยจนไม่มีทางเยียวยารักษาได้หรือมีชีวิตรอดอยู่ได้ด้วยเครื่องช่วยชีวิตเท่านั้น สามารถปฏิเสธการรักษาพยาบาลโดยบุคคลนั้นได้โดยแสดงเจตจำนงไว้เป็น ลายลักษณ์อักษรล่วงหน้า ขณะที่มติดังกล่าวจะสมบูรณ์ภายใต้การวินิจฉัยของแพทย์ ร่วมกับครอบครัว เพื่อผลักดันร่างพระราชบัญญัติสิทธิในการตัดสินใจชีวิตหน่วยงานผู้รับผิดชอบ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงาน ผู้สูงอายุแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน การเยียวยาชน สตรี และผู้สูงอายุของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มาตรการด้านบริหาร

- 1) ให้ภาครัฐและภาคเอกชนขยายการจัดตั้งชุมชนบริหารกิจการ สำหรับ ผู้สูงอายุ โดยผสมผสานบทบาทในรูปแบบต่างๆ กับกลุ่มอื่นๆ เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่องระหว่างวัยให้ครอบคลุมทุกจังหวัด เป็นเครือข่ายในการประสานงาน การให้บริการ สวัสดิการ และคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ
- 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งชุมชนผู้สูงอายุโดยผสมผสานกับกลุ่มอื่นๆ เพื่อส่งเสริมระหว่างวัยให้ครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศไทยเพื่อประสานเครือข่ายระหว่างภาครัฐและเอกชน
- 3) บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดต่อผู้กระทำความผิดต่อผู้สูงอายุ หรือการนำผู้สูงอายุไปแสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบ
- 4) ส่งเสริมให้ครอบครัว ชุมชน และภาคเอกชน มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งกลุ่มประชาสังคมในการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในพื้นที่ของตน จัดสวัสดิการและบริการแก่ผู้สูงอายุให้โอกาสผู้สูงอายุได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้รัฐควบคุม กำกับดูแล ตลอดจนสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้กลุ่มประชาสังคมต่างๆ สถานสงเคราะห์ ตลอดจนหน่วยงานในภาคเอกชนที่ทำหน้าที่ดูแลคนชรา มีมาตรฐานและคุณภาพมากขึ้น สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึงและเกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุและสังคม

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการจัดทำปฏิญญาผู้สูงอายุขึ้นอันเป็นภารกิจที่สังคมและรัฐพึงมีต่อผู้สูงอายุ โดยมีสาระสำคัญ 9 ประการ ที่ผู้สูงอายุต้องได้รับ (คณะทำงานร่างแผนผู้สูงอายุระยะยาวฉบับที่ 2, 2543: 5)ได้แก่

- 1) ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองให้พ้นจากการถูกทอดทิ้งและละเมิดสิทธิ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองหรือครอบครัวได้ และผู้พิการที่สูงอายุ
- 2) ความเคารพ รัก เข้าใจ เอื้ออาทร เอาใจใส่ ยอมรับบทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
- 3) โอกาสในการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่องเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้านเพื่อสามารถปรับบทบาทของตนให้สมวัย
- 4) การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่สังคม มีโอกาสได้ทำงานตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า

- 5) การเรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง ต้องมีหลักประกันและสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างครบวงจร รวมทั้งได้รับการดูแลจนถึงวาระสุดท้ายอย่างสงบตามคติ นิยม
- 6) การมีบทบาทและส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้และความเข้าใจระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันและกับบุคคลทุกวัย
- 7) ภาครัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องกำหนดนโยบายและแผนหลักด้านผู้สูงอายุ ส่งเสริมและประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้บรรลุตามเป้าหมาย
- 8) ภาครัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องตรากฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุ เพื่อเป็นหลักประกันและการบังคับใช้ในการพิทักษ์สิทธิคุ้มครองสวัสดิภาพ และจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ
- 9) ภาครัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องรณรงค์ปลูกฝังค่านิยม ให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุตามวัฒนธรรมที่เน้นความกตัญญูกตเวทีและความเอื้ออาทรต่อกัน

4.2 ความคาดหวังของผู้สูงอายุ : ทัศนะของผู้สูงอายุที่มีต่อรัฐและสังคม

ด้านอาชีพ

1.หมวดอาชีพเกษตรกรรม ผู้สูงอายุยากจน รายได้ไม่เพียงพอ และบางรายมีหนี้สิน เมื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคาดหวังในนโยบายของรัฐเกี่ยวกับอาชีพคือต้องการให้เกิดการประกันราคาผลผลิตเกษตร และให้เครื่องมือ เพื่อยกราคาข้าวให้สูง แต่ที่ผ่านมา แม้ว่าจะให้ราคาสูง ผู้ซื้อเขาจะให้ราคาต่ำ เพราะต้องหักเรื่องความชื้นของข้าว ปลูกข้าวแล้วไม่พอกิน ส่วนนโยบายรัฐเกี่ยวกับการประกันราคาข้าวไม่ได้ผล เพราะรัฐประกันเฉยๆ ไม่ได้ช่วยอะไรในทางปฏิบัติ ขณะที่ขายข้าวให้พ่อค้า พ่อค้าเขาจะนำยาฆ่าแมลง ปุ๋ย มาลงให้หมด เอารถมาขนให้ และมาซังข้าวในนา เพราะเกษตรกรไม่มีศักยภาพพอ ดังนั้น เกษตรกรต้องพึ่งพ่อค้าผู้ซื้อ แม้ว่า จะหักกำไรมากก็ตาม ก็ต้องยอม ขณะที่รัฐประกันให้ก็จริง แต่ไม่มีปุ๋ยไม่มียา เกษตรกรไม่สามารถหายา ปุ๋ยได้ สรุปคือนโยบายของรัฐจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร ผู้สูงอายุต้องการให้ยกราคาข้าวให้สูงแล้วต้องช่วยทางด้านปฏิบัติการด้วย

2.หมวดอาชีพค้าขาย ผู้สูงอายุรู้สึกที่ตนเองยากลำบาก ต้องคอยหาที่ ทำเล ค้าขาย และไม่มีเงินมากพอที่จะไปเช่า เช่า หรือซื้อพื้นที่ ต้องขายเร่ ขายตลาดนัด ขายไม่เป็นที่เป็น

ทาง มีความต้องการการอุดหนุนทางการตลาดจากภาครัฐ รวมทั้งสิทธิในการอุดหนุน วัตถุประสงค์ต่างๆ

4. หมวดยาชีพช่าง ผู้สูงอายุต้องการให้ภาครัฐเข้ามาดูเรื่องสินค้าภูมิปัญญาไทย แข่งกันเอง ผู้สูงอายุอาจอยู่ไม่ได้ เพราะคนรุ่นใหม่หัวดีกว่า มีเทคโนโลยี ผู้สูงอายุควรได้รับการคุ้มครองด้านผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมา และได้รับการเรียนรู้ทักษะเพื่อปรับผลผลิตให้ทันสมัย ตรงความต้องการของตลาดมากขึ้น
5. ความต้องการศูนย์งานอาชีพ (JOB CENTRE FOR ELDERLY) ที่มีผู้สูงอายุหลากหลายทั้งที่เป็นนายทุน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ผลิตที่สามารถจัดรวมตัวกันได้โดยภาครัฐช่วยเหลือโดยการรวมตัว

ด้านการเงิน เบี้ยยังชีพ และสิทธิในการบริการสาธารณะ

1. ผู้สูงอายุทุกคนต้องการการพึ่งพาทางการเงิน แต่โดยทั่วไปพิจารณาแต่เฉพาะเพียงผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่งเท่านั้นที่ควรจะได้หรือต้องการ
2. แม้ว่าผู้สูงอายุจะมีบุตรหลาน แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้สูงอายุจะได้รับการดูแลจากบุตรหลาน ภาครัฐควรเกื้อกูลผู้สูงอายุทุกคน
3. งานบางกลุ่มที่ขาดความมั่นคง เช่น งานรับจ้าง งานบริการชั่วคราวที่ไม่เป็นขั้นเป็นอัน ผู้สูงอายุควรได้รับเงินช่วยเหลือเพิ่มเติม โดยภาครัฐน่าจะมีแนวทางกำหนดเกณฑ์รายได้ต่ำกว่าไว้ ซึ่งผู้สูงอายุต้องการมาก
4. เรื่องการได้รับเงินจากรัฐ ซึ่งที่ผ่านมา ทางรัฐอ้างว่ามีคนเลี้ยงดูแล้ว ไม่ได้รับเงิน ตรงนี้คนแก่ทุกคนต้องการอย่างมาก
5. ผู้สูงอายุต้องการสิทธิบริการสาธารณะในราคาพิเศษ
6. ผู้สูงอายุควรได้รับการลดหย่อนภาษีรายได้บุคคลธรรมดาจากเงินบำนาญ สมัยที่ผู้สูงอายุยังหนุ่มสาว กลับได้รับการลดหย่อนภาษีจากการทำงานมากกว่า
7. ผู้ดูแลผู้สูงอายุควรได้รับสิทธิลดหย่อนทางด้านภาษีบุคคลธรรมดา
8. ผู้สูงอายุต้องการให้รัฐช่วยเหลือเรื่องโครงสร้างสาธารณะ ซึ่งอาจไม่ใช่นโยบายของผู้สูงอายุโดยตรง แต่เป็นทางเข้าบ้าน ถนนไม่ดี เข้าออกลำบากมาก

ด้านอื่น ๆ

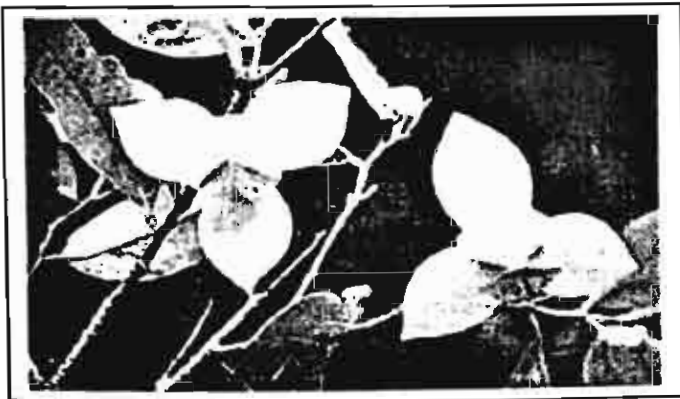
1. ภาคการศึกษาต้องปลูกฝังด้านการศึกษา สร้างจิตสำนึกเรื่องบุพการี ต้องทำให้ศาสนาพุทธเข้มแข็งขึ้น
2. สำหรับความคาดหวังของผู้สูงอายุที่มีต่อเด็กรุ่นใหม่ รู้สึกจิตใจแข็งกระด้าง ไม่เคารพผู้ใหญ่พูดแล้วก็ไม่ฟัง บ้านเมืองถึงเป็นอย่างนี้ มีเรื่องยาเสพติด สังคมจึงไม่ดี

3. ผู้สูงอายุควรได้รับการคุ้มครอง ผู้สูงอายุทุกคนควรอยู่กับครอบครัว และลูกหลาน ไม่ควรละทิ้ง

4.3 นโยบายผู้สูงอายุในอนาคต

นโยบายของรัฐบาลมาตั้งแต่ปี 2536 มีเบี่ยงชีฟให้กับผู้สูงวัย โดยประกาศเป็นระเบียบ อยู่ในความรับผิดชอบของกรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งในปัจจุบัน มีการเตรียมการโอนงบประมาณ ให้ไปอยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายกระจายอำนาจ หากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุฉบับใหม่เกิดขึ้น การสนับสนุนเงินจะมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน และเป็นธรรมยิ่งขึ้น อีกทั้งสิทธิประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับตามพระราชบัญญัติจะไม่เป็นการตัด สิทธิที่ได้รับตามที่บัญญัติในกฎหมายอื่น

รูปภาพ 8 ดอกล่ำดวน สัญลักษณ์ของผู้สูงอายุ

ตามหลักการร่าง พ.ร.บ.ผู้สูงอายุ พ.ศ. ... มีสาระสำคัญประกอบด้วยการตั้งคณะกรรมการระดับชาติทำหน้าที่ กำหนดนโยบาย-วางแผน

- กำหนดสิทธิของผู้สูงอายุด้านบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข การศึกษา การประกอบอาชีพ การพัฒนาตนเองและ

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การอำนวยความสะดวก การช่วยเหลือด้านค่า โดยสารยานพาหนะ ฯลฯ

- กำหนดให้มีการจัดตั้ง "กองทุนผู้สูงอายุ" เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองและส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนหนึ่งจะจัดตั้งโดยเงินทุนประเดิมของรัฐบาล และงบประมาณรายจ่ายประจำปี รวมถึงเงินอุดหนุนอื่นๆ อย่างไรก็ดี เนื่องจากร่างกฎหมายฉบับดังกล่าว เป็นร่าง พ.ร.บ.ที่เกี่ยวกับการเงิน
- ลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้กับผู้สูงอายุ หรือลดหย่อนให้แก่ผู้ที่ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว แต่เนื่องจากมาตรการทางภาษีมักมีความเกี่ยวข้องกับประมวลกฎหมายรัษฎากร จึงเห็นควรให้ไปปรับแก้ในส่วนของกฎหมายที่มีเนื้อหาด้านการภาษีจะเหมาะสมกว่า

ทั้งนี้ กระบวนการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุเป็น การสร้างหลักประกันแก่ผู้สูงอายุ

1. การร่วมส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานได้สร้างกำลังใจแก่ผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณค่าและเกิดศักยภาพ
 2. ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ใช่บุคคลด้อยคุณภาพหรือเป็นภาระต่อสังคม มีเพียงบางช่วงอายุและบางกลุ่มของผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่จะประสบความทุกข์ยากและต้องการการเกื้อกูลจากสังคมและรัฐ
 3. พลังของกลุ่ม ชมรม สมาคม สามารถสร้างความมั่นคงทางสังคมแก่ผู้สูงอายุอีกรูปแบบหนึ่ง
 4. ผู้สูงอายุจะมีหลักประกันได้นั้นต้องมีลำดับขั้นตอนของความสามารถช่วยเหลือตนเอง
การเกื้อกูลจากครอบครัว การเกื้อกูลจากชุมชน และการเกื้อหนุนระหว่างสังคม-รัฐ
-

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

ในอีก 10 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น มีงานวิจัยจำนวนมากที่ได้ศึกษาถึงการทำงานและนโยบายสนับสนุนการทำงานของผู้สูงอายุ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความสนใจศึกษาผู้สูงอายุในแง่มุมของงานอาชีพและการทำงาน รวมทั้งศึกษาถึงความแตกต่างในความอยู่ดีกินดีทางเศรษฐกิจ และสังคม ทั้งในเขตเมืองและชนบท ของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยนี้คาดว่าจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและการสนับสนุนทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งแนวทางในการจัดนโยบายการทำงานและหลักประกันเรื่องเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อ 1) วิเคราะห์โครงสร้างและแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุ จากอัตราการทำงานของผู้สูงอายุ ได้แก่ ลักษณะงานอาชีพ สถานภาพการทำงาน เขต/ถิ่นที่อยู่ จำนวนชั่วโมงการทำงาน ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดครอบครัวของผู้สูงอายุ และสถานภาพการเป็นหัวหน้าครัวเรือนของผู้สูงอายุ เป็นต้น 2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการทำงาน

ของผู้สูงอายุในช่วงปี พ.ศ. 2537 2541 และ 2544 3) เพื่อเปรียบเทียบสถานะทางเพศระหว่างผู้สูงอายุหญิงและชาย 4) เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ และ 5) ประเมินภาพของสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม

โดยมีขอบเขตการวิจัยคือ 1) การวิเคราะห์โครงสร้างและแบบแผนอาชีพการทำงานของผู้สูงอายุจากข้อมูลระดับจุลภาคระดับชาติ โครงการการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (สำรวจแรงงาน) ปี พ.ศ. 2537 2541 และ 2544 รอบที่ 3 จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยขอบเขตอายุของกลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์ อยู่ในช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไป 2) การศึกษากระบวนการทำงาน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามกรอบแนวคิดที่วางไว้ การสำรวจภาคสนามโดยข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเจาะจง จำแนกตามหมวดอาชีพ เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ

สำหรับผลการศึกษา มีข้อสรุป ดังนี้

1.1 โครงสร้าง แบบแผนกำลังแรงงานสูงอายุของไทย

สำหรับแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุโดยพิจารณาจากโครงสร้างอายุ พบว่า ผู้สูงอายุทำงานลดลง เมื่อมีอายุมากขึ้น โครงสร้างงานอาชีพส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุอยู่ในภาคที่ไม่เป็นทางการ เป็นแรงงานนอกระบบ ได้แก่ งานในภาคเกษตรกรรม ซึ่งพบมากโดยเฉพาะภาคกลาง รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งทั้ง 2 ภาคนี้มีอัตราการทำงานของผู้สูงอายุสูงมาก รองลงมาคือ กรุงเทพมหานคร เหนือ และได้ตามลำดับ สำหรับงานหมวดอาชีพค้าขายมีอยู่ทั่วไป และถือว่ามีอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างสูงที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ ส่วนงานช่าง ผลิต และหัตถอุตสาหกรรม โดยรวมแล้วมีประมาณเกือบร้อยละ 10 ส่วนงานหมวดบริการมีอยู่ประมาณร้อยละ 3-4 ซึ่งพบโดยทั่วไปทุกภาคที่ศึกษา

ทั้งนี้ ผู้สูงอายุไทยยังคงทำงานหนัก จำนวนชั่วโมงทำงานหลักและชั่วโมงทำงานทั้งหมด ไม่มีความแตกต่างจากคนหนุ่มสาวทั่วไป ผู้สูงอายุยังคงทำงานปกติ แม้ว่า อายุจะมากขึ้น และทำงานอย่างต่อเนื่องก็ตาม สถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุอยู่ในกลุ่มสถานะเป็นคนงานในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง งานส่วนตัว และงานรับจ้าง และผู้สูงอายุยังคงมองว่างานในหมวดอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย งานช่าง ผลิต และหัตถอุตสาหกรรม และงานบริการ เหล่านี้เป็นงานประจำ ส่วนที่มองว่าเป็นเพียงงานชั่วคราวมีในสัดส่วนที่ต่ำกว่ามาก อย่างไรก็ตาม ผลจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ในปี 2540-2541 งานที่ผู้สูงอายุทำในปี 2537 มีความมั่นคงกว่างานที่ทำในปี 2541

เมื่อนำข้อมูลอัตราการทำงาน 3 ช่วงเวลามาศึกษาเปรียบเทียบกัน พบว่า แบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุไม่แตกต่างกัน และอัตราการทำงานมีทิศทางจากมากไปสู่น้อยตามโครงสร้างอายุของประชากร และมีอาชีพเกษตรเป็นอาชีพหลัก ส่วนอัตราการทำงานในกลุ่มที่เป็นการทำงานส่วนตัว เปรียบเทียบกับอัตราการทำงานเป็นพนักงานในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้างในช่วงเวลาเดียวกัน ปี 2537 และ 2544 มีลักษณะเหมือนกัน แต่สำหรับปี 2541 อัตราการทำงานทั้ง 2 มีการลดลงอย่างมาก ซึ่งผู้สูงอายุอาจได้รับผลกระทบทางอ้อมจากเศรษฐกิจภายนอกที่ทรุดตัวลงด้วย

แบบแผนการทำงานหมวดอาชีพค้าขายมีความเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย โดยพบในเขตเมืองมากกว่าในเขตชนบท ส่วนแบบแผนการทำงานหมวดช่าง หัตถอุตสาหกรรม และบริการในชนบทนั้นไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีการจำแนกกลุ่มอาชีพใหม่ในปี 2544 ตามข้อกำหนดสากลขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลจึงมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ข้อมูลบางส่วนไม่สามารถเปรียบเทียบได้ เช่น อาชีพ กฎหมาย อาชีพเชิงเทคนิค และในบางหมวดอาชีพก็มีการปรับเปลี่ยนภายในหมวดเดียวกันเอง

การศึกษาแบบแผนของรายได้จากการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่ามีความแตกต่างกันไปขึ้นกับโครงสร้างของกลุ่มอายุ เมื่ออายุสูงขึ้น รายได้ได้ลดลงมาตามลำดับ จากข้อมูล 3 ช่วงเวลาพบว่า ผู้สูงอายุชายมีรายได้ที่สูงกว่าผู้สูงอายุหญิง นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองจะมีรายได้สูงกว่าผู้สูงอายุในเขตชนบท ช่องว่างการกระจายรายได้ระหว่างเขตเมืองและชนบทกว้างขึ้นในช่วงรายได้ตั้งแต่ 10000 ขึ้นไป ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ของไทยยังคงมีการศึกษาระดับต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และมีรายได้ค่อนข้างต่ำ อยู่ในช่วง 1000-3000 บาท

1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีกินดีเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

ผลจากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ พบว่า กลุ่มตัวแปรอิสระ 7 ตัว สามารถอธิบายสมการรายได้ของผู้สูงอายุได้ร้อยละ 41.29 ข้อสรุปของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ของผู้สูงอายุ ได้แก่ ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายได้ของผู้สูงอายุ ปัจจัยที่เหลือ; สถานภาพการทำงาน อายุ เขตที่อยู่เมือง-ชนบท สถานภาพสมรส (คู่ ม่าย หย่า แยก และ โสด) ขนาดครอบครัว มีความสัมพันธ์ผกผันกับรายได้ของผู้สูงอายุ และปัจจัยที่ไม่สามารถอธิบายได้และไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ หมวดอาชีพ และสถานภาพความสัมพันธ์ในครอบครัว

1.3 กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุและชุมชนอาชีพ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ 40 คน ที่ทำงานในหมวดอาชีพต่างๆ ตามข้อบ่งชี้ว่ามีผู้สูงอายุทำงานอยู่จำนวนมากในภาคที่ไม่เป็นทางการ หมวดอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย การผลิต/งานช่าง และงานบริการ งานที่กล่าวมามีลักษณะ/ สถานภาพที่เป็นงานส่วนตัว อิสระ และรับจ้างเป็นหลัก โดยนำเสนอรายละเอียดภาพพลวัตของการทำงานและชุมชนอาชีพ โดยหมวดอาชีพที่สำรวจ และภารกิจในงานของผู้สูงอายุ มีดังนี้

- หมวดอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวนส้ม และทำสวนกล้วยไม้
- หมวดอาชีพการผลิตงานฝีมือหรืองานช่าง ได้แก่ งานสานปลาตะเพียน งานตีมัดที่ อรัญญิก และงานปั้นตุ๊กตาชาววังที่ป่าโมก
- งานอิสระ และ งานส่วนตัว ได้แก่ งานรับจ้างทำกำนันรูปที่ป่าโมก งานรับจ้างทั่วไป และงานของผู้สูงอายุในครัวเรือนที่ไม่ได้รับค่าจ้าง
- หมวดอาชีพค้าขายทั่วไป ได้แก่ งานขายของเบ็ดเตล็ด ขายผลไม้ และต้นไม้ และงานผลิตและจำหน่ายอาหาร

เกษตรกรรม

- ต้องเตรียมพันธุ์
- ดูแล ต้นอ่อน ตัวอ่อน
- ตรวจสอบ ดูกษารายละเอียด และสังเกต ศึกษา จนรู้นิสัยสัตว์เลี้ยงหรือต้นไม้
- เมื่อถึงระยะออกดอกและออกผล ต้องเก็บเกี่ยว ต้องหาคนมาช่วย ดูแลผลประโยชน์
- ผลิตอาหารสัตว์ หรือ นำปุ๋ยชีวภาพ ใช้อเอง เพื่อลดต้นทุน

ค้าขาย

- เตรียมสินค้าเพื่อที่จะขาย อาจมาจากการผลิตเอง รับมาจากที่อื่น
- จัดหน้าร้าน (ร้านค้า แผงลอย รถเร่)
- ตรวจสอบว่าสินค้าชนิดไหนที่พรั่งหรือเริ่มลดน้อย ต้องนำมาเพิ่มเติม
- สอบถาม วิจัยความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อสินค้าเพื่อการพัฒนาปรับปรุงสินค้า
- แสวงหาแหล่งขายเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มยอดขาย

ช่าง ผลิต หัตถอุตสาหกรรม

- คัดเลือกวัตถุดิบตามความเหมาะสม และขนาดที่ต้องการ
- ออกแบบผลิตชิ้นงานตามคำสั่งลูกค้า
- ตกแต่งให้สวยงาม ได้รูป จัดองค์ประกอบศิลป์
- รอเพื่อจำหน่าย
- สอบถาม วิจัยความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อสินค้าเพื่อการพัฒนาปรับปรุง

ทำงานส่วนตัว และ รับจ้าง

ทำงานตามคำสั่งที่ผู้ว่าจ้างให้ทำ ซึ่งผู้ว่าจ้างจะให้รายละเอียดของงานไว้ ว่าต้องทำอะไรบ้าง ทำนานเท่าไร วันละกี่ชั่วโมง

1.4 ชุมชนอาชีพของผู้สูงอายุ และกระบวนการเรียนรู้งานอาชีพ

การเกิดรูปชุมชนอาชีพของผู้สูงอายุมีลักษณะเป็นไปอย่างหลวมๆ ไม่มีองค์กรที่เป็นทางการ แต่ผู้สูงอายุอาจเข้าไปร่วมในกรณีที่มีกลุ่ม/องค์กรที่ผู้สูงอายุสนใจร่วมอาชีพเดียวกับคนอื่น ๆ ส่วนกระบวนการเรียนรู้งานอาชีพของผู้สูงอายุเกิดจากการมีปัญหา ทำให้ผู้สูงอายุต้องแก้ไขปัญหาโดยวิธีหลากหลาย บางปัญหาสามารถแก้ไขได้ แต่บางปัญหาเป็นปัญหาระดับโครงสร้าง ซึ่งผู้สูงอายุไม่สามารถแก้ไขและมีข้อจำกัด ปัญหาที่พบในการทำงานของผู้สูงอายุ มีดังต่อไปนี้

- หมวดยาชีพเกษตรกรรม; ปัญหาในกระบวนการทำงาน ปัญหาไม่มีแรงงาน ขาดทักษะความรู้ มีหนี้สินเพราะลงทุนสูง ปัญหาผลผลิตและผลผลิตถูกกดราคา ปัญหาการรวมกลุ่มเฉพาะของเกษตรกร
- หมวดยานช่าง หัตถอุตสาหกรรม; ปัญหาวัตถุดิบ ปัญหาเลียนแบบ คู่แข่ง ปัญหาการผลิตและคุณสมบัติของผู้ผลิต
- หมวดยาชีพรับจ้าง; ปัญหาต้องคอยงาน งานมีจำกัด ดกงานน้อย เปลี่ยนงานบ่อย ผู้สูงอายุมีหลายอาชีพ ดูเหมือนไม่มั่นคง
- หมวดยาชีพค้าขาย; ปัญหาการผลิตและจำหน่าย ปัญหาการตลาด ปัญหาการแข่งขัน ขาดทำเลที่ตั้ง ในการจัดจำหน่าย ขาดหลักประกัน ไม่มีความรู้ระบบบัญชี หลงๆ ลืม ๆ ขาดเงินทุน

สำหรับงานอาชีพของผู้สูงอายุในอนาคต การส่งเสริมงานอาชีพผู้สูงอายุควรมีลักษณะดังนี้คือ

- การเตรียมงานอาชีพด้วยผู้สูงอายุเอง
- การยอมรับความเปลี่ยนแปลงเรื่องยุค/สมัย ไม่ยึดติด และปรับรูปแบบแนวคิดให้สอดคล้องกับภาวะปัจจุบัน
- การยอมรับความรู้ วิทยาการใหม่ และหาโอกาสศึกษาเพิ่มเติม
- การดัดแปลงภูมิปัญญาดั้งเดิมเพื่อผลิตสินค้าและบริการให้เข้ากับปัจจุบัน
- ภาครัฐควรจัดเตรียมโครงการงานอาชีพและสิทธิพิเศษบางประเภทแก่ผู้สูงอายุที่สามารถทำได้

1.5 สถานะทางเพศของผู้สูงอายุ

เนื่องจากมีข้อมูลบ่งชี้ว่าผู้สูงอายุหญิงมีระดับการศึกษาต่ำกว่า มีอายุยืนยาวกว่า และการเข้ามามีส่วนร่วมในกำลังแรงงานสูง และค่าเฉลี่ยการทำงานในภาคที่ไม่เป็นทางการมีสูงกว่าผู้สูงอายุชาย การเปรียบเทียบการทำงานระหว่างผู้สูงอายุหญิงและชาย มีดังนี้

- ความแตกต่างในการทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุหญิงทำงานมากกว่า สูงกว่า ผู้สูงอายุชาย ทุกภาคทั้งกรุงเทพ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ แต่กลุ่มอาชีพหลัก ผู้สูงอายุชายกลับมีมากกว่าเกือบทุกกลุ่มอาชีพ ยกเว้น กลุ่มอาชีพที่เป็นผู้ให้บริการ
- ผู้สูงอายุหญิงเป็นหัวหน้าครอบครัวเพียงสัดส่วน 1 ใน 3 เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุชาย ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว
- ผู้สูงอายุหญิงมีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาสูงกว่าชาย ผู้สูงอายุชายยังคงเรียนในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาในอัตราที่มากกว่า ข้อนี้จึงเป็นปัจจัยที่ได้เปรียบในเรื่องเกี่ยวกับรายได้ของผู้สูงอายุชาย
- ผู้สูงอายุหญิงกว่าร้อยละ 80 ต้องดำรงสถานะเป็นแรงงานที่ไม่มีค่าจ้าง และปรากฏการณ์นี้ ไม่สามารถวัดผลได้เชิงเศรษฐกิจ จึงสะท้อนให้เห็นถึงรายได้ต่ำหรือไม่มีรายได้
- รายได้เฉลี่ยของผู้สูงอายุหญิงปี 2537 เท่ากับ 4556.16 บาท ขณะที่ผู้สูงอายุชาย เท่ากับ 6275.44 บาท ทิศทางนี้ ยังคงเหมือนเดิมในปี 2541 และ 2544 ผู้สูงอายุหญิงยังคงมีรายได้แตกต่างและต่ำกว่าผู้สูงอายุชายประมาณ 2,000 บาท
- จำนวนชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานเฉลี่ย 45 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ของผู้สูงอายุหญิงทำงานไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุชาย (ทั้งที่ทำงานโดยไม่มีรายได้)

1.6 สุขภาวะของผู้สูงอายุ

จากการศึกษางานวิจัยผู้สูงอายุหลายๆ ชิ้น พบว่า มีข้อสรุปที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ปัญหาของผู้สูงอายุคือการมีอายุมากขึ้น สภาพร่างกายย่อมเสื่อมถอยลงไป นอกจากนี้ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุมีสาเหตุจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ เพศ การศึกษา รายได้ และปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อการดูแลสุขภาพตนเองและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้อง

ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ มีการศึกษาน้อย จึงทำให้ขาดข้อมูล และความรู้พื้นฐานในด้านการป้องกัน และการรักษาสุขภาพเบื้องต้นของตนเอง มาตั้งแต่วัยเด็ก จนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และเข้าสู่วัยชรา ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีรูปแบบการเจ็บป่วยแบบเรื้อรัง ปัญหาผู้สูงอายุทางด้านสุขภาพเป็นสาเหตุหลักของการหยุดทำงาน ซึ่งส่งผลต่อปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุตามมา

ภาระพึ่งพิงของกลุ่มผู้สูงอายุตอนปลายเพิ่มขึ้น ผลในระยะยาวจะกระทบต่อการบริการ และต้นทุนในการรักษาพยาบาลที่สูง เมื่อพิจารณาด้านการบริหารจัดการจึงมีต้นทุนสูงขึ้น เพราะความพิการและภาวะความเจ็บป่วยที่ทำให้ต้องรับบริการทางสุขภาพเพิ่มขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: สุขภาวะของผู้สูงอายุระยะยาว

ผู้สูงอายุต้องได้รับความช่วยเหลือจากคนในชุมชน ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ การเงิน การจัดการกิจกรรมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุสุขภาพดีเป็นเป้าหมายในการสร้างเสริมสุขภาพตลอดชีวิต ที่ต้องการให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตร่วมกับคนกลุ่มอื่นได้ และมีส่วนร่วมในการบริการสาธารณะได้พร้อมไปกับคนจำนวนมาก แต่เสริมพิเศษสำหรับความจำเป็นเฉพาะในบางอย่างแก่ผู้สูงอายุ

2.1 อาชีพและการทำงาน

เนื่องจากวัย สภาพร่างกายและความเสื่อมถอย ผู้สูงอายุจึงทำงานได้ลดลง รายได้ที่เคยได้รับมาอย่างต่อเนื่องจึงลดลงด้วย และหากขาดเงินออมด้วยแล้ว ผู้สูงอายุจะยังมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ปัญหาด้านความมั่นคงของรายได้และการทำงานของผู้สูงอายุ มีดังนี้

- ทำงานในภาคที่ไม่เป็นทางการ และไม่ได้รับสิทธิเรื่องการเบี่ยงชีพ
- ยังคงทำงานหารรายได้หลังอายุ 60 ปีไปแล้ว มีรายได้ต่ำและไม่มีหลักประกันใดๆ
- มีประสบการณ์ในปัญหาการแข่งขันในการทำงาน ซึ่งแข่งขันกับผู้อายุน้อยกว่า และการศึกษาดีกว่า

ผู้สูงอายุควรได้รับการปกป้องจากการทำงานร่วมกับคนวัยอื่น โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนางานอาชีพ คือ

- ปกป้องสิทธิของการเป็นแรงงานในครอบครัว และการทำงานที่บ้าน
- ต้องนำเรื่องสิทธิของแรงงานและการป้องกันที่ตรวจสอบได้ แม้ว่าจะเป็นงานที่ทำในภาคที่ไม่เป็นทางการ และในเขตชนบท
- ส่งเสริมให้งานบ้านเป็นงานเชิงเศรษฐกิจและมีกฎหมายรับรอง
- ให้สิทธิและโอกาสสำหรับหญิงและชาย โดยเฉพาะกฎหมายครอบครัว กฎหมาย การป้องกันการใช้ความรุนแรง และการจ้างงาน
- เพิ่มรายได้และลดระดับความยากจนของกลุ่มผู้สูงอายุในรูปของเบี้ยยังชีพในกลุ่มงาน พื้นฐาน และงานที่อยู่ในภาคที่ไม่เป็นทางการ
- จัดตั้งศูนย์งานและศูนย์การตลาดเพื่อกระจายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของผู้สูงอายุ

2.2 การสังคมสงเคราะห์ทางสุขภาพ

ที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการสงเคราะห์ผู้สูงอายุเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพ บ้านสงเคราะห์ ชุมรมผู้สูงอายุ ในอนาคต พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ... (ขณะนี้เป็นฉบับร่าง) มีสาระสำคัญ เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้สูงอายุ ดังนี้

- สิทธิของผู้สูงอายุด้านบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข การศึกษา การประกอบ อาชีพ การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การอำนวยความสะดวก การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะ ฯลฯ
- ค้นหาผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุที่พิการ และการจัดตั้ง “กองทุนผู้สูงอายุ” เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองและส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุ
- ลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้กับผู้สูงอายุ หรือลดหย่อนให้แก่ผู้ดูแลผู้สูง อายุในครอบครัว

สำหรับข้อเสนอแนวทางการสนับสนุนดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ควรมีรูปแบบดังนี้

- การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ
- ระบบบริการสุขภาพต้องเปลี่ยนไป นำการแพทย์พื้นบ้านเข้ามาร่วม โดยเฉพาะโรค เรื้อรังและโรคที่ให้ผลในระยะยาว ซึ่งโรคเหล่านี้ต้องใช้งบประมาณในการรักษามาก การนำการรักษาแพทย์พื้นบ้านหรือแผนไทย หรือการบำบัดพื้นบ้าน เข้ามาร่วม รักษาดูแลด้วย จะช่วยลดความเจ็บป่วย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายการดูแลผู้ป่วยสูงอายุ

- ให้ความรู้แก่คนหนุ่มสาว เกี่ยวกับโรคที่จะมาพร้อมกับความสูงอายุ โรคเรื้อรัง โรค มะเร็ง โรคความจำเสื่อม เป็นการดูแลสุขภาพตนเองเพื่ออนาคต ซึ่งสามารถชะลอ หรือลดภาวะเจ็บป่วยได้ โดยเฉพาะมีหลายปัจจัยที่นำไปสู่การเป็นโรค ซึ่งสามารถ ป้องกันได้ เช่น พฤติกรรมการกินอาหาร ความเป็นอยู่ อาชีพ การอยู่ร่วมกับสาร เคมี และสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
 - การตรวจสภาพแวดล้อม ภาครัฐต้องหามาตรการเพื่อป้องกันโรคภัยอันเกิดจาก ปัญหาสิ่งแวดล้อม
-

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพมหานคร. หนังสือพิมพ์. วุฒิ์เล็งผ่านพ.ร.บ.ผู้สูงอายุ. 8 เมษายน 2546
- กองการพยาบาล, สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. หลักสูตรการเสริมสร้างการดูแลตนเอง
ของผู้สูงอายุในชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ . มปป.
- กองนิติการ สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สรุปสาระสำคัญ
ร่างพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ... (on line) Available at :
<http://www.society.go.th/law/prb>. กรกฎาคม 2546..
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. 2539. คน : การเปลี่ยนแปลงช่วงชีวิตประชากรในสังคมไทย ใน จินตนาการสู่ปี
2000 : นวัตกรรมเชิงกระบวนทัศน์ด้านไทยศึกษา. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ บรรณาธิการ,
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 129-177.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาการสาธารณสุข. แผนพัฒนาการสาธารณสุข ในช่วง
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544). กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2539.
- คณะกรรมการวิชาการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุ และการพัฒนาสังคม วุฒิสภา. ปัญหาผู้สูงอายุ และ
แนวทางแก้ไข. มปป.
- คณะทำงานพิจารณานโยบายและมาตรการหลักเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ. สาระสำคัญของนโยบาย
และมาตรการสำหรับผู้สูงอายุระยะยาว (2535-2554) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย. กรกฎาคม พ.ศ. 2535
- คณะทำงานร่างแผนผู้สูงอายุระยะยาวฉบับที่ 2. ร่างแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-
พ.ศ.2564). สำนักนายกรัฐมนตรี กรุงเทพฯ. 2543.
- คณะอนุกรรมการศึกษาวิจัย และวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ใน คณะกรรมการผู้สูงอายุ
แห่งชาติ . แผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2525-2577 กรุงเทพฯ : สหกรณ์
กลาโหม จำกัด.
- จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ. การสำรวจสุขภาพผู้สูงอายุ ในประเทศไทย พ.ศ.2538.
สถานการณ์ ฉบับที่ 6. 2539.
- ฉัตรสุมน พฤทธิบุญโญ. ธุรกิจในการแสวงหาชีวิต : ธุรกิจและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จามจุรี. 2541.
- ฉัตรสุมน พฤทธิบุญโญ. ตัวกำหนดการทำงานของผู้นำระดับจังหวัด : การศึกษาวิเคราะห์ตาม
หมวดอาชีพ. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชา
กรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2543.

- ชิน เตชามหาชัย. ส่วนอนามัยวัยทำงาน และผู้สูงอายุ สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย ภาพประกอบในเรื่อง *สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยบทความปริทัศน์*. (on line)
Available at : <http://www.anamai.moph.go.th/factsheet/academic/202/20208.html>
2546.
- นภาพร ชโยวรรณ. สถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบัน ในการประชุมวิชาการแห่งชาติว่าด้วยผู้สูงอายุ ส่วยสูงอายุด้วยคุณภาพ. วันที่ 22-24 พฤศจิกายน 2542.
- บรรลุ ศิริพานิช และคณะ. พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุไทย มีอายุยืนยาว และแข็งแรง. รายงานการวิจัย. 2531.
- บรรลุ ศิริพานิช, ฉลาด ธีรพัฒน์, มรกต สิงห์เคนทร์, พนิษฐา พานิชชีวะกุล และ เพ็ญจันทร์ ประดับมุข. *ชมรมผู้สูงอายุ : การศึกษารูปแบบและการดำเนินงานที่เหมาะสม*. 2539.
- บุญลือ วันทายนนต์. ประวัติวันผู้สูงอายุ ใน ข้อมูลวันสำคัญโครงการปีรณรงค์วัฒนธรรมไทยและแนวทางในการจัดกิจกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ว. กสค. (เม.ย. 2535) 7. 2537.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. *ประชากรศาสตร์: สารัตถะเรื่องประชากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ :อมรินทร์ พรินท์ติ้ง. 2543.
- แผนปฏิบัติการแม่บทว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุ. (on line) Available at :
http://www.inet.co.th/humanrights/plan/Chapter4/c4_18.html
- พรรณไม้ในสวนหลวง ร.9 , กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการฝ่ายหาทุนมูลนิธิสวนหลวง ร.9. ภาพจากหนังสือ พรรณไม้ในสวนหลวง เกี่ยวกับลำดวน (ชื่อพฤกษศาสตร์ *phaerocoryne clavipes*. *Melodorum fruticosum* Lour ชื่อสามัญ Annonaceae). 2531.
- มาลินี วงศ์สิทธิ์ ศิริวรรณ ศิริบุญ อัจฉรา เอนซ์ บุศริน บางแก้ว. *โครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลในการให้บริการและกิจกรรมต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ*. สถาบันประชากรศาสตร์ กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540.
- มาลินี วงษ์สิทธิ์ ศิริวรรณ ศิริบุญ และอัจฉรา เอนซ์ . *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การดูแลให้บริการ และกิจกรรมต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ*. รายงานเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- เขารัตน์ ปรปักษ์ขาม และ วาทีณี บุญชะลิกษ์. 2545. *นโยบายและทิศทางการนโยบายด้านผู้สูงอายุ ในอนาคตของประเทศไทย อนาคตของสังคมที่มีแต่วัยทอง*. (on line) Available at :
<http://www.thainhf.org/html/article.php?sid=221>. 25 มิถุนายน 2545
- รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ (สรุปสาระสำคัญ ...) (on line) Available at :
www.educationforthaiddisabled.org/lawheight.php3.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. ... (on line) Available at www.pub-law.net/library/constitution/intro.htm.

- วันดี โภคะกุล นงนุช วิลาสินีวรรณ อุบลวรรณ จุฑาสมิต สาคร สุวรรณ ประสิทธิ์ รวมพิมาย.
การศึกษาคุณลักษณะผู้สูงอายุไทย. สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. กรมการแพทย์
กระทรวงสาธารณสุข. 2541.
- วันดี โภคะกุล. สุขภาพผู้สูงอายุไทย. ค.ศ.2000 ใน รายงานประจำปี 2542-2543. สถาบันเวช
ศาสตร์ผู้สูงอายุ. กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- วาทินี บุญชะลิกษ์. (ก) ผู้สูงอายุในประเทศไทย: จุดเปลี่ยนนโยบายประชากรประเทศไทย. กุศล
สุนทรธาดา บรรณาธิการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2538.
- วาทินี บุญชะลิกษ์. (ข) การวิจัยเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ.
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 208 นครปฐม : สถาบัน
วิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. กันยายน 2538.
- วาทินี บุญชะลิกษ์. การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ ใน การ
อบรมและการประชุมวิชาการด้านผู้สูงอายุและความชรา. สมาคมพญาวิทยาและเวช-
ศาสตร์ผู้สูงอายุไทย. 2-6 ตุลาคม 2543.
- ศรีจิตรา บุณนาค และ สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล . สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบัน ปัญหาทาง
สุขภาพ ภาวะพึ่งพา และแนวโน้มนโยบายทางการแพทย์และการสาธารณสุข. ใน การประชุม
วิชาการแห่งชาติว่าด้วยผู้สูงอายุสู่วัยสูงอายุด้วยคุณภาพ. สมาคมพญาวิทยาและเวช
ศาสตร์ผู้สูงอายุไทย. 22-24 พฤศจิกายน 2542
- ศิริวรรณ ศิริบุญ. การตอบสนองของชุมชนต่อปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ. รายงานการวิจัย.
สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. รายงานประจำปี 2542-2543.
กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. มปป.
- สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. รายงานประจำปี 2545.
กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. มปป.
- สรุปสาระสำคัญร่างพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ... (on line) Available at : http://www.m-society.go.th/law/prb_old.htm. 2546.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การคาดประมาณประชากรของ
ประเทศไทย 2533-2563. จัดทำปี 2538.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานผลสำรวจภาวะการทำงานของประชากร
ทั่วราชอาณาจักร รอบที่ 3 : สิงหาคม 2541. มปป.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำนักนายกรัฐมนตรี. รายงานผลสำรวจภาวะการทำงานของประชากร
ทั่วราชอาณาจักร รอบที่ 3 : สิงหาคม 2537. มปป.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำนักนายกรัฐมนตรี. สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทยปี พ.ศ. 2537. มปป.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำนักนายกรัฐมนตรี. ผู้สูงอายุไทย. 2542.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำนักนายกรัฐมนตรี. รายงานผลสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่ว
ราชอาณาจักร รอบที่ 3 : สิงหาคม 2544. มปป.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล. หลักสำคัญของเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. สาขาวิชาเวชศาสตร์ผู้สูงอายุและพญา
วิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2544.

Reference

- Age Concern.1998. *The millennium debate of the age. Millennium paper - health and Care.* (on line) Available at : <http://www.age2000.org.uk>.
- Auer P. 2000. *Ageing of the Labour Force in OECD Countries: Economic and Social Consequences Employment* . Paper. 2000/2 (on line) Available at : <http://www-ilo-irror.cornell.edu:8050/public/englwesh/employment/>.
- Bunchalusi W. 2000. *Family Size and Elderly Care.* Doctoral Thesis. Institute for Population and Social Research. Mahidol University. Bangkok Thailand.
- Burr J and Jan M. 1992. *The Living Arrangements of Unmarried Elderly Hispanic Females.* Demography. 29.1: 93-112.
- Butler R. 1969. *Ageism: another form of bigotry.* The gerontologist 9: 243-6 (1969).
- Committee for the Second World Assembly on Ageing. 2000. Dominican Republic. 24-27 October, 2000.
- Cowgill DO. (1974). *The aging of populations and societies.* The Annals, No. 415.
- Davies A. Michael. 1998. Ageing and Health in the 21st Century - an overview. *Ageing in Europe Research Network Steam at ESA Conference.* 2001, HELSINKI. (on line) Available at : http://www.who.or.jp/ageing/meetings/1998_11_1age&health.
- European Industrial Relations Review.1994. *Age discrimination in Europe.* London. No. 247. August, p. 13-16.
- European Union. 1995. European Union Labour Force Survey. *Final Communiqué of the Denver Summit of the Eight.* June 1997. (on line) Available at: <http://www.g8denver.org/news/062297.html>.
- European Union. 1999. *Report Social Affairs: Active Strategies for an Ageing Workforce* . (on line) Available at: <http://www.findarticles.com/>. November 27.
- European Union. 2000. *Ageing Policy of the European Union.* (on line) Available at: http://europa.eu.int/comm/dg05/soc-prot/ageing/index_en.htm.
- European Union. 2000. *Industrial relations and the ageing workforce: A review of measures to combat age discrimination in employment european industrial relations observatory* . (on line) Available at: <http://www.eiro.eurofound.ie/2000/10/Study/>.
- Griffiths A. Ageing. 1997. *Health and productivity: a challenge for the new millennium in Work and Stress.* July/September. Volume 11, Number 3.

- Gunderson. 1994. *What is the Wage Gap?* (on line) Available at :
[http://www.towson.edu/itrow/ what_is_the_wage_gap.htm](http://www.towson.edu/itrow/what_is_the_wage_gap.htm).
- Hackler C. (ed).1994. *Health care for the ageing population*. Albany, State University of New York Press.
- Honig B. 1998 . Women in the Informal Sector. In: *Women in the Third World: An Encyclopedia of Contemporary Issues*, edited by Nelly, P. Stromquist. New York. Garland Publishing. In National Library Medicine: IGM Selected Full Record Screen (on line) Available at : <http://igm.nih.gov.poline>.
- ILO. (International labour Organization). (a)1999. *The regional Perspectives.htm*. Report by the Director General for the International Labour Conference 87th Session.
- ILO. (International labour Organization). 1998-1999. *World Employment Report*.
- ILO. (International labour Organization). 1999.(a) *International Labour Conference 87th Session*, by Mr. Amartya Sen, Nobel Laureate in Economics.
- ILO. (International labour Organization). 2002. *An inclusive society for an ageing Population*. The employment and social protection challenge Paper contributed by the ILO to the Second World Assembly on Ageing Madrid, 8-12 April 2002 (on line) Available at: ilolex.ilo.ch:1567/english/docs/recdisp.htm. Report No. 02-531, 2002.
- ILO. (International labour Organization). 2003. *Decent Jobs : Social Inclusive and social Protection Social Retirement for Older People*. ILO's Older Workers. Recommendation (No. 162), of 1980. (on line) Available at : www.un.org/ageing/prkit/decentjobs.htm.
- ILO. (International labour Organization)1995. *World Labour Report*.
- Jarman J and Blackburn RM. 1992. *Gender Inequality in labor market: Occupational Concentration and Segregation. A manual on Methodology*. International Labour Office: Geneva. pp. 75-101.
- Jitapatkul S, Kunaanusont, Phoolcharoen, and Suriyawongpaisal. 1999. *A National Survey : Health Problem of Elderly*.
- Jitapunkul S, Na Songkhla M, Chayovan N, Chirawatkul A, Choprawon C, Kachondham Y, Buasai S. 1999. *A National survey of health services of utilization during ailment and its determinants among Thai elderly*. Ageing 28.
- Jitapunkul S. 2001. *Women Elderly : A Current Status*.
- Khaw KT. 1997. *Healthy ageing*. British medical journal, 315: 1090-96.

- Krongkaew M. 1996. *The Changing Urban System in The fast Grow City and Economy: The Case of Bangkok of Thailand*. In *Emerging Cities in Pacific Asia* , edited by Fu-Chen Lo and Yue-Men Yeung. Tokyo, Japan, United Nations University Press.
- National Silver Human Resources Centers Association. 1995. *Silver Human Resources Centers jigyo un-ei jokyo*. (Annual report on the projects of the Silver Human Resources Centers, 1994)
- OECD. 1996. *Meeting of the Education Committee at Ministerial Level: Making Lifelong learning a reality for all*. Paris. (on line) Available at : http://www.oecd.org//news_and_events/reference/nw96-7a.htm.
- OECD. 1999. Council Meeting at Ministerial Level. *Structural Reform and Ajustment The OECD Jobs Strategy*. (on line) Available at : <http://www.oecd.org/subject/mcm/booklet/min5.htm>
- Peter SH. 1997. *Ageing in the Asian Tigers: Challenges for Fiscal Policy*. IMF Working Paper 97/143 (Washington: IMF).
- Prugl E. 1998. Women and Home Work. In: *Women in the Third World: An Encyclopedia of Contemporary Issues*, edited by Nelly, P. Stromquist. New York. Garland Publishing. In National Library Medicine: IGM Selected Full Record Screen (on line) Available at : <http://igm.nih.gov.popline>.
- Rice D. 1992. *Data needs for health policy in an ageing population (including a survey of data available in the United States of America)*. World health statistics quarterly, 45: 61-67.
- Saunder P and Fritzell J. 1995. *Wage and Income In Equality in two Welfare State : Australia and Sweden*. SPRC Discussion Paper No.60. August 1995.
- Tan Poo Chang. 1999. *Productive Ageing* (on line) Available at : <http://www.un.org/depts/escap/pop/ apss141/chap3.htm>.
- Teresa S, Knodel J and Chayovan N. *Gender and Well-Being among the Elderly: Evidence from Thailand*. PSC Research Report Population Studies Center at Institute for Social Research. University OF Michigan PSC.
- Thailand. 1993. *1990 Population and Housing Census*. Subject Report No.1: Migration, National Statistical Office, Office of the Prime Minister.
- Thailand. 2000. *Population and Housing Census*. National Statistical Office, Office of the Prime Minister.
- Thailand. *Survey of Population Change*. Report on 1975-1976. National Statistical Office, Office of the Prime Minister.

- Thailand. *Survey of Population Change*. Report on 1995-1996. National Statistical Office, Office of the Prime Minister.
- Tillsley C. Older workers: findings from the 1994 labour force survey in Employment Gazette, April, 1995.
- Townson M. 2000. *Reducing Poverty among Older Women: The Potential of Retirement Incomes Policies*. The research and publication of this study were funded by Status of Women Canada's Policy Research Fund. August.
- United Nations. 1973. *The Determinants and Consequences of Population Trends*. Vol 1.
- United Nations. 1994. *The Ageing of Asian Populations*. New York, Department for Economic and Social Information and Policy Analysis, ST/ESA/SER.R/125.
- United Nations. 1996 a. *Added years of life in Asia: current situation and future Challenges*. Asian Population Studies Series No.141, New York, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, ST/ESCAP/1688.
- United Nations. 1996 b. *Population ageing and development*. Asian Population Studies Series No.140, New York, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, ST/ESCAP/1680.
- United Nations. 1998 a. *World Population Prospects: The 1998 revision*.
- United Nations. 1998 b. *Below replacement-fertility*. Population Division; Department of Economic and Social Affairs. (on line) Available at:
[Http://www.popin.org/pop1998/7.htm](http://www.popin.org/pop1998/7.htm).
- United Nations. 1998 c. 1996 *Demographic Yearbook*. New York, Department of Economic and Social Affairs, ST/ESA/STAT/SER.R/27.
- United Nations. 1999. *Population Aging*. Population Division, Department of Economic and Social Affairs.
- United Nations. 2000. *Programme on ageing*. Second Meeting of the Technical
- United Nations. 2001. *For Second Meeting of the Technical Committee plan in 2001*.
- United Nations. 2002. *Programme on Ageing*. Second Meeting of the Technical Committee for the Second World Assembly on Ageing 24-27 October 2000, Dominican Republic (Future areas for research Ageing and inter-generational exchanges within families. (on line) Available at :
<http://www.aifs.org.au/institute/research/plan2002-05.html>)
- United Nations. 2002. *Women and Gender Inequality*. (on line) Available at:
<http://www.unfpa.org/swp/2002/english/ch4/page3.htm>

- Warr PG. 1998. *East Asia in Crisis: From Being A Miracle To Needing One?* Thailand in R.H. McLeod and R. Garnaut (eds.), London, Routledge, pp. 49-65. New York, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific).
- WHO 1998. *Health for all in the 21st century*. (World Health Organization). (HFA) : Geneva.
- World Bank, 1995. *World Development Report 1995*. Oxford University Press, New York.
- World Bank, 2001. *World Bank Policy*. (on line) Available at : <http://www.findarticles.com>.
- World Bank. 2001. *Engendering Development*. News Spring, Women and Development. (World Bank Policy Research) Through Gender Equality in Rights, (on line) Available : <http://www.findarticles.com>.

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1

ตาราง 1 จำนวนขนาดตัวอย่างผู้สูงอายุที่เลือกจากข้อมูลระดับจุลภาค ปี 2537

TABLE1 MICRO DATA OF OLDER WORKERS , FROM NATIONAL SURVEY IN 1994

Region	age group						Total
	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80+	
Bangkok	189	167	110	77	47	41	631
Central	2300	2035	1381	988	654	709	8,067
North	1794	1678	1148	853	507	520	6,500
Northern	1982	1698	1108	780	498	441	6,507
South	1097	1028	711	526	310	369	4,041
Total	7,362	6,606	4,458	2,698	2,016	2,080	25,746

ตาราง 2 จำนวนขนาดตัวอย่างผู้สูงอายุที่เลือกจากข้อมูลระดับจุลภาค ปี 2541

TABLE2 MICRO DATA OF OLDER WORKERS , FROM NATIONAL SURVEY IN 1998

Region	age group						Total
	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80+	
Bangkok	188	172	133	93	53	51	690
Central	1,944	1,850	1,418	1,028	635	735	7,610
North	1,690	1,583	1,213	896	506	510	6,398
Northern	1,874	1,549	1,163	837	533	468	6,424
South	1,041	1,015	778	535	332	367	4,068
Total	6,737	6,169	4,705	3,389	2,059	2,131	25,190

ตาราง 3 จำนวนขนาดตัวอย่างผู้สูงอายุที่เลือกจากข้อมูลระดับจุลภาค ปี 2544

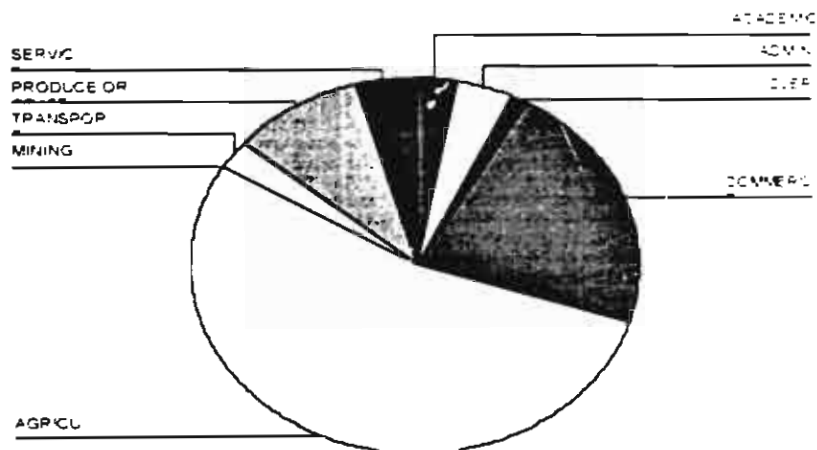
TABLE3 MICRO DATA OF OLDER WORKERS, FROM NATIONAL SURVEY IN 2001

Region	age group						รวม
	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80+	
Bangkok	379	352	240	177	102	81	1,331
Central	2,241	2,316	1,735	1,459	833	916	9,500
North	1,949	1,940	1,628	1,168	703	674	8,062
Northern *	2,478	2,156	1,576	1,154	718	658	8,740
South	1,215	1,249	839	743	417	442	4,905
Total	8,262	8,013	6,018	4,701	2,773	2,771	32,538

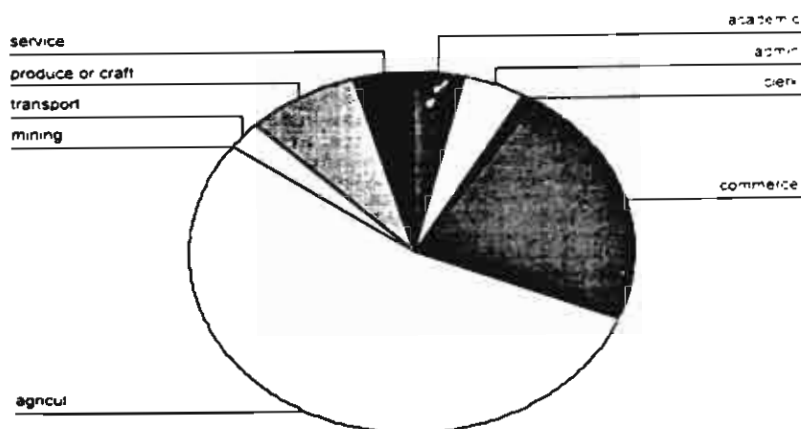
ภาคผนวกที่ 2

แผนภูมิที่ 1 ลักษณะของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ

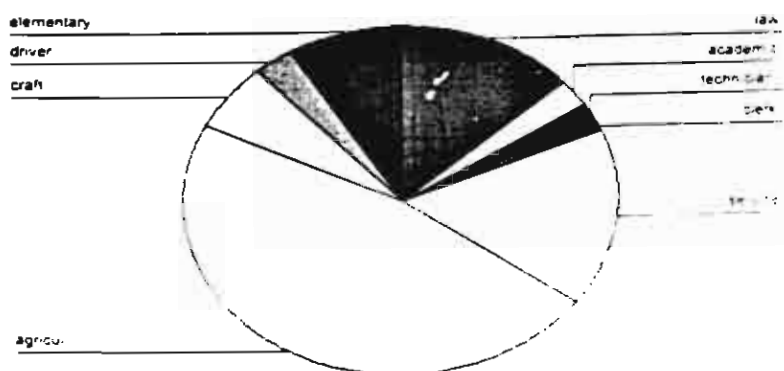
OCCUPATION 1994

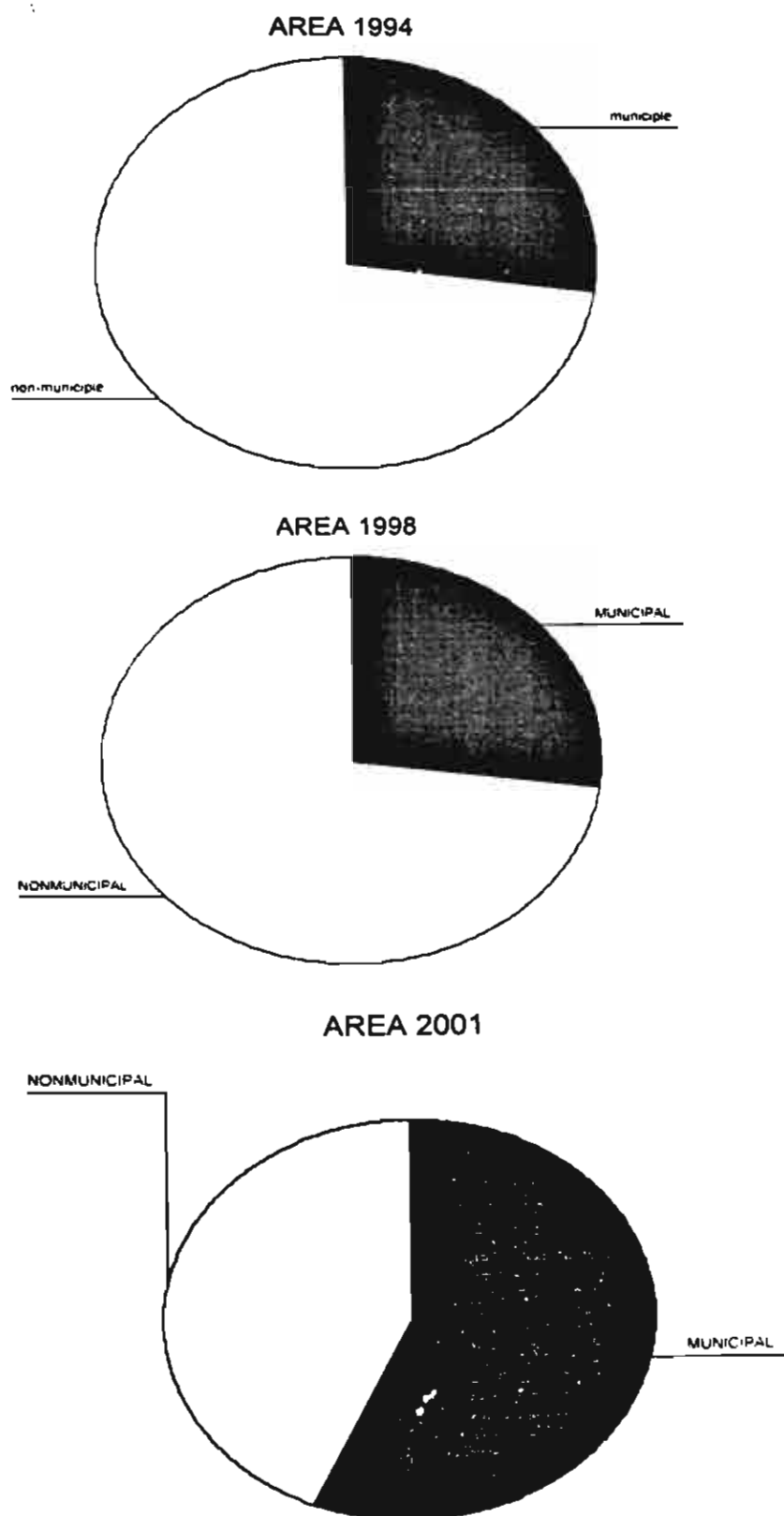
OCCUPATION 1998

OCCUPATION 2001

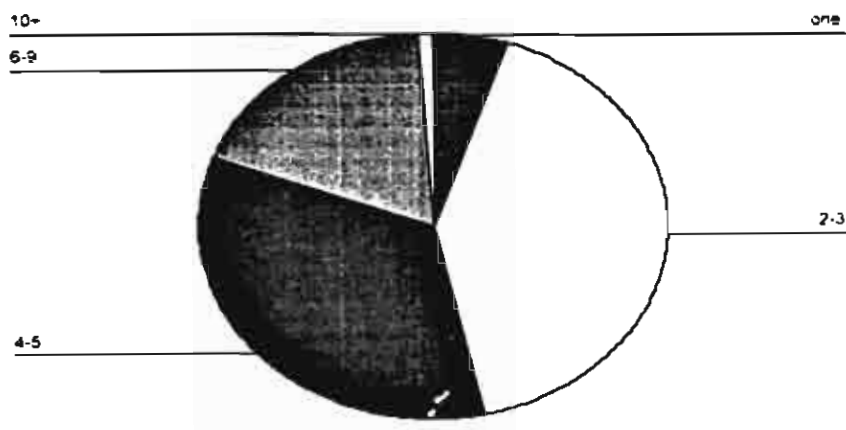

แผนภูมิที่ 2คุณลักษณะของผู้สูงอายุจำแนกตามเขตที่อยู่อาศัย

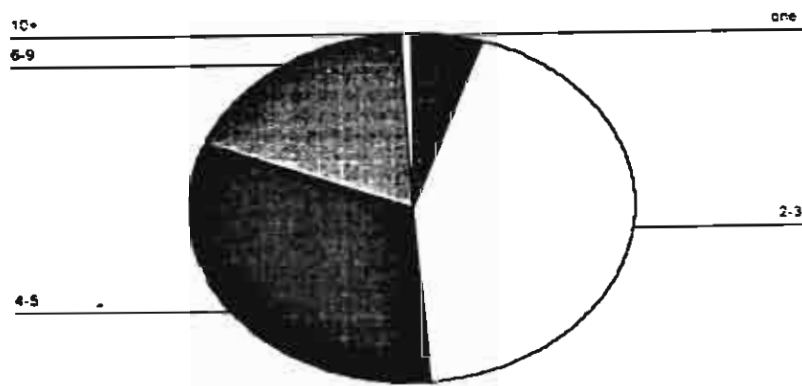

แผนภูมิที่ 3 คุณลักษณะของผู้สูงอายุจำแนกตามขนาดครอบครัว

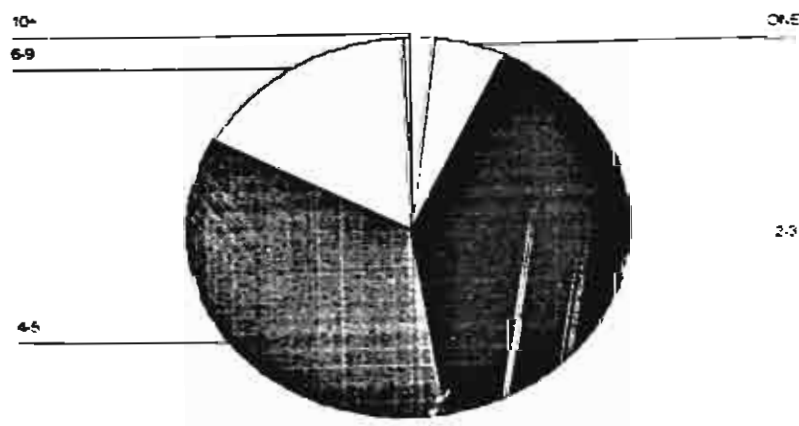
Number of household member 1994

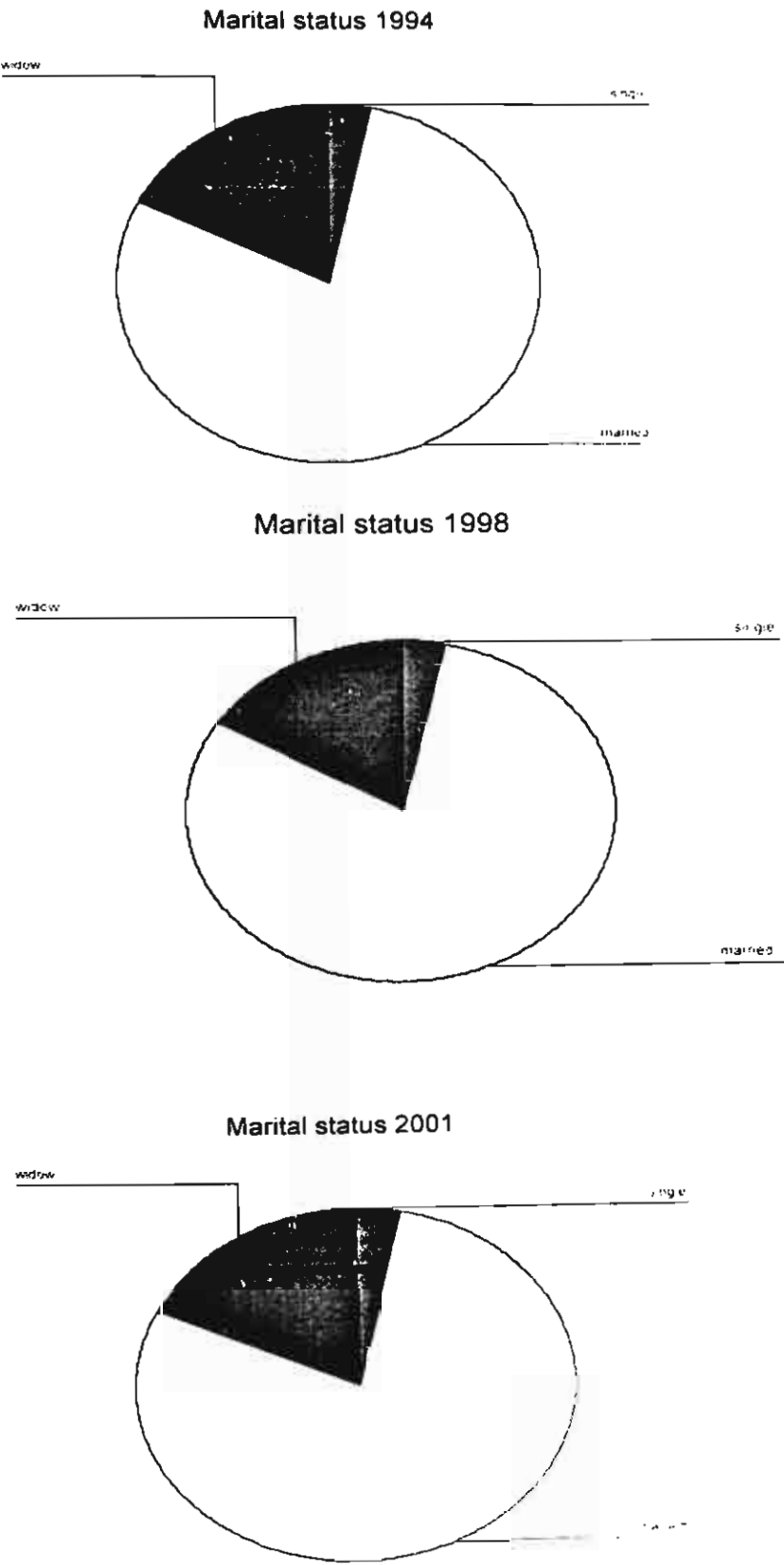
Number of household member 1998

NUMBER OF HOUSEHOLD

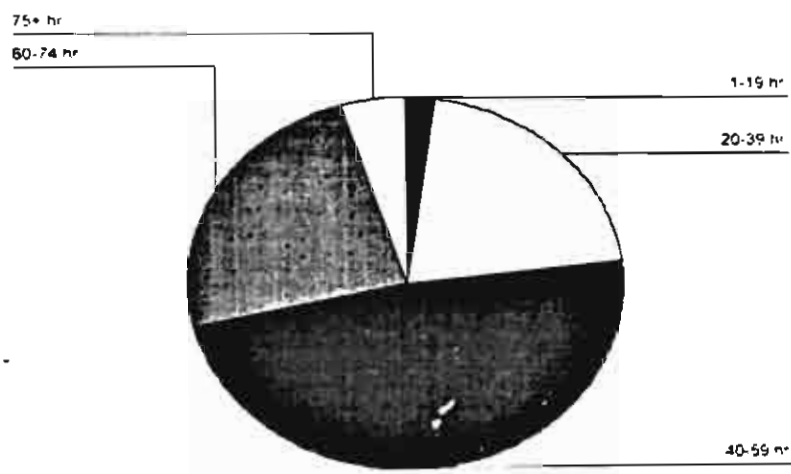

แผนภูมิที่ 4 คุณลักษณะของผู้สูงอายุจำแนกตามสถานภาพสมรส

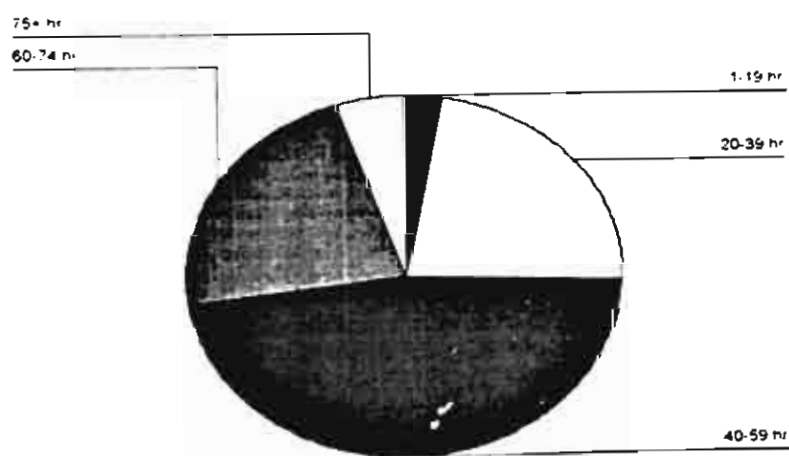

แผนภูมิที่ 5 คุณลักษณะของผู้สูงอายุจำแนกตามจำนวนชั่วโมงการทำงาน

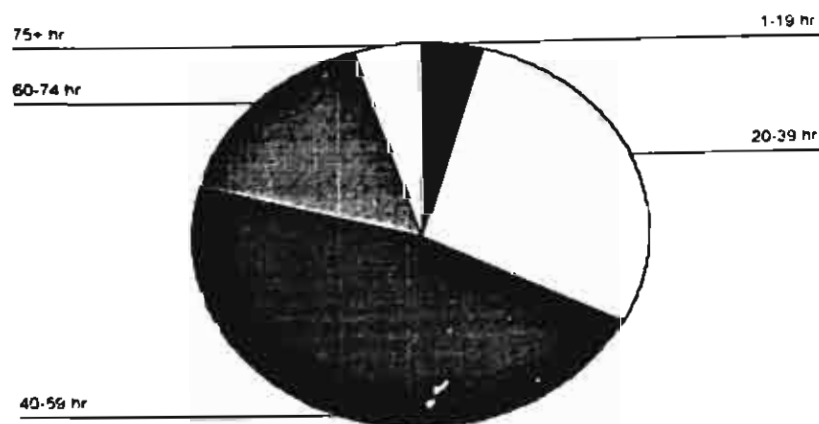
Total working hours 1994

Total working hours 1998

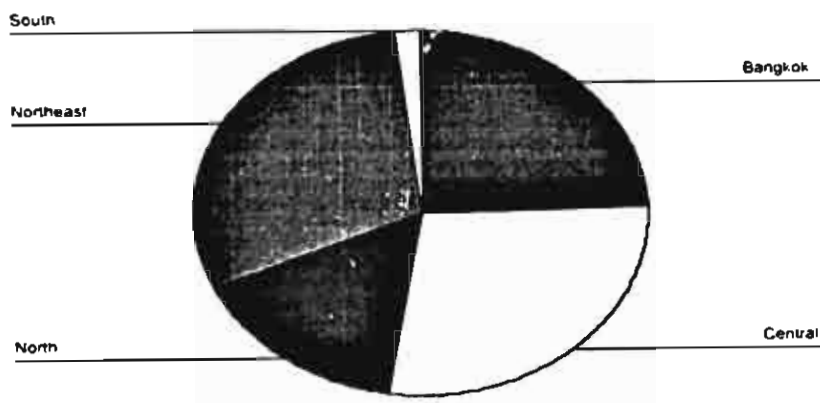

Total working hours 2001

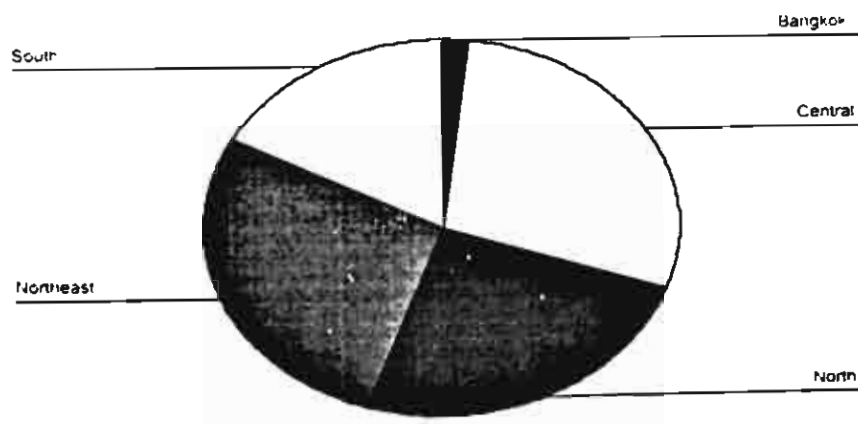

แผนภูมิที่ 6 คุณลักษณะของผู้สูงอายุจำแนกตามภาค

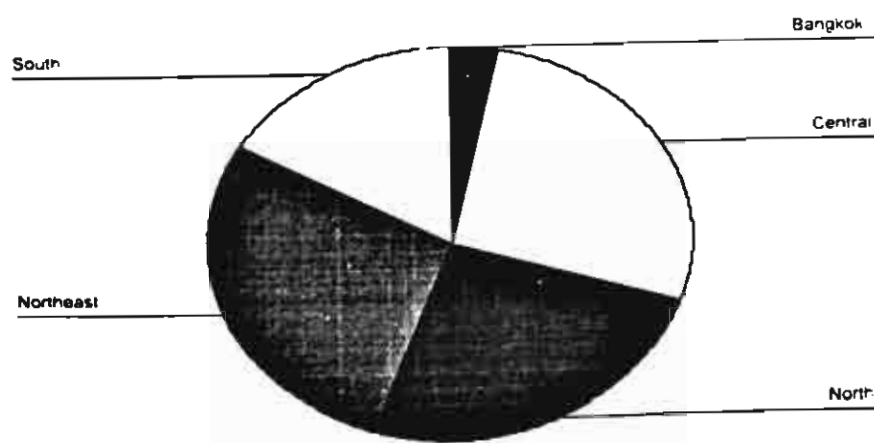
Region 1994

REGION 1998

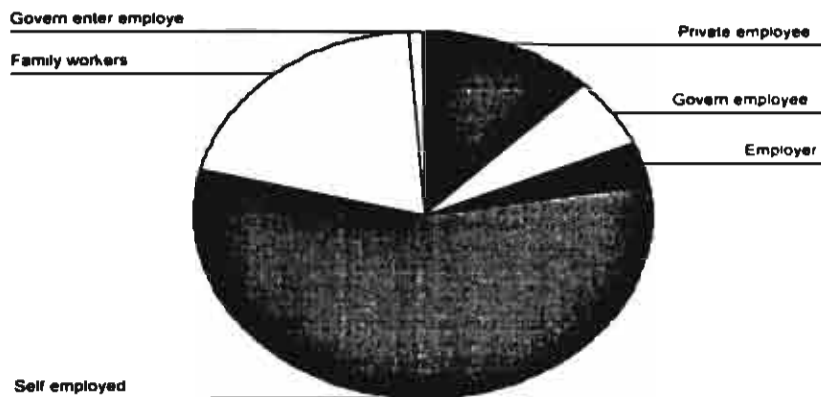

REGION 2001

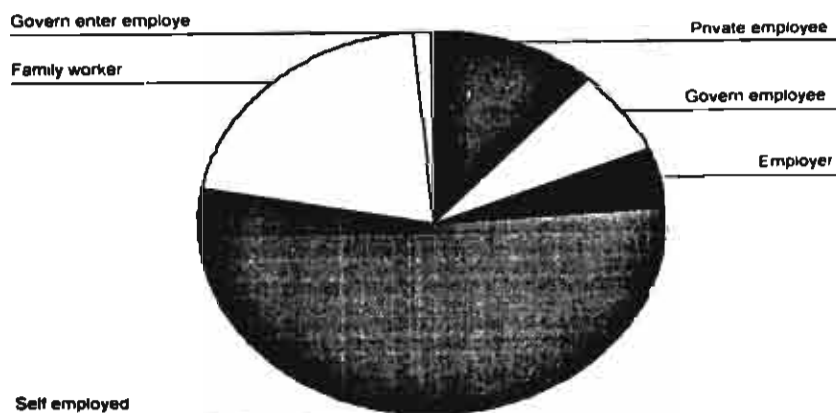

แผนภูมิที่ 7 คุณลักษณะของผู้สูงอายุจำแนกตามสถานภาพการทำงาน

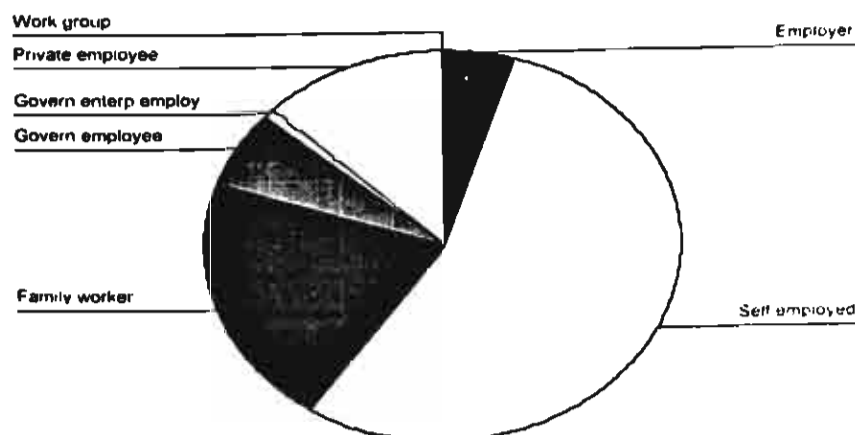
Work status 1994

Work status 1998

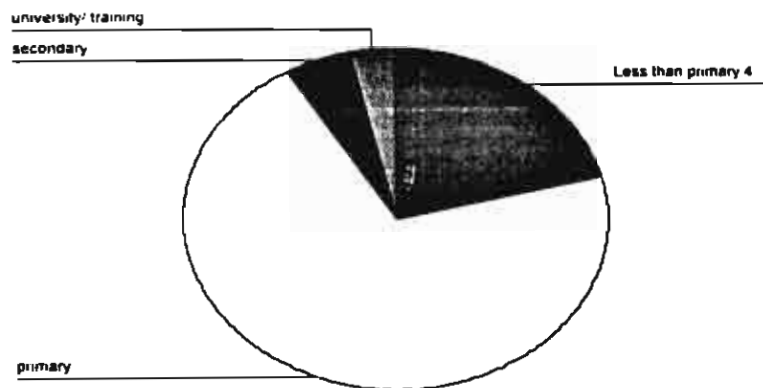

Work status 2001

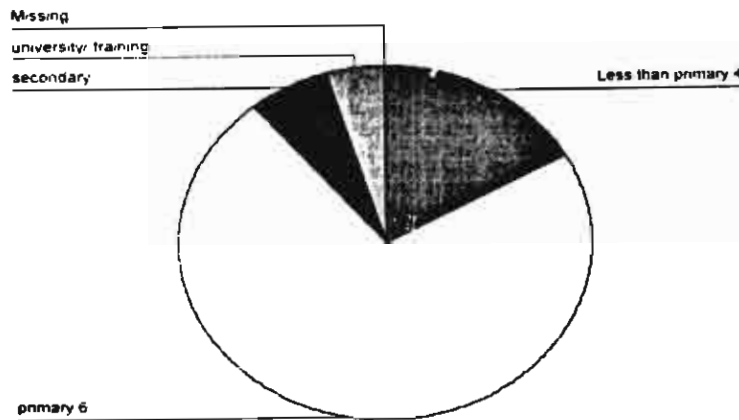

แผนภูมิที่ 8 คุณลักษณะของผู้สูงอายุจำแนกตามระดับการศึกษา

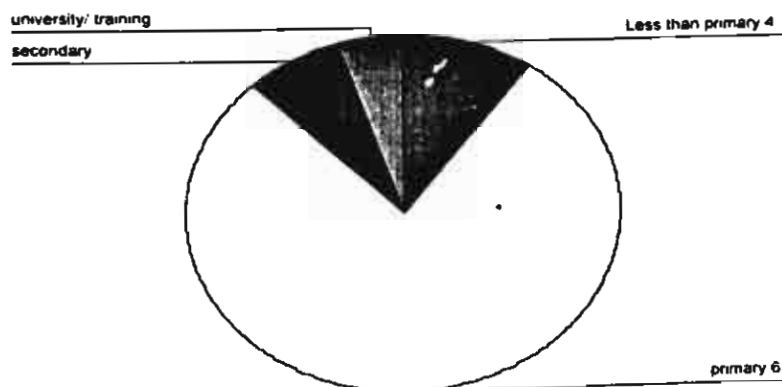
EDUCATION 1994

EDUCATION 1998

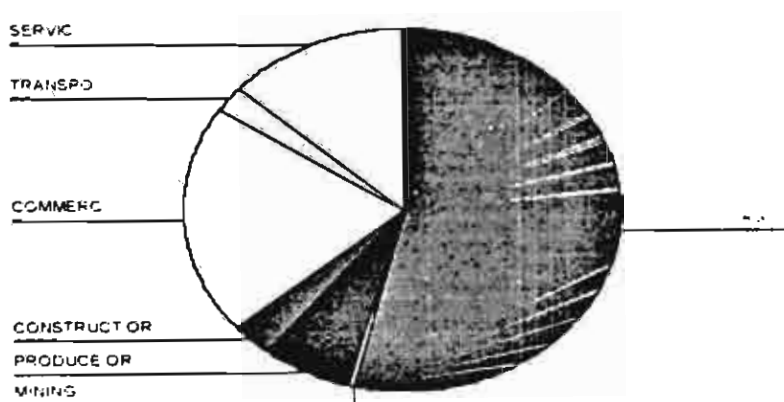

EDUCATION 2001

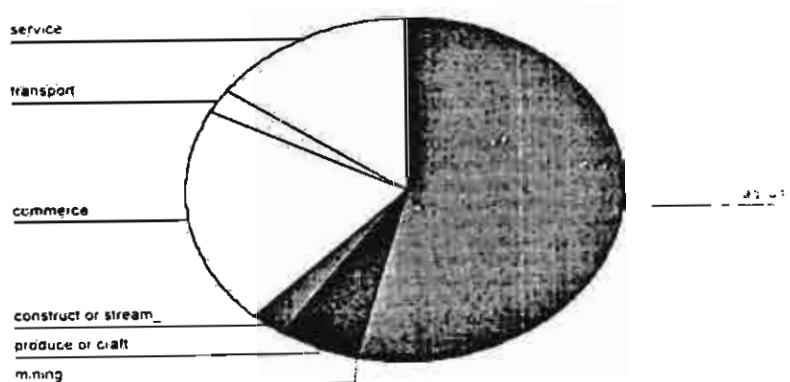

แผนภูมิที่ 9 คุณลักษณะของผู้สูงอายุจำแนกตามอุตสาหกรรม

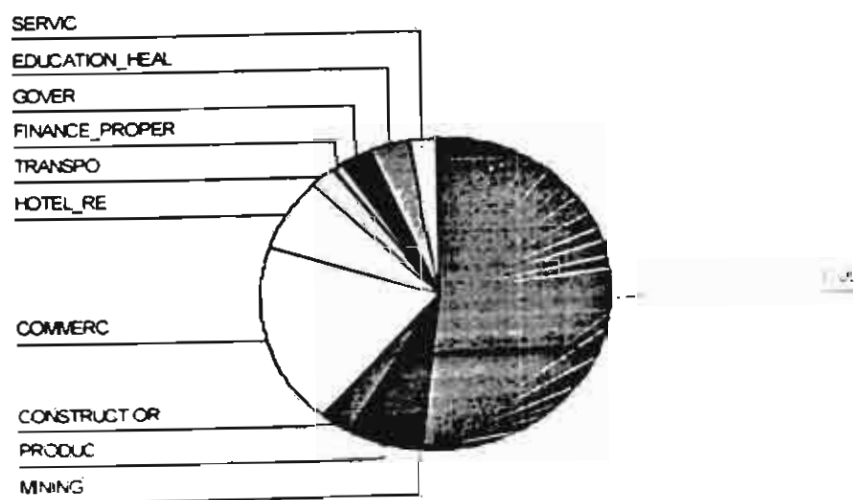
INDUSTRY 1994

INDUSTRY 1998

INDUSTRY 2001

ภาคผนวกที่ 3

1. ตารางแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุ

Tabulations of Age Group Older Workers

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและสถานภาพการทำงาน, ปี 2537

Table1 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Working Status, in 1994

Age group	working	non working	Total	Number
55-59	21.0	7.6	28.6	7362
60-64	13.1	12.5	25.7	6606
65-69	6.3	11.0	17.3	4458
70-74	2.4	10.1	12.5	3224
75-79	0.9	7.0	7.8	2016
80+	0.3	7.7	8.1	2080
Total	43.9	56.1	100.0	25746

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ ปี 2537

Table2 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Sex, in 1994

Age group	male	female	Total	Number
55-59	13.3	15.3	28.6	7,362
60-64	11.7	14.0	25.7	6,606
65-69	7.9	9.4	17.3	4,458
70-74	5.3	7.2	12.5	3,224
75-79	3.3	4.5	7.8	2,016
80+	2.9	5.2	8.1	2,080
Total	44.5	55.5	100.0	25,746

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและลักษณะการทำงาน, ปี 2537

Table 3 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Permanent Job Status, in 1994

Age group	Security	Temporary	Total	Number
55-59	1.0	12.6	13.6	1,968
60-64	0.9	21.5	22.4	3,230
65-69	0.4	19.3	19.7	2,843
70-74	0.1	17.9	18.1	2,607
75-79	0.0	12.4	12.4	1,796
80+		13.8	13.8	1,994
Total	2.5	97.5	100	14,438

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและเหตุผลที่ไม่ทำงาน, ปี 2537

Table 4 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Unavailable Working, in 1994

Age group	sickness	Vocation seasonin g	harvest	Waiting	other	Total	Number
55-59	6.0	3.3	11.5	12.6	2.7	5.2	41.4 151
60-64	7.7	1.1	8.5	12.6	2.5	3.6	35.9 131
65-69	2.2	1.1	3.8	4.7	1.4	2.5	15.6 57
70-74	1.6		0.5	2.5	0.5	0.5	5.8 21
75-79	0.5		0.8				1.4 5
80+	18.1	5.5	25.2	32.3	7.1	11.8	100.0 365.0
Total	36.2	11.0	50.4	64.7	14.2	23.6	100.0 730

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและขนาดครอบครัว, ปี 2537

Table 5. Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Family Size, in 1994

Age group	one	2-3	4-5	6-9	10+	Total	Number
55-59	1.5	11.9	9.8	5.2	0.2	28.6	7,362
60-64	1.5	9.7	8.9	5.3	0.2	25.7	6,606
65-69	1.2	6.4	5.7	3.8	0.1	17.3	4,458
70-74	1.0	4.5	4.3	2.6	0.1	12.5	3,224
75-79	0.7	2.8	2.6	1.7	0.1	7.8	2,016
80+	0.6	2.8	2.9	1.8	0.0	8.1	2,080
Total	6.5	38.0	34.3	20.5	0.7	100	25,746

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและสถานภาพครัวเรือน, ปี 2537

Table 6. Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Household Status, in 1994

age group	hh head	wife/husban	daughter/son	cousin	Total	Number
	d					
55-59	17.0	9.5	0.5	1.5	28.6	7,362
60-64	16.2	7.2	0.2	2.1	25.7	6,606
65-69	11.2	4.1	0.0	2.0	17.3	4,458
70-74	7.8	2.4	0.0	2.4	12.5	3,224
75-79	4.9	1.0	0.0	2.0	7.8	2,016
80+	4.0	0.5	0.0	3.6	8.1	2,080
Total	60.9	24.7	0.9	13.5	100.0	25,746

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและสถานภาพสมรส, ปี 2537

Table 7 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Marital Status, in 1994

Age group	Single	Married	Widow	Total	Number
55-59	1.1	22.3	5.2	28.6	7,362
60-64	0.8	17.9	6.9	25.7	6,606
65-69	0.4	11.0	5.9	17.3	4,458
70-74	0.2	6.7	5.6	12.5	3,224
75-79	0.2	3.4	4.2	7.8	2,016
80+	0.1	2.4	5.6	8.1	2,080
Total	2.9	63.6	33.5	100.0	25,746

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและหมวดอาชีพ, ปี 2537

Table 8 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Occupational Classification, in 1994

Age group	Academic	Admin commerce	Agriculture	Transport	Craft	Service	Total	Number	
55-59	2.2	3.0	10.3	23.6	1.4	4.5	2.6	47.5	5,562
60-64	0.4	1.2	6.4	17.8	0.7	2.6	1.0	30.1	3,518
65-69	0.1	0.5	3.3	8.3	0.2	1.5	0.4	14.3	1,676
70-74	0.0	0.1	1.6	2.8	0.0	0.6	0.1	5.5	638
75-79	0.1	0.1	0.5	0.9	0.0	0.3	0.1	1.9	225
80+	0.0	0.0	0.2	0.3	0.0	0.2	0.0	0.7	86
Total	2.7	4.1	22.4	53.6	2.4	9.7	4.1	100.0	11,705

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและที่อยู่อาศัย, ปี 2537

Table 9 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Resident Area , in 1994

Age group	municipal	non-municipal	Total	Number
55-59	9.5	19.1	28.6	7,362
60-64	7.8	17.9	25.7	6,606
65-69	5.5	11.8	17.3	4,458
70-74	3.8	8.7	12.5	3,224
75-79	2.6	5.2	7.8	2,016
80+	2.6	5.5	8.1	2,080
Total	31.8	68.2	100.0	25,746

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและสถานภาพการทำงาน, ปี 2541

Table 10 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Working Status, in 1998

Age group	Working	non working	Total	Number
55-59	19.4	7.4	26.7	6,737
60-64	12.2	12.3	24.5	6,169
65-69	6.4	12.3	18.7	4,705
70-74	2.4	11.1	13.5	3,389
75-79	0.8	7.4	8.2	2,059
80+	0.3	8.2	8.5	2,131
Total	41.4	58.6	100.0	25,190

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ, ปี 2541

Table 11 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Sex, in 1998

Age group	male	female	Total	Number
55-59	12.3	14.5	26.7	6,737
60-64	11.1	13.4	24.5	6,169
65-69	8.3	10.4	18.7	4,705
70-74	5.9	7.6	13.5	3,389
75-79	3.5	4.7	8.2	2,059
80+	3.1	5.4	8.5	2,131
Total	44.1	55.9	100.0	25,190

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและลักษณะการทำงาน, ปี 2541

Table 12 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Permanent Job Status, in 1998

Age group	Permanent	Temporary	Total	Number
55-59	0.9	11.7	12.6	1,860
60-64	0.7	20.4	21.1	3,108
65-69	0.4	20.6	20.9	3,090
70-74	0.2	18.7	18.9	2,784
75-79	0.0	12.5	12.6	1,853
80+	0.0	14.0	14.0	2,061
Total	2.2	97.8	100.0	14,756

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและและเหตุผลที่ไม่ทำงาน, ปี 2541

Table 13 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Unavailable Working, in 1998

Age group	sicknes s	Vocation seasonin g	harvest	Waiting	other	Total	Number	
55-59	7.3	3.0	11.8	11.8	3.3	5.2	42.4	140
60-64	4.2	2.7	7.6	10.3	1.8	4.5	31.2	103
65-69	4.5	1.2	3.6	3.3	0.9	2.7	16.4	54
70-74	0.6		2.7	3.0	0.6	0.6	7.6	25
75-79	0.3	0.3	0.3	0.9			1.8	6
80+		0.3			0.3	0.6	0.6	2
Total	17.0	7.6	26.1	29.4	6.7	13.3	100.0	330

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและขนาดครอบครัว, ปี 2541

Table 14 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Family Size, in 1998

Age group	one	2-3	4-5	6-9	10+	Total	Number
55-59	1.5	11.3	8.9	4.9	0.2	26.7	6,737
60-64	1.4	9.8	8.2	5.0	0.2	24.5	6,169
65-69	1.3	7.6	6.0	3.7	0.1	18.7	4,705
70-74	1.1	5.2	4.3	2.8	0.1	13.5	3,389
75-79	0.7	3.0	2.8	1.7	0.0	8.2	2,059
80+	0.7	3.0	3.0	1.8	0.0	8.5	2,131
Total	6.6	39.8	33.2	19.8	0.6	100.0	25,190

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและสถานภาพครัวเรือน, ปี 2541

Table 15 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Household Status, in 1998

Age group	hh head	Wife/husband	doughter/son	cousin	Total	Number
55-59	15.8	8.9	0.6	1.5	26.7	6,737
60-64	14.7	7.2	0.2	2.4	24.5	6,169
65-69	11.6	4.7	0.1	2.3	18.7	4,705
70-74	8.3	2.5	0.0	2.6	13.5	3,389
75-79	4.7	1.1	0.0	2.3	8.2	2,059
80+	4.1	0.5	0.0	3.8	8.5	2,131
Total	59.3	24.9	0.9	15.0	100.0	25,190

ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและสถานภาพสมรส, ปี 2541

Table 16 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Marital Status, in 1998

Age group	single	Married	widow	Total	Number
55-59	1.0	21.2	4.5	26.7	6,737
60-64	0.8	17.5	6.2	24.5	6,169
65-69	0.5	12.1	6.1	18.7	4,705
70-74	0.3	7.4	5.8	13.5	3,389
75-79	0.1	3.7	4.4	8.2	2,059
80+	0.1	2.4	5.9	8.5	2,131
Total	2.8	64.3	32.9	100.0	25,190

ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและหมวดอาชีพ, ปี 2541

Table 17 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Occupation Classification, in 1998

Age group	Aca demi c	Admin& Clerk	Comm erce	Agricul	Trans	Craft	Service	Total	Number
55-59	2.5	3.7	9.2	23.5	1.4	4.0	2.4	46.6	5,049
60-64	0.5	1.1	6.9	16.9	0.7	2.3	1.0	29.5	3,188
65-69	0.2	0.5	3.8	9.0	0.2	1.4	0.4	15.4	1,672
70-74	0.1	0.1	1.7	3.0	0.1	0.8	0.1	5.8	632
75-79	0.0	0.0	0.6	1.0	0.0	0.2	0.1	1.9	211
80+		0.0	0.2	0.3		0.1	0.0	0.7	73
Total	3.1	5.5	22.4	53.6	2.4	8.8	4.0	100.0	10,825

ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและเขตที่อยู่อาศัย, ปี 2541

Table 18 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Resident Area, in 1998

Age group	Municipal	Non-municipal	Total	Number
55-59	8.5	18.3	26.7	6,737
60-64	7.3	17.2	24.5	6,169
65-69	5.8	12.9	18.7	4,705
70-74	3.9	9.6	13.5	3,389
75-79	2.5	5.6	8.2	2,059
80+	2.4	6.1	8.5	2,131
Total	30.3	69.7	100.0	25,190

ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและสถานภาพการทำงาน, ปี 2544

Table 19 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Working Status, in 2001

Age Group	working	Non working	Total	Number
55-59	18.4	7.0	25.4	8,262
60-64	12.9	11.7	24.6	8,013
65-69	6.9	11.6	18.5	6,018
70-74	3.0	11.4	14.4	4,701
75-79	1.1	7.4	8.5	2,773
80+	0.4	8.2	8.5	2,771
Total	42.8	57.2	100.0	32,538

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุเพศ, ปี 2544

Table 20 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Sex, in 2001

Age Group	Male	Female	Total	Number
55-59	11.9	13.5	25.4	8,262
60-64	11.1	13.5	24.6	8,013
65-69	8.0	10.5	18.5	6,018
70-74	6.3	8.2	14.4	4,701
75-79	3.5	5.0	8.5	2,773
80+	3.2	5.3	8.5	2,771
Total	44.1	55.9	100.0	32,538

ตารางที่ 21 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและงานที่รออยู่, ปี 2544

Table 21 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Waited Business /
Waited job at the Resident Area , in 2001

Age Group	Yes	No	Total	Number
55-59	0.7	11.4	12.1	2,249
60-64	0.4	20.0	20.4	3,792
65-69	0.3	20.0	20.2	3,760
70-74	0.1	20.0	20.0	3,718
75-79	0.0	12.9	12.9	2,402
80+	0.0	14.3	14.3	2,652
Total	1.4	98.6	100.0	18,573

ตารางที่ 22 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและเหตุผลที่ไม่ทำงาน, ปี 2544

Table 22 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Unavailable Working , in 2001

Age Group	housework	Wait for job	too old	sick	relax	other	Total	Number
55-59	7.2	0.1	0.3	1.8	1.1	0.9	11.4	2,077
60-64	6.0	0.1	10.9	1.6	0.7	1.0	20.3	3,696
65-69	4.3	0.0	14.1	1.2	0.3	0.5	20.3	3,707
70-74	2.0	0.0	17.3	0.7	0.1	0.2	20.3	3,704
75-79	0.8	-	11.7	0.5	0.1	0.1	13.1	2,397
80+	0.3	0.0	13.8	0.4	0.0	0.0	14.5	2,651
Total	20.7	0.2	68.0	6.2	2.2	2.7	100.0	18,232

ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและเหตุผลที่เลิกจากงาน, ปี 2544
 Table 23 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Stop Working Reason/
 Unemployed Reason , in 2001

Age Group	shut down	Downsizing	sign contract	Finished job	Other	Total	Number
55-59	5.1	1.3	2.5	36.7	15.2	60.8	48
60-64	-	-	-	22.8	5.1	27.8	22
65-69	-	-	-	5.1	2.5	7.6	6
70-74	-	-	-	1.3	1.3	2.5	2
75-79	-	-	-	1.3	24.1	1.3	1
80+	-	-	-	-	-	-	-
Total	5.1	1.3	2.5	67.1	24.1	100.0	79

ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและขนาดครอบครัว, ปี 2544
 Table 24 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Family Size, in 2001

Age Group	1	2_3	4_5	6_9	7+	Total	Number
55-59	2.0	9.7	9.4	4.3	0.1	25.4	8,262
60-64	2.0	9.4	8.6	4.5	0.0	24.6	8,013
65-69	1.4	7.1	6.5	3.5	0.0	18.5	6,018
70-74	1.3	5.3	4.9	2.9	0.0	14.4	4,701
75-79	0.7	3.2	3.1	1.5	0.0	8.5	2,773
80+	0.8	2.8	3.2	1.7	0.0	8.5	2,771
Total	8.2	37.6	35.6	18.4	0.2	100.0	32,538

ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและสถานภาพในครอบครัว, ปี 2544

Table 25 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Household Member Status, in 2001

Age Group	hh. head	Wife/husband	daughter/son	Cousin	Total	Number
55-59	15.0	8.4	0.6	1.4	25.4	8,262
60-64	15.1	7.1	0.2	2.2	24.6	8,013
65-69	11.6	4.5	0.1	2.3	18.5	6,018
70-74	8.9	2.9	0.0	2.7	14.4	4,701
75-79	5.2	1.2	0.0	2.0	8.5	2,773
80+	4.3	0.6	0.0	3.5	8.5	2,771
Total	60.2	24.7	0.9	14.2	100.0	32,538

ตารางที่ 26 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและหมวดอาชีพ, ปี 2544

Table 26 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Occupation Classification, in 2001

Age Group	Legis late	Academic	Tech nician	Clerk	Service	Agri culture	Produce/Craft	Driver	Elementary	Total	Number
55-59	5.70	1.86	1.17	0.85	6.8	19.1	2.6	1.4	3.7	43.2	6,185
60-64	3.80	0.20	0.33	0.13	4.8	15.6	1.9	0.7	2.6	30.2	4,317
65-69	2.47	0.03	0.10	0.03	2.7	8.2	1.1	0.3	1.2	16.2	2,311
70-74	1.24	0.02	0.06	0.03	1.2	3.3	0.6	0.1	0.5	7.0	997
75-79	0.41	0.01	0.01	0.01	0.5	1.2	0.2	0.0	0.3	2.6	376
80+	0.15	0.01	0.01	0	0.2	0.3	0.2	0.0	0.0	0.8	120
Total	13.8	2.1	1.7	1.0	16.2	47.7	6.6	2.6	8.4	100.0	14,306

ตารางที่ 27 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุและเขตที่อยู่อาศัย, ปี 2544

Table 27 Number and Percentage of Older Workers by Age Group and Resident Area, in 2001

Age Group	Municipal	Non-municipal	Total	Number
55-59	15.6	9.8	25.4	8,262
60-64	14.6	10.1	24.6	8,013
65-69	11.2	7.3	18.5	6,018
70-74	8.6	5.8	14.4	4,701
75-79	5.0	3.5	8.5	2,773
80+	5.3	3.2	8.5	2,771
Total	60.3	39.7	100.0	32,538

2. ตารางแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพ

Tabulations of Aged group and Occupation Classification

ตารางที่ 28 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและสถานภาพสมาชิกในครัวเรือน, ปี 2537

Table 28 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Household Member Status, in 1994

Occupation	hh head	wife/husband	daughter/son	Cousin	Total	Number
Academic	1.9	0.6	0.1	0.1	2.7	318.0
Admin	3.6	0.2	0.0	0.1	3.9	460.0
Clerk	0.8	0.2	0.0	0.1	1.1	123.0
Commerce	13.6	7.0	0.2	1.5	22.4	2,617.0
Agriculture	36.7	14.8	0.6	1.5	53.6	6,279.0
Transport	2.2	0.1	0.0	0.1	2.4	285.0
Produce or Craft	7.2	1.9	0.1	0.4	9.7	1,136.0
Service	3.1	0.7	0.0	0.2	4.1	483.0
Total	69.2	25.6	1.2	4.0	100.0	11,705.0

ตารางที่ 29 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและจำนวนชั่วโมงการทำงาน, ปี 2537

Table 29 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Amount of Total Hours, in 1994

Occupation	1-19	20-39	40-59	60-74	75+	Total	Number
Academic	0.1	1.6	0.9	0.1	0.0	2.7	317
Admin	0.0	1.0	1.8	0.8	0.3	3.9	460.0
Clerk	0.0	0.4	0.6	0.1	0.0	1.0	122.0
Commerce	0.5	3.6	8.1	7.2	3.1	22.4	2615.0
Agricul	1.7	11.1	27.9	12.4	0.6	53.6	6249.0
Mining	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4 0
Transport	0.0	0.6	1.1	0.6	0.1	2.4	284 0
Produce or craft	0.2	2.4	5.5	1.3	0.2	9 6	1121 0
Service	0.1	1.0	1.8	0.9	0.4	4 1	481 0
Total	2.6	21.6	47.7	23.5	4.7	100.0	11653 0

ตารางที่ 30 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและขนาดครอบครัว, ปี 2537

Table 30 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Family Size, in 1994

Occupation	one	2-3	4-5	6-9	10+	Total	Number
Academic	0.3	1.3	0.8	0.3	0.0	2.7	318.0
Admin	0.4	1.6	1.2	0.7	0.0	3.9	460.0
Clerk	0.1	0.4	0.4	0.2	0.0	1.1	123.0
Commerce	1.4	10.3	6.7	3.8	0.2	22.4	2617.0
Agricul	2.2	21.6	18.9	10.6	0.4	53.6	6279.0
Mining	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4.0
Transport	0.1	0.9	0.9	0.5	0.0	2.4	285.0
produce or craft	0.7	3.9	3.3	1.6	0.1	9.7	1136.0
service	0.4	1.7	1.2	0.7	0.0	4.1	483.0
Total	5.6	41.9	33.4	18.4	0.7	100.0	11705.0

ตารางที่ 31 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและสถานภาพสมรส, ปี 2537

Table 31 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Marital Status, in 1994

Occupation	single	married	widow	Total	Number
Academic	0.2	2.1	0.4	2.7	318.0
Admin	0.1	3.3	0.5	3.9	460.0
Clerk	0.1	0.9	0.1	1.1	123.0
Commerce	1.0	16.2	5.2	22.4	2,617.0
Agricul	1.2	43.3	9.1	53.6	6,279.0
Mining	0.0	0.0	0.0	0.0	4.0
Transport	0.0	2.2	0.2	2.4	285.0
Produce or craft	0.4	7.2	2.1	9.7	1,136.0
Service	0.1	3.0	1.0	4.1	483.0
	3.1	78.2	18.7	100.0	11,705.0

ตารางที่ 32 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและระดับการศึกษา, ปี 2537

Table 32 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Educational Attainment, in 1994

Occupation	Less than primary 4	primary	secondary	university	Total	Number
Academic	0.1	0.3	0.4	1.9	2.7	318.0
Admin	0.4	1.6	1.1	0.8	3.9	460.0
Clerk	0.1	0.5	0.4	0.1	1.1	123.0
Commerce	5.6	15.5	1.2	0.1	22.4	2,617.0
Agricul	13.6	39.3	0.7	0.1	53.6	6,279.0
Mining	0.0	2.0	2.0	0.0	0.0	4.0
Transport	0.2	1.9	0.3	0.0	2.4	285.0
Produce or craft	2.5	6.8	0.4	0.1	9.7	1,136.0
Service	0.8	2.9	0.3	0.1	4.1	483.0
Total	23.3	68.9	4.7	3.1	100.0	11,705.0

ตารางที่ 33 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและเขตที่อยู่อาศัย, ปี 2537

Table 33 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Resident Area, in 1994

Occupation	Municipal	Non-municipal	Total	Number
Academic	1.7	1.0	2.7	318.0
Admin	2.7	1.2	3.9	460.0
Clerk	0.7	0.4	1.1	123.0
Commerce	11.8	10.5	22.4	2,617.0
Agricul	2.9	50.7	53.6	6,279.0
Mining	0.0	0.0	0.0	4.0
Transport	1.6	0.8	2.4	285.0
Produce or craft	3.1	6.6	9.7	1,136.0
Service	2.5	1.6	4.1	483.0
Total	27.1	72.9	100.0	11,705.0

ตารางที่ 34 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและรายได้ต่อเดือน, ปี 2537

Table 34 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Monthly Income, in 1994

Occupation	<999	1000-2999	3000-4999	5000-7999	8000-9999	10000-14999	>15000	Total	Number
Academic	0.5	0.2	0.3	0.6	0.6	5.2	6.5	13.8	275.0
Admin	0.3	0.8	0.3	0.2	0.3	2.4	5.0	9.0	179.0
Clerk	0.5	0.2	0.9	1.2	0.9	1.1	0.8	5.5	110.0
Commerce	0.3	0.4	0.4	0.3	0.2	0.1	0.1	1.5	30.0
Agricul	22.4	1.8	0.5	0.2	0.1	0.3	0.1	25.2	503.0
Mining	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.1	2.0
Transport	0.7	0.6	1.3	1.4	1.0	0.5	0.4	5.7	113.0
Craft	16.5	1.0	2.2	1.2	0.8	0.5	0.8	23.0	459.0
Service	3.5	3.7	2.3	4.1	1.8	0.6	0.3	16.3	325.0
Total	44.6	8.5	8.0	9.0	5.5	10.6	13.8	100.0	1,996.0

ตารางที่ 35 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและภาค, ปี 2537

Table 35 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Region, in 1994

Occupation	Bangkok	Central	North	N.E	South	Total	Number
Academic	0.6	0.7	0.4	0.9	0.1	2.7	318.0
Admin	0.8	0.7	0.8	1.2	0.4	3.9	460.0
Clerk	0.2	0.2	0.2	0.4	0.1	1.1	123.0
Commerce	4.7	5.1	4.0	8.0	0.5	22.4	2,617.0
Agricul	13.9	17.8	8.3	13.6	0.1	53.6	6,279.0
Mining	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4.0
Transport	0.5	0.5	0.4	0.9	0.1	2.4	285.0
Produce or craft	2.4	1.9	1.6	3.7	0.2	9.7	1,136.0
Service	1.1	1.0	0.6	1.3	0.2	4.1	483.0
Total	24.2	28.0	16.3	29.9	1.6	100.0	11,705.0

ตารางที่ 36 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและสถานภาพการทำงาน, ปี 2537
 Table 36 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Work Status, in 1994

Occupation	Private Employ ee	Gov employe e	Employer	Self employed	Unpaid	State Enterprise	Total	Number
Academic	0.3	2.1	0.0	0.3	0.0	0.0	2.7	318.0
Admin	0.3	1.1	2.3	0.1	0.0	0.2	3.9	460.0
Clerk	0.5	0.3	0.0	0.0	0.1	0.1	1.1	123.0
Commerce	0.3	0.0	0.1	16.4	5.6	0.0	22.4	2,617.0
Agricul	4.7	0.1	1.5	33.8	13.5	0.0	53.6	6,279.0
Mining	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4.0
Transport	0.5	0.3	0.0	1.4	0.0	0.1	2.4	285.0
Produce or craft	4.2	0.4	0.0	4.0	0.9	0.2	9.7	1,136.0
Service	1.5	1.2	0.0	1.1	0.1	0.1	4.1	483.0
Total	12.4	5.6	4.0	57.1	20.2	0.7	100.0	11,705.0

ตารางที่ 37 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและสถานภาพในครัวเรือน, ปี 2541
 Table 37 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Household Status, in 1998

Occupation	Hh head	wife/husband	daughter/son	cousin	Total	Number
Academic	2.2	0.7	0.2	0.1	3.1	340.0
Admin	3.8	0.3	0.1	0.1	4.2	454.0
Clerk	0.9	0.3	0.0	0.1	1.3	140.0
Commerce	13.4	7.1	0.2	1.7	22.4	2,429.0
Agricul	36.0	15.6	0.5	1.5	53.6	5,803.0
Mining	0.0	0.0			0.0	2.0
Transport	2.1	0.2	0.1	0.1	2.4	264.0
Produce or craft	6.4	1.7	0.2	0.5	8.8	956.0
Service	3.1	0.5	0.1	0.4	4.0	437.0
Total	67.8	26.5	1.4	4.3	100.0	10,825.0

ตารางที่ 38 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและจำนวนชั่วโมงทำงาน, ปี 2541

Table 38 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Amount of Total Hours, in 1998

Occupation	Total Hours					Total	Number
	1-19	20-39	40-59	60-74	75+		
Academic	0.1	2.0	1.0	0.1	0.0	3.2	340.0
Admin	0.1	1.3	1.8	0.8	0.3	4.2	454.0
Clerk	-	0.5	0.7	0.1	0.03	1.3	140.0
Commer	0.5	3.4	8.2	7.6	3.0	22.6	2,428.0
Agricul	2.4	12.6	26.8	11.0	1.0	53.7	5,754.0
Mining	-	0.01	0.01	-	-	0.02	2.0
Transport	0.0	0.6	1.2	0.5	0.2	2.4	256.0
Produce or craft	0.3	2.2	4.9	1.1	0.1	8.6	917.0
Service	0.1	1.0	1.9	0.7	0.4	4.0	433.0
Total	3.3	23.4	46.4	21.9	5.0	100.0	10,724.0

ตารางที่ 28 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและขนาดครอบครัว, ปี 2541

Table 39 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Family Size, in 1998

Occupation	one	2-3	4-5	6-9	10+	Total	Number
Academic	0.4	1.7	0.7	0.3	0.02	3.1	340.0
Admin	0.5	1.8	1.2	0.6	0.1	4.2	454.0
Clerk	0.1	0.6	0.4	0.2	0.01	1.3	140.0
Commerce	1.4	10.8	6.5	3.7	0.1	22.4	2,429.0
Agricul	1.9	22.3	18.5	10.6	0.3	53.6	5,803.0
Mining	-	-	0.01	0.01	-	0.0	2.0
Transport	0.1	0.9	0.8	0.6	0.02	2.4	264.0
Produce or craft	0.8	3.9	2.6	1.5	0.05	8.8	956.0
Service	0.5	1.8	1.2	0.5	0.03	4.0	437.0
Total	5.7	43.8	31.9	18.0	0.6	100.0	10,825.0

ตารางที่ 40 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและสถานภาพสมรส, ปี 2541

Table 40 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Marital Status, in 1998

Occupation	single	married	widow	Total	Number
Academic	0.3	2.4	0.5	3.1	340.0
Admin	0.1	3.6	0.4	4.2	454.0
Clerk	0.1	1.1	0.1	1.3	140.0
Commerce	1.0	16.1	5.4	22.4	2,429.0
Agricul	1.0	45.1	7.5	53.6	5,803.0
Mining	-	0.02	-	0.02	2.0
Transport	0.1	2.2	0.2	2.4	264.0
Produce or craft	0.4	6.3	2.2	8.8	956.0
Service	0.2	2.9	0.9	4.0	437.0
Total	3.3	79.6	17.1	100.0	10,825.0

ตารางที่ 41 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและระดับการศึกษา, ปี 2541

Table 41 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Educational Attainment, in 1998

Occupation	<primary 4	primary	secondary	university	Total	Number
Academic	0.1	0.2	0.4	2.4	3.1	340
Admin	0.2	1.7	1.2	1.0	4.2	453.0
Clerk	0.0	0.5	0.8	0.05	1.3	140.0
Commerce	4.6	16.2	1.5	0.2	22.4	2,429.0
Agricul	10.4	42.2	0.9	0.2	53.6	5,803.0
Mining	0.01	0.01			0.02	2.0
Transport	0.3	1.9	0.2	0.0	2.4	264.0
Produce or craft	2.0	6.4	0.4	0.0	8.8	956.0
Service	0.6	2.7	0.6	0.1	4.0	437.0
Total	18.2	71.8	6.0	4.0	100.0	10,824.0

ตารางที่ 42 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและเขตที่อยู่อาศัย, ปี 2541

Table 42 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Resident Area, in 1998

Occupation	municipal	non-municipal	Total	Number
Academic	2.0	1.1	3.1	340.0
Admin	2.7	1.5	4.2	454.0
Clerk	0.9	0.4	1.3	140.0
Commerce	11.4	11.0	22.4	2,429.0
Agricul	3.1	50.5	53.6	5,803.0
Mining	0.01	0.01	0.02	2.0
Transport	1.4	1.0	2.4	264.0
produce or craft	2.7	6.2	8.8	956.0
Service	2.4	1.7	4.0	437.0
Total	26.6	73.4	100.0	10,825.0

ตารางที่ 43 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและรายได้ต่อเดือน, ปี 2541

Table 43 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Monthly Income, in 1998

Occupation	<999	1000- 2999	3000- 4999	5000- 7999	8000-9999	10000- 14999	>15000	Total	Number
Academic	0.4	0.1	0.1	0.5	0.3	1.7	13.0	16.1	295.0
Admin	0.1	1.4	0.3	0.2	0.3	0.9	8.8	11.9	219.0
Clerk	0.2	-	0.5	1.3	0.8	1.5	2.2	6.5	119.0
Commerce	1.0	0.5	0.3	0.2	0.3	0.2	0.1	2.7	50.0
Agricul	20.4	0.8	0.8	0.2	0.2	-	0.1	22.4	411.0
Mining	-	-	-	-	-	0.1	-	0.05	0.1
Transport	0.9	0.3	1.0	0.9	0.2	1.1	0.7	5.1	94.0
produce or craft	14.8	0.6	1.5	1.1	0.5	1.0	0.9	20.5	376.0
Service	1.4	2.5	3.3	1.9	1.8	2.3	1.4	14.7	269.0
Total	39.3	6.1	7.9	6.4	4.3	8.8	27.2	100.0	1,834.0

ตารางที่ 44 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและภาค, ปี 2541

Table 44 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Region, in 1998

Occupation	Bangkok	Central	North	N.E.	South	Total	Number
Academic	0.2	0.8	0.8	0.9	0.5	3.1	340
Admin	0.3	1.2	0.9	0.9	0.8	4.2	454.0
Clerk	0.2	0.4	0.3	0.2	0.2	1.3	140.0
Commerce	0.5	8.0	5.1	4.6	4.2	22.4	2,429.0
Agricul	0.1	13.3	13.4	17.9	9.0	53.6	5,803.0
Mining	-	0.01	0.01	-	-	0.02	2.0
Transport	0.1	0.7	0.5	0.5	0.5	2.4	264.0
Produce or craft	0.3	3.2	2.4	1.6	1.5	8.8	956.0
Service	0.2	1.2	1.0	0.8	0.8	4.0	437.0
Total	1.9	28.8	24.4	27.4	17.5	100.0	10,825.0

ตารางที่ 45 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและสถานภาพการทำงาน, ปี 2541

Table 45 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Work Status, in 1998

Occupation	Private Employee	Gov employee	Employer	Self employed	Unpaid	State Enterprise	Total	Number
Academic	0.2	2.5	0.02	0.4	0.04	0.0	3.1	340.0
Admin	0.2	1.6	2.2	0.01	-	0.2	4.2	454.0
Clerk	0.4	0.5	-	0.02	0.1	0.2	1.3	140.0
Commerce	0.6	-	0.1	16.0	5.8	-	22.4	2,429.0
Agricul	4.5	0.1	2.7	32.3	14.0	-	53.6	5,803.0
Mining	0.01	-	-	0.01	-	-	0.0	2.0
transport	0.5	0.2	-	1.5	-	0.2	2.4	264.0
produce or craft	4.3	0.3	0.03	3.3	0.7	0.1	8.8	956.0
service	1.3	1.2	0.01	1.3	0.2	0.02	4.0	437.0
Total	12.0	6.4	5.0	54.8	20.9	0.9	100.0	10,825.0

ตารางที่ 46 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและสถานภาพในครัวเรือน, ปี 2544

Table 46 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Household Status, in 2001

Occupation	hh head	wife/husband	Daughter/son	cousin	Total	Number
Legislate	12.3	1.2	0.1	0.1	13.8	1,971.0
Academic	1.4	0.6	0.1	0.1	2.1	305.0
Technician	1.3	0.3	0.0	0.1	1.7	242.0
Clerk	0.8	0.2	0.0	0.1	1.0	150.0
Service	8.2	6.4	0.3	1.3	16.2	2,314.0
Agricul	31.9	13.4	0.5	1.8	47.7	6,817.0
Craft	4.4	1.6	0.1	0.5	6.6	946.0
Driver	2.2	0.3	0.0	0.1	2.6	366.0
Elementary	5.7	1.9	0.2	0.6	8.4	1,195.0
Total	68.1	25.9	1.4	4.6	100.0	14,306.0

ตารางที่ 47 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและขนาดครอบครัว, ปี 2544

Table 47 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Family Size, in 2001

Occupation	one	2-3	4-5	6-9	10+	Total	Number
Legislate	1.0	5.7	4.9	2.2	0.0	13.8	1,971.0
Academic	0.3	0.9	0.7	0.1		2.1	305.0
Technician	0.2	0.7	0.6	0.2	0.0	1.7	242.0
Clerk	0.2	0.4	0.4	0.1	0.0	1.0	150.0
Service	1.7	6.7	5.3	2.5	0.0	16.2	2,314.0
Agricul	2.1	18.9	17.5	9.0	0.1	47.7	6,817.0
Craft	0.6	2.6	2.4	1.0	0.0	6.6	946.0
Driver	0.3	1.0	0.9	0.4	-	2.6	366.0
Elementary	0.8	3.5	2.6	1.4	0.0	8.4	1,195.0
Total	7.2	40.4	35.1	17.1	0.2	100.0	14,306.0

ตารางที่ 48 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและสถานภาพสมรส, ปี 2544

Table 48 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Marital Status, in 2001

Occupation			Widow	Divorce	Separate	Total	Number
	Single	Married					
Legislate	0.4	11.3	1.9	0.1	0.1	13.8	1,971.0
Academic	0.2	1.7	0.2	0.1	0.0	2.1	305.0
Technician	0.1	1.3	0.3	0.0	0.0	1.7	242.0
Clerk	0.1	0.9	0.1	0.0	0.0	1.0	150.0
Service	0.9	10.8	3.9	0.2	0.4	16.2	2,314.0
Agricul	0.9	39.4	6.5	0.3	0.5	47.7	6,817.0
Craft	0.3	4.7	1.4	0.1	0.1	6.6	946.0
Driver	0.1	2.3	0.2	0.0	0.0	2.6	366.0
elementary	0.4	5.5	2.0	0.1	0.3	8.4	1,195.0
Total	3.3	77.7	16.4	1.1	1.6	100.0	14,306.0

ตารางที่ 49 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและระดับการศึกษา, ปี 2544

Table 49 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Educational Attainment, in 2001

Occupation	Less than	primary	secondary	university	Total	Number
	primary 4					
Legislate	9.8	0.9	1.8	1.3	13.8	1,971.0
Academic	0.0	0.0	0.2	1.9	2.1	305.0
Technician	0.5	0.1	0.6	0.5	1.7	242.0
Clerk	0.2	0.1	0.7	0.1	1.0	150.0
Service	13.9	0.8	1.3	0.2	16.2	2,314.0
Agricul	45.5	0.6	1.3	0.3	47.7	6,817.0
Craft	6.0	0.2	0.3	0.1	6.6	946.0
Driver	2.1	0.1	0.3	0.0	2.6	366.0
Elementary	7.9	0.2	0.2	0.0	8.4	1,195.0
Total	85.9	3.2	6.7	4.3	100.0	14,306.0

ตารางที่ 50 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและเขตที่อยู่อาศัย, ปี 2544

Table 50 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Resident Area, in 2001

Occupation	municipal	non-municipal	Total	Number
Legislate	10.5	3.3	13.8	1,971.0
Academic	1.9	0.3	2.1	305.0
Technician	1.5	0.2	1.7	242.0
Clerk	0.9	0.1	1.0	150.0
Service	13.1	3.0	16.2	2,314.0
Agricul	17.3	30.4	47.7	6,817.0
Craft	3.7	2.9	6.6	946.0
Driver	1.9	0.6	2.6	366.0
Elementary	5.5	2.9	8.4	1,195.0
Total	56.2	43.8	100.0	14,306.0

ตารางที่ 51 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและรายได้ต่อเดือน, ปี 2544

Table 51 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Month Income , in 2001

Occupation	<999	1000- 2999	3000- 4999	5000- 7999	8000- 9999	10000- 14999	>15000	Total	Number
Legislate	0.1	0.8	0.5	0.3	0.1	0.2	5.6	7.5	196.0
Academic		0.1	0.0	0.4	0.3	0.5	9.8	11.2	291.0
Technician		0.2	0.2	0.5	0.5	1.2	4.3	6.8	177.0
Clerk	0.1	0.1	0.3	0.6	0.3	1.3	2.4	5.0	131.0
Service	0.4	1.5	1.7	0.9	0.5	0.7	0.8	6.3	165.0
Agricul	2.8	8.3	2.8	0.5		0.2	0.1	14.6	381.0
Craft	1.1	3.5	5.2	2.5	0.3	0.6	0.8	13.9	361.0
Driver	0.1	0.7	1.6	1.4	0.7	1.0	0.8	6.4	166.0
Elemen	2.8	12.5	7.6	2.2	1.3	1.5	0.5	28.3	737.0
Total	7.3	27.6	19.8	9.3	3.8	7.1	25.1	100.0	2,605.0

ตารางที่ 52 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและภาค, ปี 2544

Table 52 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Region, in 2001

Occupation	Bangkok	Central	North	N.E	South	Total	Number
Legislate	0.9	4.1	3.1	3.0	2.8	13.8	1,971.0
academic	0.2	0.6	0.4	0.5	0.4	2.1	305.0
technician	0.2	0.5	0.3	0.4	0.3	1.7	242.0
clerk	0.1	0.3	0.2	0.2	0.2	1.0	150.0
service	0.8	4.9	3.8	3.5	3.2	16.2	2,314.0
agricul	0.1	10.5	12.2	17.5	7.5	47.7	6,817.0
craft	0.2	1.9	2.0	1.6	1.0	6.6	946.0
driver	0.3	0.8	0.4	0.6	0.5	2.6	366.0
elementary	0.5	3.3	2.2	1.2	1.2	8.4	1,195.0
Total	3.1	26.8	24.5	28.5	17.0	100.0	14,306.0

ตารางที่ 53 จำนวนและร้อยละของแรงงานผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอาชีพและสถานภาพการทำงาน, ปี 2544

Table 53 Number and Percentage of Older Workers by Occupation Group and Work Status, in 2001

Occupation	Employer	Self employed	unpaid	Gov employee	State enterprise	Private employee	Total	Number
Legislate	5.0	7.4	0.0	1.0	0.1	0.3	13.8	1,971.0
Academic		0.1	0.0	1.8	0.0	0.2	2.1	305.0
Technician		0.4	0.0	0.8	0.1	0.3	1.7	242.0
Clerk		0.1	0.1	0.5	0.2	0.3	1.0	150.0
Service	0.0	8.9	6.0	0.3	0.0	0.8	16.2	2,314.0
Agricul	0.0	32.4	12.4	0.1	0.0	2.7	47.7	6,817.0
Craft		3.1	0.9	0.1	0.1	2.4	6.6	946.0
Driver		1.3	0.0	0.3	0.1	0.8	2.6	366.0
Element	0.0	2.6	0.5	0.8	0.1	4.3	8.4	1,195.0
Total	5.1	56.2	20.0	5.7	0.7	12.1	100.0	14,306.0

3.ตาราง สหสัมพันธ์ ปี 2544 (จำนวนตัวอย่าง 2602 คน)

Table Partial Correlation, in Year 2001 (N = 2602)

	REG	FAM.SIZE	SEX	MARITAL	OCCUP	AREA	EDU	REL.HH	AGE	WK.STA
REG	1.0000									
	P= .									
FAM.SIZE	-.0005	1.0000								
	P= .491	P=								
SEX	-.0490	-.0365	1.0000							
	P= .006	P= .031	P=							
MARITAL	-.0069	-.1028	.2231	1.0000						
	P= .362	P= .000	P= .000	P= .						
OCCUP	-.1527	.0678	-.0143	.0771	1.0000					
	P= .000	P= .000	P= .234	P= .000	P= .					
AREA	.0371	-.0071	-.0096	.0344	.1226	1.0000				
	P= .029	P= .359	P= .312	P= .039	P= .000	P= .				
EDU	.0499	-.0486	.0082	-.0688	-.5209	-.1678	1.0000			
	P= .005	P= .007	P= .339	P= .000	P= .000	P= .000	P= .			
REL.HH	-.0842	.0679	.3508	-.0342	.0279	-.0432	-.0198	1.0000		
	P= .000	P= .000	P= .000	P= .041	P= .078	P= .014	P= .156	P= .		
AGE	-.0563	.0090	.0258	.0690	.1375	.0633	-.1116	.0449	1.0000	
	P= .002	P= .322	P= .094	P= .000	P= .000	P= .001	P= .000	P= .011	P= .	
WK.STA	-.1663	.0314	.0493	.1114	.3957	.1290	-.4251	.0598	.2943	1.0000
	P= .000	P= .054	P= .006	P= .000	P= .000	P= .000	P= .000	P= .001	P= .	
	(2602)	(2602)	(2602)	(2602)	(2602)	(2602)	(2602)	(2602)	(2602)	(0)

(Coefficient / (D.F.) / 1-tailed Significance)

. is printed if a coefficient cannot be computed

ภาคผนวกที่ 4

ตาราง 1 รายได้หลักของผู้สูงอายุ

แหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุ	60-69		70-79		80-89	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
ข้อมูลSWET						
ทำงานด้วยตนเอง	27.7***	49.2	11.1***	24.7	1.4	5.9
คู่สมรส	13.1	5.9	4.5	5.7	0.7	5.9
บุตร	47.6	30.1	66.4	54.4	69.7	68.1
ญาติ	3.1	5	5.3	4.8	3.5	6.9
เงินออม ดอกเบี้ยของตนเอง	0.7	4.5	0.7	3.9	1	2.7
บำนาญ บำนาญจากเกษียณ	5.2	2.2	9.2	3.5	22.3	6.9
อื่นๆ ไม่ทราบ	2.5	3.1	2.7	3	1.4	3.7
รวม	100	100	100	100	100	100
ข้อมูลจาก SET						
ทำงานด้วยตนเอง	29.8	55.3	8***	21.2	3.2	9.1
คู่สมรส	2	6.2	1.9	6.9	2.2	5.6
บุตร	54.8	29.7	74.5	63.1	78.6	72.4
ญาติ	1.1	1.9	1.8	1.8	2.7	3
เงินออม ดอกเบี้ยของตนเอง	7.8	2.8	4.5	1.8	1.5	0.9
บำนาญ บำนาญจากเกษียณ	1.9	1.1	5.2	1.4	7.2	3
อื่นๆ ไม่ทราบ	2.6	3.1	4	3.9	4.5	6
รวม	100	100	100	100	100	100

ที่มา Teresa Sobieszczyk, John Knodel, and Napaporn Chayovan, 2002

หมายเหตุ *** Significant at $P \leq 0.001$

SWET เป็นข้อมูลจากรายงานการสำรวจสภาวะผู้สูงอายุภายในประเทศไทย พ.ศ.2538 (1994 Survey of the Welfare of the Elderly) ดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สัมภาษณ์ผู้สูงอายุทั่วประเทศ 4,486 คน

ตาราง 2 การได้รับการสนับสนุนของผู้สูงอายุ

การได้รับการสนับสนุน	หญิง	ชาย
% การทำงานของผู้สูงอายุ (SET)	30.8***	51.2
% การทำงานของผู้สูงอายุ (SWET)	37.1***	57.8
% คู่สมรสที่ทำงานปีที่แล้ว (SWET)	54***	59.3
การลงทุนและการออม		
% รายได้ที่ได้รับจากการออม ค่าเช่า ดอกเบี้ย (SET)	16.4***	20.3
รายได้จากเกษียณ		
% ได้รับบำนาญ (SET)	1.7***	7.2
% ที่คาดว่าจะได้รับจากบำนาญ (SWET)	4.3***	16.1
% ที่ได้รับหรือคาดว่าจะได้รับบำนาญ เงินชดเชย (SWET)	7.6***	34.9
เงินสวัสดิการ		
% ที่ครัวเรือนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับผู้สูงอายุ (SWET)	2	1.4

ที่มา Teresa Sobieszczyk, John Knodel, and Napaporn Chayovan, 2002

หมายเหตุ *** Significant at $P \leq 0.001$

ตาราง 3 การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวทางอ้อม

การได้รับการสนับสนุนจาก	หญิง	ชาย
ครอบครัวทางอ้อม		
ผู้สูงอายุทั้งหมด		
ข้อมูล (SWET)		
% ที่ได้รับเงินอย่างน้อย 1000 บาทจากญาตินอกครอบครัว	7	5.7
% ที่บุตรหรือญาติอุดหนุนรายได้แก่ครอบครัวเต็มที่หรือบางส่วน	68.3***	49.2
% ที่ได้รับเงินอย่างน้อย 1000 บาทจากญาตินอกครอบครัว	59.9***	40.1
% ที่ได้รับเงินบ้างจากญาตินอกครอบครัว	12.9***	9.4
ผู้สูงอายุที่มีบุตรอย่างน้อย 1 คน		
% ที่ได้รับเงินจากบุตรปีที่แล้ว		
ข้อมูล SWET	86	87.9
ข้อมูลจาก SET	82.8	91.6***
% ที่ได้รับเงินบ้างจากบุตรอย่างน้อย 1000 บาทจากบุตรปีที่แล้ว (SWET)	68.7	68.3
% ที่ได้รับบ้านจากบุตร (SWET)	3.5	9.1***

ที่มา Teresa Sobieszczyk, John Knodel, and Napaporn Chayovan, 2002

หมายเหตุ *** Significant at $P \leq 0.001$

ภาคผนวก5

รายนามผู้สูงอายุผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ	อายุ	สถานภาพ สมรส	ระดับการ ศึกษา	ที่อยู่	อาชีพ
1. คุณยายจัน	83	ม่าย	ไม่มี	ถ.บางกระดี กรุงเทพฯ	ค้าขาย
2.คุณป้าลำดวน สังข์ทอง	61	สมรส	ป.4	ถ.บางกระดี กรุงเทพฯ	ค้าขาย
3. คุณยายฉะอ้อน อยู่เย็น	73	ม่าย	ต่ำกว่า ป.4	ถ.เพชรเกษม กรุงเทพฯ	ค้าขาย
4. คุณป้าจันทร์เพ็ญ	61	สมรส	ป.4	ถ.เพชรเกษม กรุงเทพฯ	ค้าขาย
5. คุณป้าบุญส่ง กราบกราน	63	สมรส	ป.4	ถ.เพชรเกษม กรุงเทพฯ	ค้าขาย
6. คุณลุงประเสริฐ	60	สมรส	ปวส.	คลอง 6 ปทุมธานี	ค้าขาย
7. คุณยายรอก แสงพลอย	72	ม่าย	ป.4	คลอง 11 ปทุมธานี	ค้าขาย
8.คุณลุงสง่า เพ็งสุคนธ์	67	สมรส	ป.4	คลอง 11 ปทุมธานี	ค้าขาย
9. คุณป้าประทวน	60	ม่าย	ป.4	คลอง 11 ปทุมธานี	ค้าขาย
10. คุณป้าสุรินทร์ ดันกันภัย	67	สมรส	ป.4	ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพฯ	ค้าขาย
11. คุณยายสะอึ่ง พ่วงแสง	68	สมรส	ป.4	ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพฯ	ค้าขาย
12. คุณป้ารำไพ มากวงศ์	64	ม่าย	ป.ตรี	ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพฯ	ค้าขาย, ผู้ ผลิต
13. คุณป้ามะลิ บุญประกอบ	68	ม่าย	ป.4	ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพฯ	ค้าขาย
14. คุณป้านวลจันทร์ สะอาด เอี่ยม	62	สมรส	ป.4	หลักสอง กรุงเทพฯ	ค้าขาย
15. คุณลุงบุญช่วย นาคจีน	62	สมรส	ป.4	กรุงเทพฯ	ค้าขาย
16. คุณยายทองเจิม บั่นทอง	73	สมรส	ป.4	กรุงเทพฯ	ค้าขาย
17. คุณป้าทองคำ สงวน เกียรติ	62	สมรส	ป.กศ.	หลักสอง กรุงเทพฯ	ค้าขาย ผู้ ผลิต
18. คุณยายจำเนียร ภิรมย์ แก้ว	70	สมรส	ป.4	หลักสอง กรุงเทพฯ	ค้าขาย, เกษตรกรกรม
19. คุณสุทธิ กลิ่นอุทัย	60	สมรส	-	กรุงเทพฯ	สถาปนิก ประธาน ชมรมบอนสี
20. คุณลุงบัญญัติ นิมเจริญ	67	สมรส	ม.1	หลักสอง กรุงเทพฯ	เกษตรกรกรม, ค้าขาย

ชื่อ	อายุ	สถานภาพ สมรส	ระดับการ ศึกษา	ที่อยู่	อาชีพ
21. คุณลุงบัว ภูมิรินทร์	77	สมรส	ป.4	ด.ข้าวงาม อ.วังน้อย อยุธยา	เกษตรกรรม
22. คุณลุงเซย จันทรทัต	71	ม้าย	ป.4	ด.ข้าวงาม อ.วังน้อย อยุธยา	เกษตรกรรม
23. คุณลุงนพดล	68	สมรส	ป.4	ด.ข้าวงาม อ.วังน้อย อยุธยา	เกษตรกรรม
24. คุณแม่เจริญศรี คงมี	65	สมรส	ป.4	ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพฯ	เกษตรกรรม
25. คุณแม่ประยงค์ เงินยิ่งสุข	62	สมรส	ป.4	ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพฯ	เกษตรกรรม
26. คุณลุงบัว ณ จินดา	66	สมรส	-	คลองจินดา นครปฐม	เกษตรกรรม
27. คุณพ่อประเสริฐ อินแหยม	62	-	-	บางแพ ราชบุรี	ประธาน ชมรมผู้สูง อายุ
28. คุณลุงบุญธรรม เล็งเจริญ	67	สมรส	ป.4	บางแพ ราชบุรี	เกษตรกรรม
29. คุณลุงชัน จันทร	64	สมรส	ป.4	บางแพ ราชบุรี	เกษตรกรรม
30. คุณพ่อสมพงษ์ สังข์ปรีดา	62	-		คลองจินดา นครปฐม	สารวัตร กำนัน
31. พ.อ. พิเศษ จิระศักดิ์ เจริญวัลย์	68	สมรส	หลักสูตร นายร้อย สำรอง	บางกระดี กรุงเทพฯ	ประธาน ชมรมผู้สูง อายุ
32. คุณพ่อสว่าง ศิริสวัสดิ์	68	สมรส	ม.6	บางกระดี กรุงเทพฯ	เหรียญก ชมรมผู้สูง
33. คุณลุงทองอินทร์ สร้อยสี หา	69	สมรส	ป.4	บางกระดี กรุงเทพฯ	รับจ้างชุมชน
34. คุณยายละมัย อยู่คำ	67	ม้าย	ป.4	ถ.เพชรเกษม กรุงเทพฯ	รับจ้างร้าน อาหาร
35. คุณลุงแนบ ตรีหิรัญ	67	สมรส	ป.4	อรัญญิก อยุธยา	รับจ้าง
36. คุณยายแจ้ว	70	สมรส	ป.4	บางเสด็จ อ่างทอง	รับจ้าง
37. คุณลุงประยูร รวยทรัพย์	61	สมรส	ป.4	อรัญญิก อยุธยา	รับจ้าง
38. คุณยายทองพูน มินิโคตร	70	โสด	ป.4	อยุธยา	จักสาน
39. คุณป้าอำภา	61	สมรส		บางปละมา สุพรรณบุรี	จักสาน
39. คุณยาย...	60	โสด	ป.4	บางเสด็จ อ่างทอง	ปั้น
40. ศ.เกียรติคุณ นพ. วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์	71	สมรส	ป.เอก	นนทบุรี	นักวิชาการ

ภาคผนวกที่ 6

บทความที่เผยแพร่

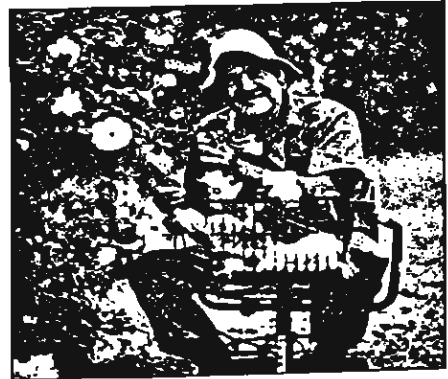
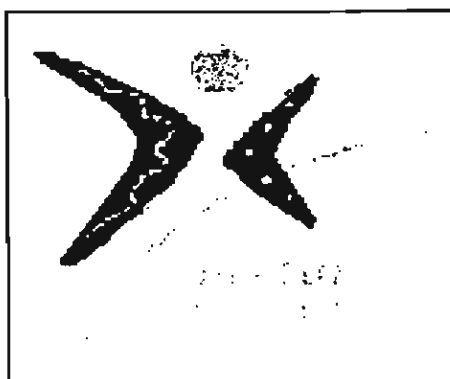
Health and
Ageing

This special issue is funded by the
Commonwealth Government

International Federation on Ageing
6th GLOBAL CONFERENCE

Maturity Matters

Australasian Journal on Ageing

Department for Community Development
Government of Western Australia
Seniors Interests

COTA

IFA

skeletal or neurological conditions was sought from 505 subjects who were recruited through the electoral role to participate in a longitudinal study of ageing in women. Clinical measures of balance included lateral reach, step test, and timed 'up and go' (TUG) as well as strength of right and left quadriceps, hip abductor and hip adductor muscles. Additional information included activity level, number of prescribed medications, medical conditions and recent falls history. The correlation between age decade cohort, clinical balance measures and strength was tested using Pearson's Correlations. A MANCOVA was applied to data to determine the effect for age. Post Hoc Bonferroni comparisons were carried out for age and strength.

Results: Results from 192 subjects showed a highly significant correlation between balance measures and muscle strength ($P < 0.05$). Age correlated with both variables ($P < 0.012$). MANCOVA results showed a significant effect for age and activity level but no effects for number of falls, medications and medical conditions. Post Hoc Univariate analyses showed that the decline in balance ability occurred between 40 and 50, and each subsequent decade for the step test and between 40 and 60 for the TUG test. Lateral reach to the left declined by the 50's and again by the 70's, but lateral reach to the right showed a declining trend by the 60's and a significant decline by the 70's. The Post Hoc Univariate analyses for right hip abductor/adductor strength showed a significant decline between 40 and 50 but this decline in strength for the left hip muscles was not significant until the 70's in the study cohort.

Conclusions: The importance of lower limb muscle strength for balance is confirmed. Lateral hip muscles are of major importance for balance and mobility tasks and need to be targeted in falls prevention programs. The need to implement these programs before decline in balance ability emerges is supported by the findings of this study with women in the 40's and 50's being the age decades to target.

Thai Elderly Working and Wellbeing

Chardsumon Prutipinyo

Due to the declining fertility rates and the increasing in life expectancy in a growing in Thailand, the Thai ageing in the next decades will grow faster than previous decades. These demographic developments have important consequences for labour markets. This analysis was used micro data from The Survey of round 3 Working of population (Labor Force Survey) in 1994, 1998 and 2001, by the National Statistics Office of Thailand. A study is proceed by addressing basic age groups of elderly concerning the appropriate ways to analyse a

role of headed household, a step in understanding of the reasons behind the average working hours, education, occupation, employment, and family size relationship.

Ageing is not a separate issue from social integration, gender bias, economic stability or issues of poverty. From the expectation of Life table, it is therefore necessary to consider elderly issues seriously. In all regions of Thailand, the older women's expectancy of life at birth is longer than men's about 5 years. The number and proportion of older women will be increasing. Older women often suffer multiple disadvantages arising of gender biases, widowhood, health-problems and poverty. The present and incoming large number of elderly persons, with more progressively living in very old ages were stressed the need to plan early for the elderly. It's found that elderly is an increasing women experience.

City Of Joondalup Elder Protection Network - A Community Development Model For Local Governments

Mog Piasecka

The aim of the City of Joondalup Elder Protection Network project is to assist older people who are at risk of abuse or who are actually being abused to get the help they need and/or want in their own communities.

The video describes the various forms of elder abuse and the potential community development role of Local Government in coordinating information about available options for older people.

The City's community development model for elder protection has been developed so that assistance can be provided from multiple community-based services, organisations and businesses operating as a network. The network is coordinated at the local level by Local Government. In this way, emergency services, assistance with accommodation, income support services, health services, counselling, home support, advocacy, social support and companionship, legal services and respite services can be coordinated and offered dependent upon the needs of the individual.

The City of Joondalup Elder Protection Network (COJEPN) is currently operating this model and is seeking to encourage other Local Governments to adopt it for addressing elder abuse in their own communities.

International Federation on Ageing
6th GLOBAL CONFERENCE
Maturity Matters

Department for Community Development
 Government of Western Australia
 Seniors Interests

27-30th October 2002

Perth, Western Australia

Ref: 1621

25 October 2002

Ms Chardsumon Prutipinyo

Lecturer

Mahidol University

77/ 499 Moo5 Soi Bangkradee3 Sameadam Bangkuntien Bangkok

BANGKUNTIE BKK 10150

THAILAND

Dear Ms Prutipinyo

Please note your presentation details below.

Speaker Reference:	1621.318
Title:	THAI ELDERLY'S WORKING AND WELLBEING
Paper Status:	Accepted
Presentation Type:	Oral Presentation
Date:	Monday, 28 October, 2002
Room:	Eagle Room
Your Presentation Time:	1549 to 1604
Chairperson:	Ms Sue Gillieatt
AV Equipment:	Data Projection (PC)
Theme:	Independence Matters

Staff from the audio visual company, Corporate Theatre Productions, will assist you with your audiovisual requirements. It is essential that you familiarise yourself with the audiovisual equipment in both the preparation and session rooms well before your presentation.

The Speakers Preparation room will be open at the following times:

Sunday 27 October 2002	1300 - 1900
Monday 28 October 2002	0700 - 1800
Tuesday 29 October 2002	0730 - 1530
Wednesday 30 October 2002	0730 - 1500

Please meet your session chairs in your session room during the relevant break (eg morning/afternoon tea or lunch) at least 15 minutes before the session commencement. At this time you should check that you will be introduced correctly.

Speakers will wear lapel microphones. Please attach the microphone to the centre of your chest, clipped to your shirt, tie or name badge. The audiovisual technician will control turning on/off the microphone. When you have finished, removed the microphone and place it on the lecturn.

It is **ESSENTIAL** you adhere to your time allocation.

Yours sincerely

Congress West
 Conference Secretariat

